

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

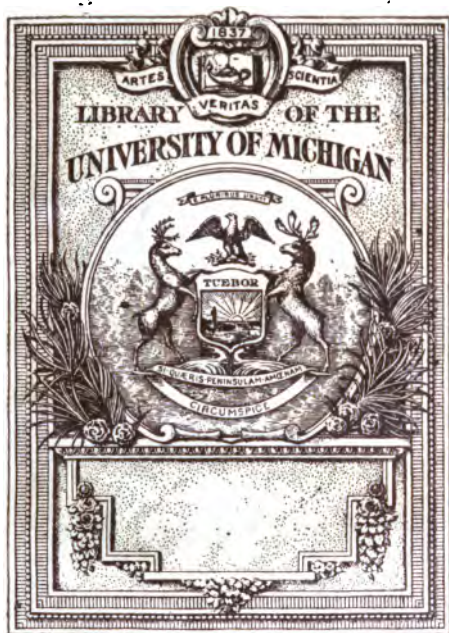
We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

5726. Stankin. J1263
A3652

910

Z

156

R7

L19

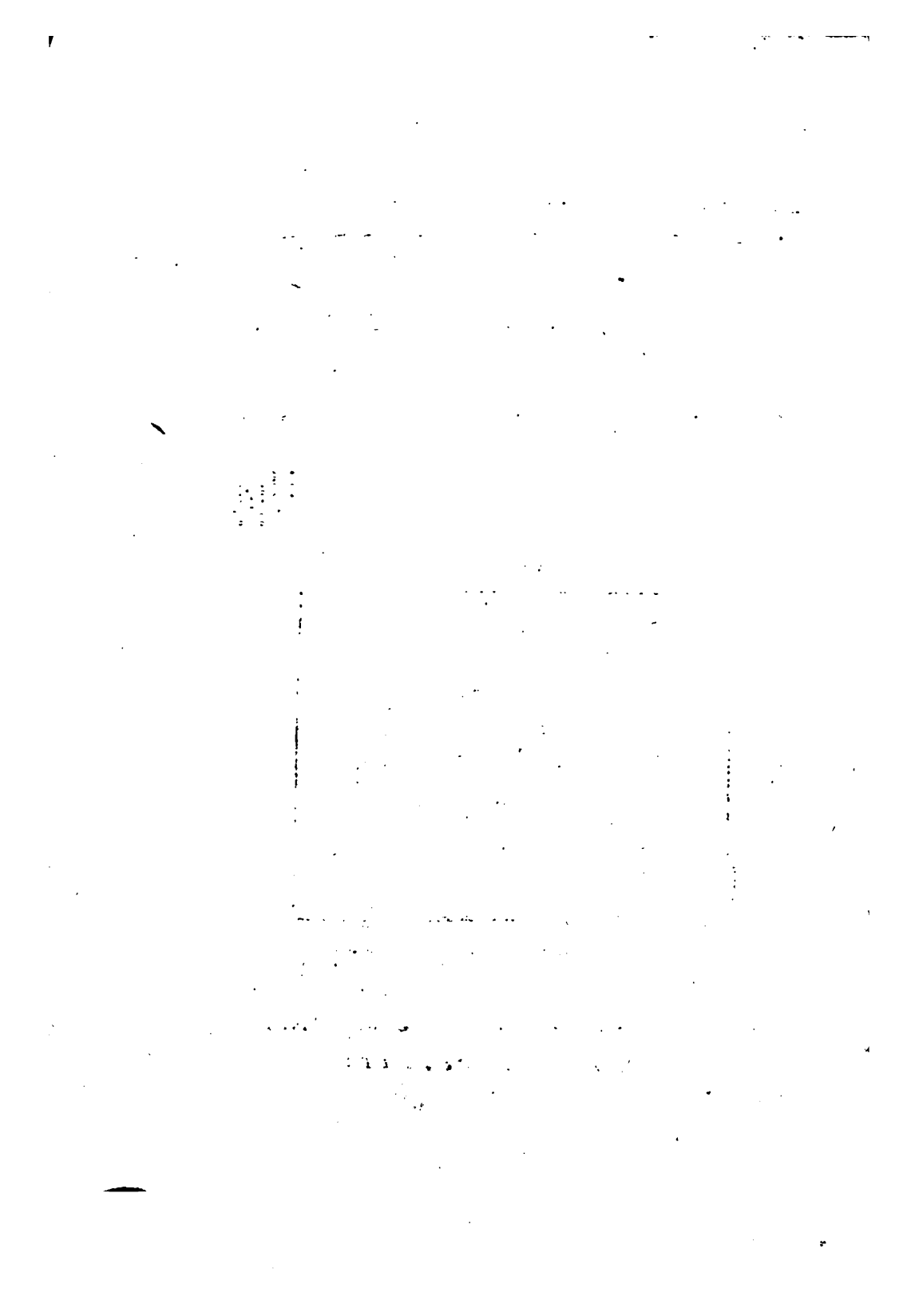

X V. S A E C U L I
OPERA ET STUDIO
P. FRANCISCI XAVER. LAIRE
SEQUANO - BURGUNDI

Et Serenissimi Principis

An allegorical engraving titled "Philosophy". A central female figure, representing Philosophy, stands amidst ruins. She wears a long, flowing dress and holds a book. Above her head are banners with the words "Veritas", "et Scientia", and "Libertas". To her left, a child stands on a pile of books. In front of her, two children play with a lute and other musical instruments. To her right, another child sits on the ground, playing with a box of toys or tools. The background shows a large building in ruins, with smoke rising from the debris. The signature "C. G. Goussier" is visible in the bottom left corner.

PRAESIDUM FACULTATE.

03-9-2134
Revised 2-5-30 FLN

PETRO . ANTONIO . CREVENNAE

DOMO . MEDIOLANO

NEGOTIATORI . MAGNARIO

IN . CONVENTV . ET . EMPORIO . AMSTELODAMENSI

QVI

HONESTATEM . VTILITATI . PRAEFERENS

ET . IVSTO . QVAESTV . CONTENTVS . POTIVS . QVAM . SATIVS

MAGNIS . MERCIBVS . EXPORTANDIS . INVEHENDISQVE

HVMANAE . SOCIETATIS . BONO . CONSVLIT

COMMERCII . AMPLITVDINEM . SECVRITATEM . ET . FAMAM

BONA . FIDE . INTEGRAVIT

HINCQVE . PROPITIAM . SORTEM . SEMPER . EXPERTVS

PROBATAS . OPES . SIBI . QVAESIVIT

QVIBVS . SIC . AFFLVXIT

VT . EAS . LIBERALITER . ET . MODESTE . EXPENDERIT

MVLTI . SINE . VANITATE . IMPERTIVERIT

AC . PRAESERTIM . IN . PARANDIS . RARISSIMIS . LIBRIS

ET . IN . ELABORANDO . EXCVDENDOQVE

EORVMDDEM . ACCVRATISSIMO . CATALOGO

QVEM

LITTERARIA . RESPVBLICA . PLAVDENTER . EXCEPIT

SVMMA . CVM . LAVDE . INSVMPSERIT

IOSEPHVS . ANTONIVS . MONALDINIVS

BIBLIOPOLA . ROMANVS

DISSERTATIONEM . DE . TYPOGRAPHIA . ROMANA

AERE . SVO . EDITAM

VIRO . HERMATHENAM . REFERENTI

ET . DE . SE . OPTIME . MERITO

LIBENTI . MVNERE . OBFERT

AUCTOR LECTORI.

Ullum fane inventum arte Typographica praestantius, nullum generi humano optabilius accidere umquam potuit. In memoriam revocemus tristissima illa tempora, in quibus universa doctrina fugitivis verbis, scriptisque facile perituris continebatur; tum incertum illum, atque labilem cogitemus litterarum statum, qui olim obtinebat. Quam lento fane gradu, & quot & quantis viarum difficultatibus, atque periculis ad remotissimas, barbarasque

nationes scientiarum lumina propagari oportuit ! Si desint artis Typographicae adjumenta, eximia doctissimorum virorum scripta, & praeclare gesta in diuturna, & fere perpetua ignoratione versari necessum est. Imitationi doctrinae, atque exemplo vix sibi mutuo esse possent diversi populi; vix unquam ea doceri possent, quae tanto Typographiae compendio, tanta facilitate celerrime arripi possunt. Haec Typographicae artis commoda nemo negabit, nisi in silvis educatus, & scientiarum hostis imperitissimus. Verum quidem est, nec satis omnium lacrimis deplo-

plorandum, utilissimas quasque res in detrimentum, & perniciem vergere. Sed quid inde? Tollendus quidem est abusus, sed usus religiose servandus; rejecta enim hac regula, societatem omnem in pejus ruere jam necessum esset, & maxima vitae humanae emolumenta exfulare satius foret; quod quam stultum & perniciosum sit, nemo non videt. Quae cum ita sint, praeclarissimae artis ortum, atque progressum scrutari abs re non erit. Et re quidem vera paucis ab hinc annis non nationes dumtaxat, sed ipsae quoque privatae urbes annales suos Typogra-

phicos summo studio conquistos in lucem edidere. Hunc meum qualemcumque exiguum laborem excipiat Lector benevolus, velut specimen majoris operis, quod mihi incerta conflictato valetudine ad finem perducere non licuit. Meditabar enim virorum illustrium, qui Romae saeculo XV. florere, seriem persequi, atque catalogum texere, imitaturus hac in re doctissimum scriptorem Josephum Ant. Saxium, qui litterariam urbis Mediolanensis historiam conscripsit. Verum quamvis non mihi licuerit rem totam, ut in votis erat, perficere, non tamen existimandum est hoc opusculum omni
uti-

utilitate carere ; neque enim injucundum fore arbitror gravioris momenti opera , quae saeculo XV. a Romanis typis prodire , hic non solum recensita , atque appellata legere , sed etiam bibliographicis disquisitionibus illustrata . Nec nominare praetermisi Bibliothecas , in quibus recensita opera mihi videre concessum fuit , vel fama exstare audivi . Siquidem libros omnes XV. saeculi manibus vel oculis me tractasse , absit confidenter affirmare audeam .

NOS F. JOH. FRANCISCUS GENGEMME

SACRAE THEOLOGIAE LECTOR JUBILATUS

Et universi Minimorum Ordinis

HUMILIS CORRECTOR GENERALIS.

CUM facultatem a nobis petierit R. P. Franciscus Xaverius Laire ejusdem ordinis in Sacra Theologia Lector, ac Serenissimi Principis de Salm Salm Bibliothecae Praefectus suum in lucem edendi librum, cui titulus: *Specimen historicum Typographiae Romanae XV. saeculi*; auctoris petitioni annuere peroptantes libenti animo concedimus, ut ipsius liber modo a duobus ex Ordine nostro Theologis per nos tenore praesentium designatis, scilicet a RR. admodum PP. Francisco Jacquier, & Dominico Magnan prius fuerit recognitus, ipsorumque comprobatus judicio, typis mandari valeat, si iis, ad quos pertinet, ita videbitur. In quorum fidem haec litteras manu nostra subscriptas, sigilloque officii nostri munitas dedimus.

Datum Romae ex nostro SS. Trinitatis de urbe Conventu hac die 15. Januarii anni currentis 1778.

Fr. Johannes Franciscus Gengemme Generalis.

Jubente Reverendissimo Patre Johanne Francisco Gemme, nostri Minimorum ordinis Generali, librum perlegi inscriptum: *Specimen historicum Typographiae Romanae XV. saeculi*, auctore R. P. Francisco Xaverio Laire ex eodem ordine S. Theologiae professore, in quo quidem nihil, quod non sit fidei orthodoxae, sanctisque moribus consonum deprehendi, sed contra illud, si typis demandetur, viris studiosis gratissimum fore, neminemque ab ejus lectione non discessurum eruditionem cenfeo.

Datum Romae in Conventu SS. Trinitatis in Monte Pincio die 15. mensis Aprilis ann. 1778.

*Fr. Dominicus Magnan ex Minimorum familia
S. Theologiae professor emeritus.*

Jubente Reverendissimo Sacri Palatii Apostolici Magistro legi perlibenter librum, cui titulus; *Specimen historicum Typographiae Romanae XV. saeculi*, auctore R. P. Francisco Xaverio Laire, in quo quidem opere nihil fidei, bonisque moribus contrarium continetur, sed bibliographicam eruditionem summam miratus sum; quo quidem factum est, ut vehementer exoptarim, alias id genus disquisitiones litterarias, quas jam paratas habet praeaudatus Auctor, in lucem emitte pro bibliographiae bono.

Datum Romae in Conventu SS. Trinitatis in Monte Pincio die 25. Aprilis anni 1778.

*Fr. Franciscus Jacquier ex Minimorum familia
in Archigymnasio Romano professor.*

Suas

Suas habet utilitates historia litteraria, & ex bibliographicis disquisitionibus non exigua emanant notionum emolumenta. Hinc humani ingenii progressus, & vicissitudines tum quoad scientias, tum quoad artes sic agnoscere licet, ut vel de statu nostro gratulari, vel ad superiorum saeculorum praestantiam contereendere possimus. Quicumque ergo in hoc *Specimen bibliorum Typographiae Romanae XV. saeculi* inciderit, quod Franciscus Xaverius Laireus Minimorum familiae Alumnus multo studio, sedulitate, & ingenio elaboravit, plura sane comperiet, quae didicisse juvabit, quibusque litterariam historiam apprimè illustrari fateatur necesse sit. Religio in Deum, in Principes obsequium, ac morum sanctitas nulla in re laeditur; quare si me audit Rm̃us P. Sacri Palatii Apostolici Magister Thomas Augustinus Ricchinius, cuius jussu haec legi, facile in publicam lucem opus hoc emitti sinet.

Dabam domi kal. Maii ann. MDCCCLXXVIII.

*Johannes Christopherus Amadutius Graecarum
litterarum Professor in Archigymnasio Romanae
Sapientiae, & Praeses Typographiae S. Cong.
de Propaganda Fide.*

IMPRIMATUR,

Si videbitur R^mo Patri Sacri Palatii A-
postolici Magistro .

*F. A. Episcopus Montis Alti , ac
Vicesgerens .*

IMPRIMATUR.

Fr. Thomas Augustinus Ricchini^{us} Ord.
Praed. Sac. Pal. Apost. Magister .

OPE-

OPERIS DUPLEX EST PARS

Prima sequentia habet Capita.

- Caput I. *De Typographia generatim considerata.* pag. 1
- Cap. II. *De origine Typographiae in Italia.* pag. 16
- §. I. *De Typographia apud Venetos.* pag. 34
- §. II. *De Typographia apud Bononenses.* pag. 48
- §. III. *De Typographia apud Mediolanenses.* pag. 53
- Cap. III. *De Typographia apud Sublacenses in Agro Romano.* pag. 60
- Cap. IV. *De Typographia Romam translata.* pag. 71
- Cap. V. *De Typographis Romanis saeculi XV.* pag. 98

SECUNDA PARS

Exhibet Indicem chronologicum, & bibliographicum librorum XV. saeculo Romae impressorum. pag. 121

SPE-

SPECIMINIS HISTORICI
TYPOGRAPHIAE ROMANAE
XV. SAECULI
P A R S P R I M A.

TYPOGRAPHIAE ROMANAE

SAECULI XV.

PARS PRIMA.

CAPUT PRIMUM

De Typographia generatim considerata.

I Typographiae nomen juxta receptum, vulgaremque loquendi usum usurpemus, Typographicam artem apud Germanos natam nemo nisi partium studio abreptus ibit inficias; verum si Typographiae nomine latius intelligere liceat *Sculpturae*, aut *Caelturae* artem, inventionis honorem Belgis liberaliter concedimus. At Typographia hoc modo considerata ad praesentem scopum nequaquam pertinet. Itaque quod prima spectat Typographiae, de qua sermonem in-

A

sti-

stituimus, initia, *Jobannes Guttemberg*, patria Moguntinus, ab anno 1430. Civis Argentoratensis factus, ibidem anno 1439. (1) jam Typographiae fundamenta jecerat, & una cum socio *Mentelin*, & *Eggestein* minuta opuscula, adhibitis characteribus ex ligno, majori ex parte unitis (2) jam imprefecerat, ibique usque ad annum 1444. nascentem artem tractare coeperat, donec Moguntiam reversus sua praeclara inventa, exercens, societatem Typographicam cum *Johanne Faustio* Moguntino iniverit, atque tandem, ut *Petri Schoeffer* verbis utar (3), *artem perfecerit*, cujus quidem successum affir-

(1) Sicut constat ex instrumentis litis, quam hoc anno habuit GUTTENBERGIUS, quae integra existant apud SCHOEFLINUM in *vindictis Typographicis*, & apud MEERMAN in *originalibus Typographicis Part. II.*

(2) Uti se vidisse testantur saeculo decimosexto Scriptores v. g. pro Argentina urbe SPEKLINUS illius urbis architectus, qui illo ineunte saeculo florebat, in chronico manuscripto, referente SCHOEFLINO l. cit. Pro Venetis id etiam testatur MARIANGELUS ACCURSIVS apud WOLFIIUM *Tom. I. Monument. Typographic. pag. 300*, adjiciens hos omnes perforatos filo uno postea conjungi ad opus imprimendum.

(3) *Deduxeritque eam in opus imprimendi*. In TRITHEMII Breviario historiae Francorum impr. *Moguntiae* apud JOH. SCHOEFFER anno 1515. in fol.

affirmare praesumit *Zellius* auctor Chronici Colonienſis (4) dicens e praelo primum ab anno 1450. ad 1455. emerſiſſe Biblia Latina majoribus excuſa litteris, quales hodie in Miſſalibus imprimendis adhiberi ſolent. Hac data occaſione, aliqua mihi fas ſit obſervare (5).

A 2

An-

(4) *Primusque qui excuderetur liber Biblia fuere Latina, impreſſaque ea ſunt ſcriptura grandiori, quali hodie Miſſalia ſolent imprimi. Ex edit. facta Coloniae 1499. in fol. lingua Germanica, cujus verſionem vide apud MARCHAND Hiſt. de l'imprimerie Part. II. pag. 4., & MEERMAN l. cit. Part. II.*

(5) His Colonienſis Chronici actis abuſi videntur Bibliographi nonnulli; cum enim Biblia quaedam antiqua apud ſe retinerent nullo anno conſignata, in eam praecipiti iudicio induſti ſunt opinione, ſua haec Biblia ex illorum numero eſſe, quae juxta acta haec ab anno 1452., ad 1455. typis edita dicuntur. Ita GUILL. DEBURE in *Bibliographie inſtructive impr. Pariſis anno 1763. Tom. I. num. 25.* ſtetit pro Bibliis Collegii quatuor nationum Pariſienſis, SALLIER pro Bibliis Biblioth. Regiae (in *Mémoires de l'Académie Tom. VII. edit. in 12.*) FOURNIER characterum fuſor Pariſienſis in Diſſertatione prima de origine Typographiae *Pariſis impr. anno 1759.* Bibliis Collegii Maſarinaei hunc antiquitatis honorem aſſeruit. Hanc eandem laudem ſuis Bibliis vindicavit Bibliotheca Berolinenſis in *Diſſert. Berolinenſibus Tom. I. pag. 278. an. 1750.* Item apud Leodienſes BARO DE CRASSIER, & apud Germanos BARO DE

Anno 1455. inter *Guttembergium*, & *Fau-
stum* suborta lite, & funditus dissipata *Gut-
tem-*

DE UFFEMBACH pro suis Bibliis acriter contende-
bant; aliique permulti, quos refert SCHELHORNIUS
in *Disquisitione sua de prima Bibliorum edit. impr. Ul-
mae 1760. in 4. pag. 19.*, suis singuli Bibliis patro-
cinantur. Tandem recens auctor indicis Biblioth. Ca-
sanatenfis in *Praefatione Tom. III.* de eadem suorum
Bibliorum aetate minime dubitat. Quid vero in hoc
opinionum conflictu ferendum est iudicium? Id autem
maxime singulare est, quod omnia haec fere, quorum
tanta antiquitas venditatur, Biblia diverso plane chara-
ctere exarata sint. Porro id fidem omnem superat,
brevis quinque annorum intervallo, ab anno scilicet
1450. ad 1455. e typis Moguntinis plusquam decem
Bibliorum editiones exiisse. Verum ut totam hanc con-
troversiam paucis contraham, affirmare non dubito Bi-
blia a Chronico Coloniensi laudata, de quibus dixit
TRITHEMIUS *annal. Hirsaugiens. Tom. II.* ad annum
1450. pag. 421., quod priusquam tertium quaternionem
compleissent in opere (Bibliorum) plusquam 4000. flo-
renorum jam exposuerint, aut numquam completa fuisse,
antequam Psalterium anni 1457. ederetur, aut si Bi-
blia illa ante hoc tempus edita exstiterint, & reipsa
ante annum 1455., prodiisse characteribus omnino di-
versis. ab iis, quos praefecerunt memorata Biblia, ac
praesertim Casanatenfis.

I. Ante annum 1455. Biblia haec ad exitum perducta
non fuerunt; hoc enim anno 1455. GUTTEMBERGIO lis
intentata est a FAUSTO, praesentibus ad normam juris
Ta-

tembergii fortuna, relicta officina, in *Fau-*
sti potestatem venire instrumenta, & quid-
 A 3 quid

Tabulario, & testibus ad recuperandos bis octingentos florenos, quorum pars dimidia anno 1450., altera autem pars anno 1452. mutuo accepta fuerat; hujus autem litis instrumenta autographa exstant apud WOLFII *Monumenta Typograph. Tom. I.* Interrogatus ex juris praescripto GUTTEMBERGIUS hoc unum respondit 800. florenos anno etiam 1452. mutuatos fuisse eo inito pacto, & ea conditione, ut compleretur officina, eaque necessariis munitur instrumentis, ideoque a FAUSTO nihil praeter officinam, atque instrumentorum Typographicorum suppellectilem exigi posse; quam sententiam confirmavit iudex. Quae cum ita sint, anno 1450., & 1452. nondum edita erant Biblia, cum iisdem annis nondum comparata essent instrumenta; neque etiam anno 1455. perfecta fuerant, nam ideo litem movit FAUSTUS GUTTEMBERGIO, quod hic pro hoc anno aliquid typis edere, & terminare pollicitus datam fidem non servaverit. Omnem dubitationem tollere videntur TRITHEMII verba, ubi dixit plusquam quater mille florenos expensos jam fuisse, antequam tres quaterniones completi fuissent. Quid autem de illis quaternionibus actum sit, & quo evaserint, latet omnino.

II. Dixi, quod posita Bibliorum illorum existentia juxta ZELLII narrationem, haec tamen non convenire possint cum Bibliis supra memoratis, & praesertim cum Casanatensibus; & quidem 1. ex allato testimonio, *character Missali grandiori haec Biblia imprimebantur.* Pro hoc autem characterе nihil intellexere Typographi, neque

quid laboris vel operis jam fuerat perfectum . In hac rerum inopia patriae valedixit

que etiam nunc aliud intelligunt , nisi characterem dictum *Paragon* antiquum & hodie *Paragon* minoris formae , quo semper uti sunt Typographi in edendis Missalibus . Porro hujus characteris formam a Bibliis Casanatensibus longe differre statim advertet , qui in Biblia Casanatensis vel primos conjecerit oculos . Praeterea affirmat Indiciis Casanatensis auctor maximam esse suorum Bibliorum cum Bibliis anni 1462. similitudinem : Nemo autem unquam dixit haec ultima Biblia characterem *Paragon* antiquo , & Missali edita fuisse . 2. Data , & non concessa horum Bibliorum existentia , insulsum , omnino foret Typographos primum istos fuisse characterem fuso , qualis apparet in Bibliis Casanatensibus , & deinde laboriosum , taediique plenum opus suscepisse in conficiendis characteribus sculptis , quales sunt illi in Psalteriis annorum 1457. , & 1459. adhibiti . Id certe ineptum omnino est , & risu excipiendum , nisi proferrantur Biblia , quorum characteres cum ipsis laudati Psalterii characteribus affinitatem habeant . Praeterea extra omnem dubitationem positum est Psalteriorum illorum characteres eos ipsos esse , quos FAUSTO cessit GUTTENBERGIUS ad tantam redactus penuriam , ut Biblia incoepa terminare non potuerit (sicut superius retulimus pro anno 1455.) Cum illis ergo Biblia affinitatem characterum habere debent . Tandem characterem grandiori , qui Missalis appellari potest , impressum est Psalterium , cujus characteris eslypum videre est in monumentis Academiae Tom. VII. Historiae pag. 433. edit. in 12. & apud HEIN-

xit *Guttembergius*, a qua abfuit per aliquot annos, abhorrens propriis videre oculis in-

A 4

du-

HEINCKEN in opere, cui titulus: *Idée d'un Collection d'estampes, Lipſiae & Viennae 1771. in 8.* Verum characteres illi sunt plane diſſimiles inter ſe, & praefertim cum Caſanatenſibus, nec primo intuitu ulla apparet affinitas. Breviter ergo expendamus rationes, quibus niti- tur Caſanatenſis Bibliothecae praefectus. I. aſſert nume- rorum, ſignaturarum, & cuſtodum penuriam; ſed bona ipſius venia dicere liceat, ſi admittenda foret haec ge- neralis regula, libros multos poſt annum 1480. impres- ſos ad annum 1455., aut 1460. referri oportere. Hoc unum exemplum aſſerre fatiſ fit, egregium nempe artis Typographicae opus: *Sermoni di Beato Leone Pa- pa in lingua Latina in Teſtano tradotti da Bartolomeo Corſini, impreſſ. in Firenze adi XXI. di Maggio M. CCCC. LXXXV. in fol.*; Quo in opere deſunt ſignaturae, cuſtodes, numerique in paginarum ſummitate, Neque ignorat pracludatus auctor, haec ſigna, licet Typogra- phica arte antiquiora, & in diplomaticis adhibita, in Typographiam tamen nonniſi perfecta arte fuiſſe inve- ſta. II. opinionis ſuae confirmationem quaerit in titu- liſ ſinguliſ, initialibuſque litteriſ, quae manu depi- ctae ſunt. Verum haec ratio nimis generalis nequa- quam valet. Hic enim Romae (ſicut non ignorat eru- ditus praefectus) exſtant opera poſt annum 1470., & recentioribuſ adhuc temporibuſ impreſſa, in quibuſ idem obſervare licet. III. laudatus auctor ſingularem in Pſal- terii litteriſ diſcrepantiam obſervare dicit, quae in mul- tiſ Bibliiſ invenitur, exceptiſ SCHÖEFFERI Bibliiſ an- nor.

duſtriae ſuae fructum ad manus alienas tranſeuntem. Juxta tritum illud Poetae carmen: *ſic vos non vobis &c.* inventionis gloriam tulit *Fauſtus*, nullius induſtriae artifex, pecunia dumtaxat valens, nulla ingenii manuumve dexteritate. Verum in hoc rerum ſtatu *Petrus Schoiſſer*, cognomine *Opilio*, vir ſagaciſſimus Pariſiis Moguntiam reverſus (6)

Gut-

nor. 1462., & 1472. Sed quid inde colligere poterit, niſi haec ſua Biblia e praelis SCHOEFFERIANIS prodiſſe inter annos 1459., & 1472., a quo tempore characteres fuſos primum in uſu fuiſſe non repugnamus? IV. characteres ſuos dicit ſimillimos characteribus Bibliorum anni 1462., & deinde ſubdit hos characteres primo intuitu manuſcriptatum litterarum formam praefeſſere, at nemo certe in Bibliographia etiam tantisper verſatus dixerit Biblia ann. 1462. manuſcriptorum characterum figuras imitari. Quae cum ita ſint, generaliter concludere non dubitarem, ſi umquam impreſſa ſint Biblia inter annos 1450., & 1455., ex iis omnibus, quae uſque adhuc mihi vidiffe contigit, referenda eſſe ad ea, quorum deſcriptionem dedit SCHELHORNIVS in Diatriba de antiquiſſima Bibliorum editione impr. *Ulmæ* in 4. 1760., & ægyptum exhibuit in Diatriba ad librum Cardinalis QUIRINI de optimorum ſcriptorum editionibus impr. *Lindauſiae* in 4. pag. 60.

(6) Anno enim 1449. adhuc Scholaris erat, ac Scriba in univerſitate Pariſiſſima, teſte inſcriptione relaſa Tom. 37. Monumentorum Academiae edit. in 12. pag. 420. &c. a SCHOEFLINO in *vindictis Typographicis*.

Guttembergii vices abunde supplevit, & quidquid hactenus desiderabatur praestitit, feliciterque exsecutus est.

Peritissimi hujus artificis nomen anno 1457. *Psalterii* libro praefixum legitur, atque hoc ipsum est opus, quod primum e typis Moguntinis emerisse dicendum est. Ab hoc eodem anno cudendis characteribus metallicis operam dedit, quorum characterum typus in *rationale Durandi* anni 1459. prodiit; sed brevi, ab anno nempe 1460. in edendis *Constitutionibus Clementinis*, characteres jam ad meliorem formam perducti fuere, atque temporis progressu, & artificum industria perfectionem eundo acquisivit ars Typographica (7) usque ad eum, quem

(7) Capitales litteras, quas *florentes* vocant; annis 1457., & 1459. in *Psalteriis* edendis excogitavit SCHOIFFER., non vero BATDOLT., quae multorum fuit opinio. Chartam primi perfecere Typographi Romani, atramentum vero Germani. *Signaturas* anno 1470. pro characteribus Latinis ULRIC GERING Parisiis; & in Germania ELIAS LOUFFEN Canonicus, & Typographus in Villa BERONENSI apud Helvetios introducere, primus quidem in editione epistolarum GASPARINI Pergamentis, secundus vero in impressione MAMOTRECTI; pro characteribus Graecis Mediolani an-

quem nunc gradum videmus. Primi autem illi artis magistri adjutores, ac discipulos ha-

no 1480, signaturis usus est DIONYSIUS PARAVISINUS. *Custodes* induxit apud Venetos JOHAN. DE SPIRA in TACITI editione ad ann. 1469. Chartarum *Registrum* primi adhibuere Romani Typographi; quidquid intelligatur *Registri* nomine, sive significetur solus alphabetico-rum characterum usus, sive sub hoc eodem nomine veniant prima verba, a quibus initium sumit *Duernio*, aut *Quaternio* quilibet; utrumque enim pro compingendo libro in commodum Bibliopolae introductum est. Typographi Romani quoad capitales litteras, quas *Minutas* appellant, Typographis Germanis longe excellentiores fuere, atque inter Germanos Typographi Germaniae inferioris longe superarunt Germaniae superioris artifices. Quoad Typographos Romanos nil mirum, si ANDREAS MANTEGNA Pictor celebris praecipuas hac in re partes egerit. Cyphas Arabicas ad Bibliopetorum facilitatem primus adhibuit ULRIC GERLING in librorum fronte. Ceteros ac praecipuos diversarum partium inventores, aut perfectiores breviter appellare satis sit. SCHOIFFER *Rubricas* primus adhibuit in subscriptionibus *Rationalis* DURANDI, & Bibliorum anni 1462. CONRAD SWEYNHEYM notas marginales in AULO GELLIO anni 1469. Glossas ad textus explicationem pro Latinis induxit PETRUS SCHOIFFER in Clementinis anni 1460.; pro Graecis vero LEONICUS CRETENSIS in *Batrachomiomachia* HOMERI *Venetis* anno 1486., in qua scholia textui apposita rubro pinguntur colore. Titulos caractere majusculo libris prae-

habuere, qui usu, atque experientia edocti, ipsi quoque magistri facti in aliis Germaniae urbibus, atque apud exterarum nationum suis

praefixit ULRIC GERING anno 1477., pompam vero majorem in amplis marginibus adhibuit ANTON. VERARD Parisiis; alii in charta pergamentina, & praesertim primi Germani artifices, & Veneti, raro Romani. Alii in charta bombycina, talis fuit ALDUS MANUTIUS, teste P. MONTEFAUCON Tom. VI. *Monumentorum Academiae*. Alii etiam in serico, Gallice *soin*, observante CATHERINOT apud WOLFFI *Monumenta Typogr.* Tom. II. pag. 938. Alii charta viridi usi sunt, ut SEBASTIANUS HONORATUS Lugduni 1561., alii caerulea, ut MORELIUS Parisiis anno 1562., & ALDI heredes Venetiis 1546. Alii adhibuere atramentum aurei coloris, ut RATDOLT Venetiis anno 1482. in praefatione aliquorum exemplarium elementorum EUCLIDIS. Id miror maxime de praeli Typographici perfectione istos ita parum fuisse sollicitos, ut usque ad medium saeculum XVI. praelum nihil fere plus profecerit, quam GUTTEMBERGII tempore, imo usque ad initium saeculi XVII. in eodem imperfectionis gradu quasi perseveraverit conservando formam praeli vinarum. Sed dolendum est, quod artis Typographicae progressum retardaverit ars politica, qua factum est, ut praela Typographica ad eum gradum perfectionis non pervenerint, quem in ipso huius saeculi initio intenderant ERHARDUS WEIGELIUS professor in Academia Jenensi, & Parisiis anno 1728. unus ex Academiae Scientiarum Sociis.

fuīs laboribus Typographicis fortunam, quaeſivere, ſicque e *Schoefferi* domo exiit Typographiae arcanum, tanta cura, & religione cuſtoditum. Artificum emigrationi, ideoque & artis propagationi non parum contulit orta inter *Deitericum* de *Iſembourg*, & *Adolphum* de *Naffau* de Moguntinae urbis principatu contentio; in urbis enim obſidione anno 1462. quadringenti circiter cives periire. In tanta rerum calamitate tranquillum artis ſuae exercitium emendicarunt artifices, alii Sublacum adiverunt anno 1465., Coloniam alii anno 1467., alii Venetias anno 1468., Auguſtam nonnulli anno 1469. In his diverſis locis Typographiam tractarunt, eamque ad varia idiomata traduxerunt (8), ſicque per
gra-

(8) LASCARIS. Grammaticam, & DIONIS opera Graece edidit Mediolani DIONYSIUS PARAVISINUS anno 1476. Judaei etiam origine Spirenſes in urbe Pſaurenſi anno 1477. hebraice ediderunt Commentarios R. LEVI GERSONIDIS in Job, atque etiam Commentarios R. KIMCKII in Pſalterium in 4., quod quidem ultimum opus exſtat Romae in Bibliotheca Angelica, item anno 1478. iidem Judaei in PIEVE DI SACCO (Plebifacii) Patavinae ditionis ARBATHURIM, ſeu IV, ordines R. JACOB BENASER edidere, dein-

gradus & quasi pedetentim ad remotissimas quoque gentes, Africam, Americam, apud

deinde vero SONCINI ditionis Mediolanensis suum fixere domicilium, unde SONCINATES dicti sunt. Posthac Bononiam, Neapolim, & per totam Italiam, in Lusitaniam quoque, & Constantinopolim usque, Hebraicam Typographiam Judaei propagarunt. Imo & in Ariminensi urbe anno 1531., non vero 1486., ut placuit MARCHAND, ORLANDO, & aliis, ipsi Judaei impressere librum IKARIM, seu fundamentum Judaicae Religionis contra Christianam (impium opus) R. JOSEPH ALBO. Sed de hac Typographia Hebraica legatur Dissertatio plena eruditionis D. JOHANNIS BERNARDI DE ROSSI quae in lucem prodiiit *Parmae anno 1776.* in 4.

Quod spectat ad Typographiam Arabicam, haec ineunte saeculo XVI. nata est sub JULIO II., ejusque sumptibus suscepta in *Fano Fortunae*. Haec autem Typographica officina instructa est a GREGORIO VENETO, atque inter libros, qui ex his typis prodire, mihi occurrit *Diurnale Graccorum Arabum*, seu *Melchitarum*, in quo continentur orationes die, ac nocte a Presbyteris in templo recitandae; & hoc diurnale editum fuit in *Fano Fortunae* sub auspiciis LEONIS X. anno 1514., quam notitiam hausi ex indice Biblioth. Regiae Tom. I. De hac autem Typographia disseritur in opere, cui titulus: *Giornale de' Letterati di Firenze Tom. II. Part. 3. art. 2.* Hinc ex eadem officina exiisse potuit ELADRISI Geographia, dicta NUBIENSIS ab auctoris patria, in 8. majori edita, & absque ulla anni nota; cuius raritatem tantopere extollit indicis Casanatensis auctor.

apud ipsos Indos, ac Japponenses (9) feliciter pervenit ars utilissima magno scientia-

Autor Tom. III. in *Praefatione*. Hic tamen Romae mihi vidisse contigit quinque exemplaria; alia fortasse nonnulla latent. Tituli variatio in diversis exemplaribus licet aliunde simillimis maxime torquet eruditum auctorem, cui quidem nulla superesse poterat difficultas, si meminisset hoc ipso saeculo, & maxime ineunte XVI. ex librariorum fraude id saepe factum fuisse. Incerto editionis loco magis torquetur idem auctor, neque enim nosse videtur officinam Arabicam Mediceam antiquiorem, in qua anno 1592. libri huius editio facta est, quo tempore vix nascebatur officina Medicea Arabica. Huic auctori ignota fuisse videtur officinae *Fant Fortunae* ruina; haec enim paucis annis perduravit, & in ipso fere ortu extincta paucissimos produxit libros, qui quidem sunt insignis raritatis. Eundem eruditum virum latebat linguarum externarum officina, sub GREGORIO XIII. erecta, ex qua prodiiit officium Arabicum, in hac nostra Bibliotheca SS. Trinitatis de Montibus in Colle Hortulorum asservatum, caractere rubro, & nigro exaratum per DOMINICUM BASAM 1584. in 8. Sub eodem JULIO II. JOH. POTKEN Romae curavit confici characteres Chaldaeos antiquos, de quo infra *cap. IV.*

(9) In Biblioth. Angelica v. g. tractavi librum XVI. saeculo impressum more nostro apud Japponenses, cuius titulus sic habet: EMMANUELIS ALVAREZ *e Societate Jesu de institutione Grammaticae libri tres &c.*, accedit interpretatio Japponica impr. in Collegio Amantissimi Soc. Jesu anno MDXCIII. Constat 170. foliis

in

tiarum, & universae societatis commodo, atque emolumento. Sincerum gerant Typographi erga artem suam amorem, ac scientiam hanc sua auctoritate protegant, suisque tueantur beneficiis principes, & veri litterarum amatores; tuncque hanc artem ab iis, quibus maculatur, atque deturpatur vitiis, & abusibus, brevi tempore liberatam, atque repurgatam pro humani generis bono laeti intuebimur.

in 4., & est ex charta setina. Norunt autem omnes, quod vix in regno Japponensi steterint Patres Societatis Jesu. Tractavi & sequentem librum, quem committer mihi communicavit JOH. CHRISTOPHORUS AMADUTIUS Praefec. Typogr. Sac. Congreg. de Propaganda Fide, & vir de republ. litteraria optime meritus, idest *Doctrina Christiana en lengua Española y Tagala, corregida por los Religiosos de las ordenes, impresa con licencia in S. Gabriel de la orden de S. Domingo. En Manila 1593.* in 4. ex charta setina. Opus autem imprimitur lingua, & charactere Tagalensi una cum versione Hispanica e regione. Character autem Hispanicus ita singularis est, ut appareat unus ex primis nostris rentaminibus Typographicis. Primum fol. exhibet imaginem S. Dominici, & subscriptionem supra relatam. Constat ex 38, foliis, sed absque numeris. Longius examen exigeret hic Codex rarissimus, sed jam properemus ad propositum nostrum.

CA-

CAPUT SECUNDUM

De origine Typographiae in Italia:

Typographia (ex modo dictis) in Germania primum nata in Italiam deinde inuenta est; verum quo auctore, quo in loco, & quo anno suam in Italia primum sedem fixerit, incertum omnino videtur, & adhuc sub iudice lis est. *Gilbertus Cognatus Nozerenus* fabulatus est, artem hanc ab ipso aerae Christianae initio in Germaniam fuisse introductam, eamque in Italia inventore *Saturno* habuisse antea initium, teste *Cypriano* in libro de vanitate Idolorum. Idem senserat *Pomponius Laetus* (10), narrante *Conrado Peutingero*: *Mouet mihi stomachum praeceptor meus rerum vetustarum aliqui solertissimus inquisitor* (*Pomponius Laetus*); *voluit enim nobis Germanis inventae artis impressoriae artem praeripere, dicens post Sanctum Cyprianum, Saturnum litteras impressisse priorem,*

(10) Epistola ad AUGUSTINUM MAPHAEUM praefixa SALLUSTIO impresso Venetiis 1493. in fol. & recuso Brixiae anno 1495. in fol.

rem, & *signasse nummos in Italia* (11). Anno 1428. Typographiam Venetiis jam exerceri solitam fuisse affirmat *Rabbi Joseph* (12) scribens eo anno, e typis Venetis prodiisse fragmentum aliquod ex *Arbathurim*, c *Rabbi Joseph Karo*; ingenue tamen fatetur librum hunc sub oculos sibi numquam incidisse.

Hadrianus Moetjens, aut alius quisquis sit Bibliothecae exquisitissimae editor (13) anno 1440. vulgatam, jam apud Italos Typographiam supponit, quod quidem affirmavit etiam *Hoffmannus* (14) in suo Dictionario, scribere non dubitans Joh. Gut-

B

tem-

(11) In admirandis Sermonibus convivalibus Germaniae editionis Argentinenfis 1506. in 4. pag. 17.

(12) In sua Chronica apud VOLFII *Monumenta Typogr.* Tom. I. pag. 537.

(13) Impress. Hagae Comitum apud MOETJENS in 8. anno 1732. Parte II. num. 4043. cum hac singulari nota: *Epistola, quam misit Rabbi SAMUEL ISRAEL Oriundus de Civitate Regis Marocchorum, ad Rab. ISAAC translata de Hebraeo, & de Arabo in Latinum per Fratrem ALPHONSUM anno 1338. Quamvis careat anni nota haec editio, ex qualitate characteris, & abbreviationum, hanc ex primis impressionibus Italiae circa annum 1440. evidentia valet demonstrari.*

(14) Sub nomine Guttemberg.

temberg jam Romae arti Typographicae initium dedisse, quod probare conatur ex spuria, & mala fide adulterata sepulcrali inscriptione, quae praesefert nomen cuiusdam *Hans Von Laudenbach*, quem operarium fuisse apud primos Romae Typographos mihi facile persuadeo. *Hoffmanni* errorem hausit *Marchand* (15). Integram autem ac sinceram inscriptionem refert *David Chytraeus* (16). Hoc eodem anno contendit Comes *Antonius del Corneo* (17), idem quoque referente *Apostolo Zeno* (18), *Pamphilium Castaldi* Poetam Feltrensem Typographiam invenisse, eamque cum amico suo *Fausto Comesburgo* communicasse, atque inde apud Germanos artem hanc fuisse propagatam.

Ab anno 1446. Utinae in statu Veneto praela exstitisse autumarunt nonnulli ex
ma-

(15) *Histoire de l'imprimerie impr. a la Haye* 1740. in 4. pag. 32.

(16) *In Delictis variorum itinerum* pag. 307., ubi GUTTEMBERGII loco legitur HANS VON LAUDENBACH.

(17) *In memorie istoriche del Feltro* impr. Venetiis 1710. in 4.

(18) *Giornale de' Letterati d' Italia* Tom. III. pag. 533.

male intellecta subscriptione sermonum *Leonardi de Utino* anno compositionis pro eo impressionis sumpto. Jam anno 1454. impressas Mediolani epistolas, & opuscula *Philiphi* contendit auctor catalogi de *Cambys Velleron* (19) sumpto anno subscriptionis unius ex epistolis pro eo impressionis.

Ante annum 1455. Typographos Romae exstitisse certo affirmant ii omnes, qui *Nicolaum V.* Typographiae *Maccenatem* appellant (20). Et hoc ipso anno Neapoli editos fuisse libros; De dictis, & factis *Alphonfi* Regis, auctore *Antonio Panormita*, opniatur *Julius Negri* apud *Dominicum Manni* (21), anno vero 1456. libros *Leonardi Aretini de Bello Gothorum* Senis impressos idem affirmat *Julius Negri* (22), sed rectius locutus fuisset di-

B 2

cens

(19) Impress. Avenione anno 1774. in 8.

(20) Quales sunt THOMAS GARZONUS apud WOLFFII *Monumenta Typographica* Tom. I. pag. 719. JOHAN, BAPTISTA NATOLINUS apud eundem Tomo II. pag. 925., FLORAVANTES MARTINELLI ibid. pag. 990., & FULVIUS URSINUS ibid. pag. 1192.

(21) Nella sua *Lezione istorica della prima promulgazione de' libri in Firenze* impr. in Firenze 1761. in 4. pag. 13.

(22) *Storia degli Scrittori Fiorentini* pag. 353.

cens hunc fuisse de Latino in Italicum translatum Senis per *Ludovicum Petroni* die 29. Maii anni 1456.

Anno 1458. *Philelphi* epistolas Venetiis editas fuisse asserit *Johan. Arenaldus* apud *Freytag* (23), & hoc anno Romam appulisse Germanos scribunt permulti quibus praeiverat *Polydorus Vergilius* (24), accedente etiam auctoritate *Sabellici* (25). Appulsum autem hunc Germanorum anno 1460. consignat *Henricus Pantaleon* (26). Scribit autem P. *Montfaucon* anno 1461. praela Typographica in Sublaco primum movisse Germanos (27); sed hunc errorem deinde castigavit. Eodem anno Venetias appulisse *Nicolaum Jenson* affirmarunt pluri; in quam sententiam abiit etiam *Maittaire*

(23) *Apparatus Litterarii* Tom. I. pag. 406.

(24) *Libro de inventoribus reum* edit. Venetae anni 1499. libr. II. cap. 7.

(25) *Historiae Venetae* lib. III. decade 8. edit. ANDREAE TORRESANI DE ASULA 1487. in fol. ad ann. 1458. sub principatu Mari Petri.

(26) Lib. *De viris illustribus Germaniae* Part. II. pag. 397., & seq. edit. Basileensis 1565., sed de insigni hujus errore vide MEERMAN origin. Typogr. Part. II. pag. 196.

(27) *In Diario Italico* impr. Paris. 1702. in 4. pag. 339.

taire (28). Multorum quoque opinio est in Sicilia eo ipso anno exstitisse praela Hebraica; ut videre est in Bibliotheca Rabbinica *Buxtorfii* (29), ubi legitur *Josephum Scaligerum* habuisse Grammaticam Hebraicam *R. Mosi Kimki* in Sicilia impressam ante annos 152., qui proinde numerus si dematur ab anno 1613., quo haec scribebat, respondet anno 1461.

Bononienses Ptolemaei Geographia freti artem Typographicam anno 1462. in suam Bononiae urbem transivisse contendunt. Anno 1464. Sublaci impressum opus de similitudinibus rerum legitur in Catalogo *Gerardi Vanloon* (30); sed errorem detexit *Meerman* (31). *Godefridus Olearius* praecipiti oculo legens asseruit Commentaria *Thomae de Argentina* in libr. sentent. edita fuisse Venetiis anno 1464. (32); legere autem debuisset annum 1564. Singulos refellere superfluum foret; definito enim accurate Germano-

B 3

rum

(28) *Annalium Typograph.* Tom. I. edit. anni 1719.

(29) Edit. *Basileensis* anni 1613. in 8. pag. 302.

(30) Impr. Hagae Comitum anno 1759. in 8.

(31) *Origin. Typograph.* Part. II. pag. 17.

(32) *Bibliothecae Ecclesiasticae* pag. 405.

rum Typographorum adventu , determinato loco , & tempore , contrarias quaslibet opiniones cadere necessum est . Quod ut fiat , totam rem duabus propositionibus exponam , & quidquid dixerim firmissima Scriptorum coaevorum auctoritate confirmabo .

Affirmo itaque I. Germanos inventa arte Typographica , hanc in Italiam sub Pontificatu *Paulli II.* transvexisse . In Germania natam esse Typographiam jam demonstravi , neque est , quod in hac veritate diutius immorari oporteat . Romam vero primam fuisse ex Europae urbibus , quae hanc artem e Germanorum manibus suscepit , invicte ostendam . *Gaspar Veronensis* , cujus fuit auditor *Aldus Manutius* , qui floruit Romae saeculo XV. , & de quo vide Cl. Marchionem *Massejum* (33) , ita factum narrat (34) : *Hac tempestate ad Sanctissimum Paullum II. Romam quidam juvenes accesserunt , & ii quidem Teutonici , qui Latant-*

(33) *Veronae illustratae* Part. II. edit. Veronensis anni 1731. in 8. pag. 236.

(34) Lib. IV. *De gestis PAULLI II.* , qui exstat apud MURATORI *Scriptores rerum Italicar.* Tom. III. part. 2. pag. 1046.

stantium Firmianum *de hominis opificio*, *de Dei ira*, nec non contra gentiles, mense uno formaverunt (35), & ducentos huiusmodi libros quoque mense efficiebant, quorum artificium narratu perdifficile foret, sed plurimi omne ipsum cognoverunt; quae fuit magni ingenii inventio. Sed & Augustinum *de Dei civitate* itidem finxerunt (36), nec non *de Oratore* ad Quintum fratrem (37), & Ciceronis epistolas (38), & vili venumderunt pretio; sicque alios Codices sunt formaturi &c.

Narrationi huic, si necessum esset, auctoritatem addunt Conradus Swenheym, & Arnoldus Pannartz libello, quem Sixto IV. Pontifici Maximo anno 1472. obtulere, in quo haec leguntur (39): *Nos de Germanis primi tanti commodi artem in Ro-*

B 4

ma-

(35) In Sublacensi Monasterio anno 1465., & Romae anno 1468.

(36) Cum charactere *Lactantii* Sublacenſis absque loci nota anno 1467., & Romae 1468.

(37) Ex charactere *Lactantii* Sublacenſis absque nota loci, nec anni, & Romae anno 1468.

(38) Romae 1469.

(39) Qui exstat cum Praefatione JOH. ANDREAE ALERIENSIS Episcopi in Tom. V. Bibliorum cum Commentariis *de Lyra* Romanae edit, anni 1472.

manam Curiam tuam , multo sudore & impensa , decessoris tui tempestate deveximus . Nos opifices librarios ceteros , ut idem auderent , exemplo nostro invitavimus &c.

Factum confirmat *Philippus de Lignamine* nobilis eques Messanenſis , & *Sixti IV.* Scutifer, ac Medicus (40) in ſuo Chronico Pontificio, ſeu *Ricobaldina* continuatione (41). Rem his refert verbis : *Sub Paulo II. Conradus Sweynheym , & Arnoldus Pannartz , Udalricus Gallus parte ex alia Teuthones librarii inſignes Romam venientes , primi imprimendorum librorum artem in Italiam introduxere , trecentas chartas per diem imprimentes &c.*

Tandem ex juris abundantia adjungam testimonium *Polydori Vergilii Urbina-* tis (42), qui vivebat ſaeculo XV., his expreſſum verbis : *Anno , qui fuit ſalutis humanae MCCCCLVIII., quidam nomine Conradus ,*

(40) De quo vide MONGITOREM *Biblioth. Sticulae* Tom. I. pag. 362., ſed melius MANGET in *Bibliotheca Medica* Tom. II. pag. 80.

(41) Impr. ab ipſo Romae anno 1474. in 4., & ibid. anno 1476. in 4. ſub annis 1465., & 1466.

(42) Lib. *De inventoriis rerum* loco ſupra citato.

radus, homo itidem Germanus Romam primo in Italiam attulit (Typographiam), quam dein Nicolaus Jenson Gallus, primus mirum in modum illustravit &c. Quae cum ita sint, nemo in dubium revocare poterit Romam fuisse primam ex Europaeae urbibus, quae Typographicam artem a Germanis acceperit, quam quidem gloriam tum Germaniae, tum Italiae conspirantibus in unum testimoniis tribuunt auctores synchroni.

II. Non satis esset rem generatim constituisse, sed hic honos vindicari debet *Conrado Sweynbeym*, *Arnoldo Pannartz*, & *Udalrico Han*, qui secum operarios aliquos advexere. Audiatur *Johannes Andreas Aleriensis* Episcopus, Bibliothecae Vaticanae Secretarius, qui sua cura, & auctoritate protegebat praela *Conradi*, & *Arnoldi*. Hic in variis epistolis, quas suis editionibus praemittebat, *Sweynbeym*, & *Pannartz* primos *Typographos Romanos appellavit* sic (43), v.g. *Päule II. Venete, fove artis hujus utilissimae sub protectione Conr-*
dum,

(43) In Praefat. Tomi primi *Epistolarum S. HIERONYMI* edit. Romanae anni 1468., & etiam anni 1470.

dum, & Arnoldum Germanos homines, arte imprimendi praestantes advektores, & semen caeli &c. Pariter Sixtum IV. alloquutus in Praefat. Bibliorum de Lyra (44) in favorem horumce, quorum post exhaustas fortunas quasi desperata erat fortuna, ait: *Ut digneris misericorditer occurrere servuli tuae Sanctitatis* Conradus Sweynheym, & Arnoldus Pannartz impressores nostri, ac utilissimae hujus fistoriae artis primi in Italia opifices implorant &c.

Hanc gloriam Conrado asserit anonymus in epistola ad Sixtum IV. Ptolemaeo (45) praefixa, ubi sic legitur: *Magister vero Conradus Sweynheym Germanus, a quo formandorum Romae librorum ars primum profecta est. Occasione hinc sumpta posteritati consulens animum ad hanc doctrinam capeffendam adplicuit.*

Hunc honorem Conrado, & Arnoldo communem vindicant subscriptiones, quas ab anno 1467. suis editionibus postponere solebant: Hos

(44) Impr. Romae annis 1471., & 1472. Part. V.

(46) Impress. Romae per ARNOLDUM BUKING in fol. anno 1478.

*Hoc Conradus opus (46), Sweynheym
ordine miro,*

*Arnoldusque simul Pannartz, una ac-
de colendi,*

Gente Theotonica expediere sodales &c.

Tandem ejusdem gloriae participem,
quoque fuisse *Ulricum Han* declarat *Johan.
Anton. Campanus* Interamnensis Episco-
pus (47), qui praelaudati Typographi
prae-

(46) Haec jam subjicitur *Epistolis familiaribus* CICERONIS impr. Romae 1467.

(47) JOH. ANTON. CAMPANUS in Campania Regni Neapolitani Provincia obscuro loco natus anno 1427. Neapoli in humanioribus litteris sub LAURENTIO VALLA praeceptore tantum excelluit, ut CICERO rediivus fuerit appellatus. Romam a PIO II. accersitus, Interamnensis episcopus ab eodem summo Pontifice renuntiatus est. Neque a studio destitit; imo cum praecipuis, qui in Italia florebant, viris litteratis, & maxime cum Cardinali JACOBO SILVIO PICCOLOMINO Papiensi Episcopo litterarium commercium fovebat. ULRICI HAN, seu GALLI Typographicum praelum protegere non cessavit ab anno 1469. Hinc ortae sunt editiones illae, quas tantis extollunt laudibus eruditi viri. Anno 1471. a PAULO II. cum FRANCISCO PICCOLOMINEO Cardinali Senensi ejus Maecenate ad Conventum Ratisponensem, quem *Dietam* vocant, missus est. Hunc per urbem Mediolanensem transiisse XIX. Kal. Januar. ann. 1471. refert PHILELPHUS epistolar. libro

praelum sua protectione regebat , & *Ulrico* eandem opem praestitit, quam *Conrado*, & *Arnoldo* suppeditabat *Johannes Alerienfis* (48). Porro *Johan. Campanus* ludens in

bro 34. in epistola ad ipsum CAMPANUM *editionis Vener. ann. 1502. fol. 244.*, atque in eadem urbe orationem habuisse fertur pro bello adversus Turcas excitando. Romam reversus SIXTUM IV. Sum. Pont. creatum invenit, a quo honorifice acceptus est. Sed paullo post ob scriptam liberiori sermone epistolam Summi Pontificis iram in se concitavit, quam ob causam variis officiis, & honoribus destitutus est. Hinc Neapolim confugit ad Regem, a quo benigne exceptus est, sed aulae strepitum reformidans, Senis tranquilliorē vitam quaesivit, ibique obiit anno 1477. Celebris illius viri vitam, fataque fuse descripsit MICHAEL FERNUS in editione operum illius, quam anno 1495. Romae adornavit.

(48) JOHANNES ANDREAS cognomine DE BUXIS in Ducatu Mediolanensi anno 1421. natus, ac docente VICTORINO Feltrensi Mantuae in scientiis probe versatus, in ipso autem studiorum suorum curriculo amicitiam iniit cum NICOLAO DE CUSA, qui deinde sacro Purpuratorum Collegio adscriptus, amici sui non inmemor apud NICOLAUM V., CALLIXTUM, & PIUM II. Romam eum accerfiri sollicitus fuit, & Biblioth. Vaticanæ Secretarium effecit. Quem quidem honorem PAULLUS II., & SIXTUS IV. eidem ANDREAE manere voluerunt. Neque obstat, quod illius nomen inter Bibliothecae Vaticanæ Praefectos non legatur

in Germano nomine *Hahn*, seu *Han*, quod latine *gallum gallinaceum* significat, revoca-

gatur, sed praetermittatur omnino ab ANGELO ROCCHA, PANVINIO, atque ab ipso CIAMPINIO in *Catalogo*, quem anno 1688. exaravit in 4. Etenim praeclaudatus ANDREAS non se Bibliothecae Praefectum, sed Bibliothecae Secretarium appellavit; mos enim ab aliquot annis invaluerat *Sacristae*, ut dicunt, officium cum Bibliothecae praefectura coniunctum esse, idque in usu fuit usque ad ann. 1475., quo SIXTUS IV. PLATINAM hoc distincto officio exornavit. Bibliothecae cura remanente penes Secretarium illius, ut observat ANGELUS ROCCHA in *chronibifloria de Secretario Apostolico* impr. Romae 1605. in 4. pag. 72. A PAULO II. factus Episcopus Accienfis in Corsica, deinde ad Aleriensem Episcopatum translatus e *statu miseriae, & paupertatis*, ut verbis illius utar, paullisper emerfit. Romam inventa arte Typographica a CONRADO, & ARNOLDO, ab anno 1468. praeli eorum Typographici curam suscipere non detractavit; Manuscriptos Codices ipse ad examen revocabat, atque praeparabat; quod quidem assidue praestare non desit usque ad ejus mortem, quam anno 1475. contigisse fidem facit epigraphe ejus monumento inscripta, quae exstat apud S. Petrum ad Vincula. Non desunt, qui edendis exemplaribus eum pravae fidei suspectum habuerint, inter quos RICHARDUS SIMONIUS Tom. II. epistol. pag. 275., ubi scribit: *Lorsque l'Evêque d'Alerie trouvoit des mots qui avoient besoin d'être traduits il les mettoit en latin, & s'il y en avoit qui ne fussent plus d'usage il en mettoit d'autres*

catisque anseribus, qui Romam antiqui-
quitus a Gallis invadendam suis clamori-
bus

*en place qui fussent plus intelligibles, Mihi doctorum abor-
tivo, ait JOH. ANDREAS, satis visum est, si in libro-
rum recognitione, qui quidem imperitorum incuria deprava-
ti usque adeo erant, ut intelligi nullo modo posse videren-
tur, adhibito labore mendas si non valerem omnes, aliquas
certe tollerem, & amicorum consilio, si qua vertenda essent,
efficerem Latina, si nimis obsoleta ad usum, nostrumque
sermonem redigerem, Ita JOH. ALERIENSIS in praefat. ad
Epist. S. Cypriani anni 1471. Ipsomet ANDREAE ALE-
RIENSIS tempore mala fides haec ipsi objiciebatur;
sic v. g. NICOLAUS PEROTTUS Sypontinus Episco-
pus edidit Comentariorum in proemium historiae naturalis
Plinii Secundi impr. Romae apud Sweynheim, & Pan-
nartz anno 1470. eo fine, ut ipsi objiceret 22. errores,
quos in sola Praefatione commiserat. Vehementius autem,
in Episcopum Aleriensensem insurrexit APOSTOLUS ZENUS
*Giornale de' Letterati d' Italia Tom. XXII. pag. 464.,
& 465.* Hujus autem litterarii vitii reum nemo facit
ANTON. CAMPANUM; hinc apud eruditos majori ha-
bentur merito, & pretio editiones factae sub hujus
directione, quam quae e praelis CONRADI, & AR-
NOLDI exierunt. Exemplar epistolarum ei adscribunt
nonnulli, inter quos ZELTENERUS in *Theatro vtrorum,*
*qui specialem Typographis operam praestiterunt pag. 19.,
& MAITTAIRE annalium Tomo I. anni 1733, pag. 113.*
Verum absque fundamento hujus operis auctorem eum
faciunt; ex nominis confusione error prodiisse videtur,
quo factum est, ut hic ANDREAS idem fuisse creda-
tur*

bus minitabantur, in coronide editionum
Ulrici hac utitur verborum lusione :

*Anser Tarpeij custos Jovis unde quodalis
 Constreperes Gallus decedit; ultor adest
 Udalricus Gallus ne quem poscantur in
 usum,*

Edocuit pennis nil opus esse tuis.

Sed adhuc jocosius exprimitur alibi (49):

Custos arcis Tarpeiae!

*Anser vade foras, nil custoditur in
 arce,*

Pro

tur cum Jurisconsulto quodam celebri Bononienfi, qui floruit XIV. saeculo. Errori occasionem praeuisse potuit volumen aliquod collectionis epistolarum, quas suis variis editionibus praemisit; quas quidem epistolas sic seorsim ab operibus in unum volumen redactas mihi videre contigit in Comitatu Burgundiae. Neque potiori jure ei tribuitur volumen *Commentariorum in Aulum Gellum* impr. Romae anno 1469. quod MAITTAIRE, & ERNESTUS *Biblioth. Latinae* FABRICII novus editor Tom. III. pag. 7. ex fide *Catalogi Gudiani* ANDREAE adjudicarunt. Porro hic error repetendus videtur ex male intellectis Praefationis GELLII ipsius verbis, sicut observavit eruditus Cardinalis QUIRINI in libro *De optimorum scriptor. editionibus* edit. SCHELHORNII pag. 206.

(49) In fine *Librorum* LAURENTII VALLAE *de elegantia linguae Latinae* impr. ab ULRICO, sed in domo JOH. PHILIPPI DE LIGNAMINE anno 1471.

*Pro pennis poteras hic habitare tuis;
His huc usque fuit nobis opus: horrida clangis:*

*Debueras Gallos non pepulisse truces:
Ii tibi nunc adimunt pacem, vitaeque quietem;*

Vade nisi mavis ventribus esse cibus (50).

Eandem gloriam *Ulrico Han* alii vindicant Scriptores plurimi. *Michael Fernus* Mediolanensis (51), *Campani* vitam scribens, quam operibus ipsius praemisit, ait: *Cum Ulricus quidam Gallicus tunc, qui formas in urbem librarias intulisset, interquiescere illum assiduis emendationibus non permetteret &c.*

Jacobus Wimphelingius ex Selettat, XV. saeculi historiographus in epitome rerum Germanicarum (52) sic narrat: Praeterea
UL-

(50) Hinc etiam hanc optime expressit PETRUS PHILIPPUS ASSIRELLI apud DOMINICUM MANNI in opere, cui titulus: *Primo divulgamento de' libri in Firenze impr. in Firenze anno 1761. in 4.*, ubi sic:

*Dum caperent vigiles Romae Capitolia Galli,
Plumiger audaces prodidit Anser avis;
Hinc docet ULRICUS vindex, ut caulibus absque
Pennarum biberit chartula pura notas.*

(51) Loco, & editione operum Campani superius citat.

(52) Ex editione Basileensi in 8.

Ulricus cognomento Han sub idem fere tempus formas librarias, rem inauditam, nec umquam Romanis visam, Romam attulit &c.

Denique in subscriptionibus librorum jam ab anno 1467. editorum leguntur horum trium Typographorum nomina. Sine ulla verisimilitudine objiceretur alterum existisse artificem his tribus priorum, & frustra produceretur editio antiquior illis, quas hi Typographi vulgarent. Inanes, quae in hanc rem afferuntur, conjecturas suo loco refellam. Ex his omnibus ergo probatum manet, *Conradum Sweynheim, Arnoldum Pannartz, & Ulricum Han* Germanos, primos in Italiam Typographica praela invexisse. Cum autem ex his tribus Typographis nihil ante annum 1465. proferri possit, hinc manifeste colligitur, Typographiam Romae institutam fuisse, regnante summo Pontifice *Paullo II.*, qui exeunte anno 1464. ad *Petri* Cathedram evehctus est. Quae cum ita sint, pro apocryphis haberi debent editiones, quae hoc anno antiquiores circumferuntur. Quia vero Veneti, Bononienses, & Mediolanenses venditant o-
pera

pera apud se edita etiam anno 1465. antiquiora, superest investiganda aetas, qua in his tribus urbibus nata est ars Typographica.

§. I.

De Typographia apud Venetos.

Michael Maittaire annalium Typographicorum percelebris scriptor (53) partim amore patriae deceptus, partim auctoritate *Thomasini*, & *Justiniani*, & tandem fide libelli (54) inspecti apud Comitem *Pembroke* Venetiis impressi, & anno 1461. consignati a *Nicolao Ienson* Gallo, in eam ductus est opinio, Venetias jam appulisse artem Typographicam a *Nicolao Ienson* hoc anno delatam; verum ab hac sua coniectura postea defecisse videtur *Maittaire* (55), nec proinde huic scriptori

(53) Impressi. Amstelod. Hage Comitum, & Londini ab anno 1719. ad 1740., & in V. Tomos distribut. seu in partes IX. in 4. Tom. I. anni 1719. 2 pag. 36. ad 39.

(54) Cui titulus *Decor puellarum*, impr. Venetiis apud NICOLAUM JENSON in 8. anno 1461.

(55) Tomo I. novae edit. anni 1733. pag. 5., & 6.

ri praestanda tanta fides est. Sed nuperri-
mus scriptor *Jacobus Maria Paitonus* de
litteraria republica optime meritus anno
1756., & iterum anno 1772. libellum edi-
dit Venetiis (56), in quo contra *Sa-
xium* (57), aliosque, ipsa in scenam re-
vocans, quae jam *Maittaire* adduxerat
testimonia, vindicat auctoritatem, legiti-
mamque aetatem libri, cui titulus *Décor
puellarum* anni 1461. consignandi. Argu-
menta, quibus innititur, expendamus.
Affert auctoritatem *Thomafini* (58) scri-
bentis: *Typographiae ars hoc anno* (1459)
*Venetias traducta est a Nicolao Jenson
Germano*. Addit testimonium *Petri Justi-
niani* (59), qui ait, *librorum imprimen-
dorum rationem tum primum in Italia re-*

C 2

per-

(56) Sub hoc titulo: *Venezia la prima Città fuori
della Germania, dove se esercita l'arte della stampa*, impr.
in Venezia in 8. ex 48. paginis tantum.

(57) *Historiae Typographico-litterariae Mediolanensis*
impr. Mediolani una cum ARGELATI Biblioth. Medio-
lanensi Tomi primi pag. lxxxv., & sequent. totius
capitis VII.

(58) *In Gymnasio Patavino* impr. *Utrinae* 1654. in 4.
pag. 391.

(59) *In Historia rerum Venetarum ab Orbe condito*.
impr. Venetiis 1576. in fol. pag. 203.

pertam fuisse; adinventumque ipsum Germani hominis creditur. Postquam Nicolaus Jenſon in eo genere laudis maxime floruit, cui multum civitas Veneta debet in instituendis alumnis nobiliſſimo commento; atque hinc librariae officinae plurimae inſtitutae ſunt. In auxilium praeterea vocat Patronus (pag. xviii.) Marinum Sandum (60) dicentem : In queſta terra (di Venezia) poi per tutto l'Italia fu principiata l'arte dello ſtampar libri, la quale ebbe principio da alcuni Tedeschi, tra quali uno chiamata Nicolò Jenſon Tedesco fu il primo, che in Venezia faceſſe ſtampar libri; e guadagnò aſſaiſſimi denari.

Denique jaſtat, auctoritatem libri, cui titulus: *Decor puellarum*, a Nicolao Jenſon Venetiis impreſſo anno 1461. Verum nullius ſunt ponderis testimonia, quae nimia proferunt confidentia; etenim quae fides habenda eſt auctoribus uno quaſi ſaeculo recentioribus ipſo, quod narrant, facto? Nulla fide digni ſunt ſcriptores Germanum

(60) *Nelle Viſe de Dogi di Venezia*, quae exſtant apud MURATORI *Scriptores rer. Italic.* Tom. XXII. columna 1168. in viſa PASQUALIS MARIPIERI.

num dicentes eum, qui in libris a se editis saepius se natione Gallum profitetur. Qua ratione fieri potuit, ut Venetias traducta jam fuisset ars Typographica, quae hoc anno dumtaxat a primis inventoribus vix perfectionem acceperat? Quomodo fieri potuit, ut Typographiam Venetias invexerit *Jenson*, quem nequidem anno 1460. hanc artem didicisse ostendetur? Deinde quaenam auctoritas esse potest *Justiniani* historiae Typographicae omnino ignari, qui Typographiae inventionem, Germanis negat, & alienae gloriae invidens eam suae patriae tribuit? Nullam certe fidem merentur hujusmodi scriptores caeco patriae amore ducti. Ii autem secuti sunt *Omnibonum Leonicensem* (61), qui *Jensonio* plus aequo blandiens eum *artis librariae mirabilem inventorem* appellat. Quidni vero & una cum eodem scriptore *Jensonem* Gallum non dixere? Minus certe culpandus est *Omnibonus*, qui praeli *Jensoniani* corrector, ob eximiam characterum formam, velut inventorem

C 3

prae-

(61) In Praefat. QUINTILIANI editi apud NICOLAUM JENSON anno 1471.

praedicabat, quem perfectorem appellare debuisset. Sed verius locuti fuissent praedicti auctores, si *Zovenzonium* secuti (62) *Jobanni de Spira* gloriam hanc adscripsissent, quam sibi tanta cum evidentia vindicat.

Primus in Adriaca formis impressit athenis

Urbe libros Spira genitus de stirpe Johannes.

Nec pluris facienda est auctoritas libri, cui titulus : *Decor puellarum*. Ex omisso decennio errorem irrepsisse manifestum fit. Et quidem *Paitonus* (63) se vidisse testatur in Bibliotheca *Apostoli Zeni* libros duos, qui titulum, & subscriptionem ita praeferebant; primus nempe : *Palma virtutum* impress. *Venetiis apud Nicolaum Jenson* 1471., alter vero : *Parole devote dell'anima inamerata in messer Jesu* anno 1471. *ottavo idus Aprilis apud Nicolaum Jenson Gallicum*. Horum librorum, teste *Paitono*, eadem est forma, idem character,

(62) In *Coronide Epistol. familiar.* CICEROUS *apud JOH. DE SPIRA* editar. anno 1469., cujus etiam praefi corrector erat ZOENZONIUS.

(63) Pag. XLV. laudati operis.

ter, & libri illi duo in omnibus perfecte conveniunt cum eo, cui titulus: *Decor puellarum*, cujus hic subjiciuntur titulus, & subscriptio (64), quod etiam fatetur idem *Païonus* de altero ejusdem farinae libro: *Luētus Christianorum* impress. apud Nicolaum Jenson an. 1471. pridie nonas Aprilis. Ex eodem characterē, & forma, ac *Decor puellarum*. Item libro VII. operis *Decor puellarum*, mentio fit ultimi hujus libri cap. III., atque aliis in locis memorantur quoque sequentes libri: *Palma virtutum*; *Gloria mulierum*; *Fior di virtù*: *Bibbia volgarizzata*, ipso non diffidente *Païono*. Hinc facile patet, uno eodemque anno editos fuisse, quorum postremus fuit: *Decor puellarum*, cum in eo de aliis libris mentio legatur. Harum rationum pondus enerva-

C 4

re

(64) En titulus: *Questā ſe una opera la - quale ſi chiama decor puellarum: zce honore - de le Donzelle: la quale - da regola forma e modo - al ſtato de le bonette - Donzelle*. Sic vero ſequitur ſubſcriptio: *Anno a Chriſti incarnatiōe MCCCCLXI. per Magiſtrum NICOLAUM JENSON - hoc opus quod puella - rum decor dicitur felicit - ter impreſſum eſt. - Laus Deo*. Forma vero libri eſt in 8., & libri character eſt Romanus eximius.

re conatur *Paitionus* respondens, libros illos citari potuisse in libro: *Decor puellarum*, tamquam manuscriptos; neque enim constat libros illos, de quibus in hoc ipso libro fit mentio, ante 1471. jam typis vulgatos fuisse. At ego mihi persuadeo libros omnes memoratos in opere *Decor puellarum*, jam editos fuisse anno 1471. Ex ipso *Paitiono* de duobus primis id constat: nempe *Luctus Christianorum*, & *Gloria delle donne*. Ii exstabant apud *Gaignat*, catalogi num. 898. ex eadem forma, & caractere, licet ultimum ex his operibus careat anni, & Typographi nota. Pro certo habeo quinque illos libellos anno 1471. eo fine a *Jenson* impressos fuisse, ut unum velut corpus efficerent. *Luctus Christianorum* v. g. IV. die Aprilis, & *Palma virtutum* VI. ejusdem mensis apparuere. Quare patet librum *Decor puellarum* referendum esse ad annum 1471., atque in consignandis annis omissum fuisse decennium; qui quidem Typographi lapsus non parum confirmatur auctoritate Domini *De Boze*, qui comparatum Venetiis librum: *Decor puellarum* invenit antiquitus compactum cum octo foliis libri *Luctus Christianorum*. In

In libro, cui titulus: *Memoires de l'Academie* (65), de *Nicolao Jensen* legitur, regnante in Galliis *Carolo VII.*, & morti jam proximo, atque succedente ejus filio *Ludovico XI.* ad Principes illos famam pervenisse artis Typographicae apud Moguntinos institutae, cujus inventionis novitate, & celebritate permoti, Moguntiam miserunt quemdam *Nicolaum Jensen* Turonibus rei monetariae peritum. (Res narratur in antiquo MS. *de monetis Galliae antiquis*, quod asservatur in Museo regio.) Ex qua quidem epocha clare evincitur *Jensonium* anno 1461. apud Venetos praela movere non potuisse; nam *Ludovicus XI.* mense Augusto ann. 1461. regnare coepit. Porro omni caret verisimilitudine, tam brevi temporis intervallo potuisse iter agere, artem callere, in Galliam reverti. Id certe omni caret probabilitate, etiamsi statueretur, *Jensonium* jam ab anno 1459. a *Carolo VII.* Moguntiam missum fuisse. Tandem creditu difficile est, ita suo officio, & patriae defuisse.

(65) *Memoires de l'Academie Tom. VII. Historiae* pag. 400. edit. in 12.

fuisse *Jensonium*, ut Typographicam artem regia liberalitate edoctus, hanc Venetiis tentandae fortunae causa invexerit, ptaetermissa patria, & absque eo quod media quaesiverit, quibus artem suam primus apud suos experiretur (66).

Tam-

(66) Hac occasione JENSONII vitam, agendique rationem inquiramus quoad artem Typographicam. NICOLAUS rei monetariae apud Turonenses peritus artifex circa medium XV. saeculi, missus est Moguntiam a LUDOVICO XI. Galliarum Rege, qui Turonibus sedem suam, aulamque fixerat. Circa annum 1462. in Germaniam profectus est JENSON Typographiae discendae causa, quam ubi edoctus fuit, ad suum Regem rediit (at quo anno incertum) suae peritiae experimenta facturus; sed cum regnum Galliae iis temporibus bellis, intestinisque diffidiis foret agitatum, Rex constituendae Typographiae propositum abjecit. Quae cum ita sint, immerito prorsus artis Typographicae primus auctor in Gallia JENSONIUS praedicatur a multis scriptoribus, quos recenset WOLFFIUS. Neque etiam JENSONII typis tribuendus est libellus *Florii de amoribus Camilli, & Aemiliae Turonibus editus anno 1467.*, quandoquidem contrarium demonstravit D. DEFONCEMAGNE in libro, cui titulus: *Memoires de l'Academie Tom. IV. de l'Histoire* edit. in 12. pag. 490., & recentius confirmavit Abbas DE SAINT LEGER in opere: *Supplements a l'Histoire de l'Imprimerie de PROSPER MARCHAND, Parisiis edito ann. 1775.* in 4. pag.

Tandem quid ab anno 1461. ad 1471. ipse egisset, cum toto decennio nihil appareat

pag. 118., & seq.; ubi utiam FLORII natales, & ipsa, qua floruit, aetas definiuntur. Quae cum ita se haberent, JENSONIUS eam, quam comparaverat, artis peritiam exercere non potuit, qua de re Venetias appulit an. 1469., ubi praeclara artis suae monumenta reliquit. Testes sunt eximiae editiones characterum Romano exaratae, primo tamen a Romanis Typographis excogitato; hinc ille character Romani characteris nomen habuit. Verum ille character ab ipso JENSONIO, & a FRATRIBUS DE SPIRA ad eum perfectionis gradum perductus est, ut mutato nomine aliquando character Venetus fuerit appellatus. Sed dolendum est tantum virum praela sua, suamque famam deinde foedasse adhibito characterum Gothico, qui, durante uno quasi saeculo, non sine magna Typographicae artis injuria per universam fere Europam grassatus est. Hunc quidem characterem Gothicum usurpavit JENSONIUS, non tamen primus invexit, quod nonnullis scribere placuit; hoc enim ipso characterum jam ab anno 1467. Coloniae usus erat ZELLIUS. Fortuna commoda post breve tempus potitum fuisse JENSONIUM scribit MARINUS SANUDUS textu supra citato, ita ut jam ab anno 1471. ejus sumptibus plurimi Typographi Venetiis praela instituerint, multosque libros sacros, & canonicos imprimi curaverint. Quae quidem Typographicae artis perfectio, atque sollicitudo ita placuit summo Pontifici SIXTO IV., ut JENSONIUS Romam vocatus Pontificio Diplomate Palatini

parcat ex suis typis profectum ; contra autem ab eo anno 1471. usque ad 1480. innumeri exstent libri ab eo editi? Dici certe nequit libros toto decennio editos temporum injuria periisse ; id enim quoque de altero decennio pari jure fingere liceret . Fabulantur alii *Jensonium* Romam , aliasque Italiae urbes petiisse ad Typographicos characteres curandos , atque formandos , inter quos recentius *Fournier* in suo libro (67),
ubi

ni Comitibus titulo decoratus fuerit , ut constat ex variis litteris , quae leguntur in Decretalibus GREGORII IX. anno 1475. ab ipso editis . Quod autem Romam veniens artem Typographicam perfecit , ut placuit POLYDORO VIRGILIO *de inventor. rerum* libr.2. cap. VII. , & MABILLONIO *in suo itinere Italico* Tom. I. pag. 65. ; aliisque non paucis , id , inquam , caret verisimilitudine . Et quidem editiones , quas primi Typographi Romani usque ad ann. 1474. adornarunt , sua elegantia , & venustate longe superant eas , quae sequentibus annis prodire , excepta tamen PTOLEMAEI editione anni 1478. , & aliquibus posteroribus editionibus HUGONIS DE GENGENBACH . Verissimum est JENSONIUM circa annum 1483. Venetiis obisse , cum nomen illius in annalibus Typographicis post hunc annum amplius non legatur .

(67) Cui titulus : *Manuel Typographique a l'usage des gens de lettre* , impr. a Paris en deux vol. in 8. 1766. Tom. II. pag. 261.

ubi falsa de hoc *Jenfonio* exaggerando narrat. Sed haec mera sunt commenta. Immerito igitur contra *D. Smith* (68), & contra Patrem *de Augustinis* (69) insurrexit *Paitonus*; unus enim, & alter eodem jure potuisset hoc *Jenfonio* tribuere meritum, sed conveniunt in assignando anno 1471. pro eo impressionis *Decor puellarum*.

Quo igitur anno, & quis primus artem Typographicam apud Venetos invexit? Hunc honorem procul dubio vindicari convenit *Johanni de Spira*, qui circa finem anni 1468. praela Typographica tractare coepit, & plurima reliquit Typographicae peritiae monumenta, cujus sunt generis *Annales Taciti*, *Ciceronis* epistolae familiares, quas eodem anno semel, atque iterum evulgavit. Hinc absque ulla controversia dicere potuit in uno:

Primus in Adriaca formis impressit abenis
Ur-

(68) Hic orator erat Regis Angliae apud Venetos. Catalogum suae pretiosae librariae suppellectilis imprimi curavit apud PASQUALIUM *Venetis* 1755. in 4. ad pag. CXVII. primae partis.

(69) In libr. cui titulus: *Scriptori Veneziani*. impr. *Venetis* Tom. I. 1752. Tom. II. 1754. in 4. ad pag. XXXVII. Praef. Tomi primi.

*Urbe libros, Spira genitus de stirpe Jo-
hannes,
In reliquis sit quanta vides spes, lector,
habenda,
Cum labor hic primus calami superave-
rit artem.*

& in altero:

*Hesperiae quondam Germanus quisque
libellos
Abstulit, en plures ipse daturus adest;
Namque vir ingenio mirandus & arte
Johannes
Exscribi docuit clarius aere libros
Spira favet Venetis.*

Neque ergo *Nicolaus Jonson* anno 1461.,
neque *Erhardus Ratdolt* ann. 1468., ut fert
mendosa inscriptio *Mataratii* de componen-
dis versibus (70), artem Typographicam
Venetias transfudere. Dixi autem *Venetias*;
contigisse enim potuit, ut eodem anno 1469.
Vindelinus de Spira Johannis frater, aut
Typographus alter, locum fortunae suae
magis accomodatum quaeritans Veronae
edi-

(70) Impr. apud RATDOLT ann. 1468. in fol.,
quod mihi in *Vaticana* tractare contigit sub num. 11674.,
in quo non diffidente MAITTAIRE legi debet 1478.
pro 1468.

ediderit *Homeri Batrachomiomachiam*, cujus exemplar unum se vidisse testatur *Scipio Maffejus* (71). Quod vero de *Plinio Venetiis* anno 1469. edito comminiscuntur nonnulli partem aliquam Veronae impressam anno 1468., alteram autem Venetiis anno sequente, id sine ullo fundamento asseritur, non diffidente ipso *Maffejo* (72). Praelo jam sudante subministravit mihi Bibliopola Tomum II. indicis Bibliothecae *Dom. Crevenna* apud Amstelodamenses eruditi Bibliographi impr. anno 1775. in 4. (73), in quo pag. 77., & seqq. meam vidi impugnata opinionem de Venetorum Typographia. Attenta hujus

(71) In *Verona illustrat.* Part. II. edit. in 8. pag. XXVII.

(72) Ibidem.

(73) In laudem hujus indicis, eruditique possessoris in ea contentae suppellectilis dicerem, exoptandum fore, ut ad Italiae, Galliaeque nationes perveniret, quia cum accuratus sit ipsius ordo, notisque perpetuis Bibliographicis libri illustrentur, forsitan utrique nationi ideam subministraret ejusdem sequendae methodi; ex qua non levem fructum reportaret respublica litteraria. Optandum tamen foret, ne Bibliographiae instructivae GUILLELMI DEBURE methodo nimis inhaerens ejus errores quandoque non adoptasse.

jus facta lectione, *Paitioni* argumenta reperi sub altero quandoque aspectu repraesentata, sed in rei veritate nihil novi, ideoque antea dictis nihil adjiciam.

§. I I.

De Typographia apud Bononienses.

EX mendosa unius libri subscriptione colligere non dubitarunt aliqui, jam ab anno 1462. Bononiae cusos fuisse libros aliquos. Porro liber, qui huic errori occasionem dedit, fuit *Ptolemaei Cosmographia*, in cujus fine legitur: *Impressa opera Dominici de Lapis civis Bononiensis anno MCCCCLXII. mense Junii XXIII. Bononie.* in fol. cum XXVI. Tabulis Geographicis. Haec autem epocha falsitatis, & anachronismi facile redarguitur.

I. *Balthassar Azzoguidi* Bononiae anno 1471. impressit *Ovidii* libros *Metamorphoseon*, in quorum fine legitur: *Balthassar Azoguidus Civis Bononiensis honestissimo loco natus primus in sua Civitate artis impressoriae inventor impressit MCCCCLXXI.* Qui ergo fieri potuit, ut
Azo-

Azoguidi se primum in sua Civitate Bononienſi Typographiae inventorem appellaverit, ſi novem ante annis ipſi praeiſſet *Dominicus de Lapis*.

II. Litteratì omnes Bononienſes, ne *Orlando* quidem excepto, ante annum 1471. nihil cuſum Bononiae fuiſſe affirmant; & praeterea nullam hujus *Dominici de Lapis* editionem, (quae nomen ejus praeſeferat,) hucusque inventam eſſe conſtat anno 1477. antiquiorem. Eo nempe anno editum eſt ipſius typis opus *Benedicti de Nurſia de conſervanda ſalute*, una cum *regimine ſanitatis Thadaei de Florentia*, *industria Dominici de Lapis*, ſumptibus tamen *Sigismundi a Libris*, *Civis*, atque *Bibliopolae Bononiensis*. Quid ergo egiſſe dicendus eſt *Dominicus de Lapis* ab anno 1462. ad 1477.? Idem ſane fieri poteſt judicium, quod de *Jenſonio* pronuntiarunt aliqui, hunc ſcilicet characteribus perſciendis invigilaſſe. Aſt perinde non valeret haec pro ipſo, ac pro *Jenſonio* allegata ratio, quia hic eximios characteres exhibebat; ille vero imperfectiſſimos in ſua *Ptolemaei* editione protulit.

III. Hujus Geographiae editores Vicen-

D

tini

mini anni 1475. (74) non tantae incuriae rei credendi sunt, ut in editone sua adornanda penitus ignari fuissent hujus Bononiensis vulgatae cum tabulis, dum interim illi suam publicarent absque tabulis geographicis; ita ut Bononiensem potius comparassent viri litterati prae Vicentina.

IV. Fronti operis praefixus est prologus, in quo de hujus editionis elegantia fit mentio, & inter viros doctos, qui suam in hac promulganda editione operam collocarunt, nominatur *Beroaldus*, de quo dicitur: *extremam emendationis manum imposuit Philippus Beroaldus, qui Plinii, Strabonis, reliquorumque id genus Scriptorum geographiam cum Ptolemaeo conferens, ut esset quam emendatissimus laboravit &c.* Quibus verbis clare innotescit anachronismus. Cum enim *Philippus Beroaldus* ann. 1453. natus esset, fieri oportet, ut *Philippus* adhuc novennis geographiae bene peritus, *Ptolemaei* Cosmographiam cum omnibus geographicis conferre,

(74) *Impressa ab HERMANNO LEVILAPIDE Coloniensi Vicentiae. BENEDICTO TRIVISANO, & ANGELO MICHAELE Praefidis MCCCLXXV. edit. Septembris in fol.*

re, eamque emendare potuisset, quae quidem doctrina in tenera adhuc aetate fidem superat. Et quidem *Beroaldum* novem dumtaxat annos natum fuisse colligitur ex duobus ipsius vitae scriptoribus, quique ejus discipuli fuerant, nempe *Johannes Pinus* Tolosanus (75), & *Bartholomaeus Bianchinius* (76), quorum primus *Beroaldum* obiisse scribit Bononiae die 17. Julii anni 1505., seque oculatum mortis testem affirmat: secundus vero ipsum natum esse refert septima die Novembris anni 1453., & mortuum aetatis suae ann. 51. mensib. 8. dieb. 9. Haec autem mors incidit in diem 17. Julii 1505., sicut retulit *Pinus*. Porro a numero 1505. demptis annis 51., natus est *Beroaldus* anno 1453., ac proinde *Beroaldus* anno 1462. novem annos non excedebat, qua aetate *Ptolemaei* editioni curandae par non fuit.

V. Tandem posset etiam objici signaturarum usus in hac editione adhibitus, qui cum apud celebriores Europae Typogra-

D 2

phos

(75) In vita PHILIPPI BEROALDI impressa Bononiae anno 1505. in 4.

(76) In sua Praefatione ad SVETONIUM impr. Venetiis anno 1510. in fol.

phos tardius apparuerit, non parum difficultatis, imò non mediocrem falsitatis suspicionem inducit. Quae cum ita sint, sua apud omnes admissa laude, & epocha fruatur urbs Bononiensis anni 1471. Quo autem positive anno *Dominicus de Lapis* suam ediderit *Ptolemaei* Cosmographiam, dictu difficillimum est.

Si *Georgio Martino Raidelio* (77), multisque aliis litteratis viris fidem habeamus, annum 1482. assignabimus. Si vero characterum ruditatem attendamus, haec editio ad annum circiter 1476. rejicienda. Licet autem in tabulis geographicis hujus editionis ea desideretur elegantia, qua fulget Romana anni 1478., attamen earum compositio, ac forma ita singularis est, ut in hoc genere nihil insignius extiterit, ideoque pro picturae, & sculpturae historia desideraretur eruditus, qui compositionem hanc exponeret. Qui autem rarioris hujus cimelii notitiam desideraverit, con-

(77) In *Commentar. Historico litterario de PTOLEMAEI Geographia*, ejusque codicibus tam manuscriptis, quam impressis. Noribergae impr. ann. 1737. in 4. cap. VI. pag. 39.

consulat *Debure* (78), aut exquisitam librorum supellectilem *D. De. Rossi* Excellentissimi Principis Corsini a secretis Romae, ubi inter alia rarioris notae exemplaria exstat haec *Ptolemaei* editio.

§. I I I.

De Typographia apud Mediolanenses.

Josephus Antonius Saxius Ambrosianae Bibliothecae Praefectus historiam Mediolanensem Typographicam scribens (79) ab anno 1465. primum exstitisse Mediolani artem Typographicam asserere non dubitavit (80), deceptus auctoritate *Salmasii*, qui in sua Praefat. ad Commentaria in *Historiam Augustam* (81) sic ait: *Ecce autem cum in eo essem, ut de nova editione Augustae historiae serio cogitarem, & hoc cum maxime agerem, antiquam illius e-*

D 3

di-

(78) *Bibliographie instructive*, impr. a Paris 1769. Tom. I. *Historiae* num. 4192.

(79) *Impressa Mediolani ann.* 1745. in fol.

(80) *Dicti operis* pag. 85., & seqq. pag. 115., 456., & 559.

(81) *Impressa Parisiis sub signo navis anno* 1620. in fol.

ditionem Mediolani curatam utendam mihi commodavit optimus, & doctissimus Iurretus noster, cum ego meliori jure principem editionem vocare possem, quam quae hoc nomine, ac titulo ab erudito Casaubono donata est (82). Mediolanensis enim illa totis viginti quinque annis ista Veneta, qua Casaubonus usus est, quam pro principe habuit, anteriorem esse, liquida fide comprobatur.

Hac *Salmastii* sententia jam ante *Saxium* eruditi plurimi in eundem errorem perducti fuere. Sic *Daniel Mollerus* (83) primam hujus historiae editionem refert ad ann. 1455., inductus fide editionis Hachianae, quae in nota *Casauboni* invexit numerum 1480. loco numeri 1490., qui numerus est in editione *Casauboniana* expressus, & unde sequitur annus 1465. Eadem auctoritate deceptus in eundem errorem incidit *Fabricius* in sua Bibliotheca Latina editionis tam Hamburgensis, quam

(82) Editio facta *Venetis* apud *Johan. Rubeum de Verzellis* anno 1490. in fol.

(83) In prima *Dissertatione de Scriptor. historiae Augustae*, quae est de SPARTIANO impr. *Altorfi* 1687. pag. 15.

quam Venetae. Hoc vero mendum cor-
rexit recentior *ejusd. Biblioth. editor Er-*
nestus (84). Ex dicendis autem facile col-
ligetur a *Saxio* Typographiae apud Me-
diolanenses hanc, quam dicit, antiquita-
tem falso tribui; suam enim sic texuit hi-
storiam *Saxius*; Sweynheym, & Pannartz
a Germania Romam iter facientes primum
constiterunt in hac nostra urbe, ibique
opus historiae Augustae elaborarunt; dein
aut loci religione, aut amicitiae gratia,
vel spe praemii ditioris Sublacense Mona-
sterium adierunt; hoc consentaneum est
opinari ex temporis, & viarum circum-
stantiis.

Igitur *Salmasius* praecipitanter numeras-
se dicendus est illos 25. annos, quorum
loco 15. dumtaxat anni legendi sunt, cum
nullibi in tota Europa talis editio umquam
apparuerit; nisi *Salmasius* id dixisse cre-
datur innixus fide cujusdam notae manuscrip-
tae alicui horum auctorum editioni adje-
ctae; quod quidem sibi contigisse narrat
Ernestus (85); aut dicendum est *Salma-*

D 4

sium

(84) Ex editione *Lippsenfi* anni 1774. in 8, pag. 98.

(85) *Ibidem* pag. 99.

sum usum fuisse una tantum parte collectionis variorum scriptorum historiae Romanae Mediolani editae anno 1475. (86); in cujus principio exstat *Suetonius*, qui terminatur subscriptione anni 1475. 20. *Julii*. Sequuntur deinde sex soliti scriptores, in quorum fine nulla legitur subscriptio, sed interjecta pagina alba sequuntur *Eutropius*, & *Paullus Diaconus*, in quorum fine legitur subscriptio anni 1475. undecimo Kal. Januarii. Fieri ergo potuit, ut *Salmassii* exemplar *Suetonio*, & *Paullo Diacono* caruerit, quo in casu abfuisset omnis anni nota. Exstare simile exemplar apud se testis est *Ernestus* modo laudatus cum nota manuscripta anni 1465., aut etiam uni tantum hujusmodi exemplari impostoris manu adscriptam anni 1465. notam, sicut saepe, & adhuc recentior (87) usu-

(86) Impr. apud *Philippum de Lavagnia* anno 1475. in fol.

(87) Singularia hujus imposturae facta referunt *SAMUEL ENGEL Biblioth. selectissimae* pag. 43. *MEERMAN origin. Typograph.* Part. II. pag. 16., & 243., & *Abbas de Saint Leger Supplement a l'Histoire de l'imprimerie de PROSPER MARCHAND* impr. a Paris 1775. in 4. pag. 157. Ast paucis ab hinc annis Parisiis exstabat

usuvenit, posset suspicari. Ceterum variantes lectiones, quas tamquam extractas ex editione anni 1465. supponit *Salmasius*, eadem omnino sunt, ac quae in editione Mediolanensi anni 1475. leguntur.

Praeterea nullus certae fidei codex cum anni nota Mediolani editus apparuit ante ann. 1470. Quod enim de *Aratore*, & *epistolis illustrium virorum anno 1469. Mediolani impressis* scribit *Saxius*, fabulosum est (88). Insuper *Philelphus* Mediolani de-
gens,

stabat quidam natione Italus, cognomine LAVINI, apprime hac in re eruditus, sed Sabaudiae Rex paullo post ipsum perpetuo carcere mancipavit.

(88) Aratoris Subdiaconi poesis de insignibus Apostolorum Actibus impr. Mediolani 1469. non existentia facile constat. Fons enim, unde opus illud hausit SAXIUS, est index Bibliothecae Barberinae curis LUCAE HOLSTENII dispositus Tom. I., in quo ita res ipsa annuntiatur. Cum autem ope illius indicis librum in Bibliotheca perquirerem, auctorem hunc reperi quidem, sed impressum Mediolani in 8. anno 1569., non vero 1469. Hinc redicula mihi videtur assertio auctoris *Hist. litterariae Italicae* impr. *Musinae anno 1773.* Tom. III. pag. 362., ubi inter principes editiones, quibus usus est in suo adornando opere, hanc allegat Aratoris editionem Mediolanensem anni 1469. Pariter existentia epistolar. illustr. virorum anno 1469. Mediolani-

gens, in suis epistolis Typographiae jam ab anno 1465. Mediolani institutae mentionem non praetermisisset. Et aliunde anno 1475. Scriptores illi historiae augustae Mediolani reipsa impressi sunt, & editio illa neminem eruditum latet; in multis enim Bibliothecis reperitur. Tandem quod suam sententiam tempori, ac itineri *Conradi*, & *Arnoldi* magis convenientem affirmet *Saxius*, merum est ingenii commentum. Numquid enim illi Typographi iter facientes praela exercere debuere Mediolani potius, quam Genuae, Taurini, Parmae, & ceteris in urbibus, quae quidem Typographis ad Monasterium Sublacense iter facturis perinde occurrebant. Si cum
omni-

diolani impressarum, supposita est, quia non allegatur a SAXIO, nec alia innititur auctoritate, quam BEUGHEMII, quae sola nullius est ponderis. Idem dicendum de PLUTARCHI operibus latine impr. Mediolani anno 1467., & de XENOPHONTIS Cyropaedia ex versione FRANCISCI PHILELPHI 1467., quorum versionis annus pro eo impressionis habitus est, ut constat ex catalog. SMITH. pag. 513. Idem dic de BAPTISTAE FULGOSI anteros impr. apud PACHEL ann. 1469. Error enim provenit ex cifrarum inversione, quia PACHEL reipsa anno 1496. librum hunc impressit, & Mediolani anno 1478. coepit imprimere.

omnibus aliis consentiens scripssisset *Saxius*, ad annum 1470. annales Typographicos Mediolanenses rejecisset, nec, ut verbis ipsius utar, *suos Lectores per desertas Lybiae arenas* deduxisset, nec justam incurrisset Patris *Paizoni* (89) reprehensionem.

(89) In sua dissertatione superius laudata, ubi de *Typographia Veneta*.

CA-

CAPUT TERTIUM

*De Typographia apud Sublacenses in
Agro Romano.*

ARtem Typographicam apud Italos sub *Paulli II.* Pontificatu a Germanis inventoribus inventam fuisse, in capite superiori demonstratum est. Quia vero *Laſtantii opus de de Divinis institutionibus* apud Sublacenses Monachos editum anno 1465. , liber est omnium antiquissimus, qui hactenus e typis Italicis prodiisse invenitur, hinc manifeste colligitur, ditionem Ecclesiasticam prima fuisse apud Italos Typographiae incunabula. Germani artifices haud prius anno 1464. , nec tardius principio anni 1465. Sublacense Monasterium appulere. Decem enim mensium tempus parandis praelis satis fuit, absque eo, quod cum *Peutingero*, & *Polydoro Vergilio* dicatur (90), Typographos Germanos secum Romam attulisse libros jam in Germania cufos. Quia vero ex annalibus Typo-

(90) Apud WOLFII *monument. Typogr.* Tom. I. pagina 345.

pographicis certo constat, *Conradum*, *Sweynbeym*, & *Arnoldum Pannartz* una cum *Uldarico Han* priores fuisse Typographos, qui in Italiam advenerint, sicut & constat ex subscriptionibus librorum ab ipsis impressorum, hinc evidens est ex his tribus aliquem, si non omnes, Monasterium Sublacense appulisse, ibique artem suam exercuisse.

Probabile ergo quammaxime est, Germanos Typographos in *Schoifferi*, & *Faußi* (91) officina edoctos, Moguntia profectos quosdam operarios secum adduxisse, & simul iter suscepisse (92), eosque forsitan accersitos fuisse a Card. *de Cusa* (93), eorum conterraneo, qui obiit die XI. Augusti.

(91) Ut indicant subscriptiones epistolar. SENECAE anni 1475., & institutionum JUSTINIANI ejusdem anni, in quibus codicibus stilo usi sunt, eademque formula, ac FAUSTUS, & SCHOIFFER in primis editionibus Moguntinis.

(92) Ut docet eorum testimonium relatum capite secundo pag. 24.

(93) Hic enim referente JOH. ANDREA in Praefatione ad PAULLUM II. praemissa Tom. I. epistolar. S. HIERONYMI tam anni 1468., quam 1470., nihil tantopere pereptabat quam ut haec sancta ars, quae oriri tunc in Germania videbatur, Romam deduceretur.

gusti anni 1464. Cum vero neminem haberent Romae, quem nossent, & a quo benigne tractarentur, & liberali donarentur hospitio, verissimillimum est, hac de causa eos apud Sublacenses Monachos, quos magna ex parte scirent esse Germanos (94), patrocinium quaesivisse. Nec suo officio defuere Sublacenses, quibus probe perspecta erat artis hujus utilitas. Hinc patriae gloriae, & rei utilitati consulentes advenas benigne acceperunt, donec tandem contigit Romae Maecenatem nancisci, qui artis Typographicae pretium, & Typographorum peritiam Summo Pontifici manifestaret.

Qua autem via Romam, adeoque Sublacum perrexerint, an omnes simul, an seorsim iter fecerint, incertum omnino est. Quinam ex his tribus Sublaci praelum instauraverit, dictu difficile est, cum in libris apud Sublacenses editis praetermissum sit Typographi nomen. Quare in hac re-

(94) Religiosos illius Monasterii maxima ex parte eo tempore fuisse Germanos testatur Cardin. QUIRINI in appendice ad vitam PAULI II. editionis SCHE-LHORNII pag. 75.

rerum dubitatione *Conrado*, & *Arnoldo* primitias artis in hoc Monasterio vindicare videntur rationes plurimae. Ex testimoniis *Johannis Philippi de Lignamine*, & *Polydori Vergilii* (95) *Conradus*, & *Arnoldus* primi ex ordine in narrationis progressu appellantur. *Johannes Andreas* in epistola ad *Paullum II.* (96) scribit eodem *Typographos semel*, & *iterum Laetantii* opus prius edidisse; quod quidem falsum omnino esset, nisi sermo sit de editione Sublacensi anni 1465., & Romana anni 1468. Idem *Typographi* in supplicii libello ad *Sixtum IV.* anni 1472. (97) librorum, quos ediderant, exhibent catalogum una cum numero exemplarium, quae 275. pro editionis unius quolibet volumine esse consueverant (98). Pro *Laetantio*

(95) Capite secundo relatis pag. 24.

(96) Praefixa *Laetantio* Romae ab illis opificibus anno 1470. edito.

(97) Qui exstat in Tom. V. Bibliorum cum Commentariis *Lyranis*, impr. Romae 1472., & quem capite sequenti referemus.

(98) Exceptis *DONATO* pro puerulis, *SPECULO VITAE HUMANAЕ*, defensione *Platonis* a *BESSARIONE* elaborata, & *PLINII* *Historia naturali*, quorum tercenta exemplaria edita sunt.

zio 825. exemplaria numerantur, qui quidem numerus indicat *Lactantium* tertium fuisse editum, Sublaci nempe anno 1465., & Romae annis 1468., & 1470. Editionem *S. Augustini de civitate Dei* triplicem quoque numerant, nempe Sublacensem anni 1467., & duas Romanas annorum 1468., & 1470. Librorum etiam *Ciceronis de Oratore* exemplaria 550. numerantur, eaque ad editionem Sublacensem referuntur, & ad Romanam anni 1469. Haec vero luculenter confirmantur auctoritate *Gasparis Veronensis* supra citata (99), ubi recensens tres priores libros a primis Typographis Romanis editos, tres Sublaci impressos reipsa ex ordine nominat. Quae cum ita sint, facile mihi persuadeo, *Conradum*, & *Arnoldum* adjunctis sibi operariis in Monasterio Sublacensi praela adornasse, e quibus sequentes libri prodire.

Donatus pro puerulis (100), cujus tercen-

(99) Capite secundo pag. 22.

(100) Hunc ordine primum appellant in indice librorum a se vulgatorum usque ad ann. 1471., licet huc usque a nemine visus fuerit. Quod enim de Bibliotheca

centum exemplaria edidere Typographi, & a quo imprimendi principium fuisse referunt.

Lactantius de divinis institutionibus anno 1465. (101), praetermisso Typographi nomine.

M. Tullii Ciceronis libri de oratore ad Quint. Fratrem, omiſſis loco, & anno (102).

Libri S. Augustini de civitate Dei anno 1467. (103) absque loci nomine.

Interim vero quid egit *Ulricus Han?* numquid toto hoc tempore otiosus extitit? Id

E

cer-

bliopola narrat Cardin. QUIRINI pag. 234. ex edit. SCHELHORNII, qui retulit ad ipsum, se unum traxisse, sed in tabulis fixis, non vero mobilibus characteribus impressum, videtur a veritate alienum, & contrarium fortunae horum opificum. Non tamen repugnat, sicut observat MEERMAN *Origin. Typograph.* Part. II. pag. 245.

(101) Cujus typum exhibuimus figura prima, & descriptionem in Part. II. hujus operis, ad ann. 1465.

(102) MAITTAIRE *Annal. Typogr.* Tom. I. anno 1733. pag. 763., & novus editor catalogi Biblioth. Harlejanae Tom. I. num. 5016. ex characterum conformitate adjungunt huic libros de claris oratoribus ad Brutum, & de optimo genere dicendi ad Brutum.

(103) In cujus fine hae exstant litterae: GOD

A L

certe de subtili ingenio, quod majora meditabatur, id suspicari minime licet. Apud Cardinalem *de Turrecremata*, qui Monasterii Sublacensis tunc erat administrator (104), patrocinium quaesivit, atque invenit: quo fretus Romam perrexit, & ab eodem Cardinale litteratorum Maecenate non solum benigne tractatus est, sed etiam rogatus, ut suas de picturis in claustro S. Mariae supra Minervam asservatis meditationes incideret, atque imprimeret. Quare *Ulricus Han* prius *Conrado*, & *Arnoldo* Romam pervenit, ac laboravit, quo tempore apud Sublacenses praela sudabant. Ubi autem de *Ulrici* fortuna, nempe de invento Maecenate, ad Sublacenses Typographos perlatum est nuntium, ii statim anxii & solliciti, de novo caractere tam Graeco, quam Latino quadratae formae elegantioris adornando cogitarunt, atque huic characteri *Romani* nomen deinde adhaesit; characteris enim Latini forma, qua hactenus usi fue-

(104) Referente AENEAS SILVIO in Comentar. de rebus ad eum pertinentibus lib. VI. edit. Francofurt. anni 1614. pag. 161., & 167.

fuerant, licet non inelegans, oculos tamen suo nitore non fatis delectabat.

Recentioris igitur characteris elegantia sub finem anni 1466., aut ineunte 1467., ad eum perducta est gradum, vulgatisque per urbem variis exemplaribus librorum, quos in Sublaco ediderant, ita inclaruit, ut illustres Maecenates, duos magni nominis *Fratres de Maximis* sibi facile comparaverint. Par nobile fratrum *Petrus*, & *Franciscus de Maximis* in suis aedibus Typographis Sublacensibus, & Typographicae arti hospitium concessere. Hos autem Typographos invidiae animo in *Ulricum* excitatos Romam properasse facile crediderim, ductus praesertim hac eorum in posterum erga ipsum agendi ratione. Neque enim patienter ferebant *Ulricum* Romae fuisse primum Typographiae auctorem; fortunaeque suae, ac famae consulentes diversos libros a se Sublaci editos, & in urbe jam vulgatos sibi vindicarunt, aliaque opera characterem, & formam elegantiori in hunc finem meditantes. Quamvis anno 1467. in editione *S. Augustini* eodem usi sint characterem, quod in *Lactantii* editione adhibuerant, tamen tanta praecipita-

tione movebantur, ut iis sat adhuc temporis, atque otii fuerit pro novo charactere cudendo, & pro comparandis omnibus praerequisitis ad imprimendas *Ciceronis* epistolas familiares, nulla quidem mensis, ac diei nota consignatas, quas tamen facile conjectamur anteriores meditationibus Cardinalis *de Turrecremata*, quae ultima die Decembris ejusdem anni dicuntur absolutae. Sublacenſium Typographorum invidiam id procul dubio excitasse credendum est, quod Cardinalis *de Turrecremata* ad suum edendum librum *Ulrici* operatus fuerit. Quam invidiam non parum auxisse debuit summa *Ulrici* peritia, quae in figuris incidendis excellebat, quam quidem peritiam testantur figurae, quibus suam priorem editionem exornavit.

Cum autem Romam ita festinanter profecti fuerint, hinc valde probabile est, eos de ultima manu *S. Augustino de civitate Dei* imponenda ann. 1467. parum fuisse sollicitos, sed quod reliquum erat laboris, commendasse peritiori eorum operario *Johanni* scilicet a *Laudenbachio*, cui facultatem fecerunt vulgari Doxologiae subungere primam sui nominis litteram. Hac

ra-

ratione facile explicantur ultimae litterae,
quae sunt coronidis instar :

G O D

A L

Gratias Omnipotenti Deo A Laudenbachio.
Quarum litterarum explicatio verior appa-
ret ea , quam tradit *Scrivenerius* (105).
Hinc etiam patet sensus epitaphii a *Davi-*
de Chytraeo relati (106), in quo *Johannes*

E 3

a Lau-

(105) *Apud WOLFFIUM Tom. I. Monumes. Typogr.*
pag. 368., ubi occasione harum quinque litterarum
haec ait : *Verisimile enim est hunc librum a BELGA*
quodam aut conscriptum esse, aut impressum. In hanc sen-
tentiam adducit me vox illa GOD, quae in fine legitur,
quam si Germanus aliquis scripsisset, aut impressisset, non
GOD, sed GOTT legeres. Sed alia quoque ratione ac-
nigma illud GOD explicari potest. Quid ? si librarii,

A L

vel Typographi hic lateat nomen GODSCHALCUS Ale-
mannus vel GODEFRIDUS Alemannus. Hinc patet,
SCRIVERIUM conjecturaliter locutum fuisse, nullam-
que proposuisse rationem suae conjecturae, cui firmi-
ter inniti possit.

(106) *In delictis variorum itinerum editionis anni 1599.*
pag. 307. Epitaphium autem, quod exstat Heidelber-
gae, versificatione Germanica sic habet :

Hans von Laudebach ist mein nam

Die ersten Blicher truckt ich zu Rom

Bitt vor mein seel, gott gibt dir Lohn.

Starb

a Laudenbachio dicitur primus, qui Romae libros impreſſerit. Quae cum ita ſint, certum videtur Conradum, & Arnoldum Coenobio Sublacenſi valedixiſſe, & ob praedictas rationes properaſſe Romam, ubi Ulricus Han eos jam praeeſſerat.

Starb 1514. auff Sancti Steffan.

Quae latine ſignificant ſequentia :

Ego, qui jaceo, Job. Laudebach me appello :

Tranſiit primus Typographiam Romam.

Orate, ut in aeternum anima mea det gloriam Deo.

Obiit die S. Stephani 26. Decembris anni 1514.

CAPUT QUARTUM

De Typographia Romam translata.

HActenus secuti sumus *Conradum*, *Arnoldum*, & *Udalricum* per agrum Romanum iter facientes, & artis suae vestigia relinquentes; neque tamen aliquid detractum volumus relatis in capite secundo testimoniis, quae primam in urbe Roma Typographiae sedem constituunt. His enim temporibus Romae nomine non sola urbs intelligi solebat, sed ipsa quoque *Campania Romana*, in qua situm est Sublacum. Jam vero horum Typographorum gesta in Urbe persequamur. *Ulricus Han* (107), (quod jam observavimus) Typographorum primus Romam appulit, ibique apud Cardinalem *de Turrecremata*, dum totus in figuris ligneis ejus operi adaptandis erat occupatus, *Conradus*, & *Arnoldus* hanc tarditatis occasionem arripuerunt, ut primum praeli opus in lucem

E 4 ede-

(107) Cardinalis QUIRINI pag. 149. non diffitetur plurimorum esse sententiam, ULRICUM HAN Romae ante CONRADUM, & ARNOLDUM impressisse.

ederent, saltem quod anni nota fuerit consignatum. Neque enim mihi facile persuadeo *Ulricum Han* ab opere Cardinalis *de Turrecremata* statim artis suae initium, atque experimentum fecisse, neque alterius opusculi antea periculum fecisse, neglecta, ut facere solebat, anni nota. Conveniebat enim, ut suam in hac arte peritiā, praevia operis alicujus editione testatam faceret Cardinali, ut ipsi facto comprobaret, non perperam sua gratia ipsum donasse. Neque est, quod objiciatur Cardinalis meditationes jam opusculum esse mole sua valde exiguum. Mole sua, ut verum dicamus, exiguum est; sed opusculum illud plurimis auctum erat figuris (opus non exigui laboris, & temporis pro iis temporibus) atque peculiari editum charactere, quem pro hoc solo opere paraverat, & in nullius operis editione postea adhibitus est, sed pro repetitis ejusdem opusculi editionibus unice consecratus (108). Verum si
con-

(108) Attamen quandoque in suis primis editionibus usus est illo charactere Meditationum pro capitalibus, aut primis capitum lineis. Hujus dedi specimen in figura secunda exhibente typum, quem adhibuit ille

concedamus *Conradum*, & *Arnoldum Ulrico* priores fuisse editionis tempore, in apparatu tamen Typographico longe excellentior fuit *Ulricus*, ita ut a nullo alio hujus aevi artifice fuerit superatus (109). Quam ob causam cum post mortem Cardinalis *de Turrecremata* anno 1468. *Job. Andreas Ale-riensis* Episcopus *Conradi*, & *Arnoldi* Typographicam officinam suscepisset protegendam (110). *Ulrico Han* non defuit Maece-nas

le artifex in edendis libris CICERONIS de Oratore, ubi haec verba lineae primae *Cogitanti mihi saepe numero*, sunt ex eo Meditationum charactere.

(109) Eminent enim character ille, quem jam ab anno 1469. in usum adhibuit, ac in causa fuit, cur inde character quadratus Romanorum artificum fortitus fuerit nomen characteris Romani usque in hanc diem. Hinc gratis asseruit D. CREVENNA *Indicis Biblioth. propriae* Tom. II. pag. 77. *Si au moins le Decor puellarum n'a pas été imprimé à Venise JENSON aura toujours la gloire d'avoir été le premier imprimeur qui abandonnant les caractères Gothiques ait inventé les beaux caractères ronds &c.*

(110) Hanc autem usque ad SWEYNHEYM obitum una cum THEODORO GAZA (de quo dicit: *Hic est meae navigationis Septentrio; absque THEODORO meo non magis quidquam aggredior, quam absque genio meo*) sua protectione fovit. Hinc exortae sunt innumerae illae editiones, quas Parte II. referimus.

nas *Antonius Campanus Aprutinus* Episcopus, hominum sui temporis eruditissimus (de quo supra cap. II.) qui adjumenta *Ulrico* subministravit tanto studio, ut *Ulricus* (haec sunt ipsissima *Michaelis Fermi* in vita *Campani* verba) *die, noctuque ipsum ab assiduīs emendationibus non relaxaret*. Hanc laboris assiduitatem testatur magnus, & fere incredibilis librorum numerus, quos ad *Campani* usque discessum edidit. Qua autem aemulatione certatim imprimebant *Conradus*, & *Uldaricus*, eadem quoque, nobiliori tamen, decertabant duo praeclaudati Directores, ac Correctores in edendis, & diligentius recognoscendis melioris notae manuscriptis Codicibus; quo in genere laudis a *Campano* superatum fuisse *Andream*, nemo negabit (111); idque *Ulrici* fortunae plurimum profuit pro celeriori librorum suorum venditione, qua factum est, ut eas numquam passus fuerit rerum suarum angustias, ad quas *Arnoldum*, & *Conradum* jam ab anno 1471.

re-

(111) Alterationis enim vitium, & diligentiae defectum objecerunt JOH. ANDREAE multi viri eruditi; quod jam supra cap. II. pag. 29. adnotavimus; nihil vero hujus generis umquam de CAMPANO dictum est.

redactos fuisse mox constabit ex supplici libello *Job. Andreae* ad *Sixtum IV.* Quin imo certum est *Ulricum* usque ad annum 1477. artem suam summo honore, ac decore exercuisse (112), licet ejus. praela pro variis temporum, fortunaeque conditionibus modo solus administraverit, modo adjunctis sumptuum sociis, & modo tandem aere, & expensis alterius, sicut contigit ipsi pro *Philippo de Lignamine* (113) a discessu *Antonii Campani*.

Anno 1470. *Campanus* una cum Card. *Papiensi* in Germaniam profectus, sicque Maecenatae suo orbatus, historiae, poesi, & eloquentiae valedixit, & ad Jurisprudentiam, ac Theologiam sese convertit *Ulricus* majoris fortunae, & lucri spe adductus; sed potius defectu manuscriptorum dispositorum eo modo, quo ipsi eadem praeparare solebat *Campanus*; servavit tamen accuratos, ac nitidos, quibus eo usque

(112) Hujus Typographi peritiam, & eam, quae apud litteratos viros valet, existimationem satis testatur ingens pretium, quo in venditionibus publicis comparari solent exemplaria, quae ex illius typis prodire.

(113) Ab anno 1471. in edendis LAURENTII VALAE elegantiss. Linguae Latinae.

que usus fuerat, characteres. Interim vero *Conradus*, & *Arnoldus* cujuslibet generis libros indiscriminatim evulgabant, donec tandem discipulorum, & artificum manu ars Typographica increbuerit; ita ut anno 1471. ineunte, jam quinque celebres officinae Typographicae emerferint. Qua de causa *Arnoldum*, & *Conradum* fortuna fefellit, atque ii ad extremas redacti angustias anno 1472. *Job. Andream* adduxerunt, ut clementiam Pontificiam in eorum gratiam excitaret supplici libello; quod sequenti modo praestitit *Job. Andreas* (114) *Sixtum IV.* alloquens his verbis: *Vox quidem Impressorum sub tanto jam chartarum fasce laborantium, & nisi tua liberalitas opituletur, deficientium, ista est*, Beatissime Pater. *Nos de Germanis primi tanti commodi artem in Romanam curiam tuam multo sudore, & impensa decessoris tui tempestate deveximus, nos opifices librarios ceteros, ut idem auderent, exemplo nostro incitavimus. Nos*
reli-

(114) Exstat autem libellus ille in Tomo V. Bibliorum cum Comentar. NICOLAI DE LYRA, quae edidere anno 1472. iidem Typographi.

reliquis propter impensarum magnitudinem a tanto negotio vel omnino, vel maxima ex parte quasi in salebra haerentibus recentiore animo, viribusque geminatis cum summa difficultate restitimus. Jam tandem defecti nervis, & sanguine divinam opem tuam imploramus. Dein statim subjiciunt indicem librorum, quos ab eorum adventu usque ad annum 1471. impressere, sic:

Donati pro puerulis, ut inde principium dicendi sumamus, unde imprimendi initium sumpsimus. Numero trecenti (a) 300

Lactantii Firmiani institutionum contra Gentiles, & reliquorum ejusdem auctoris opusculorum. Volumina octingenta viginti quinque (b). 825

Epistolarum familiarium Ciceronis. Volumina quingenta quinquaginta (c). 550

Epistolarum Ciceronis ad Atticum. Volumina ducenta septuaginta quinque (d). 275

Speculi humanae vitae. Volumina trecenta (e). 300

D. Au-

(a) In Sublaco anno 1464., aut 1465.

(b) Pro tribus editionibus annorum 1465. in Sublaco, 1468., & 1470. Romae.

(c) Pro editionibus annorum 1467., & 1469.

(d) Anno 1470.

(e) Anno 1470.

D. Augustini de civitate Dei. Volumina octingenta viginti quinque (*f*). 825

D. Hieronymi epistolarum, & libellorum. Volumina mille centum (*g*). 1100

M. T. Ciceronis de oratore cum ceteris. Volumina quingenta quinquaginta (*h*). 550

M. T. Ciceronis operum omnium in philosophia. Volumina quingenta quinquaginta (*i*). 550

L. Apuleii Platonici cum Alcino. Volumina ducenta septuaginta quinque (*k*). 275

Auli Gellii Noctium Atticarum. Volumina ducenta septuaginta quinque (*l*). 275

C. Caesaris Commentariorum Gallici, & Ci-

(*f*) Pro editionibus annorum 1467. in Sublaco, & 1468., & 1470. Has editiones ignoravit ERNESTUS Biblioth. Fabricianae Tom. III. pag. 563.

(*g*) Pro edit. annorum 1468., & 1470.

(*h*) Pro edit. ann. 1469., & alia facta in Sublaco absque nota anni, sed sub anno 1466. Quia autem hanc non novit Card. QUIRINI, ideo pag. 231. MAITTAIRII deceptus auctoritate exponit haec 550. exemplaria pro editione anni 1469., & pro altera, quam supponit anni 1471., in quo decipitur, & eorum errorem secutus est SCHELHORNIUS pag. citata.

(*i*) Pro edit. annorum 1469., & 1471.

(*k*) Anno 1469.

(*l*) Anno 1469.

O. Civilium bellorum. Volumina ducenta septuaginta quinque (m). 275

Defensionis Divi Platonis. Volumina trecenta (n). 300

P. Virgilii Maronis operum omnium. Volumina quingenta quinquaginta (o). 550

T. Livii Patavini cum epitomate omnium Decadum. Volumina ducenta septuaginta quinque (p). 275

Strabonis Geographi. Volumina ducenta septuaginta quinque (q). 275

M. Annaei Lucani. Volumina ducenta septuaginta quinque (r). 275

C. Plinii Veranensis de naturali historia. Volumina trecenta (s). 300

C. Suetonii Tranquilli de duodecim Caesaribus. Volumina ducenta septuaginta quinque (t). 275

D. Leo-

(m) Anno 1469.

(n) Anno 1469.

(o) Utraque absque anni nota, sed vide sub anno 1469.

(p) Sine anni nota, sed sub anno 1470. reponitur.

(q) Sine anni nota, sed ad ann. 1471. revocatur.

(r) Anno 1469.

(s) Anno 1470.

(t) Anno 1470.

D. Leonis Papae sermonum. Volumina ducenta septuaginta quinque (u). 275

M. Fabii Quintiliani institutionum oratoriarum. Volumina ducenta septuaginta quinque (x). 275

Continui, idest catenae aureae D. Thomae Aquinatis. Volumina quingenta quinquaginta (y). 550

D. Cypriani epistolarum. Volumina ducenta septuaginta quinque (z). 275

Bibliorum cum opusculo Aristeae. Volumina ducenta septuaginta quinque (aa). 275

Silii Italici cum C. Calphurnio, & Hesiodo. Volumina ducenta septuaginta quinque (bb). 275

Orationum M. T. Ciceronis cum invectivis omnibus in Antonium, Verrem, Catilinam, & ceteros. Volumina ducenta septuaginta quinque (cc). 275

P. Ovidii Nasonis Metamorphoseos, & ele-

(u) Anno 1470.

(x) Anno 1470.

(y) Anno 1470.

(z) Anno 1471.

(aa) Anno 1471.

(bb) Anno 1471.

(cc) Anno 1471.

elegiarum omnium. Volumina quingenta
quinquaginta (*dd*). 550

Nicolai de Lyra. Volumina mille &
centum (*ee*). 1100

Deinde profequitur *Job. Andreas*: *Horum
omnium voluminum summa, ut tua pietas
perspicit, Pater Beatissime, nisi fallimur,
efficit Codices duodecies mille quadringen-
tos septuaginta quinque (115), acervum*
F *qui-*

(*dd*) Anno 1471.

(*ee*) Anno 1471., & 1472.

(115) Sequentia autem in hunc indicem observabi-
mus, nempe:

I. Omnes editiones in hoc indice non relatas, quae sub
nomine illorum Typographorum, tamquam factae usque ad
ann. 1471. inclusive circumferuntur, valde dubias esse.
Hinc illustrium virorum epistolae a Patre LE LONG, &
MAITTAIRIO Tom. I. annalium edit. anni 1733. pag.
299. citatae sub anno 1470., Item Apocalypsis S. JO-
HANNIS cum Comment. NICOLAI DE LYRA ex ver-
sione Italica Friderici Veneti ab illis Typographis im-
pressa circa ann. 1468. ad 70., ut indicatur in Cata-
logo Biblioth. regiae Parisiis, exigunt ulteriora testi-
monia existentiae.

II. Omnium auctorum in eo indice relatorum 275.
exemplaria tantum excusa fuisse, demptis Comment. NI-
COLAI DE LYRA, quorum 220. tantum edita fuere;
220. enim quinquies repetiti producant numerum 1100.,
& DO-

*quidem ingentem, & nobis impressoribus
tuis ad ferendum, qua parte restat, in-
to-*

& DONATO, *Speculo vitae humanae*, *Defensione* PLATONIS, ac PLINIO, quorum 300. edidere exemplaria. Hinc pro LACTANTIO v. g. 275. ter repetiti efficiunt numerum 825. exemplarium pro tribus illius auctoris editionibus.

III. Paucitatem hanc exemplarium habita ratione pretii exigui, quod ea vendebant, multum in eorum ruinam conspirasse, non quod quantitas eorum pro Romana urbe non sufficeret, cum *domus eorum plena fuerit quinternionibus*, sed quia ceterae Italiae urbes, imo & Europae nationes ea exquirere, & emere debuissent; cujus rei exemplum dederat ipsis eorum magister FAUSTUS, qui videns Moguntiam imparem esse comparandis omnibus officinae suae libris Parisios, aliasque urbes peragravit in hunc finem. Quod non parum confirmatur ex epistolis eruditorum illius temporis, ex quibus constat maxima eorum aviditas in emendis libris ex eorum praelo emergentibus. Sic v. g. PHILELPHUS *epistol. libr. 33. edit. Venetae ann. 1502. pag. 229.* scribens ad JOH. ANDREAM *ex Mediolano XV. Kal. Decembris ann. 1470.* ipsum enixe precatur, ut quam primum illum certiore faciat de libris huc usque a Typographis Romanis impressis, & de eorum pretio. Unde defectus commercii, & industriae oeconomicae ex parte CONRADI, & ARNOLDI etiam causa fuit eorum infortunii; in quo sapientius se gessisse ULRICUM HAN verissimillimum est, saltem usque ad ann. 1471. tum quia miseria perinde, ac duo alii,
non

*tolerabilem, propter eam, quam in initio
epistolae posueramus, necessitatem; nam in-
gens sumptus ad victum necessarius, ces-
santibus emptoribus, ferri amplius a no-
bis nequit; & eementes non esse, nullum
est gravius testimonium, quam quod do-
mus nostra satis magna plena est quinter-
nionum, inanis rerum necessariarum.....
Parati sumus pro clementiae tuae arbitrio
de nostra merce, id est de impressis quin-
ternionibus nostris tibi tot tradere, quot
volueris, & quibus volueris..... Tua
incredibilis mansuetudo subveniat nobis
de aliquo officio, unde possimus. nos, &
nostros alere. Impensa est facta in solius
Nicolai de Lyra a nobis voluminibus
tanta, ut amplius nihil nobis supersit
ad vivendum. Si venderemus opera no-
stra, non solum a pietate tua nihil pe-
teremus, sed ultro in praesentium tem-
porum articulo, in quo te plurimum ege-
re non nescimus, ipsi nostra offerremus;*
F 2 *fa*

non occubuit, nec umquam ad Principis, aliorumque
divitum adjutorium recurrisse constat, tum quia rarius
in Bibliothecis Romanis ejus editiones saltem ad an-
num usque 1471., frequentius vero illae CONRADI,
& ARNOLDI occurrunt.

faciemusque, quotiens tuo adjumento fortuna nobiscum usa esse videbitur fronte sereniore. Interea, Pater Sancte, adjuvent nos miserationes tuae, quia pauperes facti sumus nimis. XX. Marcii MCCCCLXXII. Pontificatus tui clementissimi anno prima. Quinam autem fuerit hujus libelli successus, tacent memoriae. Constat autem anno 1473., id est anno sequenti; ipsos societatem solvisse. Arnoldus enim praelum retinuit, Conradus vero ad Calchographiam artem transiit, sicut fusius enarrabitur Capite V., ubi de vitis horum Typographorum.

Aucto igitur Typographorum numero, crevit librorum numerus, imminuto eorum pretio; minimo enim tunc pretio libros vendi aperte docet admonitio *Joh. Baptistae de Brendis* praemissa *Parti II. Consiliorum* Paulli de Castro *anni 1473.*, impress. apud *Reynardum*. Hac de causa Typographi alio victum quaeritare coacti sunt, & brevi tempore viluit ars Typographica, cujus tam praeclara fuerant initia. Crassiores characteres, atque informes in Typographiam irrepere, quales fuere illi, quibus usi sunt *Reynardus de Enyn-*

Enyngen, Hanbeymer, & Schurener. Neque tamen inter rudes illos opifices, & a laude Typographica degeneres annumerari debet *Georgius Laver, Herbipoli* oriundus, qui a Cardinali *Caraffa* adscitus in Monasterio *S. Eusebii* ab anno 1469. praelum instauravit, in quo *Pomponius Laetus* (116), & *Bartholomaeus Plati-*

F 3

na

(116) JULIUS POMPONIUS LAETUS ex illustri Sanfeverinorum familia in Calabria spurios natales habuit anno 1428. Quare originem suam ut dissimularet, SABINI sibi nomen fecit; atque hinc est, quod per irrisionem SABINUS cognominaretur. Provestioris aetatis factus Romam profectus est, ibique PETRUM MONTOPOLITANUM, & LAURENTIUM VALLAM humaniorum litterarum praeceptores audivit; tanto quidem successu, ut post Magistrorum mortem litteratorum DICTATOR PERPETUUS, IMPERATORQUE MAXIMUS fuerit salutatus, ut MICHAELIS FERNI verbis utar in *epistola*, quam praemisit *operibus* CAMPANI. Expleto studiorum cursu, varia suscepit itinera, quae subministratis a parentibus viarum adjumentis commode peregit. Romam deinde reversus post mortem VALLAE, qui Collegii Romani praefectus erat, anno 1457. a PIO II. in ejus locum subrogatus est. Hinc societatem iniit cum litteratis viris, qui Romae debebant, inter quos PLATINA, PHILIPPUS A S. GEMINIANO, JOH. JOVIANUS PONTANUS, SABELLICUS, SANNAZARIUS. FRANCISCUS BETTI, JOHANNES PETRUS

na (117), aliique eruditi correctoris unus subire non renuerunt. Isque fuit ex pri-

TRUS BOLZANUS, JANUS PARRHASIUS, ANTONIUS DELLA PAGLIA &c. &c., aliique permulti, qui ad Romanam Academiam instituendam concurrentibus studiis convenere. Verum ob graves rationes Academia a PAULO II. dissipata, Venetias aufugerunt ex Academicis permulti, & apud illustres CORNELIAE (vulgo CORNARO) FAMILIAE Senatores hospitium nati sunt. Hos vero Venetias usque exagitavit PAULLUS II., & POMPONIUM LAETUM pedibus, manibusque vinctum Romam adduci iussit, ibique simul cum PLATINA in carcerem coniectus ita suam excusationem adornavit, & pro fociis peroravit, ut deinde non solum liberati fuerint, sed ipse quoque professoris munus in Collegio Romano, a quo exciderat recuperaverit. Dein SIXTI IV., & INNOCENTII VIII. patrocinio, & clementia sublevatus aedes in monte Quirinali ad Thermas Constantinianas extruxit, quibus inscripsit: POMPONII LAETII. ET. SODALITATIS. ESQVILINALIS; eaque amplissima, & selectissima Bibliotheca, ac suppellex antiquaria exornavit. Correctoris munus, his non obstantibus, apud GEORGIUM LAVERUM, apud SWEYNHEYM, & apud SILBERTUM exercere non erubuit. Tandem anno 1498. senio, ac laboribus confectus obiit. *Ablatus est nobis jam septuagenarius V. idus Junii sub vespere (anni 1498.) postero die in Ara Caeli in editiore collis Tarpeij rupe, lauro coronatus viri tumulo traditus est.* Haec sunt propria MICHAELIS FERNI verba in ejus elogio impressa, in *Fabricii Bibliotheca*

primis Typographis postremus, qui usque ad ann. 1481. officinam suam a charactere Gothico, ac informi puram servavit.

F 4

Nec

bibliotheca med., & infim. Latinit. Tom. VI. edition. Patavinae in appendice pag. 6., & seq. Cur autem APOSTOLUS ZENUS, & cum ipso Pater CASIMIRUS ROMANUS ipsum tumultatum affirmant in Ecclesia *S. Salvatoris in Lauro*, ignoro. Primus quidem id asseruit in opere, cui titulus: *Giornale de' Letterati Tom. XXII.* Alter vero in Libro, qui inscribitur: *Memorie storiche della Chiesa, e Convento di S. Maria in Ara Caeli;* impr. Romae 1736. in 4. pag. 326. MICHAEL enim FERNUS Romae tempore mortis, ac sepulturae ipsius aderat; elogium enim historicum, quod ad JACOBUM ANTIQUARIUM Mediolanum misit, datur *ex urbe Roma III. id. Junii 1498.*

(117) BARTHOLOMAEUS PLATINA a patriae nomine sic dictus, sed antea SACCHI, anno 1421. natus se se militiae primum dedit, quem deinde statum in humaniorum litterarum studia commutavit. Romam sub CALLISTO III. profectus a PIO II. beneficiis quibusdam adjunctus est, officio *Abbreviatoris*, ut dicebant, *parci majoris*, quo a PIO II. decoratus fuerat, suppressa hac dignitate, a PAULO II., privatus est. Summi Pontificis factum acriori epistola improbens illius iram ita in se concitavit, ut in carcerem detrusus fuerit, ex quo nonnisi post quatuor menses precibus Cardinalis DE GONZAGA liberari potuit. Sed paucos post annos ipse iterum cum aliis quibusdam ex *Pomponiana Academia* sociis carceri fuit mancipatus.

Vc-

Nec inter Typographos numerabimus
Johannem Philippum de Lignamine nobilem
 Messanensem Medicinae Doctorem (118),
 qui

Verum postea probata eorum innocentia, & Academia quoque a crimine liberata, libertati & ipsi fuere restituti. PLATINA suas habebat aedes in monte Quirinali, suosque hortulos, in quibus ad lauream Academicorum coronam crescebant lauri plantae. Mortuo PAULO II. SIXTUM IV. magis propitium habuit; hunc enim Bibliothecae Vaticanae praefectum creavit anno 1475. Interim tamen correctoris munus apud GEORGIUM LAVER exercere non erubuit. Tandem sexagenarius peste sublatuſ est anno 1481., sepultuſque fuit apud S. Mariam Majorem.

(118) JOHANNES PHILIPPUS DE LIGNAMINE ex nobili apud Messanenses prosapia ortuſ a teneris annis sese humunioribus litteris dedit non sine aliquo successu. Ad Medicinam sese deinde totum convertit, atque hanc artem in Lycaeo Perusino, concurrente magno discipulorum numero, publice tradidit per aliquot annos. Interim vero inita in eadem urbe amicitia cum FRANCISCO DE RUVERE Generali Franciscanorum Ministro, qui deinde in sacrum Cardinalium Collegium adscituſ PHILIPPUM semper amicum habuit. Mediocri sorte fruens PHILIPPUS, regnante adhuc PAULO II., Romam se contulit, meliorem tentaturuſ fortunam, ut ipse fatetur in Praefatione ad *Pongiam Linguae* DOM. DE CAVALCHA edit. anno 1472. Nec ejus spem fefellit eventus; a PAULO enim II. primum *Scutifer* renunciatuſ est, & creatuſ in summum Pontifi-

qui ab anno 1470. Romam appulsus exigua fortuna donatus, honesta quaesivit viv-

tificem praedictus Cardinalis DE RUVERE sub nomine SIXTI IV., PHILIPPI non immemor ipsum Archiatrum Pontificium, & Cubicularium renuntiavit, atque beneficiis cumulavit: quae quidem beneficia grato animo impense celebravit PHILIPPUS in Praefationibus, quas libris a se editis praefixit.

Paucis post ejus Romam adventum elapsis mensibus, novae artis admirator de praecipuis studiorum virorum evulgandis operibus serio cogitavit; quod ut praestaret, peritiores adhibuit Typographos, & in propriis aedibus praela adornavit, tantaque celeritate operi manum admoverunt artifices, ut jam anno 1476. *plusquam quinque millia variorum auctorum volumina* e suis typis prodierint; sunt enim propria ejus verba deprompta ex Praefatione, quam praemisit *Historiae Ecclesiasticae* EUSEBII hoc anno editae. In hac Praefatione adhuc fuse exponit rationes, propter quas ad hoc laboris genus sese contulerit; quas rationes adhuc explicavit in alia Praefatione, quam praemisit opusculis JOHANNIS PHILIPPI MESSANENSIS ab ipso editis anno 1481. Haec autem observandum est, hunc PHILIPPUM MESSANENSEM, qui fuit ex familia Dominicanorum, errore nominis perperam confundi cum nostro Archiatro, quem errorem recoxit editor *Biblioth. Fabricianae med. Latinitatis Tom. V. pag. 289., & 294.* Sed in hunc ipsurrexit MEERMANNUS in *origin. Typogr. Par. II. pag. 230.* Ambo vero hi PHILIPPI affinitate quidem fuisse conjuncti, ut dicit PHILIPPUS

vendi adjuncta. Qua de causa erudit-
orum sui praesertim temporis opera typis
man-

noster in praedicta Praefatione, PHILIPPI Dominici opusculis praefixa nullatenus vero fuere consanguinei. Quo autem anno obierit PHILIPPUS DE LIGNAMINE, nullo certo documento rescire potui. Filium habuit nomine ANTONIUM, de quo in *Chronico Ricobaldino anni 1474*. sermo est: hunc autem in sua patria Archiepiscopum fuisse scribit ROCCUS PYRRHUS in notitia Ecclesiae Messanensis pag. 365.

JOHANNES PHILIPPUS DE LIGNAMINE non fuit tantum editor, sed auctor quoque variorum librorum. Praeter eruditas Praefationes, quas operibus a se editis praefixit, duo sequentia opera elaboravit, nempe 1. *Continuationem Chronici illustrium virorum, ac Pontificum a RICOBALDINO inchoati*, sicut ipse affirmat in Praefatione ad hoc opus. 2. *Opusculum de conservanda sanitate, mediisque pro ea obtinenda adhibendis*, quod una cum PETRO DE ABANO de *Remediis venenorum* impressit anno 1475. in 4. Quia autem variis scriptoribus duo haec opuscula manibus tractare non contigit, ideo sub variis titulis laudantur, sicque opera JOH. PHILIPPI DE LIGNAMINE multiplicantur. Idcirco VANDERLINDEN *De scriptis medicis* pag. 661. post GESNERUM PHILIPPO tribuit opusculum de *cibo, & potu utilis, aut nocivo homini* impressum Romae; quod non aliud esse evidens est, quam opus de *conservanda sanitate*. Pariter MONGITORE *Biblioth. Stulae Tom. I.* pag. 362. Chronicon unum ipsi adjudicat, quod a Chronici Ricobaldini continuatione non differ-

mandari curavit. *Ulricum Han* accersivit jam ineunte anno 1471; & in sua domo institutis praelis eximias editiones vulgavit, hac modesta subscriptione usus in domo *Job. Philippi de Lignamine*. Alios deinde Typographos eundem in finem conduxit usque ad annum 1482., postea vero illius nomen nullibi invenio. Libris, quorum editionem curaverat, Praefationes praemittere solebat, in quibus suam eruditionem non minus, quam animi ingenuitatem demonstrat, Summi Pontificis, & quorundam Cardinalium beneficia celebrans. Aliquos tamen perstrinxit aemulos, in-

differre certum est. Item MANGETIUS *Biblioth. Scriptorum Medicorum Tom. II. pag. 80.*, & JOH. DOMINICUS MANSI *Biblioth. Fabricii Tom. IV. pag. 275.*, adscribunt ipsi opusculum *de Sibyllis*, tamquam impressum in propriis aedibus anno 1481. Hoc autem nihil aliud est, quam unum ex opusculis JOH. PHILIPPI ex ordine Praedicatorum (de quo supra) cujus hic est titulus: *De Sibyllis, & Probae Falconiae Carminibus libellus*, una cum earum figuris ligno incisus. Opusculorum autem hujus Dominicani collectionem impressisse PHILIPPUM DE LIGNAMINE supra memoratum est. Qui autem plura de hoc Archiatro celebri desiderat, legat PROSPERUM MANDOSIUM *De Archiatris Pontificis* edit. Romanae anno 1696. in 4. pag. 128.

invidosque viros, qui artem Typographicam, quam exercere videbatur, tamquam viliores, & generis sui nobilitate non satis dignam fastidiose traducebant. Tunc enim Cives Romani parum addicti erant litteris, atque florebant paucissimi litterati viri ex populo Romano. Audiamus hac de re *Job. Andream* (119): *Neminem adhuc reperimus ex Sacro Collegio Cardinalium nostris studiis non incredibiliter affectum, atque favorabilem, adeo ut quo major sit in eis dignitatis splendor, eo etiam humanitas plenior elucescat. Quod utinam de ceteris gradibus dicere vere possimus, forsitan essemus aliquando nonnullis de laboribus liberati. Sed sciunt tenaces isti non se libros amare, sed chartas, quibus pro ingratitude hoc solum recipimus, nos tanto plus laudis merituros, qui quidem sumus etiam in avarissimos chartae bonorum librarum copiae munifice liberales.*

Sed pro rerum humanarum conditione ars Typographica, quae a primis ejus initiis ad annum usque 1471., tanto splendore

(119) In Praefatione ad *Luconum* anni 1469.

dore , tantaque aemulatione floruerat , a pristina gloria tam cito degener fuit , ut jam anno 1473. vix superessent libri (120) imprimendi , & annis 1479. , & 80. vix adhuc duo remanerent Typographi , atque sic deinceps usque ad finem saeculi decimi quinti praeclara ars illa in deterius vergebat . Neque tamen deerant tunc eruditi scriptores , qui sua opera typis committenda haberent ; numquam enim Roma tot tantisque abundavit in omni genere litteratis viris . Hoc nimirum saeculo florebat Academia Romana (121) , sed caus-

(120) Hoc enim legitur in admonitione praefixa secundae parti *Consiliorum* PAULLI DE CASTRO ex edit. Romana anni 1473. Sic quia jam tot annis elapsis haec ars imprimendi maxime per totam Italiam floruit , ita ut non solum Juris Canonici , & Civills , verum etiam & Divinarum Scripturarum , ac linguae Latinae nullum jam volumen ad imprimendum supersit .

(121) Academia Romana aliarum omnium , quae futuris temporibus exstiteret , mater , ut ita dicam , & norma circa annum 1460. sub PIO II. ortum habuit , suamque debet originem POMPONIO LAETO , in cujus aedibus ad montem Quirinalem Academicos coetus habebant illustriores , qui tunc Romae aderant litterati viri . Ad severum ibi examen revocabant sua , aliorumque opera , & ita intemperantes ; atque superciliosi

caussae plurimae artis progressum retardabant. Typographi igitur, qui & Bibliopola-

stiosi fuere antiquitatis Romanae amatores, ut baptismi nomen, tamquam minus Latinum, respuentes aliud sibi finxerint. Ita JULIUS SANSEVERINUS nomen POMPONII LAETI adoptavit; SANNAZARIUS ACTIUM SINCERUM se nominavit; PHILIPPUS A S. GEMINIANO CALLIMACHI nomen habere voluit; FRANCISCUS BETTI CODRUM, JOHANNES E PONTE JOVIANUM PONTANUM sese mutatis nominibus dixerunt, idemque fecere alii plurimi sub hoc praetextu, ut nempe illustria nomina sibi imitanda proponerent. Verum PAULO II. Summo Pontifici maxime displicuit affectata haec agendi ratio, atque hinc factum est, ut in ipsis fere incunabulis extincta fuerit nascens Academia. Sed paullo post restituta viros habuit doctrinae fama celebres in quolibet etiam statu. Sic v. g. in ordine Episcopali LUCIDUS FAZINIUS MAPHAEJUS Romanus Episcopus Signinus (ob suam peritiam in utraque lingua phosphorus dictus); ad hunc enim scribens ALEXANDER Episcopus Cortensis anno 1483. dicit: *Sets quanti te facerem, nisi esses Pomponianus*. Illi ergo ab Imperatore FRIDERICO privilegium obtinere, Romae quot annis die XX. Aprilis natalitia urbis celebrandi. Jam ab anno 1483. prope domum POMPONII LAETI festivam missam fuisse celebratam, & inter prandium perlectum fuisse concessum ab Imperatore privilegium, fidem facit diarium manuscriptum JACOBI VOLATERRANI, quod in Biblioth. Marchionis POMPNII FRANGIPANI extitisse testatur P. CASI-

larum officioungebantur, vili pretio libros vendere, aut eos diutius adservare coacti, aliis suscipiendis laboribus Typographicis impares evadebant, adeo ut nulli novo operi sese accingere auderent. Hinc eorum major pars praela portatilia circumferebant, & nacti litteratos viros, qui propriis sumptibus sua ederent opera, tandem praelo manum admovebant, statim ac parata subministraretur pecunia. Quare factum est, ut aliqui libri in domo *de Cinquinis*, alii in domo *de Vulteris*, & ita de

SIMIRUS ex ordine Minorum in libro, cui titulus: *Memorie istoriche della Chiesa, e Convento di Santa Maria in Ara Coeli*, impr. Romae 1736. in 4. pag. 325. Anno etiam 1501. missae hujus cantatae in Ara Caeli mentionem facit BURCHARDUS Caeremoniarum Magister sub ALEXANDRO VI. in diario ejus manuscripto, quod latet in Bibliotheca *Cibiana*, de quo tam fulse agitur *Biblioth. FABRICII mediae Latinitatis lib. II.* Hunc autem BURCHARDI textum, exhibentem pompam illius missae integrum, & a verbo ad verum refert P. CASIMIRUS modo laudatus loco etiam & pagina citat. De hac Academia Romana apud multos differtur, inter quos nominandus venit ANTONIUS VULPIUS in vita SANNAZARII, praefixa ejus operibus ex edit. Patavina anni 1731. pag. IX., & sequentibus. Huic autem materiam suppeditarat Academia Neapolitana, quae ex hac, curante PONTANO, processerat.

de multis aliis impressi reperiantur. Porro haec vaga, & fere dicam circulatoria Typographiae exercitatio arti parum decoris, imo ignominiam afferebat. In hoc tamen statu fuit ars illa, donec saeculo XVI. a *Julio II.*, & *Leone X.* resuscitata, tandem sub *Gregorio XIII.*, & *Sixto V.* ad summam perfectionem perducta fuit. Sub primo enim erecta est in Fano Fortunae Typographia Arabica, ejusque jussu, & Romae *Joh. Potkens* Praepositus Ecclesiae S. Georgii Colonienfis, curavit confici characteres Chaldaeos antiquos, quibus Abrahamum, & Heber fuisse usos existimabant Christiani Aethiopes, in quorum gratiam id praestitit (*) Sub ipso etiam Romae florere *Mazochius*, aliique magni nominis Typographi. Secundus vero *Johannem Lasca- rim*, & *Zachariam Calliergi* accersivit, ut unus institueret, alter vero dirigeret celebrem Typographiam ad radicem montis Cabal-

(*) *Psalterium, & Cantica Canticorum, impress. ingenio, & impensis JOH. POTKENS Praepositi Ecclesiae S. Georgii Colonienfis. Romae per MARCELLUM SILBERT alias FRANK, & finitum die ultima Junii ann. salut. M. D. XIII. in 4.* Rarissimus hic Codex exstat in Biblioth. Trinitatis de Monte.

ballini, e qua splendidae prodire editiones, inter quas mihi videre contigit *Porphyrianas quaestiones*, & *de antro Nympharum in Odyssæa opusculum*, impr. Romæ in *Gymnasio Mediceo ad Caballinum montem anno 1517. in 4.*, quo nihil umquam splendidius mihi occurrit. Rarissimæ insuper sunt omnes editiones Graecæ hujus officinae. *Gregorius* vero *XII.* parens quasi fuit hujus artis, ac de eo audiamus *Midendorpium* libro 1. *Academiarum orbis universi celebrium cap. 20. pag. 185.* & 187. edit. Coloniae 1602. in 8. Ait autem *Gregorius XIII.* imprimendi artem Hebraicis, Graecis, Chaldaeis, Arabicis, Armenis, Illyricis characteribus abs se praecipue instructam ita promovit, ut jam orientis, & oppressae a Turcis, & Schismaticis Europae populi missis Catechismis propria ad pietatem lingua instituantur. Tandem sub *Sixto V.* ad perfectionem perducta est; singularis enim erat inter Typographos aemulatio, ac sub ipso erecta est, ac completa celebris officina Vaticana referata characteribus cujuslibet idiomatis.

CAPUT QUINTUM

De Typographis Romanis saeculi XV.

Roma non solum prima ante ceteras Italiae urbes Typographiam exercuisse gloriatur, sed etiam plurimos per universam ditionem suam jactat Typographos, apud ceteras adhuc manente fere ignota arte Typographica. Sic vi. g. Trebiae (*Trevi*) (122) Provinciae Umbriae antiquissimo, ac nobili oppido anno 1470., Fulginii (*Foligno*) (123) eod. anno, Aesii

(122) *Historia. quomodo Beatus Franciscus petivit a Christo indulgentiam pro Ecclesia S. Mariae de Angelis*; impr. Treviae MCCCCLXX. in fol., ex caractere elegante quadrato. Reperitur in Bibliotheca Alexandrina Archigymnasii Romanae Sapientiae.

(123) LEONARDI ARETINI *Historia belli adversus Gothos* Aemilianus de Orfinis Fulginas, & Job. Numestier Theutonicus, ejusque Socii impresserunt in Domo ejusd. Aemiliani de Orfinis Fulginei an. milles. quadring. septuages. in fol. Hic autem AEMILIANUS ex nobili prosapia apud Fulginates vir fuit acutissimi ingenii, acris, ac industrius juxta verba epistolae FRANCISCI PATRITII Episcopi Caetani ad AUGUSTINUM PATRI-
TIUM datam die prima februaris anno 1464., quae exstat manuscripta in Seminario Fulginati; ac dein vulgata

fii (*Jesſi*) (124) anno 1473. &c. Sed id nunc agimus, ut de ſolis Romanis Typographis ſermonem habere lubeat.

CONRADUS SWEYNHEYM ET
ARNOLDUS PANNARTZ.

A Locis Moguntiae vicinis ſic dicti ſunt duo illi Typographi; & *Fauſto* autem & *Schoiffero* artem Typographicam edo-
G 2 ſti,

gata eſt a Cl. Praefule STEPHANO BORGIA Sac. Cong. de Propaganda Fide a Secretis in Praefatione ad PII II. Orationem de bello Turcis inferendo editam in Tomo III. *Anecdotorum* Romae ann. 1774. pag. 285. Deinde AEMILIANUS factus eſt praepoſitus curiae monetariae Romanae ſub SIXTO IV. anno 1475. juxta PHILIP- PUM FLORAVANTEM. lib. de Denariis Pontificiis, impreſs. Romae 1738.

(124) *Liber Conſtitutionum S. Matris Eccleſiae edita- rum per Dom. AEGIDIUM Episcopum Sabinenſem* (AEGIDIUS CARILIUS ALBORNOTIUS Hispanus mortuus Viterbii ann. 1367.) *Apoſtolicae Sedis legatum, & Dom. noſtri Papae Vicarium*; impr. MCCCCLXXIII. indiſtione ſexta Die vero quarta menſis octobris in Civitate Aetili; ſinitae fuerunt a Magiſtro Friderto Veronenſi earum impreſ- ſore; in fol. Exſtat in Bibliotheca Aſtacaelitana Romae. Verofiſimillimum eſt ab anno 1472. hunc FRIDERICUM jam ibi praelum exercuiſſe, quia hoc anno innominato loco impreſſit opera DANTIS, referente HAYM pag. 183. edit. Mediolan. anni 1771. in 4.

eti, ab anno 1464. Germania profecti Sublacense Monasterium petierunt, ubi annis 1465., & 1466. Typographiam tractarunt. Sed labente anno 1467. praelis Romam translatis artis suae sedem posuere in aedibus nobilissimae familiae *de Maximis*, ibique omnia invenerunt liberaliter ad Typographiam adjumenta, & commoda. Ast vergente ad finem anno 1473. initam Societatem solverunt (nescimus, quia de causa); ac tunc uterque ad privatam fortunam augendam sese dedit. Facile conjectari licet *Conradum* aemulationis animo in *Ulricum Han* excitatum sese ad chalcographiam convertisse, & novae artis exercitium inchoasse a *Geographicis Ptolemaei tabulis*, atque ita primus fuit, qui de figuris aere incisilis Typographicae arti adjungendis cogitavit. Hujus *Conradi* laboris duo nobis suppetunt monumenta, praefatio scilicet praefixa *Ptolemaeo* anni 1478. (125), & manuscripta una *Domitii Cal-*

(125) *Magister vero* CONRADUS SWEYNHEYM Germanus, a quo formandorum Romae librorum ars primum profecta est, occasione hinc sumpta, posteritati consulens animum primum ad hanc doctrinam adplicuit, subinde

Calderini, quae huic eidem editioni praemittenda erat, sed quae *Calderini* morte praevia suppressa est. Hanc autem retulit ex autographo *Scipio Maffei* *Veronae illustr. Part. II. pag. 218. edit. in 8. (126)* & juxta eadem monumenta, *triennio in*

G 3

hoc

de adhibitis mathematicis viris, quemadmodum tabulis aeneis imprimerentur, edocuit, triennioque in hac cura consumpto diem obiit, in cujus vigiliarum, laborumque partem non inferiori ingenio, ac studio ARNOLDUS BUNK e Germania vir apprime eruditus ad imperfectum opus succedens..... perfect.

(126) DOMITII CALDERINI Secretarii Apostolici in emendationem tabularum PTOLEMAEI ad XISTUM IV. Pont. Max. ita habet titulus; deinde exhibitis praestantia, & merito hujus editionis sic prosequitur: Hoc opus tam varium, tam subtile, tam divinum jam pridem in Codicibus Latinis admodum depravatum, cum ut emendarem, CONRADUS Germanus, a quo, ut scis, Romae formandorum librorum industria primum profecta est, olim diligentissime peteret, feci id quidem non tamen tam libenter, quam laboriose; nam multa ex mathematicis disciplinis sumenda fuerunt, ut viginti sex tabulae aeneae (totidem sunt a PTOLEMAEO in universum orbem distributae) diligenter exsculperentur, ex quibus veluti exemplis reliqui ducerentur libri &c. Deinde nota ad marginem manuscripta ejusd. temporis additur. Denique acerrimi ingenii vir triennium in hac una opera posuit, magno sumptu. majore cura, maxima vero, ut quidem spero, laude, & gloria immortal.

hoc opere consumpto, diem ultimum clausit,
hoc est sub finem anni 1476.

Arnoldus vero *Pannartz* a praelo numquam destitit usque ad eundem annum 1476., multaque opera in lucem edidit minutiori quidem charactere, sed elegantiori. An vero teterrima peste, quae tot Romanorum civium millia eo anno abstulit, ipse quoque sublatus fuerit, an vero arti Typographicae valedixerit tantum, pro incerto haberi debet. Quidquid sit, certum est tamen, *opus Epistolarum S. Hieronymi* hoc anno ab eo inchoatum remansisse imperfectum, ita ut *Georgius Laver* eorumdem characterum heres factus volumen II. anno 1479. pro operis complemento evulgaverit.

Hos duos Typographos in arte sua peritissimos fuisse nemo negare potest; eorum tamen fortunae, atque officinae magnum detrimentum attulit major avaritia. Siquidem invidia perciti in *Ulricum Han* ejus praela evertere meditabantur, & quidem ubi primum *Ulricus* librum aliquem edebat, statim hi duo aemuli eundem suis typis rursus vulgabant, atque ita venditionis facilitati, & emolumento unius

unius & alterius plurimum nocebant (127).
Fraudis insuper accusantur a *Fabricio*, &
Richardo Simone de iisdem editionibus re-
productis diversis sub annis, v. g. quod
Hieronymi epistolas ex edit. anni 1468.,
data nova subscriptione sub anno 1470.,
reproducerint, quasi nova fuerit editio,
quod & positive affirmavit Cardinalis *Qui-
rini*, sed II. Parte hujus operis eos vin-
dicare conabimur. Charactere quadrato
usi sunt; potius enim hujus formae chara-
cter appellandus est Sublacensis, quam *Go-
thicus*, & talem hujus characteris formam
servarunt, ut ab anno 1467. ad 1473. vix
aliquid in eo mutasse dicendi sint. Qua-
re si quandoque appareat in editionibus
diversitas characteris, haec ipsius majori,
vel minori vetustati tribuenda est. Hi pri-
mi fuere Typographi, qui integros textus
Graecos in suas editiones invexerint, notas-
que in margine ad textus interpretationem
addiderint. Ipsi quoque usum praefatio-
num, quas *Dedicatorias* dicunt, introduce-
re; paucissima edebant, ut ex dictis su-

G 4

pra

(127) Hoc patet de *QUINTILIANO*, *SVETONIO*,
& *JUSTINO* anni 1470.

pra constat pag. 77. , exemplaria . Inter varios ab illis libros editos aliqui sunt raritatis insignis , & in ejusdem editionis exemplaribus saepe occurrit singularis disparitas , sed hujus optimam rationem supeditat *Johannes Andreas* (128) , ad quam huc usque nemo ex Bibliographis attendit . *Neque fui id circo segnior* (inquit ille) *in juvandis pro virili studiosis , quod quidam dicuntur mihi (utinam falso , eorum jam quicumque sunt) epistolas meas tuo nomini , numinique dicatas e fronte librorum detrabere . In quo quod ad me attinet illis habeo mirificam gratiam , tam bene de laboribus meis judicant errores si sunt , qui mihi inscribi debeant , multum per eos lucror auctoris nomine , epistola suppressa citato si gratiam mereor , hoc conatu nihil faciunt si tamen hoc quicquam est , sciant , quas relinquunt epistolas ab impressoribus cum eorum utilitate pluris venundari &c*

Hinc in ejusdem editionis permultis exemplaribus aliqua occurrunt , in quibus
defi-

(128) In Praefat. ad Epistolas Ciceronis ad Atticum Brutum &c. anni 1470.

deficiunt illae epistolae praefatoriae; unde exemplaria illa quandoque ex editione diversa dicta sunt.

ULDARICUS HAN SEU GALLUS.

Latine gallus gallinaceus, Ingolstadii apud Bavaros natus (129), civis Vienne-
nensis dictus a parentibus ex urbe Vienne-
nensi fortasse oriundis. Hunc aurifabri ar-
tem primum exercuisse, aut chartarum
luforiarum artificem fuisse suspicatus est
D. *Meerman* (130). Is vero artem Typo-
graphicam apud *Schoefferum*, aut *Guttem-
berg* edoctus Romanum iter aggressus est
hujus artis exercendae causa. An vero
Argentorati aliquid typis antea dederit,
ut placuit *Kleffekero* (131), an etiam id
in aliis Italiae urbibus praestiterit, ut o-
pina-

(129) Ita se appellat in variis librorum a se edito-
rum subscriptionibus, v. g. *Institutionum JUSTINIA-
NI* ann. 1475.

(130) *Origin. Typograph. Part. II. cap. IX.* ea ductus
ratione, quod illius generis opifices tunc temporis in
Germania conficerent figuras ejusd. generis, ac quas
ULRICUS edidit in libro Card. de TURRECREMATA.

(131) Apud VOLFFII *Monument. Typograph. Tom. I.*
pag. 1034.

pinatur *Cramerus* (132); nihil moramur. Romam appulsus haud tardius anno ineunte 1467., non vero 1468., ut scribit *Maittaireius*, (133) peritiae suae specimen exhibere coepit. Meditationes *Johannis de Turrecremata*, quae figuris illustratae fuerent, primus est officinae *Ultrici* fetus anni nota signatus (134). Si igitur ex industria *Conradi*, & *Arnoldi* (135) diem, & mensem in sua subscriptione omisisset *Ultricus*, deficeret pro his titulus, quo probaretur ab ipsis primum fuisse in urbe vulgatum volumen. Sed aliunde stat abunde pro *Udalrico* veritas; primus enim officinam, praelumque Typographicum Romae disposuit, primusque ad imprimendum se accinxit. Hoc siquidem produnt figurae, quibus opus suum illustravit, in quibus conficiendis longiori opus erat temporis inter-

(132) Apud eundem pag. 952.

(133) *Tom. I. edit. anni 1719.*

(134) Prius ipsum aliquid vulgasse non dubito, qualis foret, v. g. *Bulla* PII II. *contra Turcas*, de qua infra; solitum enim fuit ipsi nulla anni nota suos consignare libros.

(135) Annum tantum designavere in editione *Epistolarum familiarium anni 1467.*

tervallo , quam pro imprimendo opusculo *epistolarum familiarium Ciceronis* .

Nihilominus *Udalricus* augendae gloriae, & fortunae magis , quam repellendae invidiae sollicitus , totus fuit ab hoc anno in parandis characteribus , ita ut quatuor horum species solo biennio prodierint . Singulares quidem fuere priores duae , una pro *meditationibus* Card. *de Turrecremata* , huic quo missalia imprimi solent , characteri ratione majoris formae similis ; altera vero pro libro *Ciceronis de Oratore* , & alio ejusdem de *Officiis* , quae erat ex minori , tenuiorique forma . Utriusque autem typum , ac figuram exhibet secunda figura . At characteres , qui in *Livii* , & *Plutarchi* , alii vero , qui in *Svetonii* , & *Quintiliani* editionibus adhibiti fuere , unus majoris , alter vero formae minoris , de elegantia , formaeque pulchritudine , contendunt cum aliis quibuslibet characteribus ab ortu Typographiae ad nostra usque tempora usitatis .

Udalricus tamen trium annorum spatio innumeros Codices suis typis vulgavit ; sicut *Parte II.* hujus operis exhibebitur , quamdiu scilicet cum *Campano* amicitiam ,

ac

ac societatem servavit. At profecto in Germaniam *Campano* anno 1471., commercium iniit cum quodam ex ejus discipulis, *Simone Nicolai de Luca*, cum quo communem habuit officinam *in domo de Taliacoxis*. Haec societas ad annum usque 1474. perduravit; deinde solus artem tractavit, modo sub proprio nomine, *Moguntinorum Typographorum* tunc subscriptione usus, modo *Lupi Galli* fratris sui nomine usurpato, usque ad annum 1477., modo etiam in aedibus *Johannis Philippi de Lignamine*, in quibus celebrem officinam instruxit, huicque usque ad mortem praefuit.

Characteris Romani formam ad perfectionem perduxit *Ulricus Han*, atque etiam punctorum usum accuratorem reddidit, non tamen ab omni errore expurgavit, ut videre est in editione *Psalterii* Card. *de Turrecremata* anni 1476. Ipse primus figuras sculptas Typographiae addidit. Neque etiam dubito hunc fuisse auctorem *Sibyllinarum figurarum*, quae existant in opusculis *Philippi de Barberiis* anni 1481. Perfecte enim conveniunt cum illis, quibus exornatae sunt *Meditationes* Card.

Card. de Turrecremata. Registri chartarum auctorem fecit ipsum *Meerman* (136), quem tamen hac in re errasse mihi persuadeo (137). In exemplarium edendorum numero parcius adhuc fuit, quam *Conradus*, & *Arnoldus*; hinc rariores sunt ejus editiones. Sed negligentiae reus fuit in praefigendo suis editionibus anno, nullo enim laudabili modo excusari potest hujus defectus. De ejus mortis anno altum est apud Scriptores silentium. Hoc unum constat, ultra annum 1478. nullam de eo haberi mentionem.

GEORGIUS LAVER.

Herbipoli apud Germanos natus una cum ceteris suae nationis opificibus Romam Typographiae transferendae causa appulit, nec tardius quidem anno 1469. Ineunte enim anno 1470. praelum jam habebat instructum in *Monasterio S. Eusebii*, unde emerferunt innumeri auctores
Poe-

(136) *Origin. Typograph. Part. I. Cap. IV. pag. 76.*

(137) Jam enim *registrum* illud in editionibus CONRADII, & ARNOLDI ab anno 1470. reperi.

Poetae, & Oratores quidem ab hoc anno ad ann. 1472. Anni vero notam qua ratione omittebat, ignoratur. In sua officina curam correctoris exercuere doctiores illius temporis, inter quos *Pomponius Laetus*, & *Bartholomaeus Platina*, tum ipsi met Religiosi illius monasterii hoc munus praestitere. Anno autem 1472. societatem iniit cum *Leonardo Pflug*, & usque ad annum 1483. laudabiliter munere suo functus est. Elapso autem hoc anno non amplius suppetunt illius monumenta.

SIMON NICOLAI DE LUCA.

UNus fuit e primis ex Italia, qui edocti artem Typographicam in patria apud Germanos Typographos eam postea solus exercuerit. Pro magistro fuit ipsi *Ulricus Han*, qui cognito hujus ingenio postea (anno nempe 1471.) eum sibi in socium adjunxit, simul imprimentes ab hoc anno in *domo de Taliacoxis in pinea Regione prope palatium S. Marci*. At anno 1475. solus munus hoc exercuit. Nihil de hoc Typographo invenitur apud Scriptores Lucenses. Appellatur autem *mercator*
se-

sequens curiam Romanam in nota manuscripta subnexa subscriptioni *Petri Brixiensis anni 1476*. Ultra annum 1478. in annalibus Typographicis non amplius apparet *Simonis de Luca* nomen.

JOH. PHILIPPUS DE LIGNAMINE.

Hunc non Typographum, sed Typographiae patronum appellandum dictum est supra *Cap. V. pag. 88.*, & *seq.*

A D A M R O T.

Hic Metensis Dioecesis Clericus ab anno 1471. Romae Typographiam exercuit ad annum 1475., a quo non amplius nomen ejus apparet. Primus invenit diphthongorum usum in Typographicis rebus, per unicam litteram ex duabus conflata, seu per monogramma. Ceterum an *Adamus Rot* cum *Adamo de Ambergau* Typographo coaevo idem fuerit, incertum est.

LEO-

LEONARDUS PFLUG.

EX Saxonia oriundus (138) anno 1472. Romae Typographiam gessit, sed continuo artem hanc dimisit, & patriam repetiit.

GEORGIUS SASCHEL.

DE Reichenhal oriundus ineunte anno 1474. Romae imprimere coepit, adjuncto sibi socio *Bartholomaeo Golseb*, & juxta quosdam artem hanc exercuit usque ad annum 1477., quo impressit *Theophilasti Commentar. in epistolas Pauli*. Quia vero nemo testatur, se hanc propriis vidisse oculis editionem huc usque, & praeter annum 1474. non appareat *Georgii Saschel* nomen, ideo prius Romae arti valedixisse verissimillimum est.

BAR-

(138) Hujus enim nominis extare in Saxonia familiam, testis est SCHELHORNIIUS in *Miscellaneous Lihensibus* Tom. XII.

BARTHOLOMAEUS GOLSEH.

Natus in Hohenbart, una cum *Saschel* anno 1474. impressit, nec plus ultra apparuit quidquam ab ejus praelo profectum.

JOHANNES GENSBERG.

Anno pariter currente 1474. praela habuit, sed elapso anno nomen ejus in fastis Typographicis tacetur.

THEOBALDUS SCHENCHECHER.

Patria etiam Germanus, & artium magister Romae anno 1473. artem Typographicam exercuit, sed non ulterius.

WINDELINUS DE WILLA.

Pariter Germanus & artium magister ab anno 1473. ad 1475. usque, habuit officinam Typographicam, ex qua exiire multi auctores selecti Grammaticales.

H

NI-

NICOLAUS HANHEYMER.

EX Oppenheim oriundus currentibus annis 1474. , & 1475. Romae una cum *Scheurener* impressit, sed non ultra.

BARTHOLOMAEUS GULDINBECH.

EX Sultz oriundus anno 1476. Romae imprimere coepit, & anno 1482. reperitur adhuc in subscriptione *Summae Divi Thomae*; attamen perpauca inveniuntur ejusdem opera.

JOHANNES SCHEURENER.

IN Bopardia natus ab anno 1474. usque ad annum 1477. impressit, sed ultra annum hunc haud progrediuntur ejusdem monumenta.

JOHANNES REYNARDUS.

EX Enningen in Dioecesi Constantiensi oriundus anno 1473. Romae imprimebat, quod praestitit usque ad annum 1475. Deinde Argentoratum migravit, ubi
no-

nomini priori adjecit illud *Gruningen*, vel *Gruniger*, ab anno scilicet 1484., ibique adhuc ineunte saeculo XVI. imprimebat (139).

GEORGIUS TIBULLUS DE AMIDANIS.

EX Cremona oriundus currente anno 1475. quosdam auctores antiquos e praelis suis Romae vulgavit, sed ultra hunc annum penitus ignoratur.

LUPUS GALLUS.

U*Lrici Galli* frater una vice tantum nomen suum in librorum subscriptione subjecit, anno nempe 1476. Quid autem de eo acciderit postea, ignoratur.

H 2

NI-

(139) Omnes hi Typographi a GEORGIO SASCHEL usque ad JOHANNEM REYNARDUM natione Germani; probabiliter majori saltem ex parte Romam appulerunt tamquam opifices cum ULRICO HAN, & CONRADO, ac ARNOLDO. Deinde proprias sibi officinas erexere, sed magistrorum degeneres, pessimis usi sunt characteribus, brevique artem relinquere coacti sunt.

NICOLAUS LUPUS.

Typographus ex solo imaginationis festu *Krantzii in memorabilibus Bibliothecae Elizabethanae Wratislaviensis*, cui postea *Maittaire* adhaesit, quique hunc imprimentem induxit anno 1482. *Ptolemaei Geographiam*, sed errorem detexit, ac refellit *Schelhornius* (140).

ARNOLDUS BUKINK.

Natione etiam Germanus potius Calcographus, quam Typographus appellari deberet; non enim aliunde innotescit; quam ex editione *Ptolemaei* anni 1478., in cujus praefatione dicitur successisse *Conrado Sweynbeym* pro terminandis geographicis tabulis aeneis. Verum tamen est fuisse etiam Typographum, quia in subscriptione laudatae Geographiae dicit hanc se in tabulis aeneis jam in picturis formatam impressisse.

EU-

EUCHARIUS FRANK.

Seu *Silbert* ex Herbipoli, nomen suum saepe licentia etymologica mutavit, quandoque se *Eucharium Argenteum*, quandoque *Eucharium Archirion* nominavit, quia *Frank* nomen ejus Germanicum Latine significat *Argentum*, & Graece Ἀργύριον. Ab aliquibus jam inducitur imprimens ab anno 1475. Sed cur ab hoc anno usque ad 1480. otiosus exstiterit, nihil ex iis, quae ipsius saltem nomine, insignita sint, huc usque apparuit. Sed ab hoc anno quasi solus Romanus fuit Typographus, & artem hanc sub *Julio II.* anno 1504. adhuc exercebat, se Pontificis Typographum appellans. Hanc etiam filio suo *Marcello* una cum officina transmissit, & charactere semigothico semper usus est usque ab XVI. saeculum.

GEORGIUS HEROLT.

EX Bambergae ortus, Romae anno 1481. Typographicam artem tractavit usus charactere Romano elegante; sed ultra

annum hunc nihil, quod ad ipsum pertineat, occurrit.

STEPHANUS PLANCH.

ORtus in Patavia Germaniae oppido (Passau) ab anno 1482., non vero 1472. (141) Romae impressit usque ad finem illius saeculi. Quandoque se *Stephanum* solum nominabat, v. g. in *Vocabulario juris* anni 1494., & aliquando Gothico utebatur caractere, ut in laudato opere.

JOHANNES HUGO.

DE Gengenbach per aliquot annos Romae Typographus exstitit, sed quo expresse anno inceperit, ignoratur, quia notam anni omisit in omnibus fere libris a se ipso vulgatis. Primo apparet anno 1485. in opusculis *Gundisalvi*. Typographus ille quoad elegantiam characterum

(141). Ut placuit MAITTAIRIO, qui ipsum imprimementem induxit opus *de regimine Principum Aegidii Romani*, anno 1472. Hunc quidem librum reipsa impressit, sed anno 1482.

rum comparari potest cum primis illius
saeculi Typographis.

PETRUS DE TURRE.

Quem credo potius Bibliopolam, quam
Typographum. Dicitur tamen arte,
& expensu *Petri de Turre* impressa
Ptolemaei Cosmographia anno 1490. An-
no vero 1507. curavit *Petrus de Turre*, de
nova *Ptolemaei* editione, quam auctiorem
edidit, iisdem tamen semper adhibitis ta-
bulis aeneis, ac in editionibus annor. 1478.,
& 1490., aliquibus aliis tamen adjunctis.
In hac autem editione anni 1507., quae e-
tiam rarissima est, sicut duae superiores,
Petrus se Bibliopolam nominat.

JOHANNES BESICHEN.

Primum in Basilea Typographus (142),
deinde Romam anno 1493. una cum
Sigismundo Mayer appulsus impressit, &
H 4 anno

(142) Sicut colligitur ex *Traſlatu de Horis Canoni-
cis Basileae impressis apud Johannem Besichen.*

anno 1500. una cum *Martino Amsterdam* adhuc ibi eandem artem exercebat.

SIGISMUDUS MAYER.

Eodem anno, ac *Besichen* Romam se contulit, unaque cum eo impressit, sed eodem etiam anno abiit; ac celebrem officinam Neapoli disposuit ineunte saeculo XVI., ex qua innumeri, & primi generis auctores emerferunt (143).

(143) Sub anno 1493. occurrit Typographus nomine ANDREAS FRITAGIUS, tum alter sub anno 1500. qui MARTINUS AMSTERDAM dicitur, sed quia eorum existentiae incerta adhuc sunt monumenta, ideo de illis speciatim nihil hic subjiçietur.

PRIMAE PARTIS FINIS.

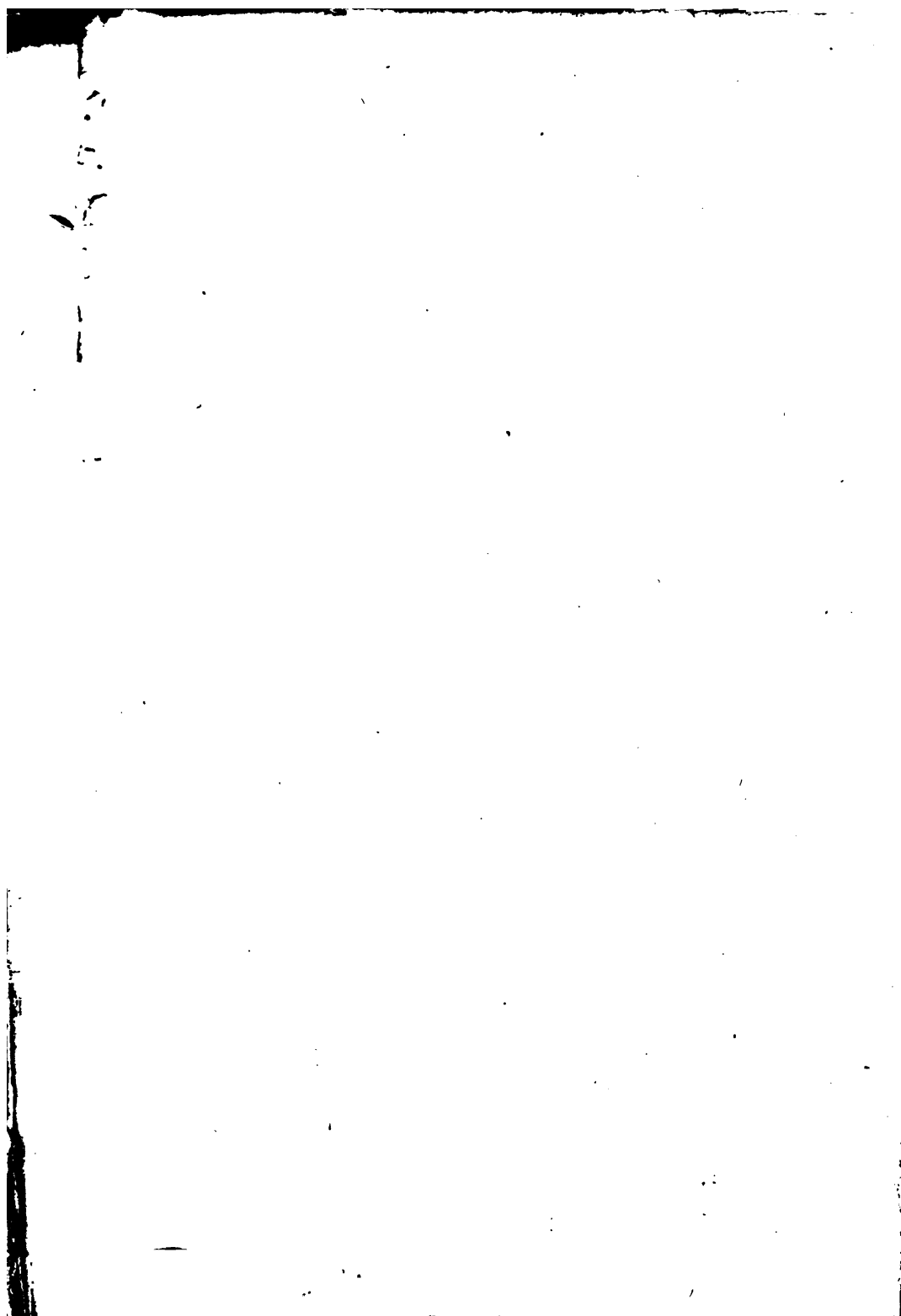
SPE-

**SPECIMINIS HISTORICI
TYPOGRAPHIAE ROMANAE**

XV. SAECULI

P A R S S E C U N D A

SEU INDEX LIBRORUM ILLO SAECULO ROMAE IMPRESSORUM.

f. I

Lactantii Firmiani de diuinis in
Sub anno dñi. M.CCCC.LXV.
secundo. Indictione. xlii. die uero
rabili monasterio Sublacensi.

f. II

Dg

mero & memoria uetera
uideri solent qui in optimis
rerum gestarum gloria
potuerunt : ut uel in n

TYPOGRAPHIAE ROMANAE

SAECULI XV.

PARS SECVNDA

MCCCCLXV.

LACTANTIUS de Divinis institutionibus de opificio Dei &c. *Sub anno Domini MCCCCLXV. Pontificatus Pauli Pape II. anno ejus secundo indictione XIII. die vero antepenultima mensis Octobris in venerabili Monasterio Sublacensi. DEO gratias. in folio (a).*

MAR.

(a) Huic LACTANTII editioni ordine praeest *Donatus pro puerulis* secundum indicem datum a CONRA-
DO SWEYNHEYM, & ARNOLDO PANNARTZ in
Bibliis

MCCCCLXVI, & MCCCCLXVII.

MAR. TULLII CICERONIS de Oratore libri tres ad Quintum Fratrem . in fol. (a).
San-

Bibliis Tyranti anni 1472., sed cum claram ejus notitiam habere non potuerim, ideo hunc ad feliciorē remitto. De hoc tamen vide MEERMAN *origin. Typogr. Part. II. pag. 245.* Hanc LACTANTII editionem in multis Bibliothecis Romanis pertractavi, inter quas Vaticana, Barberina, Confiniana, Aracaelitana, & aliae. Hujusmodi exemplar accessit nuper instructissimae Bibliothecae SSmī D. N. PII VI., quam publico Caesariatenſium bono non ita pridem designavit.

(a) Hic deficiunt anni, loci, & Typographi notae, sed similitudo characterum cum superiori, & sequenti induxit omnes Bibliographos ad adsignandam ipsi eandem originem; & aliunde ex GASPARIS VERONENSIS testimonio relato Cap. II. clare evincitur, ipsum prodire debuisse ante annum 1468. His autem de *Oratore libris* annectendos *Brutum*, & *Oratorem ad Brutum* censuere MAITTAIRE, & Auctor *Catalogi Biblioth. Harleianae*, de quo vide MEERMAN loco sup. cit. pag. 246. Singulare hoc habet rarissima haec editio, & diversum a ceteris omnino XV. saeculi impressionibus, quod haec iisdem licet verbis incipiat in tribus libris, ac aliae, diversimode tamen terminetur. Sic enim terminatur in ea liber I. *Se id nescire confessus est*; II. Sic: *Curamque laxemus*; & III. *Audire velle dixerunt*.

Sancti AUGUSTINI Libri de Civitate Dei.
Sub anno a Nativitate Domini MCCCC-
LXVII., Pontificatus Pauli Pape secundi
anno ejus tertio. Regnante Romanorum
Imperatore Friderico; indictione XV., die
vero duodecima mensis Junii. DEO Gra-
tias. G O D. in fol. (b).

A L.

MAR-

runt. In aliis vero sic II: Audire velle dixerunt; &
III: Curamque laxemus. Priorem autem ordinem subse-
cutae sunt omnes XVI. saeculi editiones ab ea, quam
peregit PETRUS VICTORIUS usque ad eam, quae
cura Abbatis OLIVETII absoluta est.

(b) Deest quidem loci nota, sed ex chartae, & cha-
 racterum perfecta convenientia cum duobus superioribus
 non relinquitur dubitandi locus, prodiisse ex eodem Ty-
 pographieo. Absit enim, quod assentiar sententiae ali-
 quorum praesertim ex reverendis Patribus tunc in Subla-
 co exstantibus, qua contendunt hunc a JOHANNE PHI-
 LIPPO DE LIGNAMINE, quem Romam convenerat Ty-
 pographus Sublacenſis, impressum; cum constet, PHI-
 LIPPUM Romam anno tantum 1470. appulſiſſe, & non
 alium fuiſſe Typographum Sublacenſem praeter CONRA-
 DUM, & ARNOLDUM, ex cap. nempe III. pag. 63. Pe-
 culiari caractere impressa manent tria haec opera, cujus
 typum exhibet figura prima tabulae hic subjunctae,
 medio quidem inter Romanum, & Gothicum, sed ul-
 tra haec non amplius apparuit. *Lineatio* rectissima,
 charta eximia, amplique margines, sed deficit atra-
 mentum. Primus textus Graecus in Laſantio impres-
 sus

MARCI TULLII CICERONIS Epistolae ad Familiares.

Hoc Conradus opus Sweynheim ordine miro,

Arnoldusque simul Pannartz una aede colendi

Gente Theotonica Rome expediere sodales.
In Domo Petri de Maximo MCCCCLXVII.
in fol. (c).

Meditationes JOHANNIS DE TURRECRE-
MATA supra figuras Sanctae Mariae de Mi-
nerva. *Finite sunt contemplationes supra-*
dicte,

fus inest capiti XXI. libri II., anteriores vero deside-
rantur. Permulta exemplaria Romae mihi videre conti-
git hujus editionis Sancti AUGUSTINI, v. g. in Biblio-
theca Angelica Sancti AUGUSTINI, in Corsiniana, &
in altera Collegii Romani, quo in ultimo legitur ex
manu illius saeculi scriptum: *Hic liber est Monasterii*
Subiacensis Congregationis Cassinensis ad usum Monachorum
ibi inhabitantium. Quid per has litteras G. O. D. possit
intelligi, dixi supra cap. III. adnot. 105. A. L.

(c) Haec est prima CONRADI, & ARNOLDI edi-
tio facta Romae, de qua mentio facta est cap. III., &
IV. Hujus insignis raritas eam quasi subtraxit, ideo-
que si occurrat in auctione publica pondere auri ve-
numdatur; sic v. g. in auctione librorum DOM. DE
GAGNAT Parisiis 430. librar. Gallicarum pretio com-
parata est. Exstat autem unum exemplar in Bibliotheca
Regia Parisiensi.

diſſe , & continue Rome per Ulricum Han anno Domini milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo ſeptimo, die ultima menſis Decembris . I. R. in fol. cum figuris (d).

MCCCCLXVIII.

LACTANTIUS de Divinis Inſtitutionibus
ex recognitione Fratris Adam Genuenſis
Hoc Conradus opus &c. (a).

in

(d) Tanta eſt editionis hujus raritas , ut niſi conſtaret auctoritate duorum peritorum , oculatorumque tertium , de ejus exiſtentia poſſet dubitari. Exſtare enim in Bibliotheca publica Nurembergenſi unum exemplar , & ſe illud tractaſſe teſtantur MEERMAN *origin, Tygraph. cap. IX. pag. 250.* , & HEINEKEN in libro , cui titulus : *Idee d' une collection complete d' eſtampes* , impr. Lipſiae in 8. 1771. Hujus jam meminerat ORLANDI in opere , cui titulus : *Origine , e progreſſi della ſtampa* pag. 225. Characterẽ Gothico grandiori uſus eſt ULRICUS HAN , nec eo alias uſus eſt , quam in ceteris editionibus , quas annis 1472. , & 1473. ejuſdem operis confecit. Exemplar licet imperfectum poſtremæ editionis reperitur in Bibliotheca Caſanatenſi Romæ . Characteris autem formam exhibent tria priora verba figuræ ſecundæ *Congitanti mihi ſaepe nu.* Figuræ vero ligno inciſæ & pro eo tempore ſatis accurate delineatae ſunt numero XXXIV.

(a) Verbo ad verbum reſpondente ſubſcriptione, ut in
CI-

in Domo Petri de Maximo MCCCCLXVIII. in fol. (b).

RODERICI Zamorensis Episcopi Speculum vitae humanae. *Hoc Conradus opus &c. in Domo Petri de Maximo MCCCCLXVIII. in fol. (c).*

San-

CICERONIS epistolis familiaribus praecedentis anni ab iisdem opificibus **SWEYNHEIM**, & **PANNARTZ** editis. Frater autem **ADAM** erat ex familia Augustinianorum; de hoc infra.

(b) Undecim praeunt operi folia, quae indicem capitum exhibent, & index terminatur octo versibus, quibus ab **ADAMO** **GENUENSI** carpitur **ANTONIUS** **RAUDENSIS**. Raudensis autem erat ex ordine Minorum in Infubriâ natus, qui florebat circa annum 1420., si **WADINGO** credamus pag. 37. *Bibliothecae suae* impr. Romae 1650. in fol. **LACTANTIUM** corrigere volens acrius, & strictius id praestitit, & propterea in ipsum insurrexit **ADAM** **GENUENSIS**, & **PHILELPHUS** *epistol. libr. V. epistola ad eum scripta.*

(c) Subscriptio integra, ut supra, in fine autem immediate ante subscriptionem leguntur sequentes versus:

Edidit hoc linguae clarissima norma Latinae.

Excelsi ingenii vir Rodericus opus,

Qui Romae Angelica est Custos bene fidus in arce

Sub Pauli Veneti nomine Pontificis.

Claret in Italici Zamorensis Episcopus ausis

Eloquii & superos gloria parva viri.

Operi autem praest epistola **RODERICI** ad **PAULUM**

Sancti AUGUSTINI libri de Civitate Dei XXII. Hoc Conradus opus &c. In Domo Petri de Maximo MCCCCLXVIII. in fol. (d).

Sancti HIERONYMI opus Epistolarum Tomi duo. In fine Tomi secundi legitur: *Anno Christi MCCCCLXVIII. indictione prima, die vero XIII. mensis Decembris, Pontifice maximo Paulo regnante secundo, anno ejus quinto. Romae in Domo Magnifici viri Petri de Maximo.* in fol. (e).

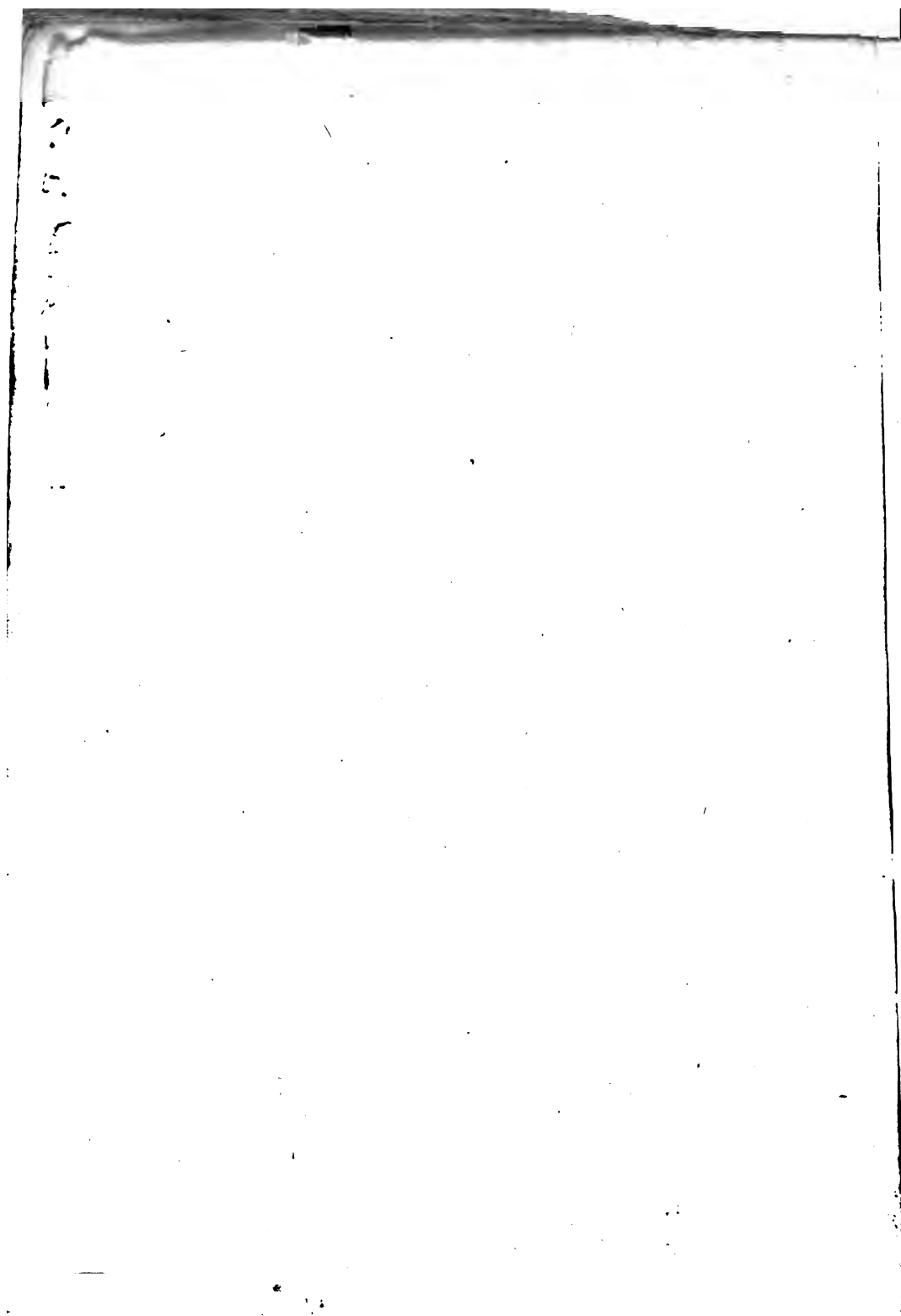
I

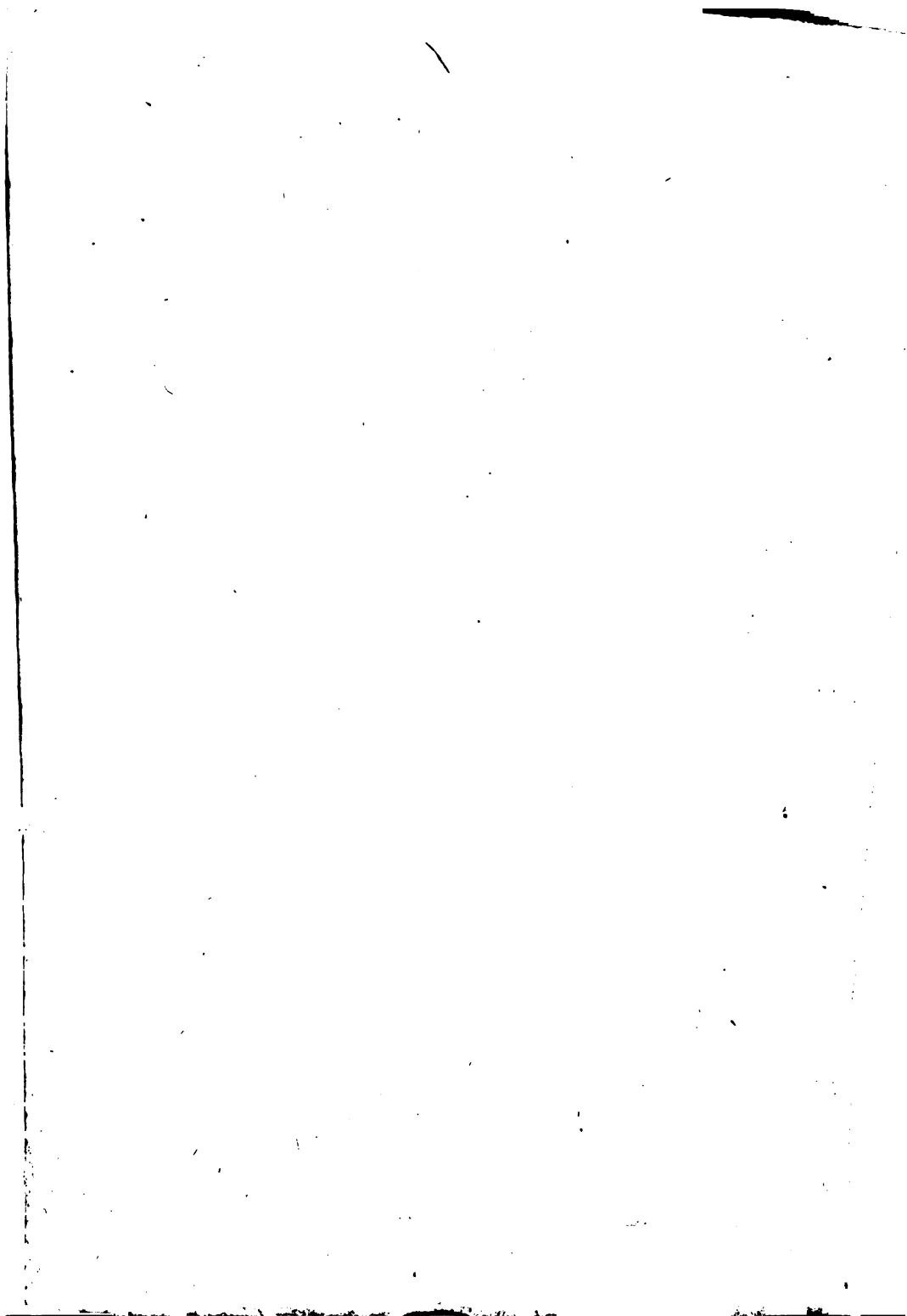
M.

LUM II. RODERICUS SANCII DE AREVALO Hispanus natus anno 1404., Romam veniens sub PAULO II. honoribus variis cumulatus, inter quos factus est Praefectus Arcis Hadrianae, seu Castri Sancti Angeli. Obiit autem Romae 1470. Ab Auctore Catalogi *Biblioth. Tellerianae* pag. 356. temere refertur ad annum 1467. Exstat autem Romae in Casanatensi Bibliotheca.

(d) Operi praeest index 14. folior. Subscriptio eadem omnino est, ac supra. Exstat autem in Bibliothecae Card. RENATI IMPERIALIS *Indice* pag. 41., & in Bibliotheca Patrum Augustinensium apud S. Mariam de Populo Romae.

(e) Initio tomi primi exstat epistola JOH. ANDREAE, quae incipit sic: *Pater Beatissime PAULE II.*, & initio secundi altera, quae incipit: *Ante omnia*, & terminatur: *Valete amantissimi, atque optatissimi lectionum comites, & castae latinis studio.* Editionem hanc episto-

MCCCCLXIX.

M. TULLII CICERONIS Officia, Paradoxa, Somnium Scipionis, de amicitia, & senectute. Ejusdem Tusculanae quaestiones. *Finiti sunt libri Tullii Tusculanarum quaestionum. Rome per magistrum Ulicum Han de Wienna anno Domini MCCCCLXVIII. die vero mensis aprilis. in fol. (a).*
DIO CHRISOSTOMO Prusacensis de regno

RONIS opus *de Oratore* ab ULRICO HAN hoc anno impressum est, qui characteres quidem ultra initium anni 1469. non amplius apparuere, quam in CICERONIS *Officiis*, *Paradoxis*, &c. huic Typographo hunc adscribere non dubitamus, & sub hoc tempore. Ejus Descriptio exstat apud DEBURE *Bibliog. instructive* tom. IV. 4111. Hanc Romae in Bibliotheca PP. Augustinensium S. Mariae de Populo tractavi. Quaelibet pagina est 25. linearum.

(a) Suscriptio exstat in fine *Tusculanarum*. Character autem horum Operum idem est omnino, ac ille CICERONIS *de Oratore* ejusdem ULRICI anni 1468. Quaelibet pagina primae Partis est 32. linearum, secundae vero 35. Perperam vero refertur haec editio ab ERNESTO Tom. I. *Biblioth. Latin. Fabricii* pag. 183. ad annum 1468. Hanc tractavi in Museo non satis laudando DOM. ABBATIS DE ROSSI. Haec editio, & alia CICERONIS *de Oratore* anni 1468. sunt rarissimae.

*gno ex versione Francisci de Piccolomineis,
cum praefatione ad Nicolaum V. in 4. (b).*

*PAULI DE SANCTA MARIA scrutinium
Scripturarum.*

*Anser Tarpeii custos Jovis , unde quod
alis*

*Constreperes Gallus decidit, ultor adest
Ulricus Gallus ne quem poscantur in usum*

Edocuit pennis nihil opus esse tuis .

*Imprimit illa die quantum non scribi-
tur anno,*

*Ingenio haud noceas : omnia vincit
homo .*

in fol. parvo (c).

I 3

M.T.

(b) Caret quidem subscriptione , sed praestit episto-
la CARD. SENENSIS ad MAXIMILIANUM filium Im-
peratoris data ex Urbe Kal. Jan. MCCCC. sexagesimo nono .
Haec anni nota non relinquit dubitandi locum hoc an-
no , curante CAMPANO suo amicissimo , fuisse Typis
ULRICI vulgatam . Utramque autem epistolam ad MAXI-
MILIANUM , & ad NICOLAUM V. refert *Catalogus
Smith . Part. II. pag. LXXI.*

(c) In hac editione imprimuntur omnes tituli capi-
tum ex Gothico caractere majori Meditationum JOHAN-
NIS DE TURRECREMATA anni 1467. , sed eximius
est character operis . Destituitur anni nota , sed hic ,
& omnes sequentes , quos sub hoc anno , absque eo
quod

M. T. CICERONIS Philippicae , cum praefatione Campani ad Cardinal. Papiensem
Anser Tarpeii custos &c. in fol. (d).

JUSTINI historiae ex Trogo Pompeio in epitomen redactae , & libris XLIV. distinctae.

Anser Tarpeii custos &c.

Omnia vincit homo. in fol. (e).

Ju-

quod anni nota signentur , referam , tales sunt , ut ultra ann. 1470. nullus eorum potuerit imprimi , sed currentibus tantum annis 1469. , & 70. Quod generaliter debet intelligi de libris omnibus , ubi adjacent quatuor CAMPANI versus : *Anser Tarpeii custos &c.* , quorum formam ineunte mense Januarii anni 1471. mutavit ULRICUS HAN propter discessum CAMPANI , nec amplius ultra revixit . Exstat in Bibliotheca Ara-caelitana , & apud Sanctam Mariam de Populo . PAUL-LUS autem DE SANCTA MARIA , sive PAULLUS DE BURGO Hispanus ex Judaeo Christianus factus anno 1390. postea creatus est Chartaginenſis Episcopus , variisque honoribus a Regibus Hispaniae decoratus obiit anno 1435.

(d) Praemittitur CAMPANI praefatio , terminatur absque anni nota , & cum subscriptione solita supra relata ad PAULLUM DE SANCTA MARIA , quam folio sequenti subsequitur *registrum* signaturarum . Exstat apud Abbatem DE ROSSI unum optimae conservationis .

(e) Aliqui editionem JENSONII anni 1470. habent pro

JUVENALIS & PERSII Satyrae .

Anser Tarpeii custos &c.

Omnia vincit homo. in fol. patvo (f).

VIRGILII opera omnia cum Commentar.
Mauri Servii ex edit. Campani.

Anser Tarpeii custos &c.

Omnia vincit homo. in fol. (g).

I 4

Ro-

pro originali, sed temere, quia probare nequeunt hanc posteriolem esse anno 1470., quinimo contrarium constat. In fine illius exstat subscriptio: *Anser Tarpeii custos &c.* Hanc apud Abbatem DE ROSSI mihi tractare contigit rarissimam editionem.

(f) Terminatur subscriptione solita, & absque annota. Pagina est 25. Linearum, & pro prima habetur haec editio, in qua adnestantur duo Poetae Satyrici. Hinc minus bene sentit HIERONYMUS BARUFFALDIUS Junior pag. 43. opusculi, cui titulus: *della Tipografia Ferrarese Saggio Bibliografico*, antiquiorem affirmans eam, quae anno 1473. Brixiae peracta est, jubente Presbytero *Petravilla* ad XIII. Kal. Aug. in fol. DEBURE *Bibliogr. infr. Tom. III. pag. 2827.* hanc nostram descripsit. Exstat apud Sanctam Mariam de Populo Patrum Augustinensium Romae.

(g) Haec est editio prima VIRGILII cum commentariis. Solita terminatur subscriptione. Laudatus BARUFFALDIUS, qui hoc anno 1777. edidit supra laudatum librum, editiones VIRGILII cum *diets commentariis* a VALDARFER Venetiis anno 1471.. & ab ANDREA GALLO Ferrariae 1471. peractas appellat priores
ca

RODERICI SANTII DE AREVALO (alias Zamorensis) historia Hispanica. *De mandato R. P. D. Roderici Episcopi Palentini auctoris hujus libri. Ego Udalricus Gallus sine calamo, aut pennis eundem librum impressi.* in fol. (b). PLU-

ea ULRICI, sed ex dictis sub nota (c) satis asseritur nostrae prioritatis pretium. Hinc etiam corrigendus est *Catalogus Smithianus pag. CCCCXXXIX*. Ast ad BARUFALDIUM rediens dico, quod pag. 47. male origines Typographicas noverit Lipsienses, anno 1484. has adscribens; Si enim absque recurso ad ORLANDUM, & MAITTAIRE, ad recentiores, inter quos LESSER in *Typographia jubilante*, LEICHIUS in *orig.*, & *increment. Typogr. Lipsiensis pag. 5.*, & PROSPER MARCHAND *hist. de l'Imprimerie pag. 74.* legendos se convertisset, jam vidisset ab anno 1480., & 1481. ibi extitisse Typographiam. Pariter mihi videtur a vero aberrasse dicens pag. 9., & 10. post Sublacum, Ferrariam, Venetias, & Romam, Neapolim; dein Tarvisium, Bononiam, & Mediolanum inter priores fuisse Civitates, quae artem Typographicam susceperint, anno scilicet 1471. Ast ipse ignoravit, Fulginii, & Trebiae jam ab anno 1470. artem hanc obtinuisse. Deinde cur ibi affirmat, D. MEERMAN satis probasse DONATUM fuisse impressum Sublaci? Cui enim bono id probasset, nemo de hoc dubitavit cum notus sit omnibus index librorum in hoc Monasterio impressorum Sixto IV. exhibitus. Si etiam propriis manibus tractasset libros, quos refert, accuratior foret in eorum descriptione.

(b) Rarissimae huius editioni praeceunt tria folia prologi,

PLUTARCHI Vitae virorum illustrium e Graeco in Latinum factae a variis auctoribus, recognoscente Johanne Antonio Campano.

Anser Tarpeii custos &c.

Omnia vincit homo. in fol. (i).

TITI LIVII Patavini Historiarum Romanarum Decades, & libri, qui supersunt.
An

logi, & indicis. Opus dividitur in libros IV., tituli omnes colore rubro imprimuntur, & in fine legitur laudata subscriptio absque anni nota. Ante autem exitum anni 1470. hoc prodiisse docet subscriptio affirmans, ipsum fuisse impressum de mandato Auctoris, qui ante exitum anni 1470. jam excesserat. Hinc corrigendus FABRICIUS *Bibl. med., & infr. Lat. edit. Patav. Tom. IV.* dicens primam hujus editionem factam fuisse *Palentiae* in Hispania. Id in editione hac singulare est, quod observavit DEBURE *Bibliogr. instruct. numer. 5516.* inter exemplaria, quae Parisiis tractavit, unum fuisse impressum partim in membranis, partim in charta communi.

(i) Huic praest CAMPANI epist. ad CARD. PAPIENSEM, & eodem folio, sed averso legitur index vitarum cum nomine interpretum, & folio sequenti solita subscriptio, nullatenus vero nec in opere, nec in fine operis. Hunc ante annum 1470. prodiisse, sicut superiores (nulla signata anni nota) certum est propter eandem rationem. Exstat vero in Bibliotheca RR. PP. Aracell, quae multis aliunde hujus generis potitur cimeliis, quae comiter externis communicantur.

Anser Tarpeii custos &c.

Omnia vincit homo. in fol. Tom. 2. (k).
M.

(k) Quamvis celebris haec LIVII editio nullam praefecerat anni notam, hujus tamen aetatem investigare conabor. De hujus editionis anno disputant eruditi, quorum tres praecipuas invenio hac de re opiniones nuper jam recensitas in opere Gallico, cui titulus: *Bibliographie instructive par* DEBURE, impresso Parisiis 1768. in 8. num. 4800. Prima opinio eorum est, qui putant, hanc editionem, & alteram, quae ex aedibus Maximis circa idem tempus prodiit, antiquiores esse editione, quae Venetiis a VINDELINO DE SPIRA anno 1470. adornata fuit, ideoque ad annum 1469. eam esse referendam. Altera opinio eorum est, qui editionem de MAXIMIS editione CAMPANI priorem esse asserunt. Alii tandem affirmant editionem VINDELIANAM CAMPANI editione priorem esse quoad duas ultimas decades, licet posterior sit quoad primam.

Prima opinio his nititur fundamentis. 1. CAMPANUS in sua praefatione in QUINTILIANUM anno 1470. mense Augusto testatur, se in *Quintiliana* editione eadem uti diligentia, quam in TITI LIVII editione adornanda adhibuerat. 2. VINDELINUS DE SPIRA suae editioni eandem praefixit Praefationem, quam JOHANNES ANDREAS editioni de MAXIMIS ad PAULLUM II. inferuerat.

Secundam opinionem qui tuentur, id unum affirmant, valde probabile esse CAMPANUM in sua editione exaranda ea usum fuisse editione, quam jam ANDREAS adornaverat. His autem ducuntur rationibus, quod idem ANDREAS Bibliothecae Vaticanae Praefectus

M. T. CICERONIS De Oratore libri III.

De

Cuius LIVII manuscripta prae manibus habuerit; id vero minus accurate dictum est. Legatur enim epistola ad CARDINALEM PAPIENSEM, quam praemisit LIVIO hujus editionis CAMPANUS, & quam iterum imprimi curavit in *Comentariis rerum memorabilium* PII II. editis Francofurti anno 1614. in fol. pag. 722., ubi CAMPANUS post fusam tantorum laborum descriptionem diserte scribit, *se collatis exemplaribus plurimis unum tandem ab erroribus repurgatum suis typographis edendum dedisse, seque primum fuisse pronuntiat, qui hunc laborem susceperit*. Multo etiam probabilius est, CARDINALEM PAPIENSEM hos Codices mss., quos ipse tanta diligentia conquisserat, CAMPANO subministrasse, atque etiam certum est extitisse inter haec exemplaria illud PLUTARCHI *de vitis virorum illustrium*, quod DONATUS ACCIAJOLUS comparaverat (teste lib. supracitato pag. 542.), atque hoc idem est exemplar, quo usus est CAMPANUS in paranda operis hujus editione eodem tempore, ac LIVIUM parabat. Praeterea omni caret verisimilitudine CAMPANUM JOHANNIS ANDREAE laboribus indecore omnino usum fuisse, eo praesertim tempore, quo primi illi Romanae Typographiae nascentis auctores sese mutua aemulatione proculdubio prosequiebantur. Quaeenam vere comparatio institui potest indefessum inter CAMPANI laborem in LIVIANA editione adornanda, & inter nudam, ac simplicem a JOHANNRE ANDREA tentatam imitationem? Aliunde Romae jam aliae erant Bibliothecae, inter quas numerari posset, quae erat POMPONII LAETI in-

Mon-

De Oratore ad Brutum, & perfecto genere dicendi. *Anno Christi MCCCCLXIX.*

Die

Monte Quirinali, & ALOYSII TUSCANI, quaeque in aedibus Mediceis exstabat prope Sanctum Eustachium ad Thermas Alexandrinas, ubi nunc Praetorium Urbis.

Tertia opinio est primam Decadem a CAMPANO vulgatam, priusquidem exstitisse *editione* VINDELINI, sed hunc postea tertiam, & quartam Decades ex VINDELINI *editione* descripsisse. Quo fundamento nitatur tale figmentum, expendamus. Nulla alia nititur auctoritate, nisi usu versiculorum, quos CAMPANUS ULRICI editionibus pro more suo exarari curavit. CAMPANUS enim (inquiunt hujus opinionis adfertores) consuetos versus adjecit tantum post primam Decadem, non vero post tertiam; quo argumento probari ajunt primam Decadem jam fuisse expletam, nullatenus vero tertiam, alioqui eosdem versus post ipsam adhibuisset. Sed ineptum sane est hoc argumentum; typographus enim duo tantum volumina efformare sibi proposuerat, itaut hoc modo in fine utriusque solita exstaret CAMPANI inscriptio. Cur non pariter affirmant ii, qui hanc tenent opinionem, FLORI *epitomen* in 140. libros LIVII sub uno licet, eodemque trium Decadum *registro* impressam fuisse, tamquam opus completum, ut veluti unum corpus separatum formaret, cum in ejus fine legatur inscriptio solita?

Pariter cur in fine vitarum PLUTARCHI eodem tempore editarum haec non exstat subscriptio, sed solum post praefationem? Aliunde si tres Decades conti-

nua

Die vero XII. mensis Januarii . Rome in
Da-

nuo , eodemque tempore non edidisset , qua ratione post FLORI *epitomen* per modum *registri* subjunxisset verbum initiale triplicis Decadis , non vero ipsorum Codicum ? Quis enim illi suppeditasset haec initialia verba , si integrorum manuscriptorum Codicum inopia laborasset ? Praeterea , ut jam supra monui , ante QUINTILIANI editionem datam mense Augusto LIVIUM jam edi curaverat CAMPANUS anno 1470. , quo anno apparuit LIVIUS VINDELINI , & anno 1471. ineunte Januario Ratisbonam profectus est cum CADINALI SENENSI , sicut supra diximus : ergo anno 1471. duas ultimas Decades curare non potuit , tardius igitur ineunte anno 1470. in lucem LIVIUM proposuit ULRICUS HAN , & quidem completum .

Hanc ergo priorem ea VINDELINI , & ea JOHANNIS ANDREAE affirmo . Quo vero ad characterum venustatem , ac magnificentiam aequalis saltem est Vindelinianae , sed editioni apud Maximos peractae longe superior , adeoque CAMPANI labori princeps locus est tribuendus . Regulam autem generalem occasione harum omnium ULRICI HAN editionum supra relatarum institutam pro assignanda temporis prioritate unius prae altera , cum deficit penitus anni nota . I. IOHANNIS ANTONII CAMPANI soliti versus , nempe *Anser Tarpaei custos* &c. , alicui editioni adjecti significant hanc a medio anno 1469. usque ad finem Decembris anni 1470. prodire debuisse , quia toto eo tempore , nec ulterius officinae ULRICI HAN praefuit CAMPANUS , & eo profecto ineunte anno 1471. alia usus est ULRICUS HAN .

Domo Magnifici viri Petri de Maximo.
in fol. (l).

Ejusd. CICERONIS libri de Officiis, liber Paradoxorum; Laelius, Cato Major, & versus XII. Sapient. *Hoc Conradus opus*
Öc. Anno Christi MCCCCLXIX. die vero
XXIII. mensis Januarii Rome in Domo
Magnifici viri Petri de Maximo. in fol. (m).
Lu-

RICUS formula, sicut indicant libri ex ejus officina, hoc anno vulgati. II. A primis anni 1469. mensibus duplici charactere Romano usus est ULRICUS HAN, minuto uno, qualis est ille LIVII, & grandiori altero, qualis est ille QUINTILIANI. Minuto autem prius usus est, tum quia minus elegans est altero, minorque ejus correctio, tum quia grandior fuit ille, quem, profecto CAMPANO, & inita societate anno 1471., proprie sibi reservavit, specialique JOHANNIS PHILIPPI DE LIGNAMINE usui consecravit, in cujus aedibus ipse ULRICUS HAN artem suam exercere non erubuit. Ex quo sequitur libros, cui adjunguntur versus CAMPANI, charactere minuto impressi priores esse editis ex charactere majori.

(l) In fine secundae Partis exstat allata subscriptio, ac immediate a textu auctoris volumen incipit absque praefatione. Hanc descripsit DEBURE *Bibliogr. instr. num.* 2392.

(m) Post allatam subscriptionem sequuntur duo folia, quae exhibent versus XII. *Sapientum*. Opus vero immediata-

LUCII APULEII Madaurensis opera item Alcinous de doctrina Platonis, interprete Petro Balbo Pisano una cum praefatione Joh. Andreae Aleriensis Episcopi. *Anno salutis MCCCCLXIX. Paulo Veneto regnante secundo, Anno ejus quinto, die vero ultima mensis Februarii. Rome in Domo Petri de Maximo. in fol. (n).*

AULII GELLII Noctes Atticae una cum praefatione Joh. Andreae ad Paulum II.... *anno Christi MCCCCLXIX. Paulo regnante II., anno ejus V., die vera XI. mensis Aprilis in Domo Petri de Maximo. in fol. (o).*

C. Ju-

mediate absque praefatione, & titulo incipit. Exstat in Bibliotheca Angelica Augustinensium.

(n) Prima est rarissima haec editio ex libris a CONRADO, & ARNOLDO impressis, cui JOHANNES ANDREAS Episcopus Aleriensis praefationem addiderit, in qua totus est in laudibus celebrando Card. BESSARIO NE. Hinc erronea occasio fuit DEBURIO *Bibliogr. instr.* num. 3583. huic Cardinali adscribendi hanc praefationem. Refertur autem integra illa praefatio a Card. QUIRINIO in *Appendice ad vitam PAULI II.* Exstat vero hoc Apuleii opus in Biblioth. Vaticana num. 9965.

(o) Praemittitur illa curiosa, sed amplissima praefatio V. foliorum, quam integram retulit CARDIN. QUI-

RL

C. JULII Caesaris Commentaria , una cum praefatione Joh. Andreae *Anno Christi MCCCCLXIX. , die vero XII. mensis Maij , Paulo florente II. , anno ejus V. Rome in Domo Petri de Maximis . in fol. (p) .*

M. ANNAEI LUCANI Pharsalia una cum praefatione Joh. Andreae ad Paulum II. *Hoc Conradus opus Or. Sodales MCCCC-LXIX. in fol. (q) .*

BES.

RINIUS *de optimorum Scriptor. editionibus* ex edit. SCHE-
LHORNII peracta *Lindaugiae anno 1761. in 4. pag. 196. ,*
& sequent. , quam semper editionem in citationibus sup-
ponam utpote ampliozem . In hac vero editione repe-
ritur amplius Capitum , & Librorum index 14. folio-
rum . Quidam , ac MAITTAIRE praesertim editionem
hanc habent pro Coment. JOH. ANDREAE in GEL-
LIUM , sed de hoc jam supra . Hac editione potitur
Bibliotheca Angelica , & Sanctae Mariae de Populo .

(p) Praest praefatio JOH. ANDREAE a QUIRINIO
relata pag. 146. Aliqua exstant exemplaria in membra-
nis ; unum erat .v. g. in Bibliotheca Hulsiana Tom. I.
pag. 192. Editionis hujus inter rariores libros rarissi-
mae exstat exemplar unum apud Sanctam Mariam de
Populo . In auctione librorum D. DE GAGNAT , ubi
duo erant , unum 60j. libras gallicas , & aliud 100. so-
lutum est .

(q) Suam huic praefixit praefationem JOH. ANDREAS
una cum LUCANI vita , & in fine exstat allata sub-
scri-

BESSARIONIS Cardinalis Sabini, & Patriarchae Constantinopolitani libri VI. de natura & arte adversus Georgium Trapezuntium calumniatorem Platonis.

Aspicias illustris Lector quicumque libellos,

Si cupis artificum nomina nosse, lege:

Aspera ridebis cognomina Teutona forsan

Mitiget ars Musis inscia verba virum.

Conradus Sweynbeym, Arnoldus Pannartzque magistri

Romae imprefferunt talia multa simul.

Petrus cum fratre Francisco Maximus ambo

Huic operi aptatam contribuere domum. in fol. (r).

K

M. T.

scriptio, in qua nulla est mentio domus de MAXIMIS. Unum habet exemplar Biblioth. Sanctae Mariae de Populo, & ejus praefationem refert Card. QUIRINIUS pag. 171.

(r) Praemittuntur operi 12. folia indicis librorum, & capitum; tum in fine legitur relata subscriptio absque anni nota. Hanc vero non anno 1470., ut placuit DEBURIO num. 1265., sed 1469. revera impressam fuisse evincitur. Inter epistolas enim MARSILII FICINI quaedam est BESSARIONIS ad eum *dasa Romae idibus septembr. anni 1469.*, quae comitabatur exemplar unum ipsius libri, quod FICINO ipse offerebat.

Tum

M. T. CICERONIS epistolae ad Familiares ex recognitione Joh. Andreae.

Aspicias illustris Lector &c.

..... *contribuere domum.*

MCCCCLXIX. *pridie nonas novembris.* in fol. (5).

P. VIRGILII MARONIS opera ex recognitione, & cum praefatione Joh. Andreae, ejus editio prima.

Aspicias illustris Lector &c.

..... *con-*

Tum alia est PHILELPHI ad BESSARIONEM pro gratiarum actione recepti libri, *data ex Mediolano III. nonas octobris 1469.*, libro nempe XXXI. *epistol.* PHILELPHI *edit.* Venetae anni 1502. in fol. pag. 214. Exstat in Biblioth. Corsiniana, & apud Sanctam Mariam de Populo.

(5) A textu immediate incipit absque praefatione, & terminatur superiori subscriptione. Quidam propter ejus insignem raritatem dubitarunt de ejus existentia; sed praeterquamquod ex indice librorum SIXTO IV. exhibito anno 1472. constat, 275. exemplaria fuisse hujus operis edita, aliunde a CARDIN. QUIRINIO pag. 87. refertur, & DAVID CLEMENT *Bibliothèque curieuse &c. impr. a Hanover, & Göttingue* ab anno 1750., & sequenti usque ad ann. 1760., quo Lipsiae IX. impressus est, & ultimus (quod opus morte auctoris incompletum remanuit) in 4. Tom. VII. pag. 125. dicit se vidisse unum venditum in auctione Petaviana 151. florenos Germaniae.

.....*contribuere domum*. in fol. (1).

K 2

P. VIR-

(1) Editio haec immediate incipit a praefatione JOH. ANDREAE ad PAULLUM II., cujus titulus in aliquibus exemplaribus imprimatur, non vero in aliis, cujus variationis rationem ignoro. Refertur autem a Cardin. QUIRINIO pag. 162., & seq. Haec quidem editio una cum indice contentorum in volumine duo occupat priora folia. Licet autem desit annus editionis, ex praefatione tamen colligitur his verbis: *Hac nos. potissimum ratione cum jam ab impressoribus nostris efflagitarentur poete, Pater Beatissime PAULLE II. Venete Pontifex Maxime, a MANTUANI VATIS operibus poetarum exprimendorum initia, Domino auxiliante, sumus auspicati, ceteros item temporibus idoneis, prout tibi placere didicerimus, per ordinem omnes impressuri &c.* Ex quo evidenter inferitur VIRGILII editionem praecessisse editionem LUCANI, quam supra recensuimus, ideoque ante exitum anni 1469. CONRADUM, & ARNOLDUM jam editionem VIRGILII publicasse. In prima autem sequentia continentur, & hoc ordine. Praefatio. Culex. Dirae. Copa. Est & non. Vir bonus. de Rosis. Moretum. Versiculi VIRGILII Noctes. Versus in Balistam latronem. Versus OVIDII Qualls. Summa Virgilianae narrationis in Bucolicis, Georgicis, & Aeneide. Eclogae X. Georgicorum libri IV. Aeneidum libri XII. Versus Sulpithii Carthaginensis Jusserat. Carmina CAESARIS AUGUSTI. Ergone. Epitaphia illustrium virorum Conditus. Versus de Musarum inventis Clio. Elegia in MAECENATIS obitu Desleram. Et haec omnia terminantur subscriptione supra relata, Editionis hujus exemplar unum mihi supeditavit Illustrissimus MARCHIO DE MAXIMIS.

P. VIRGILII MARONIS opera ex editione,
& cum praefatione Joh. Andreae .

Aspicis illustris Lector &c.

. *contribuere domum* . in fol. (u) .

P. VIRGILII MARONIS opera ex editione
Joh. Andreae , & cum duplici hujus prae-
fatione, una ad Paulum II. , & alia ad Pom-
ponium Laetum . Conradi , & Arnol'di virgi-
liana editio altera .

Aspicis illustris Lector &c.

. *contribuere domum* . in fol. (x) .

MAR-

(u) Immediate incipit a praefatione , quae eadem est ,
ac in superiori , sed absque titulo . Praeter laudata
VIRGILII opera in superiore edita haec insuper con-
tinet *Lusus poetarum circa PRIAPUM* , qui quinque oc-
cupant folia ; in aliis vero perfecte similis videtur utra-
que editio . Hinc unam , eandemque esse editionem ,
cum superiori suspicarer , adjectis folis quinque foliis
Lusus poetarum in PRIAPUM . Exstat unum exemplar
apud Sanctam Mariam de Populo .

(x) Immediate sic legitur caractere capitali : JOH.
ANDREAE *Episcopi Aleriens. in Cirno , id est Corsica*
Insula in secundam VIRGILII impressionem ad POMPO-
NIUM INFORTUNATUM suum epistola Eloquentiae
splendore &c. , & haec praefatio incipit , & terminatur
codem prorsus modo , ac in duabus superioribus , &
licet titulo tenus ea ad POMPONII dirigatur , in ea
tamen semper appellatur PAULLUS II. Sed post hanc
im-

MCCCCLXX.

MARGI FABII Quintiliāni institutionum oratoriarum libri XII. edente Campano una cum ejus praefatione ad Cardinal. Piccolomineum Senensem. *Absolutus Romae in via Papae prope Sanctum Marcum, anno*

K 3

sa-

immediate alia haec sequitur epistola : *Huc usque epistolam clauseram, amantissime POMPONI, in superiore edenda impressione Virgiliana, in qua tu testis es optimus nostros artesices plus, nescio quomodo communiter solent, dormitasse. Dein ipse antiquitatis totius studiosissimus, MARONIS tamen aliquanto amictor dedisti operam, ut ex manibus tuis antiquissimum VIRGILII exemplar majusculis characteribus descriptum, vim carptim possem evoluer. Erant in eo, quod meministi, minus prima, Bucolicorum Eclogae, Georgica, Aeneisque absoluta. Praeterea nihil. Fateor aliquibus in locis, & verbis Codicem mihi vetustum illum judicatum esse nostro veriore. Et si fieri poterit, quod spero, ut possim, diutius illum per Dominum ejus in meis manibus tenere diligentissime curaturum me spondeo, ut tertia fiat impressio, ne quid omnino videatur ex Virgiliana a nostris majestate desiderari. Tu tamen mihi etiam Aetnam Maronis, & Cirin integras quidem, sed inemendatas, Catalceton vero etiam corruptius, & imperfectum tradidisti. Vitam item divini Vatis brevissime scriptam, & nonnullos summarios operis versiculos, eos quoque, qui hortuli nomine inscribuntur, Quae ego omnia diligentia tua, ut debui, mirum in modum eblectatus, adscribi huic novae impressioni curavi, tali tamen conditio-*

ne,

salutis MCCCCLXX. die vero tertia mensis augusti. Paulo Veneto Papa II. florente, anno ejus VI. in fol. (a). C.SVE-

ne, ut si quid imprimendo nostri artifices errarint, tu sit etiam emendandi cura, qui ut haec legi a pluribus possent, sedulitate tua effecisti. Vale. Ex hac epistola statim constat, quid contineat haec editio, & in quo a duobus superioribus differat. Sequentia autem de his VIRGILII editionibus observanda sunt. I. Anno 1471. die XIII. novembris duas jam vulgatas fuisse, quia in indice, & libello hac die ab illis opificibus SIXTO IV. oblato memorantur 550. exemplaria, qui numerus in duas partes divisus producit 275., & erat consuetus Codicum operis, quod tunc imprimerent illi opifices, numerus. II. POMPONIUM LAETUM apud PAULUM II. male exceptum fuisse, sicut supra observavi Cap. IV. adnot. 116., adeoque JOH. ANDREAM non fuisse adeo impudentem, ut PAULO adhuc vivente, communem uni, & alteri dedicatorem epistolam fronti Virgilianae editionis praefigeret. Quapropter hujus editionis nulla habebatur ratio a CONRADO, & ARNOLDO in numero 550. exemplarium, sicque posterior debet esse *Bibliis Lyrans* haec POMPONIO dicata editio. Multa adhuc circa tria haec diversi generis Virgiliani Codicis exemplaria inquirenda, dubiaque resolvenda esse non ignoro, sed haec ad eruditiores Bibliographos, remitto; mihi sufficiat dedisse variam unius ab altero discrepantiam. Has autem rarissimas esse necessum est; vix enim unus est Bibliographus, qui unam noverit Virgilianam editionem e praelis CONRADI, & ARNOLDI vulgatam.

(a) Operi praecedunt quatuor folia praefationis, & in-

C. SVETONII vitae XII. Caesarum cum
 praefatione Antonii Campani.... *Absolu-*
 K 4 *tus*

indicis rubricarum XII. librorum. Haec autem quandoque etiam exstant ligata in fine voluminis. Pagina quaelibet est 35. linearum, & tituli sunt manuscripti. *Utinam quod nuper in LIVIO PAPIENSIS nostri (Cardinalis JACOBI PICCOLOMINEI) jussu conatus sum facere, ut esset quam emendatissimus, idem nunc hortatu suo & in QUINTILIANO licuisset, quorum diverso in genere eadem prope utilitas, certe par dignitas est.* Ex quibus verbis CAMPANI patet, LIVIUM prius impressum fuisse QUINTILIANO. Integra autem refertur haec praefatio in *Catalog. Smyth. pag. 81.* Ex libris impressis vix unus raritatis insigniora habet testimonia. FABRICIUS *Biblioth. lat. lib. II.* (sed hujus errorem correxit novus illius editor ERNESTUS) LA CAILLE *hist. de l'imprim. pag. 17.*, FREYTAG *appar. litter. Tom. III. pag. 72.*, PHILIPPUS MASSON *histoire critique de la republique des lettres Tom. V. pag. 356.* quamdam indicant editionem QUINTILIANI a CAMPANO anno 1468. procuratam, quia nemo eorum hanc novit. Card. QUIRINIUS *pag. 184.*, & sequen. dicit se facia quavis diligentia numquam videre potuisse unam QUINTILIANI editionem a CAMPANO curatam, licet JOHANNES ANDREAS in praefatione ad suam auctoris hujus editionem illius meminerit, integramque referat praefationem. Hinc in auctione librorum DOM. DE GAGNAT soluta est haec editio 807. libras Gallicas. Exstat hujus editionis exemplar Romae in Angelica Bibliotheca Augustinensium, & in Janiculensi S. Onuphrii Fratrum. B. Petri Gambacurtae de Pisis.

tus Rome in Pineae regione via Pape, anno a Christi natali MCCCCLXX. sextili mense, Pauli autem Veneti II. Pont. Max. anno sexto. in fol. (b).

JOHANNIS DE TURCREMATA expositio in Psalmos. *Die quarta Octobris per honorabilem virum Magistrum Udalricum Gallum ex Bienna anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo. Laus Deo. in fol. (c).*

Sancti LEONIS Papae sermones, & epistolae cum praefatione Joh. Andreae.

Aspicias illustris Lector &c.

..... CON

(b) Operi praemittitur folium exhibens praefationem CAMPANI ad Card. SENENSEM (a Card. QUIRINIO relatum pag. 194.) & indicem rubricarum XII. librorum. Haec editio prior est ea JOHANNIS ANDREAE, quae anno VII. Pontificatus PAULLI II. impressa dicitur. Haec autem reperitur in Bibliotheca Barberiniana, in Angelica, & apud S. Mariam de Populo.

(c) Paucis nota fuit haec editio, ut DEBURE *Bibliogr. infr. Tom. I. num. 241.* Moguntinam anni 1474. appellet primam. Ab hoc mense derelictus videtur ULRICUS HAN a CAMPANO; defectu enim manuscripti vel historici, aut humaniorum litterarum se ad hoc recens prioris sui Maecenatis opus Theologicum convertit. Hujus exstat exemplar in Vaticana Bibliotheca sub num. 664.

...*contribuere domum*. MCCCCLXX.
in fol. (d).

L. COELII LACTANTII libri de Divinis institutionibus una cum praefatione Joh. Andreae. Tertia editio Romana, sed prima Episcopi Alerienfis.

Aspi.

(d) Operi tria praemittuntur folia praefationis, indicis, & *registri*. Epistolas sequuntur sermones, aliaeque opuscula, quae occupant 13. folia. Quaelibet pagina est 38. linearum, & in fine legitur subscriptio integra *sub anno 1469. BESSARIONIS articulo relata* simul cum anni nota. Editionem hanc ignoravit Cardin. QUIRINIUS, qui in praefatione pag. 134. dicit se hanc deprompsisse ex duplici exemplari, quorum neutrum ulla subscriptione, ac anni nota signabatur; sicut reipsa mihi videre unum contigit in Collegio Romano, ejus hic descriptionem subjicio. Tria praecedunt folia, quae JOHANNIS ANDREAE praefationem eandem, ac quae legitur in editione modo recensita, una cum *registro* exhibent. Tituli sermonum imprimuntur caractere majiori eo, quo opus conficitur; quaelibet pagina est 35. linearum, excepta ultima, quae est 23. Haec autem editio certissime procedit ex officina ULRICI GALLI sub finem anni 1470., aut initio 1471. Iidem enim sunt characteres, quibus usus est in QUINTILIANI editione. Immerito ergo ad annum 1475. hanc refert DEBURE *in epist. respons. ad P. de Mercier* pag. 29. Editio autem perspicue exhibet notam anni 1470. Exstat adhuc in Bibliotheca Collegii Romani, in Corsiniana, & in Janiculensi S. Onuphrii.

Aspicis illustris Lector &c.

...contribuere domum. MCCCCLXX.
in fol. (e).

San-

(e) Praemittitur praefatio JOH. ANDREAE ad PAULLUM II., quae una cum indice capitum, & octo versibus contra ANTONIUM RAUDENSEM duodecim occupant folia, & terminatur subscriptione modo relata. Multi, inter quos RICHARDUS SIMON *epistolar. Tom. II. pag. 176.* editionem hanc unam, & eandem esse cum ea anni 1468. eorundem opificum mutatis subscriptione, & anno affirmant. Sed quanta iniustitia afficiant illos opifices, facile patibit. 1. Praemittitur JOH. ANDREAE praefatio, qua caret altera anni 1468., & in hac versus subscriptionis differunt. 2. In editione anni 1468. subscriptio legitur fol. *verso*, & in editione anni 1470. fol. *recto*. 3. In editione anni 1468. tituli capitum sunt manuscripti, & in edit. anni 1470. imprimuntur. 4. Ex octo versibus Fratris ADAM Genuensis contra ANTONIUM RAUDENSEM unum sic scribitur *in edit. anni 1468.* I CUBITUM: NAM TE PENSITAT ELEBORUM, & *in edit. anni 1470:* I CUBITUM: NAM TE PENSITATH ELLEBORUM. 5. Tandem JOH. ANDREAS in sua praefatione commemorat editionem Sublacensem, & alteram anni 1468. his verbis: *Sumant igitur studiosi abs te hoc tempore nostros ingenuos opifices LACTANTIUM FIRMIANUM semel ab iis, iterumque impressum prius, nonnullis in locis profecto veriore.* Praefatio autem exstat apud Card. QUIRINIUM *pag. 79.* Exstat hoc LACTANTII exemplar in Collegio Romano, & in Bibliotheca Collegii Urbani de Propaganda Fide.

Sancti HIERONYMI epistolarum opus una cum recognitione, & praefationibus Joh. Andreae. Secunda editio Romana, & Episcopi Aleriensis. In fine utriusque Voluminis legitur: *Impressum Romae opus in domo Petri, & Francisci de Maximis juxta Campum Florae, praesidentibus Magistris Conrado Sweinheym, & Arnoldo Pannartz an. Dominici natalis MCCCCLXX. S. D. N. Pauli II. Veneti Pont. Maximi an. VI., Urbe, & Ecclesia flore. in fol. Tom. duo (f).*

San-

(f) Utrique tomo praest epistola JOH. ANDREAE, & utraque de verbo ad verbum eadem est, ac quae exstat in editione anni 1468. In fine utriusque voluminis una, eademque est subscriptio hic relata, sed diversa ab ea anni 1468., licet RICHARDUS SIMON *epistolar. Tom. I. pag. 275., & 287.* id de editionibus epistolarum S. HIERONYMI annorum 1468., & 1470. affirmet, quod de LACTANTIO eorundem annorum instituerat. In eandem ivit opinionem Cardinalis QUIRINIUS *pag. 122. edit. SCHELHORNII* sic: *Lectorem monitum (nunc facere volo) sententiam, quam de unica, non vero duplici, ea editione PAULO II. ab Alerienti nuncupata ex conjectura tantum superius adfirmavi, certam nobis modo evasisse &c.* Quibus verbis nihil expressius, ut impudentiam oleat propemodum contradicere tantis auctoritatibus; sed tamen 1. praeter paginam.

. Sancti AUGUSTINI de Civitate Dei libri XXII. Editio tertia Conradi, & Arnoldi, sed secunda tantum Romana.

Aspicias illustris Lector &c.

...contribuere domum. MCCCCLXX. in fol. (g).

San-

ginarum discrepantiam in utraque editione insuper in edit. anni 1468. tituli omnes epistolarum sunt manuscripti, qui in edit. anni 1470. imprimuntur. 2. in fine Tomi I. anni 1470. quaedam legitur subscriptio, nulla vero in edit. anni 1468., & diversa est pro utraque. Ampliores rationes suppeditabit liber, cui titulus: *Memoires de Trevoux pour le mois de fevrier 1764. pag. 512. article XXIII.*, in quo eruditus P. LE MERCIER tunc Bibliothecarius apud Canonicos S. Genesiae apud Parisienses, nunc vero apud Litteratos magis notus sub nomine *Abbatis Sancti Leodegarii*, qui anno 1773. *supplementum ad histor. typographiae* PROSPERI MARCHAND de novo, sed ampliatus anno 1775. typis mandari curavit, ille, inquam, eruditus totus est ibi in vindicandis CONRADO, & ARNOLDO a calumniis supradictis; tanto autem id facilius erat ipsi, quod in eadem Regia Bibliotheca utraque extat editio annorum 1468., & 1470., unde commoda evasit ipsi inter utramque comparatio.

(g) Ipsi praemittitur index 14. foliorum, sed praefatione destituitur. FABRICIUS autem *Bibliothecae Lat. libr. IV.* id de editionibus S. AUGUSTINI ann. 1468., & 1470. a CONRADO, & ARNOLDO impressis affirmat,

Sancti THOMAE Aquinatis Catena in quatuor Evangelia, recognoscens Johanne Andrea. *Impressum Romae in domo Petri, & Francisci de Maximis, anno MCCCC-LXX., die VII. Decembris.* in fol. Tomi duo, & partes IV. (b).

C. PLINII Secundi historiae naturalis libri XXXVII. cum praefat. Joh. Andreae. *Instauratum aliquantulum sub Romano Pontifice Maximo Paulo II. Veneto, atque impressum Romae in domo Petri, & Francis-*

mat, quod SIMONIUS, & QUIRINIUS de LACTANTIO, & HIERONYMO; unde 1. diversa est in utraque subscriptio. 2. tituli manuscripti sunt in editione anni 1468., in altera vero anni 1470. imprimuntur. 3. in editione anni 1468. littera conjunctiva & sic quasi semper imprimitur, in altera vero anni 1470. quasi semper duabus litteris et. 4. pagina prima textus S. AUGUSTINI in prima editione mendum hoc exhibet MAM scio quibus viribus opus sit &, quod corrigitur sic: NAM scio in edit. anni 1470. Exemplar unum exstat in Bibliotheca Collegii Romani.

(b) Tomus Evangeliorum JOHANNIS, & LUGAE terminatur allata subscriptione, & alter Evangeliorum MARCI, & MATTHAEI epigraphe solita.

Aspicias illustris Lector &c.

... contribuere domum. MCCCCCLXX.

Reperitur autem in Biblioth. Vaticana num. 819., in Corsiniana, & in Alexandrina Archigymnasii Sapientiae.

cisci de Maximis juxta Campum Florae, praesidentibus Magistris Conrado Sweeney, & Arnoldo Panaratz (pro Pannartz) anno Dominici natalis MCCCCLXX. Pontificatus ejus felicissimi, ac placidissimi anno VI. in fol. (i).

M.

(i) Operi praepositur praefatio JOH. ANDREAE, in qua totis nititur viribus demonstrare, se curam, & labores immensos adhibuisse in adornanda hac editione; imo in fine voluminis immediate ante praefationem obtestationem quamdam pronuntiat singularem, quam hic refero: HERENUS *Lugdunensis Episcopus*: item JUSTINUS *ex Philosopho Martyr*: item cum Divo HIERONYMO EUSEBIUS *Caesariensis*. *Serio posteritatem adjurant (non vero adjuvarunt, ut placuit DEBURI) ut eorum descripturi opera conferrent diligenter exemplaria, & solerti studio emendarent. Idem ego tum in caeteris libris omnibus, tum maxime in Plinio ut fiat vehementer obsecro, obtestor, atque adjuro, ne ad priora menda, & tenebras inextricabiles tanti sudoris opus relabatur. Inflauratum &c., ut supra. Attamen haec deprecatio displicuit Episcopo Syontino NICOLAO PEROTTO, qui in epistola ad FRANC. GUARNERIUM, quam ALDUS subjecit Cornucopiae pag. 1033., vehementer in eam insurgit. Verum quidem est & ibi defendi a CORNELIO VITELLIO (in epistola ad PARTHENIUM pag. scilicet 1049.) dicente, PEROTTUM male accepisse quaedam praefationis Pliniana verba. Ceterum APOSTOLUS ZENUS in opere, cui titulus: *Giornale de' Letterati Tom. XXII. pag.**

M. FABII Quintiliani institutiones oratoriae ex editione Joh. Andreae, & cum ipsius praefatione.

Aspicias illustris Lector &c.

. . . . *contribuere domum*. in fol. (k).

C. SVETONII Tranquilli vitae XII. Caesarum cum praefatione Joh. Andreae.

Aspicias illustris Lector &c.

. . . . *contribuere domum*. in fol. (l).

M. TUL-

464. novis argumentis difficilioris solutionis, quod PEROTTUS non fecerat, ille fortiter praestitit. Praefationem refert Card. QUIRINUS pag. 179., & sequent. Existat autem exemplar unum in Bibliotheca Angelica.

(k) Huic praeest praefatio JOH. ANDREAE relata a Card. QUIRINIO pag. 185. Annus vero impressionis, qui in fine subscriptionis desideratur, praefationi postponitur sic: anno MCCCCCLXX., Pontificatus vero tui anno septimo. Praefationem JOH. ANDREAE ea sequitur, quam hoc anno fronti editionis ejusdem auctoris a se editi praemiserat CAMPANUS. Haec autem utraque praefatio una cum registro chartarum IV. priora occupat folia.

(l) Praemittitur praefatio JOH. ANDREAE Alerienfis Episcopi cum multis versibus AUSONII de SVETONIO, & tandem haec leguntur: *Tibi, PATER BEATISSIME, omnes vitam optant, & felicitatem diutissimam. Dominici natalis MCCCCCLXX., Pontificatus vero Tui anno VII.* Et haec duo occupant priora folia. Editionem hanc possidet Bibliotheca Corsiniana. Praefationem vero refert Card. QUIRINIUS pag. 191.

M. TULLII CICERONIS epistolae ad Atticum, Brutum, & Quintum Fratrem una cum praefatione Joh. Andreae. *Impressum Romae opus in domo Petri, & Francisci de Maximis, juxta Campum Florae, praesidentibus Magistris Conrado Sweynbeym, & Arnoldo Panartz, anno Dominici natalis MCCCCCLXX., S D.N. Domini Pauli II. Veneti Pont. Max. anno VI., Urbe & Ecclesia florente.* in fol. (m).

TITI LIVII Historiarum libri superstites ex editione, & cum praefatione Joh. Andreae.

Aspicias illustris Lector &c.

. *contribuere domum.* in fol. (n).

IL.

(m) Praefatio, quam retulit Card. QUIRINIUS pagina 87., praemittitur operi, & terminatur sic: *Datum Romae anno Dominici natalis MCCCCCLXX., Pontificatus tui gloriosissimi anno sexto.* In hac JOH. ANDREAS se dicit plurimum fuisse adjutum a Cardinali PICCOLOMINEO PAPIENSI. Duplex exemplar exstat apud Patres S. Mariae de Populo.

(n) Praefationem operi praemissam refert Card. QUIRINIUS pag. 149. In hac totus est ALERIENSIS in laudibus urbis Venetiarum, memorans scilicet, ab ea Romam migrasse inter eruditos doctiores, eamque Romae subministrasse, quod ad artes, & scientias spectat;

ILLUSTRIUM Virorum epistolae. *Impr. Romae in domo Petri, & Francisci de Maximis* MCCCCLXX. in fol. (o).

Sancti JOH. CHRYSOSTOMI Homiliae in Evangelium Sancti Johannis, interprete Franc. Aretino (p). *Rome in Sancti Eusebii Monasterio scripte, & diligenter correcte anno Domini MCCCCLXX., die Lunae XXIX. mensis octobris, Pontif. S. in Christo Patris, ac Domini nostri Domini Pauli divina providentia Pape Secundi, anno ejus septimq. Expliciunt, Deo laus.* in fol. (q).

L

Bi-

stat, quidquid produxit perfectius, & similia. VICTORINUM etiam FELTRENSEM ibi primum appellat, qui LIVIUM aperuerit, Omni anni nota destituitur haec editio, quae tamen communiter creditur edita sub anno 1470. Vide quid de ea dictum sit sub anno 1469., ubi de CAMPANI *Liviana editio*. Exstat autem in Biblioth. Vaticana sub num. 7238., & 7239.

(o) Nixus fide *Annal. Typographicor.* parentis Tom. I. edit. anni 1733. pag. 299. hunc refero, sed uberiori mihi videtur indigere confirmatione.

(p) FRANCISCUS hic ex Aretinae urbis ACCOLTORUM familia prodiit, excelluit autem in Graecis, ac Latinis litteris. De hoc fufe differit JOHANNES M. MAZZUCHELLIUS *de Scriptoribus Italiae* Tom. I. Part. I. pag. 72.

(q) Operi praemittitur prologi species, in quo FRANCI-

MCCCCLXXI.

Biblia Sacra Latina cum opusculo Ari-
steae de 70. Interpretibus, una cum Epi-
sto-

CISCUS ARETINUS dicitur hanc versionem fecisse. Hunc vero sequitur index 13. foliorum una cum *Epistola* FRANCISCI ARETINI ad COSMUM MEDICEM. Prologus autem, & epistola exstant in *Catalogo Smithiano* pag. 89., & sequent. Librum hunc autem vix novit Card. QUIRINIUS pag. 254. Licet autem editio haec careat Typographi nomine, certo tamen affirmo GEORGIUM LAVERUM hanc vulgasse, quem per tres annos ad minus praela sua habuisse constat in praedicto S. Eusebii (ordinis S. Caelestini) Monasterio, in cujus probationem satis sit legere subscriptionem, quae exstat in coronide *Tractatus de institutione simplicium Confessorum* in hoc Monasterio edit. anno 1472., non vero in fine *Libri sexti Decretalium*, ut mendose scripsit Cardinalis QUIRINIUS pag. 254. De LAVERO autem supra dictum est cap. IV. pag. 85., & seq., & cap. V. pag. 109., & seq. Eodem autem tempore, ac anno, ut suspicor, idem LAVER sermones ejusdem S. JOH. CHRYSOSTOMI edidit, forsan ut fierent pars dicti voluminis Homiliarum; idem enim omnino est character, & eadem charta. Constat ex 99. foliis, & quaevis pag. 27. lineis. Initio dicuntur e Graeco in Latinum facti hujusmodi Sermones, ac *adhibitis postea Hellulis* loco nominis, ac in epistola dedicatoria appellatur Maecenas: PATER *praeclarissime*, absque ullo quovis nomine. Prae-stantis hujus Codicis exstat exemplar unum apud Patres

Itolis Joh. Andreae, & Mathiae Palmerii
ad Paulum II.

Aspicis illustris Lector &c.

.....contribuere domum.

MCCCCLXXI, in fol. Tomi duo. (a)

L 2

S. Cr-

tres S. Mariae de Populo, & apud Patres Congregationis B. Petri Pisani ad S. Onuphrium; Homiliarum vero exstat unum quoque in Casanatensi Bibliotheca.

Locus hic esset referendi innumeras quasi editiones a laudato Typographo in praedicto Monasterio vulgaras, dirigentibus praela POMPONIO LAETO, BARTHOLOMAEO PLATINA, aliisque eruditis; ab hoc enim anno usque ad 1472. multi prodire libri; sed quia praetermisit in iis omnibus editionis annum, ideo ipsas ad incerti anni editionum indicem revocamus.

(a) Textui Biblico praemittuntur duae epistolae laudatae, quae una cum Aristeia constituunt XIV. folia. Utramque vero epistolam retulit Card. QUIRINIUS pag. 123. Tomus primus terminatur cum Psalterio absque subscriptione, & secundus incipit cum praefatione D. HIERONYMI in libros Salomonis, & terminatur cum Apocalypsi, & subscriptione relata, & sequitur insuper index interpretationum Hebraicorum nominum. In Bibliotheca Vaticana reperitur num. 62., & 63., & in Angelica. MATHIAS autem PALMERIUS, qui medio saeculo XV. floruit, erat Abbreviator, & Secretarius Pontificius, de quo vide Clariss. BONAMICIUM *De claris Pontificiarum epistolarum Scriptoribus impr. Romae in 8. pag. 210.* Obiit autem anno 1483. aetatis suae 60.

S. CYPRIANI epistolarum opus una cum
praefatione Joh. Andreae ad Paulum II.

Aspiciis illustris Lector &c.

. *contribuere domum.*

MCCCCLXXI. in fol. (b).

SILII ITALICI Punicorum Libri XVII.
recognoscente Joh. Andrea. *Anno Domi-
nici natalis MCCCCLXXI., die V. mensis
aprilis, Summo Pont. Paulo II. Veneta,
anno Pont. VII. Joh. An. Episcopus Alerien-
in Insula Cyrno recognitionem absolvit
diebus circiter XV. Lector benevole vale
perpetuo.*

Aspiciis illustris Lector &c.

. *contribuere domum.*

in fol. (c).

HE-

(b) Praemittitur praefatio JOH. ANDREAE, quam
pag. 128. retulit Card. QUIRINIUS. Inter libros CON-
RADI, & ARNOLDI unus est ex rarioribus, vixque ob-
vius est in Bibliothecis Romanis. Exstabat autem e-
xemplar unum in selectissimo Museo DOM. CREVEN-
NAE Amstelodami.

(c) Nullam editioni huic praemisit epistolani JOH.
ANDREAS, nisi tamen expertae fuerint omnes sortem,
quam multas in variis suis libris expertas fuisse testa-
tur in praefatione ad *Epistolas Ciceronis ad Brutum*, &c.
anni 1470. Igitur immediate textus auctoris incipit,

&c lau-

HESIODI Georgicorum Libri duo , & **CALPHURNII** Bucolicum Carmen e Graeco in Latinum versu per Nicolaum de Valle , & Pio II. nuncupati . in fol. (absque anni nota) (*d*)

SILIUS ITALICUS Punicorum Libri XVII. ex editione Pomponii Laeti . *Opus jam neglectum Pomponius recognovit anno Dom. MCCCCLXXI. VI. Calend. maji Romae .* in fol. (*e*) .

L 3

Pu-

& laudata subscriptione terminatur . Existat autem in Bibliotheca Vaticana num. 10875. , in Corsiniana , in Casanatensi , & in Janiculensi S. Onuphrii .

(*d*) Versionem hanc **HESIODI** , & **CALPHURNII NICOLAI** de **VALLE** juvenis ingenii extraordinarii , sed nimis cito mortis fato erepti , ut dicam infra , edidit ipse **JOH. ANDREAS** , & quia exiguae molis est volumen , id consilii cepit **JOH. ANDREAS** , ut compingeretur una cum **SILIO ITALICO** , sicuti saepius simul compacti inveniuntur . Talia sunt v. g. exemplaria Vaticana num. 10875. , & num. 10849. , & Janiculense apud S. Onuphrium . Observandum etiam quandoque compingi cum **OVIDIO JOH. ANDREAE** *hujus anni* .

(*e*) Editio haec rarissima immediate a textu auctoris incipit absque epistola , & in fine voluminis legitur synopsis vitae auctoris cum relata subscriptione . Non e praelis **CONRADI** , & **ARNOLDI** emerfit . haec editio ,

ut

PUBLII OVIDII NASONIS opera cum
Epistola Joh. Andreae ad Paulum II.

Aspicis illustris Lector

. contribuere domum .

in fol. Tomi duo (f).

M. TUL-

ut contendit DEBURE *Tom. III. num. 2793.*, sed LAVER in *Monasterio S. Eusebii* hanc vulgavit, tum quia POMPONIUS praeli LAVERII erat director, tum quia adversatur index librorum ab illis opificibus impressorum usque ad annum 1471. Librum hunc ignorarunt omnes Bibliographi, DEBURIO excepto, nec huc usque aliud exemplar agnoscitur praeter illud, quod exstat in Bibliotheca Regia Parisiis. Eruditis notum erat, POMPONIUM lucubrationes edidisse in SILIUM, sed hunc usque in tenebris latuerant, de quo conqueritur FABRICIUS *Biblioth. Latinae lib. II. cap. IX. novae edition. Tom. II. pag. 174.*

(f) Editionis hujus rarissimae Tomus I. exhibet tantum XV. *Libros Metamorphoseon*, quibus praemittitur JOH. ANDREAE ad PAULLUM II. epistola a Card. QUIRINIO *pag. 169.* relata, quae sic terminatur: *Caelera omnia Poetae opera quanta curâ possumus congregamus, ut lentissimus Vates in duobus legi totus voluminibus possit. Romae quinto decimo Kalen. augusti MCCCCCLXXI. Pontificatus tui candidissimi an. VII.* Volumini vero finem imponit solita subscriptio sine nota anni. Tum II. Tomus continet *Elegias de Arte amandi, Pulicem, de remedio amoris, Consolationem ad Liviam, Epistolas Heroides, Ibiem, Libros tristium, & Fastos*. Licet nulla omnino exstet ibi subscriptio, nec nota loci, anni

M. TULLII CICERONIS Orationes una cum praefatione Joh. Andreae ad Paulum II.

Aspicis illustris Lector &c.

..... contribuere domum.

MCCCCLXXI. in fōl. (g).

M. T. CICERONIS Officia, Paradoxa, de amicitia, & senectute, de natura Deorum, de divinatione, Tusculanae quaestiones, de finibus, fato, petitione consultatus, pars libelli de Philosophia, Timaeus, Academica, & de legibus: omnia ex editione Joh. Andreae.

L. 4

A/-

anni, aut typographi, volumen tamen hoc ob characterum conformitatem ex eadem prodiisse officina constat; & ex *indice* toties memorato ad SIXTUM IV. reipsa impressum est anno 1471., nec prius, ut indicant relata superius JOH. ANDREAE verba: *Quanta cura possumus congregamus*, nec posterius, cum in *indice* anni 1472. una cum *Libris Metamorphoseon* appellantur & Elegiae. Exstat autem integrum opus in Bibliotheca Vaticana sub num. 10896., primum vero dumtaxat videre est in Janiculensi Sancti Onuphrii.

(g) Praeest Epistola JOH. ANDREAE a Card. QUIRINIO pag. 92. relata. *Data est autem haec Romae natalis Dominici M. CCCCLXXI. Pontificatus vero Pauli II. anno VII.* Hanc sequitur index orationum in ea contentarum, & volumen terminatur solita subscriptione. Exstat apud S. Mariam de Populo, & apud S. Onuphrium.

Aspicias illustris Lector &c.

..... *contribuere domum.*

MCCCCLXXI. XX. *septembris* in fol. (b).

Ejusdem M. T. CICERONIS Epistolae familiares ex editione Joh. Andreae.

Aspicias illustris Lector &c.

..... *contribuere domum.*

MCCCCLXXI. *die V. septembris.* in fol. (i).

STRABONIS Cappadocis rerum Geographicarum Libri XVII. Latine ex versione Guarini Veronensis (k), & Gregorii Typhernatis

(b) Vix hanc novit editionem QUIRINIUS, & pag. 89. dicit tantum: *pariter orationes CICERONIS* (a CONRADO) ann. 1471. Terminatur autem volumen mole sua maximum subscriptione solita, absque Epistola JOH. ANDREAE. Editio haec tantae est raritatis, ut nisi ab indice ad SIXTUM IV. primo designaretur, locus esset dubitandi de ejus existentia.

(i) Licet eruditissimi Bibliographi auctoritate innitatur haec editio, nempe DAVIDIS CLEMENT *Biblioth. historique, & curieuse Tom. VII. pag. 129.*, ubi ampla exstat ejus descriptio, nihilominus dubia est, quia ipsi non favet index ad SIXTUM IV. Dicit autem auctor laudatus, ante subscriptionem legi: JOH. AN. EPISCOPUS ALERIENSIS *recognovit Rome*; & se unum tractasse exemplar in urbe HANNOVERAE apud D. DUVE.

(k) GUARINUS Veronensis patria, Graecis, ac Latinis

natis (l) cum praefatione Joh. Andreae ad Paulum II.

Aspicis illustris Lector &c.

..... contribuere domum.

in fol. (m).

P. VIRGILII MARONIS Bucolica, Georgica, & Aeneis, una cum opusculo, quod communiter appellatur XIII. liber Aeneidis. MCCCCLXXI.

*Minciadae quicumque cupit cognoscere
Vatis*

*Carmina, seu quisquis Vegi simul optat
habere*

Me

tinis litteris eruditissimus eas Venetiis, Ferrariae, Veronae, Florentiae, & tandem Romae maximo omnium plausu docuit, & in hac ultima obiit anno 1460. Fuisse de eo loquitur Marchio SCIPIO MAFFEIUS *Veronae illustratae Part. II. pag. 131.*

(l) Hic pariter utraque lingua peritus, & professione Medicus *Asiam*, & *Africam* STRABONIS latine vertit, & GUARINUS *Europam*. GREGORIUS florebat circa medium XV. saeculi.

(m) Praefixa est fronti epistola JOH. ANDREAE a QUIRINIO pag. 223. relata. Opus sequitur index librorum, & capitum, & clauditur subscriptione relata, sed absque anni nota. Cum autem epistola dirigatur ad PAULLUM II., qui obiit mense julio anni 1471., ideo ante finem anni hujus imprimi debuit. Hujus etiam fidem facit *index ad SIXTUM IV.*

*Me legat: aut fratris parvo numerosa
juventus*

*Uno eodemq; sumus pressi sesquisq; locoq;
Non Salomon neq; Hyram nō Daedalus
atq; Sibyla*

*Graecia non omnis sapientibus inclyta q̃ q̃.
Non armis Romana potens aequandaq;
divis*

*Gloria jactavit tali sese arte decoram.
Nos igitur peperit patrem qui nomine
primum*

Retulit alter Adam formis pressit abenis.
in fol. (n).

Jo-

(n) Multi hanc editionem splendidam Romae factam affirmarunt, non alia ducti ratione, quam nomine ADAMI, quod de ADAMO ROT intelligi volunt, absque eo quod ullo nitantur firmo argumento, quo id adstruant. Immediate a textu incipit volumen absque quavis epistola, & in fine post anni designationem sequuntur continuo barbari versus relati. Ampla existat ejus descriptio apud DEBURE num. 2660. Ex eodem caractere, & apud eundem Typographum eodem probabiliter anno prodiit libellus *Elegantiorum* AUGUSTINI DATHI sine nota anni, in cujus fine legitur:

*Presserat hoc primo placuit formare (pro formare) secundo
Ne desit quodvis sit brevis: doctus Adam.*

in 4. Ab eodem DEBURIO describitur, & ADAMO ROT adscribitur *Bibliographiae* num. 2268.

JOHANNIS TORTELLII Arretini Commentaria Grammatica de orthographia dictionum e Graecis tractarum (o) ad Nicolaum V. una cum praefatione Adam de Montalto Genuensis ordinis S. Augustini (p).

Hoc opus exactum est Tortelli insigne Johannis,

Quo sunt scripta soni nomina cuncta graves.

Insculptum est Rome in domo de Taliacoxis sub jussu Ulrici Galli Teutonici: & Simonis Nicolai Lucensis anno Do. MCCCC-LXXI. Pont. Sixti IIII. Genuensis anno primo. in fol. max. (q) .

LAU-

(o) JOH. TORTELLIUS Cathedralis Ecclesiae Arretinae Archipresbyter, Romam anno 1445. se contulit, NICOLAO V. Summo Pont. penquam dilectus fuit. De eo fuse differit APOSTOLUS ZENUS in opere, cui titulus: *Giornale de' Letterati Tom. XI. pag. 306.*

(p) ADAMUS de MONTALTO ex Ordine S. AUGUSTINI, & patria Genuensis multa scripsit. De eo autem jam aliqua memoravi sub anno 1468., ubi de LACTANTIO. Obiit autem circa annum 1480.

(q) Praeest operi epistola Fr. ADAMI ad PHILIPPUM Arelatensem Archiepiscopum, in qua agitur de laudibus auctoris, & operis, & in medio haec leguntur: *Sub Sixti quarti Genuensis Pontificio, quo tempore scientia*

LAURENTII VALLAE *Elegantiarum linguae Latinae ad Johannem Tortellium Libri VI. (r). D. G. anno gratiae MCCCC-LXXI. Rome in Pinca Regione, Paulo sedente II. anno Pontificatus sui VII. B. R. M. in fol. (s).* Jo-

zia in lucem venit: viri circumspicii Ulricus Gallus Teutonius, & Simon Nicolai Lucensis opifices impressoriae facultatis magnis sumptibus, & impensis instrumentorum ad hujusce artis indigentiam opportunorum: hoc inchoatum ad finem laudabilem detorserunt. Deinde sequitur prooemium TORTELLII ad NICOLAUM V., in quo agitur de cura hujus Summi Pontificis pro formanda Bibliotheca Vaticana, & volumen terminatur modo supra relato. Exstat autem in duabus Romanis Bibliothecis, nempe apud S. Andream de Valle, & apud S. Mariam de Ara Caeli.

(r) LAURENTIUS VALLA patria Romanus, & Canonicus S. Johannis Lateranensis, Latinae orationis studiosissimus natus est anno 1415., & obiit an. 1457.

(s) Operi praeceunt folia XII., quae occupantur 20. versibus LUCIDI ARISTOPHULI SURRONEI in laudem Typographiae; tum epistola VALLAE ad TORTELLIUM sequitur, & tandem index *librorum*, & *capitum*, ita ut *fol. verso* hujus indicis legantur sequentes versus:

Custos arcis Tarpeie &c.

& reliqui, sicut jam supra pag. 31. etiam relati sunt. Deinde subjungitur:

*Multus eras primum, Laurenti plurimus es nunc
Haec tu Messani dona Johannis habes.*

Im-

JOHANNIS DE ARRAGONIA (z) Proto-
notarii Apostolici Oratio habita ad Si-
xtum IV. nomine Ferdinandi Regis una
cum praefatione Joh. Philippi de Ligna-
mine; item ejusdem Joh. de Arragonia ad
Regem Ferdinandum oratio, cum ab ur-
be Roma Neapolim reversus ipsi gratias ex-
hibet de benigna sua apud Summum Pon-
tificem receptione propter ejus litteras
commendatitias. *Impr. apud Joh. Philipp.
de Lignamine. MCCCCLXXI. in fol. (u).*
BER-

*Impresse sunt in domo nobilis viri JOHANNIS PHILIPPI
de LIGNAMINE de Messina, ut supra, Scutiferi S. D.
N. Pape. Opus vero terminatur subscriptione supra re-
lata. Ex his subscriptionibus constat, ULRICUM HAN
impressisse in Pinca Regione, & id praestitisse pro PHI-
LIPPO de LIGNAMINE etiam sub PAULO II. Vide ubi
de edition. antiquior. absque nota loci, & anni. Re-
fert FABRICIUS *Hb. XX. Biblioth. med. Latin. Tom. VI.
pag. 281.* Exstat autem exemplar unum in Bibliotheca
S. Mariae Arae Caeli.*

(z) JOH. de ARRAGONIA obiit in fine XV. saeculi.

(u) Subscriptio relata exstat post primum opusculum,
sed utrumque simul compingitur, & ejusdem est cha-
racteris. Hujus autem fit mentio apud MAZZUCHEL-
LIUM in opere, cui titulus: *Scrittori d' Italia Tom. I.
Part. II. pag. 227.* Exstat autem in Bibliotheca Ale-
xandrina Archigymnasii Romanae Sapientiae.

BERNARDI JUSTINIANI (x) Oratio gratulatoria ad Sixtum IV. contra Turcas nomine Senatus Veneti *In domo nabilis Viri Job. Philippi de Lignamine Siculi Scutiferi Papae Sixti IV., anno ejus primo, & millesimo quadringentesimo septuagesimo primo.* in fol. (y).

SIXTI IV. Pont. Max. Commentaria contra errores Carmelitae. *Impr. Rome 1471.* in fol. (z).

Lectura DOMINICI DE S. GEMINIANO super sextam partem sexti libri Decretalium (aa) *Nulla calami exaratione, sed quadam artificiosa karacterizandi, ac im-*

(x) BERNARDUS JUSTINIANUS LEONARDI Procuratoris filius variis functus est legationibus, & obiit senio confectus anno 1489.

(y) Libellus est tantum novem plagularum. Hunc tractavi in Bibliotheca Vaticana num. 6978., & in Alexandrina Archigymnasii Sapientiae.

(z) Ita a GUILLELMO CAVE *Appendice ad scripta Ecclesiasticos* pag. 122. edit. anni 1705., sed valde dubium est ipsum confudisse hunc librum cum *Tractatu de Dei potentia* hujus auctoris, quem seorsim ab aliis ejusdem opusculis ipsum offendisse probabile est. De hoc autem fiet mentio *sub anno 1473.*

(aa) DOMINICUS ex S. GEMINIANO fuit auditor JOH. de BUTRIO, clarus Jurisconsultus circa medium XV. saec-

imprimendi inventione completa feliciter ... per Magist. Adam Rot Clericum Metensis dioecesis anno MCCCCLXXI., die vero Lune ultima septembris. in fol. (bb).

EUTROPIUS, ac PAULUS DIACONUS de Historiis Italicae Provinciae, & Romanorum..... *Rome impressus anno Dñi MCCCCLXXI. die Lune, XX. mensis maii. Pont. S. in Christo Patris, ac Dñi nostri Domi Pauli Divina providentia Pape secundi, anno ejus septimo. Explicit. in fol. (cc).*

Regulae, ordinationes, & constitutiones Cancellariae Sanctissimi Dñi nostri Domini Sixti Divina providentia Pape IIII. *Scripte, & correcte in Cancellaria Apostolica ...*

Date

XV. saeculi floruit. De hoc fuse agitur apud COPPIUM in *Viris insignibus Sangemitanensibus*, impr. Florentiae 1695. in 4.

(bb) Ita hunc retulerat MENTELIUS in *Paraenesi de vera Typogr. origine pag. 73.*, excepto, quod scripsit *ultima decembris pro ultima septembris*. Exstat autem apud S. Mariam de Populo.

(cc) Praeunt operi octo folia indicis materialium, quae immediate opus consequitur; terminatur vero allata subscriptione. Hunc, aliquotque ex superioribus non novit Cardinalis QUIRINIUS. Exstat tamen haec editio in Biblioth. Vaticana num. 7194., in Angelica, & apud S. Mariam de Populo.

Date in crastinum assumptionis suae ad summi Apostolatus apicem, videlicet die decima mensis augusti anni a Nativitate Domini MCCCCLXXI. in 4. (dd).

NONIUS MARCELLUS de Lingua Latina. *Impr. Romae MCCCCLXXI. in fol. (ee).*

Biblia in lingua volgare tradotta da NICCOLÒ DI MALERMI Roma MCCCC-LXXI. in Kalende d'ottobrio in fol. Tomi duo (ff).

Ni-

(dd) Non aliunde editio haec mihi innotuit, quam ex MAITTAIRIO, qui eam ex PROSPERO MARCHAND accepit. Ait autem MARCHAND se hunc librum tractasse, esse formae in 4. parvo, absque nota loci, & Typographi, & quod regulas sequantur taxae ejusdem Cancellariae. Ego hanc sedulus per Romanas Bibliothecas investigavi, mihiq; affirmaverat eruditus quidam hanc haberi in laudata Bibliotheca Archigymnasii Sapientiae, sed ibi etiam frustra quaesivi.

(ee) Ita refertur in Catalogo *Bibliorb. Meaddianae* impr. Londini in 8. pag. 86., ubi appellatur sub hac nota: *Romae 1471. editio princeps*. Forfan haec eadem est, ac illa, quam MAITTAIRE *Tom. I. pag. 304.* refert, & in cujus fine legitur: *Finis libro laus & gloria Christo MCCCCLXXI.*

(ff) Horum Bibliorum titulum, ac subscriptionem de verbo ad verbum sumpsi ex *Catalogo Regio Parisino. Tom. I. Theolog. pag. 13. num. 188.*, sed tamen haec
cre-

MCCCCLXXII.

NICOLAI DE LYRA (a) Commentar. in
Biblia ex editione Joh. Andreae una cum
ejus epistola &c.

Aspicias illustris Lector &c.

..... contribuere domum.

MCCCCLXXI. & LXXII. in fol. To-
mi V. (b).

M

Ro-

credo esse, de quorum interprete, & loco impressionis
disputatur inter eruditos Italiae. Sic v. g. APOSTO-
LUS ZENUS in notis ad Fontaninianam Bibliothecam
Italicam Tom. II. pag. 421. agens de duplici diversa
Biblicorum in lingua vulgari editione, hancque nostram
habens prae manibus eam expresse a versione Maler-
mitana diversam affirmat, destitutamque esse agnoscit
vel ipso loco impressionis. Quidquid sit, haec est
brevis ejus descriptio in Tom. I. Novem textui sacro
praemittuntur folia indicis, & prologi S. HIERONY-
MI, & titulus Genesis colore rubro capitali caracte-
re imprimitur, in quo haec discrepat ab alia Italica
ejusdem anni editione. Terminatur vero Tomus pri-
mus cum Psalterio. Secundus vero terminatur cum
Apocalypsi, in cujus fine legitur: *E il fine del novo
Testamento MCCCCLXXI. in Kalende de octabrio.*

(a) In Normannia natus, ex Judaco factus Christianus
Ordinis Minorum regulam professus est anno 1291.,
obiit vero Parisiis valde senex anno 1340.

(b) Tom. I. impresso anno 1471. praemittitur epi-
stola

ROBERTI DE LITIO (c) Opus Quadragesimale.

Aspicis illustris Lector &c.

..... *talia multa simul.*

MCCCCLXXII. die vero XVII. novembris. in fol. (d).

C. SVETONII TRANQUILLI Vitae XII. Caesarum ex editione 2. Joh. Andreae.

Aspicis illustris Lector &c.

..... *talia multa simul.*

MCCCCLXXII. die XVII. septembris in fol. (e).

JUSTINI Historiae ex Trogo Pompeio una cum historia Romana Lucii Ann. Flori, edente Joh. Andrea. *As-*

stola JOH. ANDREAE ad SIXTUM IV. data die 13. novembris an. 1471., & in fine solita subscriptio: Die XVIII. novembris. In 2. XXVI. maii 1472. In 3. XIV. januarii. In 5. XIII. martii, & in hujus fine exstat epistola, & libellus JOH. ANDREAE ad SIXTUM IV. in favorem Typographorum supra relatus. Exstat autem in Bibliotheca Angelica, Corsiniana, Aracaelitana, & Janiculensi S. Onuphrii.

(c) ROBERTUS CARACCIOLUS Lycii in Regno Neapolitano initio XV. saeculi natus Ordinis Minorum regulam professus est, & obiit anno 1495.

(d) Exstat exemplar unum apud S. Mariam de Populo.

(e) Reperiuntur quidem AUSONII *versus* de SVETONIO, sed non amplius apparet praefatio. Exstat vero haec editio in Bibliotheca Aracaelitana.

Aspicias illustris Lector &c.

..... *talia multa simul.*

MCCCCLXXII. die XXVI. septembris in fol. (f).

TITI LIVII Historiarum Romanarum decades.

Aspicias illustris Lector &c.

..... *talia multa simul.*

in domo Petri de Maximis. MCCCCLXXII. die XVI. julii. in fol. (g).

C. JULII CAESARIS Commentaria de bello Gallico ex editione secunda Joh. Andreae una cum ejus praefatione. Anno Christi MCCCCLXXII. die vero XXV. mensis augusti. Romae in domo Petri de Maximis. in fol. (h)

M 2

Au-

(f) Ideo praefertur haec editio illis JANSSONII anni 1470., & ULRICI HAN sub anno 1469., quia secum editam habet FLORI *Historiam*.

(g) In hac editione deficit epistola JOH. ANDREAE ad PAULUM II. Volumen immediate incipit ab epitome XIV. decadum, & sequitur *registrum* codicum. In fine ultimae decadis legitur subscriptio eo modo, quodam hic subjeci. Aliqui Bibliographi indicant quamdam LIVII editionem hujus anni Italica lingua expressam, sed nullo fundamento nititur eorum assertio.

(h) Praestit eadem epistola, ac in editione anni 1469., una

AULI GELLII Noctes Atticae, ex editione secunda Joh. Andreae.

Aspicias illustris Lector. &c.

. talia multa simul.

In domo Petri de Maximis MCCCCLXXII. die VI. augusti, in fol. (i).

PUBLII TERENTII Comoediae cum commentariis Aelii Donati.

Aspicias illustris Lector &c.

. talia multa simul.

MCCCCLXXII. die X. decembris. in fol. (k).

M. Tu-

una cum registro, & textus terminatur subscriptione hic subjuncta. Non diffitetur ipse QUIRINIUS Cardinalis hanc a priori vere deferre, nempe pag. 146. Exstat autem in Vaticana Bibliotheca num. 7216.

(i) Non amplius apparet praefatio Episcopi ALERIENSIS, praefixa editioni anni 1469., sed terminatur 38. versibus JOH. ANDREAE in prima editione exstantibus. Quaevis pagina est 38. linearum, tum tituli capitum, & librorum, qui in prima editione erant manuscripti, imprimuntur in hac secunda. Exstant in fine 15. folia indicis, quae terminantur cum allata subscriptione. Exstat autem in Bibliotheca Corsiniana.

(k) Volumen incipit cum synopsi vitae TERENTII cum aliquibus in ipsius Comoedias observationibus, & terminatur allata subscriptione. Si fides foret habenda
LA-

M. TULLII CICERONIS epistolae ad familiares. Impr. Romae apud Sweynheym, & Pannartz anno MCCCCLXXII. in fol. (l).

CLEMENTIS QUINTI Constitutionum opus. Impr. Romae per Leonard. Pflug, & Georgium Laver MCCCCLXXII. in fol. (m).

Sextus Liber Decretalium per Leonard. Pflug, & Georg. Laver Romae MCCCCLXXII. in fol. (n).

Tractatus de institutione simplicium Confessorum a Patre Fratre Antonino Ord. Fratr. Praedicatorum.

*Studio correctâ diligenti, sepeque lectâ
Per Celestinum nomine, sed re pulveri-
num* M 3 *San-*

LACAILLE *bibliothèque de la librairie* pag. 17., hujus anni adhuc aliam TERENCE editionem absque Commentariis apud eosdem artifices excusam haberemus; sed ipsius testimonium confirmatione indiget. Exstat autem hic relata editio in Biblioth. Angelica.

(l) Haec editio sola MAITTAIRII auctoritate innititur *Tom. I. pag. 314.*, nec ampliorem dat illius descriptionem.

(m) Haec editio constat ex indice *Bibliothecae exquisitissimae* HADRIANI MOETIENS, impressio *Hagae Comitum* anno 1732. in 8. *Part. I. num. 429.*

(n) Ita ex LACAILLE loco supra citato pag. 18. Hujus tamen existentiam confirmare videtur Cardinalis QUIRINIUS pag. 254. dicens in fine hujus libri extare octo versus, quos sub sequenti articulo referam.

*Sancto in Eusebio degentem Coenobio.
Qui me scribebat Ge. Laver nomen ha-
bebat,*

*Rome versatus tunc, sed Herbipoli natus.
Anno milleno quater C. sep. que deno
Bis uno juncto, sed mense sub februo.
Sub quarto Sixto Pontifice Zeraphico.*

in 4. parvo (o).

Confessionale S. Antonini MCCCC-
LXXII. in 4. (p).

*Sextus Liber Decretalium. Alma in ur-
be Roma totius mundi regina &c. ad Dei
laudem, industrieque est consummatum per
Udal-*

(o) Ex his Rithmis constat, GEORGIUM LAVER impressisse in Monasterio S. Eusebii, ubi a Cardinali OLIVERO CARAFFA illius Monasterii Titulari adscitus fuerat, & ejus praeli correctorem pro eo libro fuisse Religiosum quemdam illius Monasterii. Editio haec rarissima est, aurique pondere in auctionibus solvitur: unum enim 3400. libris Gallicis solutum videre mihi contigit.

(p) Editionis hujus omnimoda est affinitas cum characteribus superioris. Hanc ergo adscribere GEORGIO LAVER nullo modo dubito, licet deficiat Typographi, & loci nomen; & forsan ob hanc rationem MAITTAIRE pag. 312. unam tantum simpliciter refert sub nomine hujus Typographi. Sub una columna vero imprimitur, & quaelibet pagina est 29. linearum. Exstat in Bibliotheca apud S. Petrum ad Vincula.

Udalricum Gallum, & Simon. de Luca
 MCCCCLXXII., *die vero XIII. octobris.*
 in fol. (q).

Consilia FRIDERICI DE SENIS (r). *Rome*
impress. per Magistrum Adam Rot Metens.
Diocef. Clericum anno salutis MCCCC-
LXXII. XXV. junii, sub Sixto IIII. Pon-
tifice Maximo. in fol. (s).

Ejusdem FRIDERICI Tractatus super per-
 mutatione Beneficiorum cum additionib.
 Dominici de Lapi de Podioboniti. in fol.,
abſque anni nota (t).

Consilia ANTONII DE BUTRIO (u). *Ra-*
 M 4 *me*

(q) In hac subscriptione aemulatus est UDALRICUS GALLUS subscriptiones Moguntinas SCHOEFFERII, & FAUSTI. Editionem autem hanc tractavi apud S. Mariam de Popolo.

(r) FRIDERICUS de SENIS Jurisconsultus celebris variis in Italiae Academiis docuit, & praesertim Perusii. Floruit autem anno 1312.

(s) Duo haec ejusdem auctoris opera suppeditat mihi SCHWARTZIUS in indice librorum saeculo XV. impressorum, edito Norimbergae ann. 1727. in 8. pag. 104.

(t) Ex eadem forma, ex eodem charactere, ac praecedens, simulque compactum sub antiqua ligatura testatur SCHWARTZIUS loco citato; illud ergo eidem Typographo adscribamus.

(u) ANTONIUS de BUTRIO, patria Bononiensis,

*me impr. per Magist. Adam Rot Metensis
Dioecesis Clericum an. MCCCCLXXII. in
fol. max. (x).*

M. TULLII CICERONIS Orationes.

*Hoc ingens Ciceronis opus, causasque fo-
renses,*

*Quas inter patres dixit, & in populo,
Tu quicumque leges. Ambergau natus
abenis*

*Impressit formis: ecce magister Adam.
MCCCCLXXII. in fol. (y).*

**Meditationes JOHANNIS DE TURRECRE-
MATA super figuras S. Mariae de Minerva.
Die 24. decembris MCCCCLXXII. in fol.
cum figuris editio 2. (z).**

An-

variis in Italiae locis Jurisprudentiam professus est, o-
biit autem Ferrariae anno 1408.

(x) Ita mihi constat ex SCHELHORNIO in *Tom. XII.
Miscellaneorum Lipsiensium pag. 68.*

(y) Rarissima haec editio communiter ab eruditis
adscribitur ADAMO ROT, quia nullus alius agnosci-
tur Typographus hujus nominis, qui ante annum 1476.
praela habuerit. In fine autem leguntur quatuor relati
versus cum anni nota. Haec autem in auctione libro-
rum DOM. DUFAY *Parisis anno 1725.* vendita fuit
100. *libras Galliae*; In altera vero librorum Cardinalis
DUBOIS 100. *florenos.*

(z) Prodiit cum iisdem omnino characteribus ULRI-
CI

Antiquae Decisiones Rotae Romanae, collectore, & editore GUILLELMO HERBORCH Alamanno. in fol. max. (aa).

Novae Decisiones Rotae Romanae ex ejusdem HERBORCHII editione. *Alma in urbe Roma totius mundi regina, & dignissima imperatrix, quae sic ut prae caeteris urbibus dignitate praestet, ita ingeniosis viris est referta; non atramento plumali, neque stylo aereo, sed artificiosa quadam adinventione imprimendi, seu characterizandi sic effigiatum ad Dei laudem, industrieque est consummatum per Udalricum Gal-*

CI GALLI, ac editio anni 1467. Hujus autem amplam exhibent descriptionem *Relationes Göttingenses Germanicae ad diem martii ann. 1760. pag. 265., & sequent.,* teste MEERMANN *Origin. Typogr. cap. VIII. pag. 205., & cap. IX. pag. 250.* Praeterea exemplar alterum exstabat apud DOM. DUFAY Parisiis, ut in *Catalogo* num. 4241.

(aa) Editio haec caret anni, loci, & Typographi indicibus, sed ex eodem caractere in eodem volumine compingitur, ita ut evidens sit fuisse impressam pro prima parte totius voluminis. Mihi autem contigit hanc invenisse separatam, & ex hoc priorum possessorum, aut pro prima vice libros compingentium vitio secutae sunt innumerae illae editiones, quae nunc alio titulo designati nequeunt, quam hoc; *Absque ulla anni nota editio.*

Gallum, & Simonem de Luca anno Domini MCCCCLXXII., die vero XX. novembris. in fol. max. (bb).

CATULLUS, TIBULLUS, PROPERTIUS, STATII SYLVAE. *Tabula librorum, qui sunt in praesenti volumine: Albius Tibullus, Elegiae scriptor optimus Aurelius Propertius Bevanus, Clarissimi poetae Catulli Veronensis Epigramma, Pub. Papinius Statius Sylvarum. MCCCCLXXII. in fol. (cc).*

DOMINICI CAVALCHA de vico Pisano (*dd*) Pongia Linguae. Romae in domo Job. Phi-

(*bb*) Hoc opus una cum superiori unum constituunt volumen formae maximae. Exstat in Bibliotheca Corfiniana.

(*cc*) Licet hujus editionis taceatur locus, & Typographus, vere tamen se produnt characteres ULRICI HAN. His saepe poetis adhuc adjungitur Horatius ex eodem characterē, & ita se aliqua prae manibus habuisse exemplaria cum primiori adhuc superstite eorum integumento testatur GUILLELMUS DEBURE *Bibliogr. instruit. num. 1642., & num. 2711.* Hujus autem generis exstat exemplar unum in Bibliotheca Corfiniana cum notis manuscriptis ANGELI POLITIANI. HORATII exemplar seorsim compactum, quod habet commentaria JOH. ALOYSII TUSCANI Advocati Consistorialis, reperitur in Bibliotheca Janiculensi S. Onuphrii.

(*dd*) DOMINICUS CAVALCHA ex Ordine Praedicatorum floruit inter Asceticos XV. saeculi.

Philippi de Lignamine Siculi, & Sixti IIII. familiaris MCCCCLXXII. in fol. (cc).

JOH. TREVIENSIS Ord. Minorum (ff)
Oratio de Adventu veri Messiae habita coram Sixto IV. Dominica II. Adventus anni 1472. *Impres. in domo Joh. Philippi de Lignamine Messanenensis. S. D. N. familiaris, anno ejus secundo (1472.)* in fol. (gg).

D. AMBROSII libri de Officiis. *in fol. (bb).*

SI-

(cc) Huic praeest epistola JOH. PHILIPPI de LIGNAMINE ad MATTHAEUM *Abbatem S. Placidi*, in qua inter cetera anecdota dicit, *se jam secundum annum Romae agere...., & ab eo impressisse* QUINTILIANUM, SVETONIUM, LEONEM, LACTANTIUM, AMBROSIUM *de Officiis*; LAURENTII VALLAE *elegantias*, HORATII *opuscula* &c. Exstat autem in Regia Bibliotheca Parisiensi *Tom. II. Theolog. pag. 353.*

(ff) JOH. E TREVIO e Ducatu Spoletino Ordinem Minorum professus est, Procuratorque Generalis factus multa scripsit, quae refert WADINGIUS *pag. 227. Scriptorum sui ordinis*, sed hanc orationem ignoravit. Obiit autem Sueffae circa annum 1478.

(gg) Constat tantum decem plagulis. Exstat in Bibliotheca Alexandrina Archigymnasii Sapientiae.

(bb) Compactum est illud una cum superiori ex eodem prorsus charactere. Licet ergo careat anni, loci, & Typographi nota, JOH. PHILIPPO de LIGNAMINE tamen debet adscribi; aliunde enim hujus, tamquam ab ipso jam impressi mentio habetur in praef-

SIXTI IV. Epistola ad Joh. Mocenigo
Ducem Venetiarum de componenda pace
cum Duce Ferrariae. *Joh. Philippus de Li-
gnamine. Romae MCCCCLXXII. in 4. (ii).*

DYNI MUGELLANI (*kk*) Opus de Regu-
lis juris. *Impr. Romae anno MCCCCLXXII.*
in fol. (ll).

THOMAE DORNIBERG (*mm*) Aureola ex
suavissimis, salutiferisque floribus gloriosi
Confessoris B. Hieronymi contexta. *Impr.*
Romae MCCCCLXXII. in fol. (nn).

Consilia JOH. CALDERINI (*oo*), & GASP.
ejus

fatione libri inscripti: *Pongia linguae*, de quo supra (*dd*).
Quaelibet pagina est 30. linearum. Exstat autem in
Bibliotheca Alexandrina Archigymnasii Sapientiae, &
apud Abbatem DE ROSSI.

(*ii*) Exstat in Bibliotheca Vaticana sub num. 10511.

(*kk*) DINUS de ROSSONIBUS patria Mugello in a-
gro Florentino floruit circa annum 1285., obiit autem
anno 1303.

(*ll*) Exstat in Bibliotheca Vaticana sub num. 5274.

(*mm*) THOMAS DORNIBERG patria Memmingae in
Svevia, decretorum doctor celebris floruit medio sae-
culo XV., & obiit circa annum 1486.

(*nn*) Hunc referunt MAITTAIRE pag. 321., OR-
LANDI pag. 323., & FABRICIUS *Biblioth. med. La-
tinit. Tom. II. edit. Patav. pag. 61.*

(*oo*) JOHANNES CALDERINUS fuit patria Bono-
nien-

eius filii, redacta sub congruis rubricis per Dominicum de S. Geminiano. *Romae impress. per Magist. Adam Rot Clericum Metens. Dioecesis* MCCCCLXXII. XXIII, mensis decembris. in fol. max. (pp).

OLDRADI DE LAUDE (qq) Consilia juridica. *Impr. per Magist. Adam Rot Metens. Dioecesis, anno salutis* MCCCC-LXXII. *sub Sixto IIII. Pont. Max.* in fol. max. (rr).

L. APULII Madaurensis opera. *Impr. Romae* MCCCCLXXII. in fol. editio 2. *Romana* (ss).

ANGELI DE GAMBILIONIBUS (tt) Tra-
cta-

nienfis, floruit circa annum 1350. De eo, & GASPA-
RE ejus filio fuse differit PANCIROLLUS *lib. III, de*
claris legum interpretibus cap. 21.

(pp) Exstat autem apud S. Mariam de Populo.

(qq) OLDRADUS de PONTE patria Laudensis; DI-
NI auditor, & JOH. ANDREAE Bononienfis amicissi-
mus, in variis Italiae Academiis jus docuit, factus est
Advocatus Consistorialis, & Avenione obiit anno 1335.

(rr) Exstat autem apud S. Mariam de Populo.

(ss) Editio hæc recensetur ab ERNESTO *Tom. III.*
novae edit. Biblioth. Latinae Fabricii pag. 37., & 38.,
hancque dicit adservari Lipsiae in *Bibliotheca Paullina.*

(tt) ANGELUS GAMBILIONUS patria Aretinus in
variis Italiae Academiis jus docuit, Boudniae sc., &
Fer-

status maleficiorum cum multis additionibus ultra primam ejus lectionem. *Anno salutis milles. quadring. septuag. secundo, die vero decima quarta mensis novembris, sedente Sixto quarto Pont. Max., anno pontif. ejus secundo. in fol. max. (uu).*

MCCCCLXXIII.

STRABONIS rerum geographicarum libri XVII. latine ex versione Guarini Veronensis, & Gregorii Typhernatis.

Aspicis illustris Lector &c.

..... talia multa simul.

MCCCCLXXIII. *die vero veneris XII. mensis februarii.* Editio 2. Romana in fol. (a). Ni-

Ferrariae medio XV. saeculo, de quo vide PANCIROLUM lib. II. de claris legum interpretibus cap. 102.

(uu) Retinetur in hac editione nomen ADAMI ROT, sed reipsa ex ejus officina prodiit. Apud SCHWARTZ in indice supra citato pag. 106. alia ejusdem auctoris reperitur editio, cujus subscriptio disquisitionis materiam suppeditat; etenim legitur in fine:

Petrus ada matus opus hoc impressit in urbe:

Illic nullus eo scripserat ere prius.

MCCCCLXXII. in fol. max.

(a) MAITTAIRE contendit editionem hanc esse eandem

NICOLAI PEROTTI Sypontini Episcopi
Rudimenta Grammatices .

Aspicias illustris Lector &c.

..... talia multa simul.

MCCCCLXXIII. die vero XIX. mensis mar-
tii in fol. (b). VA-

dem omnino cum editione superiori absque anni nota sub anno 1471., quia in opere pagina absolute paginae respondet. Sed temere judicavit eruditus Annalista; namque in ea deficit epistola JOH. ANDREAE; tum tituli librorum, qui in prima erant manuscripti, in hac impressi habentur; deinde subscriptio prioris erat octo versuum, haec vero sex habet tantum; ac tandem legebatur subscriptio post indicem foliorum, & capitum, qui in hac non amplius apparet, sed immediate sequitur textus auctoris. Potissimae vero ejusdem obiectioni occurro animadvertens, docere experientiam saepe unam editionem haberi, seu inservire loco manuscripti pro alia concinnanda, ut nimirum pagina paginae respondeat, suffectis quibusdam compendariis notis, quae locum parant verbis immutatis, aut superpressis, aut adjectis in nova editione. Pro exemplo habeantur duae editiones *Officiorum* CICERONIS Moguntiae peractae anno 1465., & JUSTINIANI *Institutiones* in eadem urbe editae anno 1472., & anno 1476. Paginae enim sibi accuratissime respondent, attamen propter compendarias notas, quas ipse inspexi in utraque, mihi constat eas omnino differre. Exstat haec Romana editio in Biblioth. SS. Trinitatis de Montibus in Colle Hortulorum.

(b) Exstabat apud GAGNAT *Indicis. num. 1396.*, ubi datur ejus descriptio.

VALERII MARTIALIS Epigrammatum libri.

Aspicias illustris Lector &c.

..... *talia multa simul.*

MCCCCLXXIII. *die ultima aprilis.* in fol. (c).

C. PLINII SECUNDI Historiarum naturalium libri XXXVII.

Aspicias illustris Lector &c.

..... *talia multa simul.*

MCCCCLXXIII. *die veneris VII. maii.* in fol. Editio Romana secunda (d).

Po.

(c) Hujus descriptio habetur apud GUILLELMUM DEBURE *Bibliographie instr. num.* 2815.

(d) Editionem hanc omnino a prima differre, affirmat Comes ANTONIUS JOSEPHUS a TURRE REZZONICI in suis *Plinianis disquisitionibus Tom. I. pag. 291.*, ubi ait, hanc mendosissimam esse, secus vero primam. Non stetit ergo promissis JOH. ANDREAS, qui in praefatione ad primam editionem alteram correctiorem pollicebatur. De hac editione videndus est ERNESTUS in *Biblioth. Latin. FABRICII Tom. II. pagina 187.* Plures, inter quos TIRABOSCHIUS, PAITONUS, BANDINIUS, LAMIUS, & ARGELATUS, contendunt hoc anno impressam fuisse Plinianam versionem Italicam apud CONRADUM in *domo de Maximis* secundum LANDINI versionem; sed Comes a TURRE REZZONICI *Tom. II.* totus in eo est, ut contrarium probet. Exstat haec editio in Bibliotheca Janiculensi S. Omphrij.

POLYBII LYCORTAE Megalopolitani historiarum libri, qui supersunt, ex versione Latina Nicolai Perotti.

Aspicias illustris Lector &c.

..... *talìa multa simul.*

MCCCCLXXIII. die jovis ultima decembris. in fol. (e).

ARISTOTELIS Stagyritae Ethica ex interpretatione Leonardi Aretini.

Aspicias illustris Lector &c.

..... *talìa multa simul.*

MCCCCLXXIII. in fol. (f).

Meditationes JOH. DE TURRECREMATA positae, & depictae de ipsius mandato in Ecclesiae ambitu S. Mariae de Minerva.

N

Non

(e) Rarissimis libris adnumeranda est haec POLYBII editio; vix enim in urbe Roma invenitur, & teste GUILLELMO DEBURE, in tota Lutetiae urbe non exstat ejusdem exemplar. Operi autem praestitit PEROTTI praefatio ad NICOLAUM V., quae duo occupat folia, & in fine legitur allata subscriptio. Exstat autem in Bibliotheca Angelica Augustinensium.

(f) MAITTAIRE *Annal. Typogr. Tom. I. anni 1733. pag. 329.* librum hunc mihi suppeditavit. Cum hoc anno soluta sit societas ARNOLDI, & CONRADI, non assequor proinde, cur in subscriptionibus librorum a se editorum hoc anno semper omiserint in Aedibus fratrum de Maximis.

Non atramento plumali, calamo, neque stylo aereo, sed artificiosa quadam &c. per Udalricum Gallum Alemannum, & Simonem de Luca anno Domini MCCCCLXXIII., die vero XVII. octobris, regnante Sixto Quarto Pontifice Maximo. Editio Romana tertia in fol. cum figuris (g).

JUSTINIANI Institutiones .. Impr. Udalricus Gallus, & Simon Nicolai de Luca die X. aprilis MCCCCLXXIII. in fol. max. (b).

DURANDI Rationale Divinorum officiorum. Praefens praeclarum opus Romae non atramento &c. per Udalricum Gallum, & Simonem Nicolai de Luca. A. D. MCCCC-LXXIII. die XXIII. mensis junii. in fol. (i).

Sum-

(g) Exemplar unum exstat in Casanatensi Bibliotheca, sed tria defunt in eo: folia, cum constare deberet ex 33. foliis. Iidem sunt characteres, quibus pro prima, & secunda editione usus est UDALRICUS GALLUS.

(b) Immerito ergo a HIERONYMO BARUFFALDIO Jun. pag. 34. opusculi superius laudati editio hujus operis ab ANDREA GALLO peracta anno 1473. prima appellatur; In ea enim dies mensis tacetur. Nostra autem exstat apud S. Mariam de Populo.

(i) Titulus operis characterem majorem rubro imprimatur. Quaelibet columna est 56. linearum. Habetur hoc opus in Bibliotheca Arae Caeli, & S. Mariae de Populo.

SUMMA HENRICI DE SEGUSIO Cardinalis Ostiënsis *Alma in urbe Roma totius mundi regina &c. per Magistrum Udalricum Gallum Alamannum, & Simonem Nicolai de Luca anno Dom. milles. quadring. septing. tertio, die vero ultima mensis aprilis. in fol. Tomi duo (k).*

VIRGILII MARONIS opera cum aliis opusculis. *In alma urbe Roma &c. Est consummatum per Udalricum Gallum, & Simonem de Luca anno Dom. MCCCCLXXIII., die vero IIII. mensis novembris, Pontificatu vero Sixti divina providentia Papae quarti, anno ejus tertio. in fol. (l).*

N 2

Cle-

(k) HENRICUS de BARTHOLOMAEIS patria Segusienfis, seu ex Susa Pedemontano oppldo ex Archiepiscopo Ebredunensi in Gallia Cardinalis est renunciatus anno 1263., & obiit anno 1271. FABRICIUS *Biblioth. med., & infr. Latinit. lib. VIII. pag. 225., & TIRABOSCHIUS* in opere, cui titulus: *Storia della Letteratura Italian. Tom. IV. pag. 409.* asserunt, hanc editionem alia etiam Romana anni 1470. fuisse posteriorem. Sed hoc probatione indiget. Nostra autem reperitur in Bibliotheca SS. Trinitatis de Montibus in Colle Hortulorum.

(l) Operi praemittuntur 21. folia, quae cum indice librorum exhibent vitam VIRGILII cum aliis opusculis, quae ad ejus opera spectant. Sequitur textus
au.

Clementinarum opus una cum glossis Joh. Andreae Bononienfis ... *Alma in urbe Roma totius mundi regina* &c. per Udalricum Gallum, & Simon. Nicolai de Luca M-CCCCLXXIII., die vero sexta mensis junii. in fol. max. (m).

RODERICI ZAMORENSIS Speculum vitae humanae *Romae in domo nobilis viri Joh. Philippi de Lignamine Messanenfis ejusd. S. D. N. familiaris, anno ejus secundo (1473), ultima die mensis julii.* in fol. (n).

FRANCISCI Cardinalis de la ROVERE tituli S. Petri ad Vincula (postea Papae Sixti IV.) opera; scilicet de sanguine Christi,

auctoris. & terminatur subscriptione, quam partim retuli, sed eadem omnino de verbo ad verbum, ac illa sub anno 1472. relata in *Decisionibus Rotae Romanae*. Tantam characterum hujus editionis asserit GUILLELMUS DEBURE num. 2665. esse singularitatem, ut si deesset anni nota, posset pro una ex primis Typographiae productionibus haberi. Mihi autem hanc videre non contigit. Exstat vero in Regia Bibliotheca Parisiensi Tom. I. *human. litter. pag. 289.*

(m) Exstat apud S. Mariam de Populo.

(n) Semper praest operi auctoris praefatio ad PAULUM II., & in fine exstat allata subscriptio cum indice quatuor foliorum. Hanc habent Bibliothecae Angelica, & S. Mariae de Populo.

sti, de potentia Dei, & de futuris contingentibus. MCCCCLXXIII. *pontificis maximi Sixti quarti anno ejus secundo*. in fol. in toto ex 131. foliis (o).

N 3

Le

(o) Operi praeest epistola auctoris ad PAULLUM II. ex 17. lineis, & sequitur prima pars, quae est 110. foliorum (tamen absque numeris). Secunda pars vero est 12. tantum foliorum, in cujus fine *fol. verso* est *registrum* foliorum primae, & secundae partis; quod terminatur his characteribus G O D., & sequitur

A L.

tertia pars de futuris contingentibus, cujus *fol. primo verso* legitur praefatio JOH. de LIGNAMINE. *Feceram, Sanctissime Pater, tuae Sanctitatis de sanguine Christi, & de potentia Dei libellos fere trecentos impressorio artificio exscribi, quibus multos viros dignitate, & scientia insignes donavi, ut per omnem orbem tuae Sanctitatis laudes diffunderem..... Quod eo libentius feci, quod non sicuti multi futura contingentia neque vera, neque falsa, sed aut vera, aut falsa esse crediderim, tuae Beatitudinis sententiam imitatus: id autem tunc certius credam, cum aliquod contingens beneficium futurum esse, & mihi concedi tua Sanctitas determinabit. Vale felicissime, PATER BEATISSIME, & JOH. PHILIPPUM de LIGNAMINE Messa-* *neſi tuae Sanctitatis ſervum fideliffimum commendatum ſuſcipe.* Haec pars est 9. tantum foliorum, in quorum fine legitur allata subscriptio. Ob defectum hujus tertiae partis in aliquibus exemplaribus, dixere nonnulli editionem hanc carere anni, & Typographi nota. Ita FONTANINIUS. in *Catalogo Biblioth. Card. IMPERIA-*

LIS

Le opere , cioè le Rime di Francesco Petrarca.

Multus eras primum , Petrarche : plurimus es nunc ,

*Nec tu Messani dona Johannis habes .
Sedente Sixto III. Pont. Max anno Christi MCCCCLXXIII. impressus est hic libellus Rome in domo nobilis viri Johannis Philippi de Lignamine Messane , ejusdem S. D. N. familiaris , anno ejus secundo , XX. die mensis maji . in 4. (p) .*

JA-

LIS pag. 435. , FABRICIUS *Biblioth. med. Latinit. Tom. VI. pag. 197. , & index Biblioth. Tellerianae pag. 43.* In Bibliotheca nostra SS. Trinitatis de Montibus in Colle Horrulorum exstat exemplar ipsum a JOH. PHILIPPO de LIGNAMINE SIXTO IV. oblatum , & rubro panno (*velours*) coopertum .

(p) Italica Epigrammata , vulgo *Sonetti* , antecedunt , quae 151. folia occupant ; haec sequuntur Triumphi , qui sunt foliorum 40. , deinde sequuntur sex alia folia , quae vitam PETRARCHAE , & alia opuscula ad ejus opera spectantia referunt , in quorum fine legitur allata subscriptio . In hac editione post Castitatis Triumphum leguntur 21. versus in laudem hujus virtutis , qui in antecedentibus editionibus desiderantur . Libris rarissimis debet haec editio annumerari , ac in ea esse sententia , ut crederem non parum huic raritati favisse Ecclesiasticum ministerium , secreta suppressione ex-

JACOBI CAMPHARI (q) di Genoa dialogi de immortalitate animae in lingua Italiana, una cum praefatione Joh. Philippi de Lignamine ad Dom̃. Antonium de Rue-re Nepotem Sixti IV. MCCCCLXXIII. *die I. februarii, P. M. Sixti quarti anno ejus secundo. Completum est hoc opus in domo Joh. Philippi de Lignamine familiaris &c.* in fol. (r).

AENEAE SYLVII (Pii II. Papae) libellus de Curialium miseriis una cum praefatione Joh. de Lignamine ad Franciscum Piccolomineum Cardinalem Senensem. MCCCCLXXIII. *die tertia mensis martii impressus est hic libellus in domo Joh. Phil-*
N 4 *lip-*

xemplarium. Immerito APOSTOLUS ZENUS Tom. III. *epistoliarum pag. 391.* affirmavit hanc editionem prodiiisse anno 1474. Romae.

(q) JACOBUS CAMPHARUS Ordinem Praedicatorum professus claruit SIXTI IV. tempore. Nihil aliud de eo mihi suppeditat ALTAMURRA in Bibliotheca sui ordinis.

(r) Praefatio sic habet: *Absolutum opus de immortalitate animae, vir spectatissime, ab impressoribus meis, cui potius dedicarem, quam tibi, cujus labore, & industria id exemplar acceperam &c.* Opus totum constat 26. capitibus, & allata subscriptione terminatur. Exstat in Bibliotheca Alexandrina Archigymnasii Sapientiae.

lippi de Lignamine S. D. N. Sixti IV. familiaris . in 4. (s).

Orationes , seu Homiliae 25. S. JOH. CHRISOSTOMI e Graeco in Latinum versae per Joh. de Trevio ord. Minorum , una cum ejus orationibus de humana felicitate habita coram Sixto IV. II. idus martii , & de immortalitate animae coram eodem nonis decembris anni 1473. *Impressa Romae in domibus Philippi de Lignamine Messanenensis anno 1473. in fol. (t).*

Consilia PAULI DE CASTRO (u) utriusque juris doctoris *Per venerabiles viros Vindelinum de Willa , Theobaldum Senebcher artium liberalium Magistros , & Joh. Reynardi Romae impressa anno sal. MCCCCLXXIII. , die vero mensis junii decima , prima pars finit feliciter . in fol. max.*

Ejus-

(s) Constat 31. tantum foliis . Exstat in Bibliotheca S. Mariae de Populo .

(t) Jam supra de JOHANNE de TREVIO dictum est. Haec autem ejus operum editio ita mihi suppeditatur a WADINGIO in suo *de Scriptoribus Ord. Minorum syllabo pag. 227.*

(u) PAULLUS ex CASTRO oppido Faliscorum oriundus , Jurisconsultus celebris Senis , Florentiae , & Patavii jus docuit , & obiit circa annum 1440.

Ejusdem pars secunda *anno sal. milles. quadring. septuag. tertio, sedente Sixto IV. Pont. Max. in fol. max. (x).*

MCCCCLXXIV.

NICOLAI PEROTTI rudimenta Grammatices . . . : *In alma urbe Roma in domo nobilis viri Petri de Maximis non atramento, plumali calamo, neque aereo stylo, sed artificiosa quadam adinventione imprimendi, seu caracterizandi opus sic effigiatum est ad Dei laudem, indistricque per Magistrum Arnold. Pannartz Alamannum anno salutis MCCCCLXXIIII., die secunda mensis decembris, seden. Sixto Pont. Max., anno ejus quarto. in fol. (a).*

S. Au-

(x) Uterque Tomus maximae formae exstat apud S. Mariam de Populo. Hunc autem SENEBECHERUM Typographum ignoravit MAITTAIRE. Editores autem fuere JOHANNES BAPTISTA de BRENDIS Comes Palatinus, & Advocatus Consistorialis, & BARTHOLOMAEUS de BALGIONIS de STABIA in officio Vicarius Urbis Auditor, qui parti II. monitum singulare praemisertunt.

(a) Ex sola MAITTAIRII relatione pag. 340. nobis innotuit haec editio, quae si existat, solus liber est, quem

S. AUGUSTINUS de civitate Dei *Alma in urbe Roma &c. industrieq; est consummatum per Udalricum Gallum Alam., & Symonem Nicolai de Luca Anno Dom. MCCCCLXXIIII. die vero IIII. mensis februarii &c. in fol. (b).*

D. THOMAE DE AQUINO Secunda Secundae. *Alma in urbe Roma &c. per Udalricum Gallum, & Symonem Nicolai de Luca, MCCCCLXXIIII. in fol. (c).*

LACTANTIUS de Divinis institutionibus.
Al-

quem ARNOLDUS a SWEYNHEYMIO separatus hoc anno ediderit. Omni adhibita diligentia librum hunc reperire non potui. Quis scit, an in aliquo exemplari editionis horumce artificum anni 1473. PANNARTZ folium ultimum subscriptionis non mutaverit? Fabulosam esse editionem AULI GELLII hujus anni ab ARNOLDO vulgatam affirmare non dubito, quia ex auctoribus, qui eam memorarunt, nemo est, qui ejus existentiam affirmare praesumat.

(b) Subscriptio est integra, qualem eam retulimus anno 1472. in *Decisionibus Rotae Romanae*. Editio haec est elegans sub una tantum columna, licet adhuc in ea deficiant numeri, signaturae, ac custodes. Exstat autem in Bibliotheca Corsiniana, tum habetur exemplar alterum, in charta maxima in Coenobio Omacenfi Minimorum apud Sequanos.

(c) Exstat exemplar in Bibliotheca Regia Parisiensi *Tom. II. Theolog. pag. 12.*

... *Alma in urbe Roma &c. per Udalricum Gallum, & Symonem de Luca, anno Dom. MCCCCLXXIIII., die XII. februarii. in fol. (d).*

S.CYPRIANI opera ... *Per Udalricum Gallum, & Simonem Nicolai de Luca MCCCC-LXXIV. in fol. (e).*

GREGORII IX. liber decretalium cum glossis Bernardini Parmensis. *Alma in urbe &c. per Udalricum Gallum, & Simonem Nicolai de Luca die XX. septembris MCCCCLXXIIII. in fol. (f).*

Gui-

(d) Praemittuntur textui auctoris epistola JOH. ANDREAE ad PAULLUM II., quae reperitur in editione hujus auctoris anni 1470., & alia ANGELI CNEII SABINI Poetae laureati ad DOMINICUM de DOMINICIS Brixientem Episcopum, in qua se vocatum dicit ab UDALRICO GALLO, ut huic novae praecesset editioni LACTANTII. Hanc autem epistolam refert *Catalogus Smithianus pag. 133.* Exstat autem in Bibliotheca Vaticana sub num. 978.

(e) Ab uno MAITTAIRIO pag. 242. ex relatione LOESCHERII in *Stromatto Dissertationum* refertur.

(f) Exstat in Bibliotheca Angelica, & apud S. Mariam de Populo. In hujus autem fine exstant quidam versus, quorum nonnulli sunt de inventione artis Typographicae, nonnulli vero de excusatione Cleri de sua ignorantia ob librorum carentiam; tum ad hanc Biblio-

· GUILIELMI DURANTI (g) *Speculum juris*.
 Explicit quartum volumen speculatorii
cum additionibus Job. Andr., & Dom. Baldi ..
Impressum Rome per venerabilem Magr^m
Georgium Laver de Herbipoli adjuvante
Job. Aloysio Tuscano de Mediolano (h) . . .
 anno MCCCCLXXIII. die vero mercurii
 XV. mensis martii &c. in fol. max. To-
 mi IV. (i). AM-

bliopolae responsio, ac tandem exhortatio hujus ad
 comparandum libros. Qui quidem versus ita singulares
 sunt, ut etiam ingenio sunt referti; ad minus autem
 sunt num. 65.

(g) Patria fuit Gallus, Mimatenfis etiam Episcopus
 factus anno 1286., & obiit anno an. 1296. Circa ejus
 dignitates, officia, imo & professionem Religiosam,
 apud Dominicanos inter se disputant eruditi; de quo
 vide FABRICII *Biblioth. med. Latinit. lib. IV. pag. 68.*
Tom. II.

(h) JOH. ALOYSIUS TUSCANUS Mediolanensis sub
 SIXTO IV. Romam veniens Advocatus Consistorialis fa-
 ctus est, & Auditor Camerae Apostolicae; amicitia jun-
 ctus cum eruditis omnibus Romae tunc morantibus,
 pecuniam Typographis subministrabat, ut eorum opera
 suis typis mandarent, & errata corrigere in officinis non
 dedignabatur. De hoc vide CHARTARIUM de *Advo-*
tatis Consistorialibus syllab. impr. Romae 1656. in fol.
pag. 49.

(i) Quatuor haec immensae molis volumina exstant
 in nostra Bibliotheca SS. Trinitatis de Montibus in Col-
 le Hortulorum.

AMMIANI MARCELLINI rerum gestorum à Constantino Magno usque ad Gratianum libri ex recognitione Angeli Sabini, & cum sua praefatione ad Ludov. Donatum Episcopum Bergomensensem (qui obiit anno 1484.) *Impressio (hujus) Romae facta est totius orbis terrarum regine olim & imperatricis, arte maxima & ingenio per dignissimos impressores Georg. Saschel de Reichenhal, & Bartholom. Golsch de Hohenbart clericos anno dom. MCCCCLXXIIII. die vero VII. junii mensis. in fol. (k).*

ANGELI SABINI (l) paradoxa in Juvenalem ... *Per Georg. Saschel, & Bartholom. Golsch.*

(k) Operi praemissa praefatio unum occupat folium, hanc autem refert *Catalogus Smithianus pag. 131.* Multi adhuc in editione hac desiderantur textus Graeci. Exstat in Bibliotheca Vaticana sub num. 7190., & in Corsiniana.

(l) ANGELUS CNEUS patria Sabinus Academiae Romanae sub POMPONIO LAETO socius. Commentaria in JUVENALEM edidit, quae concitarunt in ipsum DOMITHI CALDERINI inimicitiam, unde pluribus in locis ab hoc ultimo perstringitur sub nomine FIDENTINI, non vero sub nomine BROTHAEI, sicut placuit MAFFEIO, multisque aliis, quia sub BROTHAEI Grammatici nomine latebat NICOLAUS PEROTTUS, ut dicam infra. Audiamus nunc CALDERINUM in epistola

Golseb clericos anno milles. quadring. septuag. quarto IX. augusti. in fol. (m).

Ju-

stola praemissa JUVENALI a se edito Venetiis anno 1474., quomodo occasione horum *Commentariorum* SABINI ipsum increpat: *Equidem haec non scripsissem, si in Urbe tantum ageretur de hoc, ubi contemnitur, sed quoniam ad alios haec fortasse pervenient, nolui eos ignorare, quis sit FIDENTINUS, ne hominis hujus ignorantiam Academiae Romanae, unde haec emittuntur, adscribenda judicent.* Haec autem SABINI *Commentaria* fuisse hujus inimicitiae principium clare constat ex epistola ad NICOLAUM PEROTTUM, quam horum *Commentariorum* editioni postposuit. Haec autem quasi in omnibus exemplaribus desideratur, ob quam rationem editor *Catalogi Smithiani*, qui duas ejusdem SABINI ad eundem PEROTTUM epistolas retulit pag. 127., hanc tertiam omisit. In ea autem ait: *Statueram, R. D., nec amplius aliquid de amico (ironice loquitur de DOMITIO CALDERINO) scribere; verum quia impellor, hoc me adde oportuit; nam vix paradoxa nostra impressoribus commissa fuerant, cum quidam ex communibus amicis ad me venerunt, suadentes ab Incepto desisterem ejusdem amici (CALDERINI) suasu, quamvis non faterentur, dicentes ipsum ira percitum, dubiumque esse, ne aliquid in me aleret, molireturque; quamobrem satius putabant inceptum opus discerendum. Ego quoniam hominum ingenium noram, & quorsum loquerentur, intelligebam; discedite hinc, inquam, amicoque vestro dicite, me ipsius minas contemnere. Verebatur enimamicus nosse, ne opere impresso, furta ipsius detegerentur &c.*

(m) Duae praemittuntur epistolae ad NICOLAUM PE-

JUVENALIS Satyrae cum commentariis
Domitii Calderini.... *Commentarii in Juve-
nalem cum defensione commentar. Martia-
lis contra Brothaeum editi Romae X. se-
ptemb. MCCCCLXXIII. in fol. (n).*

NICOLAI SICULI (o) Archiepiscopi Pa-
nor-

PEROTTUM, & tertia ad eundem subscriptioni re-
latae postponitur. Exstat autem in Bibliotheca Aracae-
litana, & apud S. Mariam de Populo.

(n) Operi praeest vita JUVENALIS, & hanc sequi-
tur praefatio CALDERINI. Tertio vero folio legitur
epistola ejusdem ad Card. JULIANUM de MEDICIS;
deinde CALDERINI Commentaria sequuntur, quae ad
oram cujusvis paginae textum JUVENALIS ambiunt,
& comitantur. Ad calcem vero decem alia, sed di-
versi characteris folia reperiuntur, quae exhibent de-
fensionem CALDERINI contra BROTHAEUM (NICO-
LAUM PEROTTUM); & in eorum imo legitur alla-
ta subscriptio. Editionem autem hic retuli, & sic de-
scripsi, ut ab errore vulgari aliqui removerentur; Ro-
mae enim creditur impressa, & reipsa Veneta est edi-
tio anni 1475., ut diligenter inquirenti post partem
Satyrarum patebit. Typographus est JACOBUS de RU-
BEIS. Anno enim 1474. publice haec Commentaria le-
gebat, sicque ea edebat, sed non praeterea *imprime-
bat*. In Corsiniana, & Aracaelitana Bibliotheca exstat
haec editio.

(o) NICOLAUS de TUDESCHIS Catanensis ex ordi-
dine S. Benedicti, Archiepiscopus Panormitanus creatus
anno

normitani Glossae in institutiones juris
Impr. Romae per Magistr. Johannem Gens-
berg MCCCCLXXIIII, januarii die
XXI. in fol. (p).

DOMITII CALDERINI (q) commentaria
 in Martialem... *Impress. per Magist. Johan-*
nem Gensberg, auspicio, & favore Excel-
lent. Dom. Job. Aloysii Tuscani de Medio-
lano Advocati Consistorialis, anno salutis
MCCCCLXXIIII., die vero martis mensis
martii etc. in fol. (r),

Jo-

anno 1434., obiit vero anno 1445., de quo videndus
 MONGITORIUS *Biblioth. Siculae Tom. II. pag. 98.*

(p) Habetur in Bibliotheca Corsiniana, & apud San-
 ctam Mariam de Populo.

(q) Natus in Turri super lacum Benaensem in agro
 Veronensi a PAULO II. Romam accersitus fuerat pro
 docendis in Universitate publica humanioribus litteris,
 quod & praestitit adhuc sub SIXTO IV., a quo Se-
 cretarius Apostolicus creatus est. Non parum nocuere
 ipsius famae, ac nomini invidia, ac arrogantia. Peste
 autem obiit Romae anno 1477. aetatis suae 32., de
 quo videndus MAFFEIUS *Veronae illustratae Parte II.*
pag. 220.

(r) Praeest epistola CALDERINI ad filium Principis
 Mantuani cum undecim versibus; sequitur ejusdem epi-
 stola ad LAURENTIUM MEDICEM; deinde vero com-
 mentaria, quae relata subscriptione terminantur cum

16. ver-

JOHANNIS de IMOLA (s) Liber Clemen-
tinarum... *Impr. Romae per Magist. Ioh.
Gensberg, auspiciis Oec. Ioh. Aloysii Tu-
scani. Die lunae XX. augusti, sedente Si-
xto IV. an. MCCCCLXXIIII. in fol. max. (t).*

PETRI de ANCHARANO (u) Consilia ju-
ridica... *Per Mag. Adam Rot clericum
Metens. Dioecesis Romae XXVII. junii M-
CCCCLXXIIII. in fol. (x).*

M. TULLII CICERONIS Rhetoricorum li-
O bri

16. versibus LUCIDI FAZINII MAPHAEI Romani,
*Phosphori dicti, ex Academia Romana, factus etiam
Signinus. Episcopus a SIXTO IV., qui obiit Romae
anno 1503. In epistola autem ad LAURENTIUM ME-
DICEM vehementer insurgit in quemdam BROTHEUM
GRAMMATICUM; hic autem erat NICOLAUS PE-
ROFTUS, qui in inimicitias CALDERINI incurrerat,
quod eodem tempore in Academia Romana uterque
exponeret Martialem, de quo vide Prooemium Cornu-
ptae. Descriptionem hausi ex exemplari mei juris, quod
olim fuit JANI PARRHASII.*

(s) Ex Foro Cornelii Jurisconsultus Bononiensis flo-
ruit ineunte XV. saeculo, & obiit anno 1435.

(t) Hujus mentio habetur in *Miscellaneous Lipsiensibus
Tom. XII. pag. 69.*, sed reperitur in Bibliotheca Cor-
finiana, & apud S. Mariam de Populo.

(u) In Bononiensi Universitate professor floruit an-
no 1415.

(x) Habetur in Bibliotheca Corfiniana.

bri ad Herennium . . . *Impressus quoque est hic liber ultimus Romae per me Wendelinum Willa in artibus magistrum MCCCC-LXXIII. in fol. (y).*

Formularium instrumentorum ad usum curiae Romanae . . . *Impressoribus magistris Ioh. Nicolao Hanbeymer de Oppenheim, & Ioh. Schurener de Bopardia XXV. novembris etc. MCCCCLXXIII. in fol. (z).*

FLAVII BLONDI (aa) Italia illustrata, & Roma instaurata . . . *Romae in domo nobilis viri Iohannis Philippi de Lignamine Messanensis S.D.N. familiaris, hic liber impressus est anno Dom. MCCCCLXXIII., die vero lunae, quinta mensis decembris etc. in fol. (bb).* Ho-

(y) A SCHWARZIO in *indice libror. XV. saeculi* describitur pag. 6., unum autem erat apud D. DE LAURAGUAIS *indictis impr. Parisiis ann. 1770. in 8. num. 228.*

(z) Libri huius auctorem facit WARNERIUM FABRICIUS *Tom. IV. pag. 181.* Ille autem, ut creditur, obiit sub finem XII. saeculi. Editio autem haec mihi ex LEICHIO *in origine, & incrementis Typogr. Lipsiensis pag. 127.* innotuit.

(aa) FLAVIUS BLONDUS ex illustri, & antiqua Ravaldinorum familia Forolivienfi fuit a secretis EUGENIO IV., NICOLAO V. &c., obiit autem Romae anno MCCCCLXIII.

(bb) Editio haec exstat in Bibliotheca Angelica, & Collegii Urbani de Propaganda Fide.

HOMERI libri aliqui Iliadis, & ejusdem aliorum fragmenta Latinis versibus reddita a Nicolao de Valle (cc) legum doctore, & Canonico Basilicae S. Petri... *Impressus est iste liber Romae in domo Iob. Philippi de Lignamine etc. anno MCCCCLXXIIII. prima die mensis februarii*, in 4. (dd).

O 2

Jo-

(cc) NICOLAUS de VALLE (non vero VALLA, ut placuit MANDOSIO) Romae circa annum 1450. ex LAELIO de VALLE Advocato Consistoriali, & pauperum natus, aetatis suae anno 21, obiit. Quare juvenis maximae spei in Graecis, ac Latinis litteris versatissimus hanc HOMERI versionem integram absolvere non potuit, *Batrachomachiam* etiam vertit, & manuscriptam vidi in Bibliotheca Alexandrina Archigymnasii Romanae Sapientiae, Hesiodum insuper vertit, jam anno 1471. Romae impressum. Hinc a laudato BARUFFALDIO pag. 35, editio HESIODI peracta Ferrariae prima, & unica saeculi XV, immerito appellatur. Haec etiam iterum edita fuit Lipsiae circa annum 1497. Nostram ergo editionem, ejusque auctorem BARUFFALDIUS ignoravit. Videndus de eo PROSPER MANDOSIUS *Biblioth. Romanae Tom. II*, impr. Romae 1692. in 4. pag. 19.

(dd) Praeest operi praefatio THEODORI GAZAE ad LAELIUM de VALLE patrem auctoris, in qua de morte ejus filii ipsum consolari nititur, & in hac praeter memoratam HESIODI versionem dicit multa etiam alia vertisse in Latinum idioma, quae exoptaret, ut quam pri-

JOHANNIS PHILIPPI de LIGNAMINE
chronicon Pontificum, seu chronicon Ri-
cobaldinum cum ejus continuatione ab an-
no 1316. ad tempora usque Sixti IV....
*Romae in domo nobilis viri Iob. Philippī
de Lignamine etc. impressus est anno Dom.
MCCCCLXXIIII. die XIII. mensis ju-
lii etc. in 4 (cc).*

ANTONII de BUTRIO Consilia juridica.
*Impr. Romae MCCCCLXXIIII. editio 2.
Romana. in fol. (ff).*

AE-

primum typis mandarentur: Exstat in Bibliotheca Ale-
xandrina Archigymnasii Romanae Sapientiae.

(cc) Praefationem ad SIXTUM IV. praemisit JOH. PHI-
LIPPUS, & haec VII. folia occupat. In ea totus est
in retundendis inimicorum talis: *Quantum enim in me
obtrāctatores mei cavina lingua, & genuino dente, ut a-
junt, defaecerint, ex quo laudum tuorum (SIXTI IV.)
aliorumque multorum praedicator, & scriptor esse coepi,
nemo est pene omnium, qui id ignoret &c.*, & postea in
laudandis Cardinalibus illius temporis, BESSARIONE
nempe, BORGIA, ROVERELLA, MARCO BARBO,
RIARIO, & ESTOUTEVILLA; & post hanc folio se-
quenti haec leguntur: INCIPIT CHRONONICA pro *Chro-
nica*. Quaelibet pagina praefationis est 24., operis
vero 25. linearum. Exstat in Bibliotheca Angelica,
& apud S. Mariam de Populo.

(ff) Recensetur a MAZZUCHELLIO in opere, cui
titulus: *Scrittori Italiani Tom. II. Part. IV. pag. 2270.*

AEGIDIJ de BELLAMEA Auditoris causarum in Palatio Apostolico, & deinde Antistitis in Avenione († obiit anno 1392.) Decisiones Rotae Romanae... *Impressae fuerunt Romae anno Dom. MCCCCLXXIIII. mense aprili. in fol. max. (gg).*

JOHAN. LAPI de Castello utriusque juris Doctoris allegationes... *Impr. per Ioh. Reynardi Romae anno MCCCCLXXIIII., die vero XLIII. mensis maji. in fol. (bb).*

MCCCCLXXV.

LUCII ANNAEI SENECAE epistolarum libri ad Lucillum XXV. una cum ejusdem epistolis ad S. Paulum, & hujus ad illum... *Praefens haec epistolarum Senecae ad Lucillum impressio in alma Urbe Roma in domo nobilis viri Petri de Maximis non atramento, plumali calamo, neq; stilo aereo, sed artificiosa quadam adinventione imprimendi, seu characterizandi opus sic effigiatum est ad Dei laudem industrieq; per Ma-*

O 3

gi-

(gg) Apud S. Mariam de Populo.

(bb) LAPUS BIRAGUS patria Florentinus PHILELPHI discipulus obiit Florentiae saeculo XV. vergente. Exstat autem hic liber apud S. Mariam de Populo.

gistrum Arnoldum Pannartz Alamanū est consummatū anno sal. MCCCCLXXV., die vero prima mensis februarii etc. in fol. (a)

S. THOMAE AQUINATIS summa Catholicae fidei contra gentiles... *Impressit clarus artifex Arnoldus Pannartz in domo nobilis viri Petri de Maximis civis Romani anno MCCCCLXXV., die vero XX. septembris etc. in fol. (b)*

JOSEPHI JUDAEI historiarum libri VII. latine redditi... *Impressit clarus artifex Ar-*

(a) Oſto priora folia exhibent ſuppoſititias epiſtolas S. PAULLI ad SENECAM, & SENECAE ad PAULUM, una cum *rubricis* XXV. librorum epiſtolarum ad LUCILLUM, & folio ſequenti incipiunt *epiſtolae* ad LUCILLUM. Character hujus editionis toto caelo differt ab eo, quo utebatur hic artifex junctus ſocietate CONRADO: Minutior enim eſt, & quadratus, ſed elegantior. In fine exſtat quidem *reſiſtrum* chartarum, ſed deſiderantur *numeri*, *cuſtodes*, *ſignaturae*, & *capitales*. Inſignis raritatis eſt haec editio, quae prior dici poteſt Pariſina, imo & Neapolitana ejuſdem anni, adeoque editio originalis quoad partem epiſtolarum. Exſtat autem unum exemplar elegans in noſtra Bibliotheca SS. Trinitatis de Montibus in Colle Hortulorum.

(b) Haec a FABRICIO *Biblioth. med. Latinit. Tom. VI. pag. 242. deſcribitur*, & ZACHARIAS in ſuo *Excursu litterario per Italiam pag. 109.* ſe hanc tractaſſe Mediolani aſſignat.

Arnoldus Pannartz in domo nobilis viri Petri de Maximis Civis Romani an. M. CCCCLXXV. XXV. novembris, sedente Sixto III. Platyna emendavit. in fol. (c)

STATII opera omnia, nempe Thebaidorum libri XII. cum commentar. Placidi Lactantii (*d*); Achilleidos libri duo cum commentariis Mataratii (*e*); & Sylvarum libri V. cum notis Domitii Calderini... *Impressit Romae ad aedes Maximorum Arnoldus Pannartz e Germania, idibus sextilibus anno a natali Christiano MCCCC-LXXV. in fol. (f)*

O 4

HE-

(*c*) Editionem hanc curavit PLATINA absque eo quod praefationem adjunxerit. Editio est elegans, quae exstat in Bibliotheca Corsiniana, & apud S. Mariam de Populo.

(*d*) PLACIDUS LUCTATIUS, aut LACTANTIUS auctor antiquus, cujus aetas ignoratur, teste FABRICIO *Biblioth. med. Latinit. Tom. IV. pag. 285.*

(*e*) FRANCISCUS MATARATIUS, vel MATURANTIUS sub finem XV. saeculi linguas Graecam, & Latinam in Perusina Academia docuit. Quo anno obierit, ignoratur.

(*f*) Haec a GUILLELMO DEBURE *Bibliographie* num. 2800. describitur. FABRICIUS vero *Biblioth. Latinae Lib. II. cap. XVI. pag. 332.* dicit editioni huius adjungi notas CALDERINI in loca obscuriora SAPPHVS, OVI.

HERODOTUS ex interpretatione Latina
Laurentii Vallae... *Impressus Romae in do-
mo nobilis viri Petri de Maximis anno sa-
la-*

OVIDII, & PROPERTII. ORLANDIUS vero in
opere, cui titulus: *Origine della Stampa* pag. 72. affir-
mat hunc auctorem Romae fuisse hoc anno editum, sed
ex editione prorsus diversa, ut eadem omnino conti-
neat opera, sed praefatio diversa sit, & careat Typo-
graphi nomine. Hanc autem, quam retuli, possidebat
olim *Bibloth. Menassiana Indictis* pag. 132. num. 1711.
Habetur vero etiam in Janiculensi Bibliotheca S. Onu-
phrii. Occasione harum STATII editionum alterius hic
subjiciam descriptionem, quae princeps appellari mere-
tur, ac originalis. Praemittuntur XI. folia commenta-
riorum in libros XII. Thebaidorum; sequuntur Thebai-
dorum libri, in quibus multa discrepant a nostris edi-
tionibus. Posthaec habentur octo alia commentariorum
folia in Achilleidorum libros cum vita STATII; & li-
ber secundus Achilleidorum terminatur solito quidem
versu:

Et meminî meminisse juvat: scit caetera mater;
sed huic manus auxilio statim subjicitur:

Aura flet, puppis currens ad littora venit. Finis;
unde in hac editione desiderantur Sylvarum libri. Vo-
lumen est 167. foliorum, quaelibet pagina est 33. ver-
suum. Ad marginem exstant nomina propria urbium, ac
virorum, in IV. prioribus foliis commentaria in The-
baid., sed in ceteris sunt manuscripta. Character, li-
cet quadratus, tamen rudis est, ac desunt *signaturae*,
custodes, & *numeri*, tum loci, anni, & Typographi
notae. Exstat autem in Bibliotheca Corsiniana.

Latini
in do
o sa.
la.

latis MCCCCLXXV. die XX. mensis aprili-
lis etc. in fol. (g)

HIBROCLES in versus aureos Pythagorae, interprete Joh. Aurispa (b)... Per ingeniosum virum Arnoldum Pannartz Romae impressum.... MCCCCLXXV. die XXV. septembris etc. in 4. (i)

LAURENTII VALLAE elegantiarum libri sex.... Impr. anno MCCCCLXXV., die
ve-

(g) Operi praeest index 23. foliorum, & textus terminatur sequentibus versibus:

Miraris: fuerim cum scriptor Ionicus: unde est

Q: nunc Romanus perlegor Herodotus

Magna quidem merito referenda est gratia Vallae:

Ille meam pulchre transtulit historiam.

Res igitur pristinas: memorandaq; facta virorum

Qui cupit ex uno noscere: nostra legat.

Nam ne defuerint nostra exemplaria Romae,

Arnoldi artifices consulere manus.

In quibus Andreas Aleriensis Episcopus olim

Extremam imposuit: nec sine laude limam.

Deinde sequitur subscriptio relata. Splendida est haec editio, licet adhuc careat numeris, signaturis, ac custodiis.

(b) JOHANNES AURISPA, patria Siculus, circa medium XV. saeculi floruit. In Linguis Graeca, & Latina peritus varios auctores Graecos fecit Latinos.

(i) Praecedunt duo folia praefationis AURISPAE ad NICOLAUM V., & opus terminatur allata subscriptione.

vera secunda mensis julii Arnoldus Pannartz in domo Petri de Maximis etc. in fol. (k)

Missale Romanum ad usum Sanctae Matris Ecclesiae Romanae... *Sacrum Sanctumq̄ hoc opus ad honorem, et gloriam omnipotentis Dei, ac Dñi Iesu Christi, magni et excellentis ingenii Udalricus Gallus alias Han Alamanus ex Ingelstat civis Viennensis non calamo, aere, vel stylo, sed nove artis, ac solerti industrie genere Rome confectum, impressumq̄, nec non a fratribus sacri Conventus Are celi recte, ac fideliter emendatum anno incarnationis Dominice 1475. XI. Kal. maii, sedente Sixto divina providentia Papa IIII. posteris reliquit. in fol. max. (l)*

AL-

(k) Exstat in Angelica Bibliotheca.

(l) A SAXIO in *historia Typographiae Mediolanensis* ZAROLUS primus appellatur Missalium Typographus eo quod hoc etiam anno 1475. Missale Ambrosianum ad X. Kal. Aprilis impresse; unde non alia est, quam mensis unius inter utramque editionem antiquitatis disparitas, quae abunde suppletur editione ULRICI HAN ex characterum elegantia, ex forma voluminis, quae marginum amplitudine splendida est, ex chartae genere, quae est pergamena, & ex rubricarum lineis, quae rubro colore imprimuntur. Insuper Missale illud est non unius

ALBERTI de EYB juris utriusque doctoris & Pii II. Cubicularii (floruit circa annum 1460.) Margarita poetica , seu summa Oratorum , Poetarum , & Philosophorum ... *Per ingeniosum virum Magistrum Udalricum Gallum , alias Han etc. . . . Romae die XX. decembris anni jubilaei , sedente Sixto IIII. MCCCCLXXV. in fol. (m)*

JUSTINIANI institutionum libri IV. cum glossis , ex recognitione Caroli de Alexandris de Perusio ... *Per Udalricum Gallum alias Han ex Ingelstat (n) civem Viennensem ... O correctum per Carolum de Alexandris*

unius Dioecesis , sed Ecclesiae universalis . Huc usque ignotum fuit Bibliographis Missale illud , & quidem FRANC. ANTONIO ZACHARIAE , qui *Bibliothecam Ritualem* nuperrime scripsit . In eo capitales litterae omnes auxilio manus factae , & miniatae fuere . Deficiunt vero numeri , custodes , & signaturae , & in membranis ex charactere majori imprimitur . Rarum hoc volumen reperitur in Bibliotheca Eminentissimi Cardinalis ANTONII CASALI .

(m) In Bibliotheca Angelica , & S. Mariae de Populo .

(n) Si Pater XISTUS ex ordine S. Augustini has ULRICI HAN subscriptiones legisset , in sua *Commentatione de primis Vindobonae Typographis* , impr. Vindobonae an. 1764. in 4. ex 48. paginis non dixisset pag. IX. ULRICUM Vindobonae ortum habuisse .

xandris de Perusso, anno Dom. MCCCC-LXXV. XVIII. Kal. augusti. in fol. (o)

JOHANNIS de MILLIS (*p*) repertorium juridicum... *Impressum Rome per venerab. virum Magist. Georgium Laur de Herbi-poli, anno salutis MCCCCLXXV., die vero veneris XXIII. mensis junii. in fol. (q)*

Novae decisiones Rotae Romanae... *Im-press. Romae per Georg. Laur de Herbipoli MCCCCLXXV. in fol. (r)*

NICOLAI de TUSDESCHIS Abbatis Panormitani lectura super IV., & V. libr. decretalium... *Impr. Romae Georg. Laur de Hiperboli MCCCCLXXV. in fol. (s)*

S. GRE-

(o) Textus operis quasi Gothicus est, ille vero commentariorum, quo textus involvitur, est elegans.

(p) JOHANNES de MILIIS, seu AEMILIUS fuit patria Veronenfis, florebat tempore GALEAZZI VICE-COMITIS XV. saeculo.

(q) Constat volumen ex 184. foliis. Exstat apud S. Mariam de Populo. De hoc auctore legitur apud MAFFEIUM *Veronae illustratae part. II. edit. in 8. pag. 194.* CELSUM MAFFEIUM jam ab anno 1472. vidisse exemplar hujus libri typis mandatum, sed absque anni nota.

(r) Ex SCHELHORNII *Amoenit. historiae litterariae Tom. III. pag. 131.*

(s) In Biblioth. regia Galliae *Tom. I. Jurisprudent. pag. 10.* Hunc etiam refert LABBEIUS *Biblioth. novae pag. 339. num. XXXVIII.*

S. GREGORII PAPAE opus Moralium
Impress. Romae apud S. Marcum anno a na-
tivitate ... jubileo milles. quadring. septuag.
quinto, die quinta mensis septembris &c.
 in fol. (r)

Concordantiae discordantium Canonum.
Impr. per Simonem Nicolai de Luca Romae
 MCCCCLXXV. in fol. (u)

MARCI TULLII CICERONIS Rhetorica.
Romae per Magist. Ioh. Schurener de Bo-
pardia anno jub., & a nativ. Domini M-
 CCCCLXXV. in fol. (x)

AENEAE SYLVII (postea Papae Pii II.)
 Historia Bohemica . . . *Impr. per Ioh. Nico-*
laum Han Heymer de Oppenbeym, & Ioh.
Schurener de Bapardia Rome anno jubilei ...
 MCCCCLXXV., die X. mensis januarii,
 fa-

(r) Charactere majori, sed Gothico imprimitur. Hu-
 jus Typographus fuit SYMON de LUCA, qui solvit so-
 cietatem cum ULRICO HAN hoc anno, suamque sem-
 per retinuit officinam apud Palatium pontificium *S. Mar-*
ci. Exstat in Bibliotheca Vaticana, Corsiniana, & An-
 gelica.

(u) Existentia hujus depromitur ex MAITTAIRIO
Tom. I. pag. 353.

(x) In Bibliotheca Janiculensi S. Onuphrii.

favente impressioni huius operis Dom. Iob. Aloysio Tuscano . in fol. (y)

Ejusdem AENEAE SYLVII epistolae in Cardinalatu editae *Impr. per Magistrum Iob. Schurener de Bopardia anno jubilaei . . . MCCCCLXXV. , die XIII. mensis julii &c. in fol. (z)*

Ejusdem Dialogi de variis rebus . . . *Romae per Mag. Iob. Schurener de Bopardia anno MCCCCLXXV. , die XI. mensis septembris . in fol. (aa)*

ARISTOTELIS problemata ex versione Theodori Gazae . . . *Romae impressa per Iohann. Reynard, de Eningen . . . sub Sixto IV. Pont. Max. absoluta sunt an. MCCCCLXXV. XIII. calend. junii . in fol. (bb)*

Col-

(y) Uti sunt duo isti Typographi charactere pessimo ita ut excepto REYNARDO de ENYNGEN nullus ex Typographis Romanis deformiori usus fuerit charactere . Existat autem in Bibliotheca Corfiniana , & in Angelica .

(z) In Bibliotheca Corfiniana ,

(aa) In Bibliotheca Vaticana sub num. 10603. , & in Corfiniana .

(bb) Praemisit operi praefationem ad SIXTUM IV. THEODORUS GAZA . Contra versionem hanc scripsisse TRAPEZUNTIIUM affirmat SAXIUS *historiae Typographico-litterar. Mediolan. pag. CLV. ,* asservarique manuscriptam in Bibliotheca Ambrosiana .

Collactanea arrogantissimi Pompeii Festi, priscisque verbis promulgata ex edit. Manilii Romani (cc). *Impr. per Iohan. Reynardum de Enyngen Constantiensem. Romae sub Sixto IIII. . . MCCCCLXXV., calendis vero octobris, in fol. (dd)*

NICOLAI PEROTTI (ee) rudimenta Grammatices &c. *Romae quoque, impressa per me Windelinum de Willa in artibus magistrum duodecimo kalendas octobrias anno sal. milles. quadring. septuag. quinto. in fol. (ff)* AL-

(cc) MANILIUS RALLUS sic dictus a FABRICIO Biblioth. Latinae lib. IV. cap. IV. Sectione II., & Tom. III. novae editionis pag. 322. In Graecis praecipue peritus florebat tempore POMPONII LAETI.

(dd) Praefationem praemisit MANILIUS ad POMPONIUM LAETUM, quam integram ad editionem hujus auctoris ann. 1477. referam. Nihil deformius prodiit ex Romanis praelis hujus saeculi hac editione, & characteribus hujus Typographi. Exstat autem in Corsiniana Bibliotheca.

(ee) NICOLAUS PEROTTUS ex Sentino Umbriae oppido, hodie Saxoferrato, Graeca, Latinaque litteratura clarus, Archiepiscopatum Sypontinum ob doctrinam, & vitutem meruit, in quo munere recte administrato extrema jam senectute obiit apud Villam *Curisugiam* ab ipso domino sic appellatam. Ita MATTHAEUS TOSCANUS in suo *peplo Italiae*, alii que.

(ff) Operi praemittitur praefatio in regulas NICOLAI

ALBII TIBULLI opera, quae exstant cum commentariis Bernardini (gg) Veronensis *Imprimi fecit G. Tibullus de Amidanis de Cremona Rome anno jubilei, & a natio. Dom. MCCCCLXXV. die mercurii XVIII. mensis julii, sedente Sixto quarto, anno ejus felici quarto. in 4. (bb)*

SVETONIUS de Grammaticis, Phalaridis epistolae ex versione Aretini, ... *Feliciter absoluta sunt Romae A. Dom. MCCCC-LXXV. in 4. (ii)*

OMNI-

LAI PEROTTI, & in fine legitur allata subscriptio. MAITTAIRE, maximaque Bibliographorum pars editionem hanc ignoravit propter insignem ejus raritatem. Reperitur autem in Bibliotheca Clericorum Reg. apud S. Andream Vallengem.

(gg) BERNARDINUS CILLENIVS de Peschiera Latina lingua peritissimus floruit circa medium XV. saeculi, de quo multa profert MAFFEIUS *Veron. Illustrat. part. II. pag. 204.*

(bb) In fine primae partis, quae textum TIBULLI tantum exhibet, legitur laudata subscriptio, & in fine secundae, quae est Commentariorum, eadem omnino legitur subscriptio, & anni nota, ac in prima parte, eo excepto, quod legatur SIXTI QUARTI anno quinto. Exstat in Biblioth. regia Galliae Tom. I. *human. litter. pag. 298.*

(ii) Non ergo fuit prima editio Florentina SVETO-

NII

OMNIBONI LEONICENI opus de VIII. partibus orationis... *In domo nobilis viri Job. Philippi de Lignamine Messan. S. D. N. familiaris impressus est Romae an. Dom. MCCCCLXXV., die ultima mensis martii etc.* in 4. (kk).

PETRUS DE ABANO (ll) de remediis venenorum, & JOH. PHILIPPUS DE LIGNAMINE de conservatione sanitatis... *Impr. in domo nobilis Job. Philippi de Lignamine MCCCCLXXV. in 4. (mm).*

PHILIPPI DE BARBERIIS (nn) chronica vi-

P

ro-

NII de *Grammaticis* anni 1478., ut placuit FABRICIO *Biblioth. Latin. Tom. II. pag. 463.* MAITTAIRIUS vero pag. 348. his adjungit MODESTUM *de re militari, de magistratibus Romanis, & sacerdotiis*, & PLINIUM *de viris illustribus*, sed mihi hos videre non contigit.

(kk) OMNIBONUS LEONICENUS patria Vicentinus ludi magister, & oratoria disciplina juxta aliquos insignis, praeli JANSONIS apud Venetos director obiit ineunte XVI. saeculo.

(ll) Dicitur etiam de APONO in agro Patavino, ubi natus anno 1253. Medicorum sui temporis facile princeps obiit anno 1316.

(mm) Partem secundam tantum novit MAITTAIRE pag. 357., de qua vide, quae dicta sunt cap. IV. pag. 90. Exstat autem in Bibliotheca Vaticana sub num. 8601.

(nn) Ex ord. Praedicatorum, de quo jam supra, cap. IV. pag. 89. adnotat. (118).

rorum illustrium ad Johan. Alphonsum Ecclesiae Hispalensis Canonicum... *Impr. anno MCCCCLXXV. in 4. (oo)*.

M. FABII QUINTILIANI Declamationes tres, gladiator, sepulcrum incantatum, & gemini languentes... *Impr. Romae MCCCCLXXV. in fol. (pp)*.

FRANCISCI PHILBLPHI consolatio ad Jacob. Anton. Marcellum patricium Venet. de obitu filii sui Valerii... *Impr. Romae kal. januarii MCCCCLXXV. in fol. (qq)*.

NICOLAI PEROTTI rudimenta Grammatices

(oo) Licet desideretur nomen Typographi, tamen ex caractere facile JOH. de LIGNAMINE designatur, qui alia hujus opuscula sub anno 1481. typis mandavit.

(pp) Abest Typographi nomen, sed sese produnt JOH. DE LIGNAMINE caractères. Habetur vero in Biblioth. Vaticana sub num. 7659.

(qq) FRANCISCUS PHILELPHUS apud Tolentinates natus anno 1398. Graecis, ac Latinis litteris peritissimus Bononiae, Mediolani, Florentiae, Patavii, Mantuae, & Romae docuit, & in hac ultima hoc ipso anno 1475. publice Tusculanas quaestiones exposuit, quas etiam eodem anno ibi impressas testatur FABRICIUS *Biblioth. Latin. Tom. I. pag. 182.* edit. ERNESTI. In hujus autem *Consolationis ad MARCELLUM* editione non apparet Typographi nomen, sed adhuc ex JOH. PHILIPPI de LIGNAMINE officina prodiisse patet. Olim existit apud GAGNAT *indiciis num. 1510.*

tices cum praefat. Joh. Philippi de Lignamine ad Sixtum IV. . . . *Romae in domo nobilis viri Joh. Philippi de Lignamine . . . MCCCCLXXV. die vigesima nona mensis maji in fol. (rr).*

JOHAN. DE TURCREMATA tractatus de aqua benedicta , & ejusdem repetitiones super quibusdam propositionibus Augustini de Roma . . . *Impressit Magister Bartholomaeus Guldinbeck de Sultz , regnante Sixto IV. Pont. Max. anno ejus V. MCCCC-LXXV. in fol. (ff).*

M. TERENTIUS VARRO de lingua Latina, edente Pomponio Laeto ; Nonius Marcellus de proprietate sermonis , & Pompeius Festus de collectaneis priscorum verborum.. *Romae sub Sixto IV. Pont. Max. an. MCCCC-LXXV. in fol. (tt).*

S. BIRGITTAE revelationes, ac prophetiae . . . *Arte , ac diligentia , & charactere polito , & emendato Mag. Eucharri*

P 2

PE-

(rr) Apud S. Mariam de Populo.

(ff) Ex DOMINICO MANNIO *Biblioth. med.* , & *infimae Latinit.* Tom. IV. pag. 163.

(tt) Ita ex Catalogo DOM. GHIENSON Angli impr. *Liburni ann. 1756. in 8. pag. 622.*

Franch in urbe Romana . . . die I. mensis octobris an. MCCCCLXXV. in 4. (uu).

PETRI DE ANCHARANO opus de constitutionibus super Capitulo Canonum statuta . . . *Impr. Romae die veneris tertia mensis februarii. MCCCCLXXV. in fol. (xx).*

MCCCCLXXVI.

S. THOMAE AQUINATIS quaestiones disputatae . . . *Impr. Romae per Arnold. Panartz in domo Petri de Maximis MCCCC-LXXVI. die XX. januarii. in fol. (a).*

NICOLAI PEROTTI rudimenta Grammaticae

(uu) Ita refertur a MAITTAIRIO pag. 358., sed nihilo fecius mihi suspecta videtur. Hucusque enim nihil apparuit, quod ex officina EUCHARII FRANK ante annum 1480. prodierit. MAITTAIRE ergo an. 1475. potuit legere pro an. 1485., quo anno reipsa liber ille editus est.

(xx) Character videtur esse REINHARDI de ENYNGEN. Exstat apud S. Mariam de Populo.

(a) Operi praefationem praemisit ad Cardinalem MARCUM BARBUM JOH. FRANCISCUS BEATUS Venetus ex ordine Praedicatorum, cujus vitam scripsit PATER DE AUGUSTINIS *Tom. II. scriptor. Venetorum pag. 375.* Sacras litteras medio XV. Saeculo docuerat apud Patavinos, ac Pisanos. Hanc autem praefationem retulit *Catalogus Smith. pag. 162.*

ticae . . . In alma urbe Roma in domo nobilis viri Petri de Maximis non atramento . . . per Mag. Arnold. Pannartz MCCCC-LXXVI. die vero XXV. mensis februarii. in fol. (b).

S. HIERONYMI epistolarum operis pars prima . . . In domo Petri de Maximis juxta Campum Florae, praesidente Mag. Arnaldo Pannartz MCCCCLXXVI. in fol. (c).

Psalterium Card. JOH. DE TURRECREMATA . . . Sedente Sixto IV. per providum virum Magist. Lupum Gallum fratrem Magistri Uldarici Galli de Bienna, anno Dom. milles. quadring. septuag. sexto, die vigesima prima mensis februarii. in fol. (d).

P 3

Di-

(b) Hanc ex fide auctorum refero, licet mihi valde suspecta sit ipsius existentia; vix enim credibile est tam celerem fuisse hujus libri venditionem, ut nonobstantibus ejusdem apud alios Typographos editionibus coactus fuerit PANNARTZ tres continuo, annis scilicet 1473., 1474., & 1476., emittere editiones.

(c) Ultimus hic est liber, qui ex officina PANNARTZ exierit. Secundam vero partem ex eodem prorsus characterē impreffit GEORGIUS LAVER anno 1479.

(d) Ex characterē ULRICI GALLI. Punctuatio quidem est incommoda, & deformis. Exstat vero in Bibliotheca Corsiniana, Aracaelitana, Angelica, & apud S. Mariam de Populo.

DINI MUGELLANI regulae juris... *Romae apud S. Marcum MCCCCLXXVI. in fol. (e).*

TITO LIVIO vulgarizzato da Ruggero Ferrario... *Regnante il santissimo & beatissimo Padre Xisto Pontefice Maximo, in quinto anno del suo felice pontificato a dì XXX. di maggio nel anno dell' incarnatione di Christo MCCCCLXXVI. fu impressa la presente Deca (quarta) nella Città di Roma apresso il palazzo di San Marco. in fol. Tomi tres (f).*

Chro-

(e) Editio haec ita refertur a SCHELHORNIO in *Ammenitat. histor. litterariae Tom. III. pag. 132.*

(f) Primus est MAITTAIRE *Tom. I. anni 1719. pag. 120.*, & anni 1733. *pag. 361.* (ubi hujus amplam exhibuit descriptionem) qui hanc editionem annuntiavit, & magnas contestim inter Italiae litteratos excitavit contentiones. APOSTOLUS ZENUS in *Appendice ad Fontanini Bibliothecam Italicam Tom. II. pag. 289.*, & PAITONIUS *Tom. II. operis inscripti: Degli autori vulgarizzati pag. 205.* negant hunc Ferrarium esse auctorem hujus versionis, & dicunt fuisse tantum amanuensem, innixi auctoritate LAMBECHII in *Commentar. Biblioth. Caesar. Tom. II. pag. 947.*, ubi legitur quemdam RUGGERUM de Ferrari da Terzo anno 1448. fuisse Copistam versantis unius Livianae. Si in eorum manus incidisset aliquod exemplar, hanc conferre potuissent cum Veneta

Chronica Summorum Pontificum, & Imperatorum de septem aetatibus mundi ex Hieronymo &c. . . . *Hic libellus an. a nativitate Dom. . . . millesimo quadring. septuag. sexto die Sabati decima mensis februarii impressus est Romae per Magist. Job. Schurerer de Bopardia. in 4 (g).*

P 4

Ni-

neta anni 1478. editione. Dicit autem MAITTAIRE in fine Tomi II. legi quod sequitur : *Impresse fuerunt in urbe Romana anno Christi millesimo quatuor centesimo sexagesimo sexto, sedente SIXTO QUARTO Pont. Max., ubi erronee legitur sexagesimo pro septuagesimo.* In Bibliotheca Corsiniana mihi occurrit decas prima Livii Italici, adeoque illius Tomus primus absque anni, loci, & Typographi nota; sed anno 1476. tardius impressa in fol. ex charactere quadrato, & Romano elegante. Forsan Tomus erit primus editionis a MAITTAIRIO relatae, ideoque in Litteratorum commodum ejus descriptionem subjiciam. Praeunt VII. folia indicis, quae sequitur epistola dedicatoria LUCAE JOHANNIS BONACORSI *Cartolais* Florentini ad nobilem BERNARDUM de NICOLO CAMBINI, in qua dicit curasse se ad id emendari, & imprimi hanc versionem, ut ipsi eam dicaret. Volumen autem, numeratis omnibus, est 166. foliorum Jam occurrerat ALEXANDRO CAPPONIO primum volumen ab hoc non absimile, cujus meminit *Index Bibliothecae* ipsius impr. Romae 1747. in 4. pag. 231. Nunc vero in Bibliothecam Vaticanam migravit.

(g) Est reimpressio continuationis *Ricobaldinae* JOH. PHILIPPI de LIGNAMINE, de qua ad annum 1474.

NICOLAI MEDICI antidotarius cum additionibus ex variis auctoribus... cum scientia ponderum medicinalium... *Impress. Romae per Mag. Job. Schurener de Bopardia sub an. Dom. MCCCCLXXVI. in 4. (b).*

JOH. ITRENSIS Philosophi, ac Medici libellus ad Marcellum Caput de ferro Patricium Romanum de peste hujus anni 1476. *Impr. Romae die X. maij MCCCCLXXVI. in 4. (i).*

EUSEBII CAESARIENSIS historia ecclesiastica interprete Ruffino... *Per Job. Philippum de Lignamine Messanensem completum est hoc opus, millesimo CCCCLXXVI. die XXV. maij Oc. Romae. in fol. (k).*
Jo-

(b) Ex 144. foliis tantum constat, & reperitur in Bibliotheca Aracaelitana.

(i) Ex decem tantum plagulis constat, & ex characterē JOH. de BOPARDIA imprimitur. In hoc primus Summi Pontificis Medicus appellatur DOM. EVANGELISTA. Hic libellus exstat in Bibliotheca Aracaelitana. Utriusque hujus Medici nulla fit mentio neque apud MANDOSIUM, neque apud FABRICIUM, neque apud alios Bibliographos.

(k) JOHAN. PHILIPPUS de LIGNAMINE praefixit epistolam ad Cardin. de ESTOUTAVILLA, in qua inter alia legitur: *Nam postea quam haec impressoria, au*
pro-

n ad
Cica
Ro
dia
5).
li-
a-
6.
l.

JOH. ANDREAE Bononienſis (qui obiit
anno 1348.) noville ſuper ſexto... *Im-
preſſe Rome per honorab. virum Georg. La-
ver de Herbiſoli MCCCCLXXVI. die XVII.
menſis julii. in fol. max. (l).*

JUSTINIANI inſtitutiones cum gloſſis...
Impr. Romae MCCCCLXXVI. in fol. (m).

C. JULII CAESARIS commentaria de bel-
lo Gallico... *Impr. Romae MCCCCLXXVI.
in fol. (n).* S. THO-

*proprie divina ars miro excogitata ingenio ad nos pervenit,
ſtudi pro virili aliquid mortalibus, non tam mihi utile,
quam illis gratum, ac neceſſarium afferre, tametiſi propter
varias animi curas, relique familiaris anguſtias non abſ-
que ſummo labore id egerimus. Itaque ſupra quinque mil-
lia diverſorum auctorum volumina in hanc uſque diem no-
ſtro juffu impreſſa ſunt, inter quae ſunt opuſcula illa e-
gregia de ſanguine Chriſti, de potentia Dei, & de futu-
ris contingentibus &c. ab ipſo Summo Pontifice.... ap-
poſite diſputata &c. In multis autem exemplaribus de-
ficit haec praefatio, quod in cauſſa fuit FONTANINIO
hiſtor. Aquileienſis lib. IV. pag. 356. duplicem hujus an-
ni affirmare editionem. Exſtat autem in Bibliotheca
Vaticana num. 2789., & in Corſiniana.*

(l) Apud S. Mariam de Populo. MAZZUCHELLIUS
in opere, cui titulus: *Scriptori Italiani Tom. II. pag. 699.*
adjicit *Commentar. ejuſd. in decretales.*

(m) Auctoritate MAITTAIRII pag. 368., ſed vereor, ne
haec ſumpta fuerit pro editione anni 1475. ſupra relata.

(n) Conſtat ex indice Biblioth. JOHAN. GEORGII
GRAE-

S. THOMAE AQUINATIS summa Catholicae fidei ... *Romae* MCCCCLXXVI. in fol. (o).

FRANCISCUS PHILELPHUS de Jesu Christi sacerdotio ... *Impr. Romae* MCCCCLXXVI in 4. (p).

OLDRADI de Laude consilia juridica ... *Impr. apud S. Marcum* MCCCCLXXVI. in fol. (q).

MCCCCLXXVII.

S. ATHANASII (dic potius Theophilacti) commentaria in epistolas Pauli ex interpretatione Christophori de Persona (a) ...
Fr. Chri-

GRAEVII, & ex auctoritate FABRICII *Biblioth. Latinae ex edit. ERNESTI Tom. 1. pag. 259.*

(o) Ex FABRICII *Biblioth. med. Latinit. Tom. VI. pag. 238.*

(p) Ita FREYTAGIUS *analektorum litterar. pag. 631., & ex Biblioth. Dalmanniana.*

(q) Ita ex FABRICIO *Biblioth. med. latinit. Tom. V. pag. 162.*

(a) CHRISTOPHORUS de PORSONA, ex Ordine S. Guillelmi, graece, & latine doctissimus, prior fuit apud S. Balbinam Romae. SIXTO IV. carus fuit, & INNOCENTIVS VIII. ipsum Bibliothecae Vaticanae praefecit

Fr. Christophorus de Persona Romanus Prior S. Balbinae de Urbe traduxit an. MCCCC-LXIX. Pontificatu Pauli Pont. Max. anno quinto, & per ingeniosum virum Magist. Udalricum Gallum, alias Han... Rome impressum anno incarnat. Dominicae M-CCCCLXXVII., die vero XXV. mensis Januarii, sedente Sixto Papa III. in fol. (b).

Ejusdem THEOPHILACTI commentaria, & ex eadem versione... Romae per Georg. Saschel, & Bartholom. Golsch. MCCCC-LXXVII. in fol. (c). Du-

fecit anno 1484., sed peste sublati sunt anno 1486. Qui plura de hoc erudito desideraverit, adeat APOSTOLUM ZENUM in opere, cui titulus: *Giornale de' Letterati Tom. XIX. pag. 325.* Hic tamen immerito pag. 236. ait hanc editionem penitus ignorari.

(b) Praemittitur auctoris epistola ad SIXTUM IV. Ex subscriptione autem hujus libri patet chimericam esse editionem anni 1469. Pariter editio haec explodet incipias PROSPERI MARCHAND in *historia Typographiae* pag. 117. Haec autem editio reperitur apud Patres Capuccinos, & in Bibliotheca Barberina. Hinc absque ratione ABBAS de S. LIGER in opere, cui titulus: *Supplement a l'histoire de l'imprimerie par Prosper Marchand* pag. 160. asseruit editionem, quae exstat in Bibliotheca Barberina, peractam fuisse apud GEORGIUM SASCHEL, & GOLSCH.

(c) Ita LA CAILLE in opere, cui titulus: *Hist. de*

DURANDI rationale Divinorum officiorum . . . *Impress. Rome per honorab. virum Mag. Georg. Laur de Herbipoli an. Dom. MCCCCLXXVII., die vero jovis XX. mensis februarii.* in fol. (d).

Ejusdem DURANDI rationale Divinorum officiorum . . . *Impr. Rome per venerab. virum Mag. Georg. Laver de Herbipoli sub an. Dom. MCCCCLXXVII., die vero jovis XVI. octobris.* in fol. (e).

GUIDONIS DE BAYFIO Regiensis patria lectura in Decretum, & rosarium juris Canonici . . . *Impr. Romae apud Simonem Nicolai*

la librairie pag. 18., & MAITTAIRE pag. 372. affirmat editionem hanc existare in Biblioth. Barberina. Verum deceptus est, quia propriis ipse oculis inspexi hanc esse ex editione ULRICI HAN; ut idcirco valde dubia sit existentia hujus editionis, sicut & altera anni 1472., quam astruunt aliqui.

(d) Tria praeceunt folia rubricarum, quorum ultimo verso exstat registrum chartarum. Exstat in nostra Bibliotheca in Colle Hortulorum.

(e) Huic etiam tria praemittuntur folia rubricarum, sed horum primum exhibet praefationem JOH. ALOYSII TUSCANI. Haec vero exstat apud S. Petrum ad Vincula. Utramque quidem simul contuli, & affirmare possum unam ab altera insigniter discrepare.

colai de Luca MCCCCLXXVII. in fol. (f).

JOH. DE TURRECREMATA quaestiones Evangeliorum de tempore, & Sanctis...

Impr. per Joh. Schurener de Bopardia sub anno MCCCCLXXVII. die mercurii ultima mensis aprilis. in fol. (g).

RODERICI de S. Maria (b) oratio coram Sixto IV. in die parasceve anno 1477. *Romae* MCCCCLXXVII. in 4. (i),

POMPEII FESTI opus de priscorum verborum significationibus ex editione Manilii Romani... *Impr. anno milles. quadrig. septuag. septima, die vero ultima mensis de-*

(f) Amplam hujus exhibet descriptionem SCIPIO MAFFAEIUS *Veronae illustr. Part. II. pag. 173. edit. in 8.* Refert quosdam versus exstantes pro coronide hujus voluminis FABRICIUS *Biblioth. med. Latinit. Tom. III. pag. 129.*, & adjungit huic operi lectionem in decretum. Auctor floruit circa annum 1480.

(g) Exstat in Bibliotheca Vaticana sub num. 794., & in Aracaelitana.

(b) Hispanus natione adhuc juvenis in Italiam venit, peractisque studiis in Collegio Bononiensi, Hispaniam reversus est, variis autem ibi functus honoribus, factusque Archiepiscopus Caesaraugustanus obiit initio XVI. saeculi.

(i) Reperitur in Bibliotheca Angelica. Constat autem octo foliis, & deficit Typographi nomen.

decembris, Sixti IV. anno ejus septimo... in fol. (k).

Breviarium Ecclesiae Romanae ... *Impr. Romae MCCCCLXXVII. in 8. (l).*

HENRICI DE SEGUSIO Cardin. Ostiensis Summa aurea in decretales ... *Impr. Romae MCCCCLXXVII. in fol. Tomi duo (m).*

ROBERTI FLEMINGI carmen in laudem Sixti IV. sub nomine lucubrationum Tibur-

(k) Praemititur MANILII praefatio, quae sic se habet: MANILIUS ROMANUS POMPONIO LAETO salutem. Nuper cum legissem POMPEII FESTI mutilatos libros, qui praeursorum verborum inscribuntur, vehementer dolui, quod tantum opus integrum non remansit: Scripsit ille quidem ad totius antiquitatis cognitionem, & posteritatis utilitatem, sed puto inscitia superioris aetatis tam praeclarum munus nobis eripuit; nam quidam nullius momenti, sine nomine, & litteris ad CAROLUM Regem volumen diffusum, & copiosum in sterile compendium redegit; & credibile est reliquisse, quae magis necessaria erant, ut saepenumero tu mecum quaeris est. Quod superest imprimendum curavi, ne alius forte audax, & temerarius in pejus reddat, & pro virili parte emendari, castigarique cogilavi, ut saltem si non integer, fidelis tamen legatur. Vale. DE ROMAULIS. Reperitur in Bibliotheca S. Andreae de Frattis Fratrum Minimorum Romae. Hucusque ignota remanserat haec editio, quae ideo rarissima appellari potest.

(l) Ex FABRICII *Biblioth. med. Latinit. Tom. I. pag. 277.*

(m) Ex eodem *Tom. III. pag. 225.*

burtinarum *Impr. Romae MCCCC-LXXVII. in 4. (n).*

FRANCISCI ZABARELLAE. (o) commentar. super Clementinas ... *Impr. Romae per Georg. Laur de Herbipoli anno MCCCC-LXXVII in fol. (p).*

MCCCCLXXVIII.

ALBERTUS MAGNUS de animalibus....
Opus impressum per Simonem Nicolai de Luca hujus laboratorii dominum Rome miles. CCCCLXXVIII. secundo aprilis. in fol. (a).

JOH. DE TURRECREMATA contemplationes

(n) Patria Anglus, Decanus fuit Lincolnienfis, in Italiam autem venit, ubi auditor fuit GUARINI Veronensis, ac floruit circa annum 1480.

(o) Patria fuit Patavinus, factusque est Cardinalis, & obiit in Concilio Constantiensi anno 1417.

(p) Ex JUNGENDRES in notis characteristicis. libr. XV. saeculi impr. Norimbergae anno 1740. in 4. pag. 30., ubi exhibet libri descriptionem.

(a) Hujus fuit editor FERDINANDUS de CORDUBA Hispanus, multorum operum Romae impressorum, sed sine anni nota auctor. Hic praefationem operi praemisit. Exstat in Bibliotheca Vaticana sub num. 8619., & in Casanatensi.

nes super figuras S. Mariae de Minerva... *Impr. Romae per Udalricum Gallum Alemannum an. Dom. MCCCCLXXVIII., die vero IX. decembris Qrc. in fol. cum figuris (b).*

FLAVII VEGETII epitome institutorum rei militaris... *Impr. Romae anno Dom. MCCCCLXXVIII. in 4. (c).*

BARTOLI, & OLDRADI de Laude confilia juridica... *Impr. Romae an. Dom. MCCCCLXXVIII. in fol. (d).*

PTOLEMAEI ALEXANDRINI cosmographia.... *Claudii Ptolemaei Alexandrini geographiam Arnoldus Buking e Germania Romae tabulis aeneis in picturis formatam impreffit sempiterno ingenii, artificii-que monumento anno Dominici natalis MCCCCLXXVIII. VI. idus octobris, sedente*

(b) Ex eodem semper charactere, ac editio an. 1467. Constat autem ex 29. foliis, & reperitur apud S. Mariam de Populo.

(c) Ita refertur innominato Typographo a FABRICIO *Biblioth. Latin. Tom. III. pag. 174. editionis an. 1774., & a TIRABOSCHIO in opere, quod inscribitur: Della storia della Letteratura Italiana Tom. II.*

(d) Nititur auctoritate DOM. MAITTAIRE pag. 393., sed post SAUBESTUM in *Biblioth. Norimbergensi pag. 132.*

te Sixto III. Pont. Max.; anno ejus VIII. in fol. cum figuris 27. aere incis. (e).

GIOVANNI BOCCACCIO Ameto, ovvero commedia delle Ninfe Fiorentine ... *Impress. in Roma nell'anno della christiana salute MCCCCLXXVIII. sedente nella cattedra di Piero lo angelicho Pastore Sisto IV. Pont. Max. nell'anno VII. del suo felice Pontificato. in 4. (f)*

MCCCCLXXIX.

S. HIERONYMI epistolarum opus. Tomus secundus una cum epist. Johan. Andreae praemissa editioni Romanae annorum 1468.,

Q

& 70.

(e) Operi praeponitur praefatio, de qua jam supra Cap. V. adnotat. (126) pag. 101., ubi de SWEYNHEYMIO. Opus integrum est 68. foliorum, deinde sequuntur 12. tabulae geographicae ad Asiam pertinentes, quatuor ad Africam, & decem ad Europam, praemissa tabula cosmographica, vulgo *Mappamundo*. Editio splendida est absque *custodibus*, *numeris*, ac *fignaturis*. Exstat in Bibliotheca Corsiniana, & in Angelica.

(f) Operi praemisit epistolam LUCAS ANTONIUS FORTUNATUS Florentinus ad Principem JOH. de RUE-RE de Arragonia Ducem de Sora, & Praefectum urbis Romae. Exstat autem ex legato Capponiano (hujus indicis pag. 70.) in Biblioth. Vaticana.

& 70. . . . *Per venerab. virum Magist. Georg. Laur de Herbipoli* MCCCCLXXIX. , *die vero lune quinta mensis aprilis.* in fol. (a)

Breviarium Romanum . . . *Impr. Romae* MCCCCLXXIX. in 8. (b)

JUVENALIS Satyrae cum commentar . . . *Impr. Romae* MCCCCLXXIX. in fol. (c)

Fr. AUGUSTINI de ANCONA (d) summa ecclesiasticae potestatis ex editione Pauli Ulmii (e) cum ejus praefatione ad Patr. Ambrosium de Cora Romanum Priorem ex ordine S. Augustini . . . *Impressa Romae in domo nobilis viri Francisci de Cinquinis apud S. Mariam de Populo an. Dom. MCCCC-LXXIX. die XX. decembris.* in 4. (f)

Ejusd.

(a) Morte , aut absentia ARNOLDI PANNARTZ , a quo anno 1476. Tomus I. impressus fuerat , GEORGIUS LAVER opus incompletum terminavit ex eodem caractere .

(b) Ex FABRICIO *Biblioth. med. Latinit. Tom. I. pag. 277.*

(c) Ita MAITTAIRE *Tom. I. pag. 403.*

(d) AUGUSTINUS TRIUMPHUS ex Ancona ordin. S. Augustini variis cumulatus honoribus ab utriusque Siciliae Regibus obiit anno 1328. aetatis suae 85.

(e) PAULLUS ULMIUS , vel CULMEUS ex eod. S. Augustini ordine obiit Cremonae anno 1484.

(f) In praefatione recensentur vita , & opera AUGUSTI-

STI-

Ejusdem PAULI ULMII vita Beatae Monicae ... *Impr. Romae MCCCCLXXIX. in 4. (g)*

Ejusdem ULMII apologia pro Eremitis S. Augustini contra Dominicum Tarvisinum Canonicum regularem ... *Impr. Romae MCCCCLXXIX. in 4. (b)*

JOH. BAPTISTAE TROVAMALAE ex ordine Minor. summa casuum conscientiae, quae Rosella appellatur ... *Impr. Romae MCCCCLXXIX. in fol. (i)*

MCCCCLXXX.

LUCII ANNAEI SENECAE vita, una cum opusculis Pauli Pompilii ... *Impr. Romae per Euchar. Silbert, alias Frank, die martis*

Q 2

STINI de ANCONA, Character voluminis Gothicus est minutissimus ex 324. foliis. Praecipitanti legens editor *Catalogi Telleriani* scripsit pag. 171., hujus libri Typographum fuisse FRANCISCUM de CINQUINIS. Existat in Bibliotheca Aracaelitana.

(g) Opus dicatur JOHANNI SENENSI Episcopo Mesano Sacristae SIXTI IV.

(b) Epistola dedicatoria dirigitur ad Cardinalem de ESTOUTAVILLA Archiepisc. Rothomagensem.

(d) MAITTAIRE pag. 401. *Summam* hanc tribuit BAPTISTAE de SALIS ex eodem ordine, sed WADINUS pag. 47. hanc TROVAMALAE adscribit.

tis XIV. mensis februar. MCCCCLXXX.
in 4. (a)

PLUTARCHI vitae virorum illustrium...
Impr. Romae MCCCCLXXX. in fol. (b)

NICOLAI SOPHIANI (c) Graeciae descri-
ptio... *Impr. Romae MCCCCLXXX. in*
fol. (d)

Regulae, ordinationes, & constitutio-
nes Cancellariae Sixti IV.... *Impr. Romae*
MCCCCLXXX. in 4. (e)

FRANCISCI ex ASSISIO oratio habita co-
ram Pont. Max., & Christianorum conventu
pro defensione fidei Christianae... *Impr.*
Romae MCCCCLXXX. in 4. (f)

ALBERTI de EYB Margarita poetica...
An-

(a) A MAITTAIRIO etiam recensetur pag. 406.

(b) Ex *Diario eruditorum Galliae* pro anno 1684.
pag. 38.

(c) NICOLAUS SOPHIANUS Corcyrensis floruit sub
finem saeculi XV. Plura de ejus operibus refert GES-
NERI abbreviator SIMLERUS pag. 137. edit. *Tiguri-*
nae anni 1555.

(d) Ita praeter GESNERUM FREYTAGIUS in *ana-*
lectis litterariis pag. 384.

(e) Ex *Biblioth. selectissimae* parte II. num. 861.

(f) De auctore, & libro consulendus MAZZUCHEL-
LIUS in opere inscripto: *Scrittori Italiani Tom. I. par-*
te II. pag. 1175.

*Anno a nativitat. Domini millesimo quadring.
octuages., decima quinta mensis julii. in
fol. (g)*

MCCCCLXXXI.

PHILIPPI de BARBERIIS (a) ordinis Prae-
dicatorum opuscula, nempe: de discor-
dantia inter Hieronymum, & Augustinum;
de Sibyllis; Probae Falconiae carmina;
praefatio in symbolum S. Athanasii; in ora-
tionem Dominicam, salutationem evange-
licam, super *Te Deum*, *Gloria in excelsis*;
& Donatus Theologus... Impr. Romae an.
Dom. MCCCCLXXXI., sedente Sixto VIII.
Pont. Max., an. ejus undecimo, die prima
men-

Q 3

(g) Verum est deficere Typographi, & loci nomen;
adeoque quasi in incertum hanc Romanis adscribi offi-
cinis; sed cum plene conveniat haec editio cum chara-
cteribus EUCHARII SILBERTI, cumque in omnibus
propemodum Romanis Bibliothecis eadem frequens
occurrat, facile adduci me passus sum, ut in hac rei
incertitudine pro Romana haberem, atque ita secunda
editio censenda esset: primam enim adduximus ad ann.
1475. pag. 219. Exstat in Bibliotheca SS. Trinitatis de
Montibus in Colle Hortulorum.

(a) De hoc jam ad annum 1475. pag. 225., & Cap.
V. pag. 108.

mensis decembris. in 4. cum Prophetarum, & Sibyllarum figuris ligno incis (b).

ORIGENES contra Celsum ex versione Christophori Personae (c) Prioris S. Balbinae ... *Magister Herolt de Bambergae Romae impressit an. incarnat. Dom. MCCCC-LXXXI. mense januarii, regnante Sixto quarto Pont. Max., anno ejus decimo.* in fol. (d) VA-

(b) Praemittit praefationem JOHANNES PHILIPPUS de LIGNAMINE ad SIXTUM IV., in qua dicit: *Decevi characteribus perpetuis imprimere celeberrima opuscula, quae clarissimus artium, & Theologiae interpres Magister Philippus ex ordine Praedicatorum conterraneus, & affinis meus edidit.* Immerito ergo appellatur PHILIPPUS de LIGNAMINE, & cum Medico Pontificio confunditur a DOMINICO MANSIO in *Biblioth. Fabrician. Tom. V. pag. 294.*, nec minus perperam haec opuscula tribuuntur JOH. PHILIPPO MEDICO ab ERNESTO ipso in *nova edit. Biblioth. Latinae FABRICII Tom. I. pag. 382.* Exstat in Corsiniana Bibliotheca.

(c) De eo supra ad ann. 1477. pag. 234.

(d) Praemittitur operi epistola THEODORI GAZAE ad ipsum CHRISTOPHORUM PERSONAM; deinde sequitur epistola altera PERSONAE ad JOH. MOCENICUM, & universum Senatum Venetum; & terminatur allata subscriptione volumen, non omisis numeris *centenariis*, ut placuit MITTAIRIO. Utramque epistolam retulit *Catalogus Smith. pag. 212.* Exstat autem in charta pergamena in Bibliotheca Vaticana sub num. 1252., & in Angelica.

VARII chiromantiae tractatus... *Impr. Romae MCCCCLXXXI. in 4. (c)*

Formulare instrumentorum Romanae curiae... *Romae impressit Eucharis Silbert MCCCCLXXXI. in 4. (f)*

AMBROSII CORIOLANI Romani ex ord. S. Augustini (g) Conimentar. in regulam S. Augustini, una cum hujus Sancti vita, & elogio facto coram Pio II. an. 1463.... *Impr. Romae a Mag. Georgio Herolt de Bambergæ, Divo Sixto quarto Pont. Max. sedente, an. IX. sui pontificatus, die octava decembris MCCCCLXXXI. in fol. (b)*

Ejusdem CORIOLANI defensorium, & responsivum ad maledicta Canonorum regularium Congregationis Frisonariae... *Impr.*

Q 4

Ro-

(c) Ita de verbo ad verbum ex indice Vaticano num. 8437.

(f) De Auctore dictum est ad primam libri hujus edit. sub an. 1474. pag. 210. Mihi vero constat ex Catalogo Biblioth. Tellerianæ pag. 70.

(g) AMBROSIUS de MASSARIS de Cora ex Ord. S. Augustini, sub SIXTO IV. Poenitentiarius obiit anno 1485.

(b) In Bibliotheca Aracaelitana; & SS. Trinitatis de Montibus in Colle Hortulorum.

Romae per Georg. Herolt an. MCCCC-LXXXI. in fol. (i)

M. T. CICERONIS officia, paradoxa, senectus, somnium Scipionis... *Impr. Romae per Eucharium Archirion Dioecesis Herbipolensis, an. MCCCCCLXXXI. in 4. (k)*

GARZIAE MNESII Lusitani, Praefulis Eborenensis, Regisque Lusitaniae apud Sixtum IV. Oratoris, oratio dicta pridie Kalend. septemb. anni 1481. *Impr. Romae MCCCCCLXXXI. in 4. (l)*

STEPHANI THEGLIATII Antibarenensis, & postea Patracensis Archiepiscopi (m) oratio contra Turcas in die S. Joh. Evangelistae facta in Ecclesia Lateranensi coram
Si-

(i) Quandoque cum superiore compingitur. Aliam libri hujus editionem antiquiorem Romanam, sed abique anni nota pertractavi apud S. Mariam de Populo.

(k) EUCHARIUS ille idem est, ac FRANK. Vide *Cap. V. pag. 117.*

(l) Narratur, cum huic orationi interfuisset POM-
PONIUS LAETUS, hac soluta, hunc exclamasse, praesente SIXTO IV: *Quis est iste, PATER SANCTE, barbarus, qui tam diserte loquitur.* Exstat autem in Bibliotheca Vaticana sub num. 10480.

(m) Episcopus fuit etiam Torcellanus in ditione Veneta, claruit adhuc anno 1515., quo sermonem habuit in Concilio Lateranensi,

Sixto IV. an. 1481. *Impr. Romae* MCCCC. LXXXI. in 4. (n)

JOH. MARGARITI (o) Episcopi Hydruntini Oratoris Regis, & Reginae Castellae oratio habita in senatu Veneto an. 1481. ... *quam impressit Georgius Theutonicus ex ordinatione Dom. Joh. Philippi de Lignamine militis Messanenensis* MCCCCLXXXI. in 4. (p)

MARCI MAROLDI haereticae pravitatis Inquisitoris oratio de veritate humanae redemptionis habita in Capella Papae in die Annuntiationis an. 1481. *Impr. Romae* MCCCCLXXXI. in 4. (q)

STEPHANI FLISCI de Soncino juris utriusque Doctoris (floruit medio XV. saeculo) libellus de synonymis. ... *Impr. Romae* MCCCCLXXXI. in 4. (r)

Sonetti di Burchiello . . . *Impr. in Roma* XXII.

(n) In Bibliotheca Vaticana num. 2888., & in Angelica.

(o) Floruit sub finem saeculi XV.

(p) Ita LEICHIUS in *supplemento ad MAITTAIRII annales* pag. 130. Nomen autem illud GEORGII probabiliter est HEROLDI, aut LAVERI.

(q) Ex caractere EUCHARII SILBERTI, & constat ex sex tantum plagulis. Exstat in Bibliotheca Angelica.

(r) Ex caractere SILBERTI, ipso tamen innominato.

XXII. *di decembre an. MCCCCLXXXI.*
in 4. (s)

GUILLELMI de DUMOQUERCI Oratoris Ducis Britanniae ad Curiam Romanam destinati oratio de Spiritu Sancto coram Sixto IV...
Impr. Romae MCCCCLXXXI. in 4. (t)

Exhortatio SIXTI Papae IV. ad omnes principes, ut facta unione generali resistent Turcarum Regi jam Apuliae oras ingresso. Data Romae sexto idus aprilis an. 1481.,
et impressa per Bartholom. Guldinbeck de Sultz. in 4. (u)

Aggregatio introductoria ad Galeni medicinam... *Impr. Romae MCCCCLXXXI. in 4. (x)*

Abbreviationes PII II. Pont. Max. super Decades Flavii Blondi ab inclinatione imperii usque ad tempora Johannis XXIII. Pont. Max. ... *Impr. D. D. L. D. S. P. V. an. MCCCCLXXXI. in 4. (y)*

Com-

(s) Ex MAZZUCHELLIO *Tom. II. inscripto: Degli Scrittori Italiani parte IV. pag. 2436.*

(t) Ita LEICHIUS *loco sup. citato pag. 129.*

(u) Ex FABRICII *Biblioth.med.Latini.Tom.IV.pag.197.*

(x) Reperitur in Bibliotheca Angelica.

(y) Constat ex 33. foliis tantum, innominato Typographo. Exstat apud S. Mariam de Populo.

Compilatio decretalium GREGORII IX.,
 compilatore Fran. Genuensi de Monelia...
Impr Romae MCCCCLXXXI. in fol. (z)

Repertorium utriusque juris JOHANNIS
 BERTACHINI de Firmo Advocati Consisto-
 rialis sub Sixto IV.... Pars prima *impres-*
sa jussu Sixti IV. per egregium virum Mag.
Georg. Laur de Herbipoli Theoticum, an.
Dom. MCCCCLXXXI. ad publicam studio-
rum utilitatem.

Ejusdem pars secunda, in cujus fine le-
 gitur ad Sixtum IV. distichon :

Altera post primam sum pars ego, Si-
xte, secundum

Det mihi sacra, precor, Bibliotheca lo-
cum.

Ejusdem pars tertia... *Finis die V. aprilis*
MCCCCLXXXI. in Capitolio Urbis. in fol.
Tomi tres (aa).

MCCCCLXXXII.

AEGIDIUS de COLUMNA (a) de regimi-
 ne

(z) Exstat apud S. Mariam de Populo.

(aa) Exstat apud S. Mariam de Populo.

(a) Romanus ex ordine S. Augustini floruit XIII. sae-
 culo, & obiit anno 1316.

ne principum . . . *Impr. per inclitum virum Mag. Stephan. Planck de Patavia an. MCCCCLXXXII. die IX. maji. in fol. (b)*

PAULI ROMULEI apologia contra Cornelium Vitellium . . . *Impr. Romae MCCCC-LXXXII. in 4. (c)*

PROPERTII elegiarum libri, edente Antonio Volsco . . . *Impressit fidelissime Eucharis Silbert ante idus martii MCCCC-LXXXII. in 4*

BERNARDINI de CARAVAIAL (d) Sixti IV. cubicularii oratio in die omnium Sanctorum coram Papa anno 1482. . . . *Impr. Romae MCCCCLXXXII. in 4.*

Argumentum declamationum novarum, quae coram Sixto IV. a BLANCO CERUTO Veronensi, & HERMOLAO CURTINO actae sunt anno 1480. . . . *Impr. Romae MCCCC-LXXXII. in 4. (e)*

S. Au-

(b) Exstat in Bibliotheca Alexandrina Archigymnasii Sapientiae.

(c) In Bibliotheca Vaticana num. 8738.

(d) Natione Hispanus, & postea Cardinalis Ostiensis obiit anno 1522.

(e) Constant duo illi ex LEIGHIO in *supplemento ad MAITTAIRIUM* pag. 130.

S. AUGUSTINI de civitate Dei libri...
Impr. Romae 1482. in fol. (f)

• C. CAII SALLUSTII opera... *Impr. Romae*
MCCCCLXXXII. in 4. (g)

S. THOMAE AQUINATIS summa de articulis fidei, & ecclesiae sacramentis....
Impressa per honorab. virum Barthol. de Buldinbeck de Sulcz an. Dom. MCCCC-LXXXII. die 8. mensis februaryi. in 8. (b)

P. PTOLEMAEI cosmographia... *Impr. Romae per Nicolaum Hahn, seu Gallum M-CCCCLXXXII. in fol. (i)*

Si-

(f) Ex LABBAEO *Bibliothecae novae pag. 347. num. DCLXXXIX., & pag. 354. num. MXXIX.*

(g) Ex MAITTAIRIO *Annal. Tom. I. pag. 438.*

(b) Reperitur in Bibliotheca Corsiniana.

(i) Ita a KRANTZIO in *memorabilibus Biblioth. Elizabeth Wratislaviensis pag. 74. refertur: PTOLEMAEI cosmographiam a NICOLAO HAHN, sive GALLO, qui primus Typographiam Italiae intulit, Romae 1482. membranis impressam, tabulisque coloribus interstinctis ornatam miratus sum. In eundem errorem illapsus est FABRICIUS Biblioth. Graecae lib. 17. cap. XIV., ubi de PTOLEMAEO pag. 415. Editionem siquidem Ulmensensem hujus anni pro Romana, & NICOLAUM HAN pro NICOLAO DONIS editore illius habuerunt, sicut jam post RAIDELIUM observavit SCHELHORNIUS in notis ad Card. QUIRINIUM pag. 237., unde haec PTOLE-*

MARI

MCCCCLXXXIII.

SIXTI IV. monitorium censurarum adversus Venetos civitatem Ferrariae invadentes . . . *Impr. Romae* MCCCCLXXXIII. in 4. (a)

NICOLAI de LYRA commentar. in vetus, ac novum Testamentum . . . *Impr. Romae* MCCCCLXXXIII. in fol. Tom. V. (b)

Decisiones Rotae Romanae . . . *Impr. Romae* MCCCCLXXXIII. in fol. (c)

Oratio funebris JOH. ANTONII Episcopi Alexandrini sacri palatii causarum Auditoris in exequiis Cardinalis Tornacensis habita XVII. kal. novembris 1483. . . *Impr. pontificatus Sixti IV. an. XIII.* in 4. (d)

FR. PETRI TERRASSE ex ordine Carmelitarum oratio de Divina providentia coram Sixto IV. in Dominica IV. quadrages.

MAEI editio ex albo librorum Romae hoc anno excusum expungenda est.

(a) In Bibliotheca Vaticana num. 2025.

(b) Librum hunc & quidem tamquam unicum Romae anno 1483. excusum recensuit MAITTAIRE pag. 446.

(c) Character apparet esse SILBERTI. Tractavi librum hunc Cabilone.

(d) Ex caractere EUCHARII SILBERTI, ex quinque tantum plagulis. Exstat in Bibliotheca Angelica.

gef. an. 1483.... *Impr. Romae* MCCCC-LXXXIII. in 4. (e)

THOMAE ex Capitaneis de CELLIONIBUS ord. Praedicator. Theolog. professoris, & commendatarii monasterii S. Mariae de pietate Dei ordinis Cisterciensis, & Oratoris Christianissimi Francorum Regis apud Sixtum IV. oratio in festo omnium Sanctorum an. 1483.... *Impr. Romae* MCCCC-LXXXIII. in 4. (f)

ALEXANDRI Episcopi Cortensis oratio ad Sixtum IV. in aede divi Petri in die Epiphaniae an. 1483.... *Impr. Romae* MCCCC-LXXXIII. in 4. (g)

JOH. BERTACHINI ex Firmo repertorium utriusque juris ... *Impr. Romae per Mag. Georg. Laur de Herbipoli Theutonicum*,
MCCCC-

(e) Eodem caractere, ac superior, & constat ex quinque etiam foliis, tum insuper reperitur in laudata Angelica Bibliotheca.

(f) Exstat ibidem, & est ex eodem caractere, tum sex constat foliis.

(g) Ex septem plagulis constat, & reperitur etiam in Bibliotheca Angelica. In fine autem hujus orationis exstat ejusdem epistola ad LUCIDUM MAPHAEIUM Episcopum Signinum, de qua dictum est cap. IV. in nota (121.) pag. 94.

MCCCCLXXXIII. in fol. Tom. III. (b)

AESOPi vita una cum fabulis e Graeco in Latinum versa per Rinutium... *Impr. Romae* **MCCCCLXXXIII.** in 4. (i)

Ejusdem AESOPi fabulae versibus elegiacis redditae Latinis, & Italicis... *Impr. Romae* **MCCCCLXXXIII.** in 4. (k)

MARCI MAROLDI sententia veritatis de humana redemptione in die Virginis Annuntiatae in Capella Papae habita an. 1483... *Impr. Romae* **MCCCCLXXXIII.** in 4. (l)

MCCCCLXXXIV.

Epistole, Lectioni, e Evangelii, i quali
se

(b) Ita ex MAZZUCHELLIO in opere inscripto : *Scrittori Italiani Tom. II. parte II. pag. 1025.* Jam anno 1481. eundem impresserat LAVER. De auctore vide **CHAR-TARIUM** in *Syllabo Advocatorum Consistorial.* *impr. Romae an. 1656. in fol. pag. 42., & 300.*

(i) Prima ergo non est editio *Parmensis anni 1487.*, sicut placuit MAITTAIRIO. RINUTIUM vero patria Aretinum fuisse, affirmat DOMINICUS GEORGIUS in vita NICOLAI V. *impr. Romae an. 1742. in 4.*

(k) Uterque liber exstat in Bibliotheca regia Galliae *Tom. I. human. litterar. pag. 599.*

(l) Reperitur in Bibliotheca Angelica. Jam anno 1481. idem MAROLDUS orationem habuerat de eodem argumento.

se legono in tutto l'anno a la missa secundo l'uso de la chiesa Romana... *Impr. in Roma sedente Sixto IV. Pont. Max. an. M-CCCCLXXXIV. in fol. (a)*

MANILII astronomicon ex edit., & cum comment. Laurentii Bonincontri (b)... *Impr. Romae an. MCCCCLXXXIV. in fol. (c)*

BERNARDINI DE CARAVAIAL oratio habita die circumcissionis Domini in capella Sixti IV. an. 1484... *Impr. Romae M-CCCCLXXXIV. in 4. (d)*

HIERONYMI ALEXANDRINI carmina elegantiora

(a) Exstat in Bibliotheca regia Galliae Tom. II. Theolog. pag. 224. Huc autem reducitur editio hujus libri facta Romae an. XIII. SIXTI IV., quam RICHARDUS SIMONIUS in opere inscripto: *Hist. critique des versions du nouveau Testament* pag. 17., & P. LE LONG *Biblioth. sacrae* pag. 358. edit. an. 1723. referunt. Annus enim XIII. SIXTI IV. apprime cadit in annum 1484.

(b) Miniatensis in Etruria, ac amicitia junctus MARSILIO FICINO, qui de eo saepe, in suis epistolis mentionem habet. Mantuae humanas litteras docuit.

(c) Parum integram, & accuratam hanc esse observavit APOSTOLUS ZENUS *differtat. Vossian. Part. 1. pag. 43.* Exstat autem in Bibliotheca Vaticana n. 10855.

(d) Ex caractere STEPHANI PLANCK. In Bibliotheca Vaticana, & in Angelica. Ex octo tantum foliis constat hoc opusculum.

gantissima *Impr. Romae MCCCC-LXXXIV. in 4. (e)*

JOHANNIS BIFFI (*f*) miraculorum vulgarium B. M. V. camen heroicum ad Sixtum IV. una cum vitis S. Martini Episcopi, S. Caeciliae, & S. Clementis . . . *Impr. Romae an. MCCCCLXXXIV. in 4.*

Ejusdem elegia pro gratulatione purpurae adeptae ab Ascanio Maria Sfortia . . . *Impr. Romae MCCCCLXXXIV. in 4.*

Ejusdem epigrammata varia cum epistola dedicatoria ad Ludovicum XI. . . . *Impr. Romae MCCCCLXXXIV. in 4. (g)*

INNOCENTII Papae VIII. regulae Cancellariae Romanae cum glossa . . . *Impr. Romae MCCCCLXXXIV. in 4. (b)*

ANTONII LOLLII Geminianensis oratio in funere Card. Matisconensis habita sub Innocentio VIII. mense primo, die XXVII.
an.

(e) Ex MAZZUCHELLIO *Tom. I. pag. 448.* Existabat autem in Biblioth. Menarsiana *indiciis* illius *pag. 368.*

(f) Presbyteri Mediolanensis ex Mezago oriundi. Floruit vergente XV. saeculo.

(g) Tria haec opera BIFFI constant ex MAZZUCHELLIO *Tom. II. part. II. pag. 1213.*, existant vero in Biblioth. regia Galliae *human. litterar. Tom. I. pag. 332.*

(b) Reperitur in Bibliotheca Vaticana num. 10376.

an. 1484. . . . *Impr. Romae MCCCC-LXXXV. in 4. (i)*

GUILLELMI DE PERERIIS Auditoris Apostolici oratio super electionem Pontificis an. 1484. die jovis XXVI. augusti . . . *Impr. Romae MCCCCLXXXIV. in 4. (k)*

PAULI ULMII (l) Bergomensis vita, & miracula Beatae Mariae de Albericis de Como . . . *Impr. Romae MCCCCLXXXIV. in 4.*

MCCCCLXXXV.

Pontificale Romanum de novo editum per Augustinum Patricium de Piccolominiis (a), & Johannem Burchardum . . .

R 2

Impr.

(i) Constat ex septem tantum plagulis. Huic autem annexendam vult Rhetoricam ANTONII MANCINELLI SIMLERUS in GESNERI *epitome pag. 14.* Exstat in Angelica Bibliotheca.

(k) Exstat in Bibliotheca regia Galliae Tom. I. *human. litterar. pag. 142.*

(l) De quo dictum est ad an. 1479. pag. 242.

(a) Patria Senensis, fuit a secretis Cardinali PICCOLOMINEO Senensi tempore suae legationis ad coetum Ratisponensem, quem *dietam* vocant, an. 1471. Postea Episcopus Pientinus, & caeremoniarum magister ab INNOCENTIO VIII. creatus est, & obiit anno 1496.

Hunc

Impr. Romae per Stephanum Plannk MCCCCLXXXV. indictione III., die vero XX. mensis decembris. in fol. (b)

Revelationum S. BIRGITTAE libri VIII. una cum oratione in ejus laudem... *Impr. Romae MCCCCLXXXV. in fol. (c)*

GUILLELMI CAOURSIN oratio habita pro Rhodiis coram Innocentio VIII. V. kal. februar. 1485.... *Impr. Romae an. MCCCC-LXXV. in 4. (d)*

ANTONII LOLLII Geminianensis oratio in die circumcisionis Domini coram Innocentio VIII. anno ejus primo... *Impr. Romae an. MCCCCLXXXV. in 4. (e)*

Ea-

Hunc cum JABOBO LUCIO Episcopo Cajacensi, & JOHANNE BURCHARDO deputavit INNOCENTIUS VIII. pro hac nova adornanda Pontificalis Romani editione.

(b) Reperitur in Bibliotheca Vaticana num. 4025., & apud S. Mariam de Populo.

(c) Ita MAITTAIRIUS pag. 467. post TENTZELIUM, & REISERUM. Sed dubia mihi videtur hujus existentia, & mallet cum FABRICIO *Biblioth. med. latinis. Tom. II. pag. 280.* affirmare librum hunc nihil aliud esse praeter *excerptas Revelationes quasdam* ex lib. IV. ejus Revelationum, cui titulus: *Onus mundi*.

(d) Ita FREYTAG *analector. litterar. pag. 204.*

(e) Tractat de bello Turcis inferendo, & ex quinque tantum constat foliis. Apparet character SILBERTI. Exstat in Bibliotheca Angelica,

Eadem oratio ex editione diversa, sed eodem anno, & ibidem. in 4. (f)

GUILLELMI BODIVIT ord. Minorum oratio in missa Papali Romae 1485. in die Trinitatis... *Impr. Romae MCCCCLXXXV.* in 4. (g)

Oratoris Francorum Regis oratio ad Innocentium VIII.... *Impr. Romae MCCCC-LXXXV.* in 4.

JOH. CAMERARII Dalburgii oratio ad Innocentium VIII.... *Impr. Romae MCCCC-LXXXV.* in 4.

HECTORIS FLISCI Lavaniae, & Palatini Comitis, oratio pro republica Genuensi ad Innocentium VIII.... *Impr. Romae an. M-CCCCLXXXV.* in 4.

JOHANNIS FRANCISCI MARLIANI oratio pro Duce Mediolanensi ad Innocentium VIII.... *Impr. Romae an. MCCCCLXXXV.* in 4. (b)

FRANCISCI PATRITII Episcopi Cajetani

R 3

Ora-

(f) Ex sex foliis constat, & in eadem Bibliotheca reperitur.

(g) Ex quatuor solum foliis constat, & reperitur ibidem.

(b) Quatuor isti posteriores exstant in Biblioth. regia Galliae Tom. I. *human. litterar. pag. 158.*

Oratoris Regis Ferdinandi oratio ad Innocentium VIII. . . . *Impr. Romae an. MCCCC-LXXXV. in 4. (i)*

VALASCI pro Ferdinando Portugalliae Rege oratio ad Innocentium VIII. *Impr. Romae MCCCCLXXXV. in 4.*

ANTONII GERALDINI Legati Regis Hispaniarum eglogae XII. de mysteriis vitae J. Christi . . . *Impr. Romae an. MCCCC-LXXXV. in 4. (k)*

GUNDISSALVII DE VILLADIEGO tractatus de Legato . . . *Romae cura auctoris anno salutis millesimo quadring. octuages. quinto, die vero XIII. mensis junii, sedente Innocentio VIII. anno ejus primo. Johannes Hugonius de Gengenbach impressit. in fol. max. (l)*

MCCCCLXXXVI.

Regulae, ordinationes, & constitutiones
Can-

(i) Hic cum sequente constat ex eodem *Indice*, eademque pagina.

(k) Auctor fuit Protonotarius Apostolicus, & Poeta laureatus, de quo vide FABRICIUM *Biblioth. med. latin. Tom. I. pag. 125.*

(l) Editio haec splendidissima meretur appellari. Exstat autem apud S. Mariam de Populo.

Cancellariae Apostolicae Innocentii VIII. una cum taxa, & poenitentiaria... *Impr. Romae* MCCCCLXXXVI. in 4. (a)

ELIAE TURONENSIS Archiepiscopi, & Cardinalis tituli S. Luciae (*qui obiit an. 1484.*) libellus contra pragmaticam Francorum sanctionem... *Impr. Eucharius Silbert clericus Herbipolensis an. millesimo* CCCCLXXXVI. in 4.

ANTONII GERALDINI oratio ad Innocentium VIII. pro Rege Ferdinando, & Elizabetha Regina Hispaniarum an. 1486... *Impr. Romae an. MCCCCLXXXVI.* in 4. (b)

Tractatus procuratorius Diaboli contra Mariam... *Impr. Romae per Stephanum Plannk an. MCCCCLXXXVI.* in 4. (c)

ANTONII DE BUTRIO commentar. super primum librum Decretalium... *Impr. Romae an. MCCCCLXXXVI.* in fol. (d)

Conclusiones Philosophicae; Cabalisticae,
R 4 cae,

(a) Exstat in Bibliotheca Vaticana num. 10376., & in Menarsiana *indictis pag. 164.*

(b) De auctore, qui erat Regis Hispaniarum orator ad INNOCENTIVM VIII., dictum est supra adnot. (k).

(c) Ex catalogo LOESCHERII *Part. II. pag. 751.* num. 12384.

(d) Apud S. Mariam de Populo.

cae, & Theologicae &c. . . *Impress. Romae opera Eucharī Silbert, alias Franck anno MCCCCLXXXVI., die septima decembris. in fol. (e)*

MCCCCLXXXVII.

SEXTI FRONTINI stratagematicon libri IV. . . . *Impr. Romae per Euchar. Silbert, alias Frank MCCCCLXXXVII. die prima junii. in 4. (a)*

FLAVII VEGETII epitome institutionum rei militaris, edente Johanne Sulpitio Verulano . . . *Romae Euchar. Silbert milles. quadring. octoges. septimo quarto Kal. februarii. in 4. (b)*

MODESTI libellus de vocabulis rei militaris . . . *Romae Euchar. Silbert MCCCC-LXXXVII. septimo idus junii. in 4. (c)*

AE-

(e) In fine harum conclusionum PICI Mirandulani legitur: *Conclusiones non disputabuntur, nisi post Epiphaniam: interim publicabuntur in omnibus Italiae gymnasiis, & si quis Philosophus, aut Theologus etiam ab extrema Italia arguendi gratia Romam venire voluerit, pollicetur ipse D. disputaturus se viatici expensas illi soluturum de suo. Exstat apud S. Mariam de Populo.*

(a) In Angelica Bibliotheca.

(b) Ibidem.

(c) Ibidem.

AELIANUS de instruendis aciebus e Graeco in Latinum factus a Theodoro Gaza... *Romae Euchar. Silbert milles. quadrig. octogef. septimo, quinto decimo kal. martii.* in 4. (d)

BAPTISTAE MANTUANI carmen contra impudice scribentes... *Romae 1487. die XX. novembris.* in 4. (e)

INNOCENTII Papae VIII. regulae, ordinationes, & constitutiones Cancellariae Apostolicae... *Impr. Romae an. MCCCC-LXXXVII.* in 4. (f)

Liber Pontificalis Romanae Ecclesiae, ex emendat. Jacobi de Lucii, & Johan. Burkardi... *Impr. Romae per Stephanum Planck MCCCCCLXXXVII.* in fol. (g)

STEPHANI THEGLIATI Archiepiscopi Patracensis oratio coram Innocentio VIII. in aede

(d) Ibidem. Hujus collectionis scriptorum de re militari editio mendosissima est, & character est quasi Gothicus.

(e) Ex quatuor tantum foliis constat, & reperitur in Bibliotheca Aracaelitana.

(f) In Bibliotheca Alexandrina Archigymnasii Sapientiae tractavi editionem quamdam sub INNOCENTIO VIII. impressam, sed absque anni nota.

(g) Editio haec diversa est ab ea anni 1485. Exstat in Telleriana Bibliotheca *indictis pag. 171.*

aede D. Petri in die Pentecostes . . . *Romae an. III. Pontificatus Innocentii VIII. tertio nonas julii*. in 4. (b)

PETRI BOSCA Theolog. doctoris, & auditoris Cardinalis S. Marci oratio habita ad Cardinalium senatum pro celebranda victoria Malachitana Regis Hispaniarum . . . *Impr. Romae MCCCCLXXXVII*. in 4. (i)

FRATRIS MARIANI DE GENAZANO ex ordine S. Augustini oratio habita coram Pontifice Dominica tertia Adventus an. 1487 . . . *Impr. Romae MCCCCLXXXVII*. in 4. (k)

Ejusdem eadem ex editione diversa ejusdem anni. in 4. (l)

Apologia, quam in favorem suarum conclusionum edidit PICUS MIRANDULANUS . . . *Impr. Romae MCCCCLXXXVII*. in fol. (m)

Glossae RODERICI PORTUENSIS Episcopi,

(b) Ex septem tantum plagulis, Exstat in Angelica Bibliotheca.

(i) Constat ex sex solum foliis, & reperitur in Angelica Bibliotheca.

(k) Quantum doctrina excelluerit auctor, consule ANGELI POLITIANI *libr. IV. epistolarum epist. VI*. Ex sex tantum foliis componitur, & exstat in Angelica Bibliotheca.

(l) Reperitur ibidem, & sex tantum est foliorum.

(m) Apud S. Mariam de Populo.

pi, postea Papae Alexandri VI. in regulas Cancellariae, & in constitutiones Innocentii VIII. de beneficiis... *Impr. Romae per venerab. virum Magistr. Eucharium Silbert, alias Frank, anno MCCCCLXXXVII. in 4.*

MCCCCLXXXVIII.

Missale secundum usum Ecclesiae Romanae... *Impr. an. MCCCCLXXXVIII. die 22. decembris Romae. in 4. (a)*

PLINIUS de viris illustribus, FENESTELLA de magistratibus Romanis, & JOHANNES SULPITIUS Verulanus de orationis compositione... *Impr. Romae MCCCCLXXXVIII. in 4. (b)*

ANTONII MANCINELLI Veliterni (c) versifilogus... *Impr. Romae MCCCCLXXXVIII. in 4. (d)*

AN-

(a) Ex caractere SILBERTI. Exstat apud S. Andream Vallenfem Cler. Regularium.

(b) JOHANNES SULPITIUS a patria Verulo dictus Verulanus, humaniores litteras Romae, vergente XV. saeculo, docuit.

(c) Insignis apud Venetos Grammaticus floruit sub finem XV. saeculi.

(d) Constat ex XII. tantum foliis, & reperitur in Bibliotheca Aracaelitana.

ANDREAE FULVII Sabini ars metrica...
Impr. Romae MCCCCLXXXVIII. in 4. (e)
 Propositio facta per Oratores Innocen-
 tii VIII. coram Carolo VIII. Francorum
 Rege, proponente Dom. Leonello Episco-
 po Traguriensi in palatio regio Parisiis an.
 1488. . . . *Impr. Romae ex charactere Sil-
 berti MCCCCLXXXVIII. in 4. (f)*
 Revelationes S. BIRGITTAE... *Impr. Ro-
 mae MCCCCLXXXVIII. in 4. (g)*

MCCCCLXXXIX.

JOHANNIS de TURRECREMATA summa
 de Ecclesia contra ipsius, & primatus S. Pe-
 tri adversarios... *Impr. Romae per Eu-
 charium Silbert, alias Frank, indictione
 VII., die vero lunae XXVII. mensis apri-
 lis*

(e) Ex decem solum foliis constat, & ibidem repe-
 ritur. Ex eodem charactere, ac superior, haec etiam
 editio concinnata cernitur.

(f) Oratio haec ex quinque plagulis constans eo ten-
 dit, ut Regem hunc inducat ad bellum Turcis inferen-
 dum, & in hac enumerantur varia Regum Galliae ex-
 ga S. Sedem beneficia. In Angelica Bibliotheca.

(g) Ita refertur in *Catalogo Cardin. DUBOIS impr.
 Hagae Comitum in 8. Tom. II. pag. 206., ubi haec e-
 ditio princeps appellatur.*

lis an. MCCCCLXXXVIII. in fol. (a)

BENEDICTI de NURSIA libellus de con-
servatione sanitatis... *Impr. Romae Eucha-*
rius Silbert. MCCCCLXXXIX. in 4. (b)

PETRI GARSIAE (c) opus contra conclu-
siones Joh. Pici Mirandulani... *Impr. Ro-*
mae per Euchar. Silbert, alias Franck...
MCCCCLXXXIX., die vero XV. mensis
octobris. in fol. (d)

MCCCCXC.

JOH. de TURCREMATA contemplatio-
nes super figuras S. Mariae de Minerva...
Impr. Romae Stephanus Planck MCCCC-
LXXXX. in fol. (a)

SALLUSTIUS cum commentar. Laurentii
Vallae... *Impr. Romae per Eucharium*
Silbert, tertio nonas aprilis, sedente In-
no-

(a) Exstat in Bibliotheca Vaticana num. 2728., &
apud S. Mariam de Populo.

(b) In Angelica Bibliotheca.

(c) PETRUS GARSIAS Valentinus Theologus, do-
ctor Parisiensis, & Episcopus Uffellensis in Sardinia
floruit vergente ad finem XV. saeculo.

(d) Apud S. Mariam de Populo.

(a) Biblioth. Regia Galliae Tom. II. pag. 324.

nocentio VIII. , anno ejus VI. MCCCC-LXXXX. in fol. (b)

PLINII epistolae... *Impr. Romae per Eucharium Silbert... post diem XIII. calendar. aprilis MCCCCXC. in 4. (c)*

CICERONIS epistolae ad Brutum, Quintum fratrem, & ad Atticum, curantibus Bartholomaeo Saliceto Bononiensi, & Ludovico Regio Corneliensi... *Impr. Romae per Eucharium Silbert... post XVI. calend. augusti MCCCCXC. in fol. (d)*

VIRGILII bucolica, & georgica cum commentar. Antonii Mancinelli Veliterni.... *Impr. Romae per Eucharium Silbert, die vigesima octobris ann. Dom. MCCCC-LXXXX. in fol. PE-*

(b) In Bibliotheca Vaticana num. 7172.

(c) Hujus editor fuit POMPONIUS LAETUS. Reperitur in Bibliotheca Vaticana num. 10149., & in Angelica:

(d) Praemiserunt editores epistolam ad AUGUSTINUM MAFFEIUM, quam retulit *Index Schmidianus pag. 327.*, & in fine alia est etiam pariter a SCHMIDIO relata, in qua dicitur 800. *exemplaria illius cusa fuisse.* Tum ad calcem exstat insuper distichon POMPONII LAETI ad MAFFAEIUM. Primus est ex libris Romae XV. saeculo excusis, in quo habeatur index erratorum corrigendorum. Exstat in Bibliotheca Vaticana, & ex *Capponiano legato hujus indicis pag. 406.*, tum apud S. Mariam de Populo, & in Angelica.

PETRI de APPONO tractatus de venenis...
Impr. Romae MCCCCXC. in 4. (e)

PTOLEMAEI geographia cum tabulis aere incisus... *Impressum, & completum fuit Romae an. a nativit. Dom. MCCCCXC., die IV. novembris, arte, ac impensis Petri de Turre. in fol. (f)*

Formulae instrumentorum ad usum curiae Romanae... *Impr. Romae Stephanus Planck MCCCCXC. in 4. (g)*

PAULUS POMPILIUS de vita Senecae...
Impr. Romae MCCCCXC. in 4. (h)

ALEXANDRI BENEDETTI ex Legnano in territorio Veronenſi libellus de febre pestilenti... *Impr. Romae MCCCCXC. in 4. (i)*

PETRI de VICENTIA Episc. Caesenatensis (k)
 ora-

(e) In Angelica Bibliotheca.

(f) Advertentia defecit MAITTAIRIUS eam dicens *impressam XV. die novembris*. Eadem sunt tabulae, eodemque numero, ac in editione anni 1478. Exstat in selectissimo museo Abbatis DE ROSSI jam supra laudato.

(g) *Indicis* Biblioth. Tellerianae pag. 170.

(h) Ex *Catalogo* Biblioth. Meaddianae impr. *Londini* 1754. pag. 150. Exstat alia ejusdem libri editio anni 1480.

(i) Ex MAZZUCHELLIO in opere inscripto: *Scriptori Italiani Tom. II. Part. II. pag. 811.*

(k) PETRUS SUCIUS, vernacula lingua de' *Sorzi*,
 patria

oratio pro expeditione contra infideles habita jussu Innocentii VIII. anno 1490. ...
Impr. Romae MCCCCXC. in 4. (l)

MCCCCXCI.

SEXTI RUFII libellus de Romana historia... *Impr. Romae Euchar. Silbert die augusti XXII. MCCCCLXXXI. in 4. (a)*

LAURENTII BONINCONTII Miniatensis opus de annorum revolutionibus astronomicis ... *Impr. Romae MCCCCXCI. in 4. (b)*

STEPHANI THEGLIATII Patracensis Archie-

patriâ Romanus, origine Modoetia, sive Monza, qui de Vicentia dictus est, quod ibidem ejus avus quandoque domicilium habuerit. Vide, quae de eo differunt PETRUS ALOYSIUS GALLETTIUS Abbas Casinensis in praefatione ad Orationem funebrem, quam in obitu ejusdem PETRI de VICENTIA habuit THOMAS PHAEDRUS INGHIRAMIUS, quamque GALLETTIUS edidit in Tomo III. *Anecdotorum* Romae editorum pag. 179., & JOH. ANGELO BRASCHIO Cardin., nunc PIO VI. P. O. M. dedicavit.

(l) Ex catalogo Telleriano pag. 385.

(a) Ex catalogo Meaddiano pag. 150., & DOM. DE ROTHELIN num. 4909.

(b) De auctore jam dictum est ad ann. 1484. pag. 257. adn. (b). Exstat autem in Bibliotheca Vaticana num. 9537.

chiepiscopi oratio de passione Domini....

Impr. Romae MCCCCLXXXI. in 4. (c)

PLINIUS de viris illustribus cum quibusdam Senecae opusculis.... *Impr. Romae MCCCCXCI. (d)*

Regulae cancellariae Apostolicae sub Innocentio VIII. *Impress. Romae per Stephanum Plank MCCCCXCI. in 4. (e)*

De arte notarii tractatus... *Impr. Romae Stephanus Plank MCCCCXCI. in 4. (f)*

Pro tabellionibus instructiones... *Impr. Romae Stephanus Plank MCCCCXCI. in 4. (g)*

COLUMELLA de hortorum cultura....: *Impr. Stephanus Plank Romae MCCCCXCI. in 4. (h)*

CELSI MAPHAEI Veronensis monumentum compendiosum pro confessionibus Cardinalium, & Praelatorum... *Impr. Romae MCCCCXCI. in 4. (i)*

S

BER-

(c) In Bibliotheca Vaticana num. 10357.

(d) Ex catalogo DOM. DE ROTHELIN num. 4909.

(e) Ex catalog. Bibliothecae Card. JOSEPHI RENATI IMPERIALIS pag. 99.

(f) In Angelica Bibliotheca.

(g) Ibidem.

(h) Ibidem.

(i) Ex FABRICIO *Biblioth. med. latinit. Tom. I. pag. 366.*

BERNARDI BASINI (k) concio habita Romae coram Cardinalibus anno 1491....
Impr. Romae an. MCCCCXCI. in 4.

SULPITII Verulani opus de componendis,
 & ornandis epistolis... *Impr. Romae anno*
MCCCCXCI. in 4. (l)

MCCCCXCII.

HERMOLAI BARBARI (a) castigationes
 Plinianae priores. *Impressit Eucharis Ar-*
genteus Germanus Romae MCCCCXCII.
octavo kal. decembris... in fol. (b)

SEXTI RUPII opusculum de gestis Roma-
 norum... *Impress. Romae Stephanus Plank*
MCCCCXCII. in 4. (c)

ARISTOTELIS politica latine cum com-
 mentar. Ludovici de Valentia ordinis Prae-
 dica-

(k) Canonicus erat Caesaraugustanus in Hispania, qui
 floruit sub finem XV. saeculi.

(l) Exstat in Angelica Bibliotheca.

(a) POMPONII LAETI discipulus, pro Veneta repu-
 blica ad INNOCENTIIUM VIII. Orator fuit, & obiit pro-
 pe Romam anno 1493. aetatis suae 39.

(b) Anno sequenti auctiores, quas secundas appella-
 vit, castigationes in PLINIUM edidit.

(c) Ex MAITTAIRIO pag. 544., & FABRICIO Bi-
 blioth. med. latinis. Tom. VI. pag. 134.

dicatorum . . . *Impr. Romae per Eucharium Silbert, alias Frank, XIII. kal. augusti MCCCCXCII. in fol. (d)*

ARISTOTELIS ethica ex versione Joh. Argiophili . . . *Impr. Romae per Eucharium Silbert . . . MCCCCXCII. kal. septembris. in fol. (e)*

JOH. MARIAE CATANAEI (claruit ann. 1500.) juris consulti Mantuani oratio ad Alexandrum VI. . . . *Impr. Romae MCCCCXCII. in 4. (f)*

BERNARDINI de CARAVAIAL Episcopi Saguntini, & postea Cardinalis S. Crucis oratio habita pro Rege Ferdinando, & Elisabetha Hispaniarum Regibus de obedientia praestanda Alexandro VI. *Impr. Romae MCCCCXCII. in 4. (g)*

CAROLI VERARDI Caesenatis, & cubicularii Pontificii (*b*) historia Baetica, seu ex-

S 2

pu-

(*d*) Refertur exemplar in *Indice DOM, DE GAGNAT* num. 835. in membranis excusum.

(*e*) In fine legitur epistola quaedam curiosa spectans ad Academiam Romanam, Exstat apud S. Mariam de Populo.

(*f*) In Bibliotheca Vaticana num, 10479.

(*g*) Ibidem num, 10511.

(*b*) Exstat ejus monumentum sepulchrale Romae in Eccle-

pugnatio Regni Granatae dialogice scripta ... *Impr. Romae* MCCCCXCII. in 4. (i)

LUCANI Cordubensis poetae Pharsalia vulgari sermone metrico translata per Dom. Ludovic. de Montichiello Cardinalem *Impr. Romae Eucharius Silbert ann. MCCCCXCII. die X. mensis januarii.* in 4. (k)

Regulae Cancellariae Apostolicae sub Alexandro VI. . . . *Romae Eucharius Silbert* MCCCCXCII. in 4. (l)

NICOLAI TIGRINII oratio pro Lucensibus ad Alexandrum VI. *Impr. Romae* MCCCCXCII. in 4.

SEBASTIANI BADUARIJ oratio ad eundem pro Venetis . . . *Romae* MCCCCXCII. in 4. JA-

clesia S. Tryphonis Fratrum Eremitarum Augustinensium, quod retulit laudatus GALLETTIUS loc. superius citato pag. 185.

(i) Scenis repraesentata, ludisque Romanis acta est hoc anno, praesidente INNOCENTIO VIII. XI. kal. maji. Immerito prima editio Romana hujus opusculi dicitur facta an. 1494. a FABRICIO *Biblioth. med. latinit. Tom. I. pag. 353.* Exstat in Bibliotheca Vaticana n. 8065.

(k) De hac Pharsaliae LUCANI versione fuse disseruit P. PAITONIUS in *Biblioth.*, quae inscribitur: *Degli autori volgarizzati*; sed accurate describitur a GUILLELMO DEBURE *Bibliogr. instruit.* num. 2791.

(l) Ex catalog. Bibliothecae Cardinalis JOSEPHI RENATI IMPERIALIS pag. 99.

JACOBI SPINOLAE oratio ad eundem...
Romae MCCCCXCII. in 4.

ANTONII GALEACII BENTIVOLI oratio
ad eundem pro Bononiensibus ... *Romae*
MCCCCXCII. in 4.

GENTILIS Episcopi Aretini oratio ad
eundem pro Florentinis ... *Romae* M-
CCCCXCII. in 4.

Obedientia publica Senensium Alexan-
dro VI. ... *Romae* MCCCCXCII. in 4. (m)

MCCCCXCIII.

HERMOLAI BARBARI secundae castigatio-
nes Plinianae; item emendatio in Pompo-
nium Melam, in Senecam, in Quintilia-
num, & Columellam, una cum expositio-
nibus ... *Impressit Eucharis Argenteus Ger-
manus Romae idibus februarii* MCCCC-
XCIII. in fol. Tomi duo (a).

BARTHOLOMAEI SIBYLLAE Monopolitani
Theologiae professoris speculum peregrina-

S 3

na-

(m) Singulae istae orationes constant ex Biblioth. regia Galliae *Catalogi Tom. I. humanior. litterar. pag. 158.*

(a) Primam partem harum castigationum ediderat anno praecedenti. De utraque autem vide APOSTOLUM ZENUM in *dissertat. Vossianis parte II. pag. 371.*

narum quaestionum ad Alfonso Aragoniae, Ducem Calabriae ex Theologis, Jurisperitis, Philosophis, & Astronomis concinnatum... *Impr. Romae MCCCCXCIII.*
in 4.

Commentar. super distinct., & super decretales... *Impr. Romae MCCCCXCIII.*
in fol. Tomi tres (b)

HIEROCLES in versus aureos Pythagorae ex versione Johannis Aurispae... *Impr. Romae per Johannem Besichen, & Sigismundum Mayer.. MCCCCXCIII.* in 4.

NICOLAI MARIAE ESTENSIS, Episcopi Adriae oratio pro Hercule Estensi Duce Ferrariae ad Alexandrum VI. una cum epistola ad eundem... *Impr. Romae per Stephanum Plank MCCCCXCIII* in 4. (c)

Ejusdem altera editio... *Impr. Romae per Andream Fritagium MCCCCXCIII.*
in 4. (d)

HERODIANI historiarum libri VIII. ex
ver-

(b) Ita refertur a SAUBERTO *Bibliothecae Norimberg.* pag. 180.

(c) In Bibliotheca Vaticana num. 10511.

(d) Editio haec, cujus penitus a me Typographus ignoratur, ita recensetur in *Indice Biblioth. regiae Gallicae Tom. I. pag. 158.*

versione Angeli Politiani... *Impr. Romae die XX. junii MCCCCXCIII.* in fol. (e)

MATHAEI de LUCHA dialogus de diebus criticis.... *Impr. Romae MCCCCXCIII.* in 4. (f)

PETRI GRAVINAE Panormitani oratio de ascensu Christi ad Caelos coram Alexandro VI. die XVI. martii... *Impr. Romae MCCCCXCIII.* in 4. (g)

M. MONTANI Episcopi Rhodii oratio pro Rhodiis ad Alexandrum VI.... *Impr. Romae MCCCCXCIII.* in 4.

BENVENUTI a S. Georgio oratio pro Marchione Montisferrati ad Alexandrum VI.... *Impr. Romae MCCCCXCIII.* in 4.

HIERONYMI PORCII Romani, Rotae primi auditoris, orationes nomine principum, & rerumpublicarum Italiae ad Alexandrum

S 4

(e) Praemittuntur operi octo folia, quae exhibent opuscula operi praeliminaria. Describitur a GUILLELMO DEBURE *Bibliogr. num.* 4940.

(f) Ita LEICHIUS in *supplemento ad MAITTAIRII annales pag.* 135.

(g) In fine exstat in laudem auctoris epigramma LEONARDI CORVINI Episcopi Pelusini. Exstat in Angelica Bibliotheca.

drum VI.... *Impr. Romae Eucharis Silbert* MCCCCXCIII. in 4. (b)

MCCCCXCIV.

VEGETIUS de re militari ... *Impr. Eucharis Silbert Alamannus XXIII. octobris* MCCCCXCIV. in 4.

FRONTINI stratagemata, & MODESTUS de re militari: omnes ex edit. Johannis Sulpitii Verulani ... *Eucharis Silbert impressit tertio novembris* MCCCCXCIV. in 4.

CAROLI VERARDI historia Baetica de obsidione urbis Granatae a Ferdinando Rege Hispaniae ad Cardin. Raphaelem Riarium... Editio 2. Romana ... *Impr. Romae an.* MCCCCXCIV. in 4. (a)

Formularium instrumentorum, seu ars notariatus ... *Impr. Romae* MCCCCXCIV. in 4.

Vocabularium juris... *Finit feliciter per*
Ste-

(b) Constant tres postremae editiones ex Biblioth. regia Gallae *Indicis human. litterar. Tom. I. pag. 159.*

(a) Editio haec auctior est ea anni 1492. BARTHO-
LINUS VERARDUS auctoris nepos prooemium metri-
cum adjecit. Vid. quae superius dicta sunt ad eundem
annum adnot. (b) pag. 275.

*Stephanum Plank die VI. februarii M-
CCCCXCIV. in fol.*

PETRI CARAE oratio ad Alexandrum VI.
pro Carolo I. Sabaudiae habita die 29. maji
1494.... Impr. Romae MCCCCXCIV. in 4. (b)

MCCCCXCV.

JOH. ANTONII CAMPANI opera, edente
Michael Ferno Mediolanensi ... *Characteri-
bus Venetis impressum Romae per Euchar.
Silber, alias Frank unius ipsius Michaelis
Ferni Mediolanensis cura, correctione, &
impensa an. christianae salut. MCCCC-
XCV. pridie kalend. novembris. in fol. (a)*

ALE-

(b) Praeest epistola GUILLELMI VARRONIS Ver-
cellensis, Senatoris Taurinensis ad Senatum Taurinen-
sem, in qua inter innumera POMPONII LAETI elogia
appellatur Togatorum eruditissimus.

(a) Hinc editioni varias praemisit epistolas FERNUS.
In fine legitur epigramma contra Typographos Roma-
nos, quod incipit: *Vis ex stulto demens, idemque ex de-
mente insanus fert, libros primus Romae imprime &c.* In
fine etiam haec habentur: *An nondum tibi satis perspe-
ctus est Campanus, eme, exere, excute illos tuos, tuos illos
cariosi nummi loculos. Deprome quantum deposcit Biblio-
pola: nam si poeniteat (nisi ineruditus) duplum vult re-
pen-*

ALEXANDRI VI. regulae Cancellariae Apostolicae... *Impr. Romae* MCCCCXCV. in 4. (b)

Sermo habitus Romae in ecclesia S. Petri die palmarum an. 1495. coram Alexandro VI. per Leonellum de Chieregatis Episcopi Concordiensis... *Impr. Romae* (ex caractere *Silbert*) ann. MCCCCXCV. in 4. (c)

ARISTOTELIS politicorum libri VIII. latine cum comment. D. Thomae Aquinatis... *Impr. Romae Euchar. Silbert* MCCCCXCV. in fol. (d)

HIEROCLES in versus aureos Pythagorae ex versione Johan. Aurispae (e)... *Impr. Ro-*

pendere; sed eme. Editio haec prima est, ac originalis, quam Veneta annis paucis subsecuta est. Aliqui hoc anno prodiisse etiam Venetiis affirmarunt decepti his verbis *characteribus Venetis*. Sed immerito, sicut etiam se ipsum decepit FREYTAGIUS, cum *Analectar. litterar. pag. 196.* editionem retulit anni 1476.

(b) In Bibliotheca Vaticana num. 10376.

(c) In Bibliotheca Angelica.

(d) Ex catalogo OSBORNII *Londini* impresso ann. 1753. *Tom. I. pag. 152.*

(e) Graecis, ac Latinis eruditus erat litteris AURISPA. Per multos annos commercio letterario usus est cum

Romae an. MCCCCXCV. in 4. (f)

FELINI SANDEI Ferrariensis (g) epitome de regno Apuliae, & Siciliae, edente Michaële Ferno cum ejus epistola ad Alexandrum VI.... *Impr. Romae MCCCCXCV. in 4. (b)*

LAUDINII libellus de vita S. Hieronymi ad Francisc. Beltrandum Barchinonensem... *Impr. Romae MCCCCXCV. in 4. (i)*

CORNELII TACITI historiae... *Impr. Romae MCCCCXCV. in fol. (k)*

LIP-

cum PHILELPHO: quate ad ipsum singularis habetur epistola, quam PHILELPHUS ad ipsum scribit *libro III. epistolar. pag. 22. edit. an. 1502: Totus es in librorum mercatura, sed in lectura mallem; quod si faceres, longe melius & tibi, & Musis consultum esset. Quid enim prodest libros quotidie nunc emere, nunc vendere, legere vero numquam &c.*

(f) Ex MAITTAIRIO pag. 603. Erat alterum in *Thuana Parte II. Indicis pag. 2.*

(g) FERNUS alteram etiam praefixit epistolam ad POMPONIU M LAETUM, datam *idibus aprilis an. 1495.*

(b) Ex charactere EUCHARII SILBERT. Exstat in *Bibliotheca Corsiniana.*

(i) Ex LEICHIO in *supplemento Maittairti pag. 136.* & FREYTAGIO *apparatus litterar. Tom. I. pag. 191.*

(k) FABRICIUS *Biblioth. Latinae libr. II. editionis ERNESTI Tom. II. pag. 394.* hanc fictitiam affirmare non

MCCCCXCVI.

LIPPI AURELII BRANDOLINI oratio coram Alexandro VI. de Christi virtutibus in sua passione nobis exhibitis... *Impr. Romae MCCCCXCVI. in 4. (a)*

STEPHANI THEGLIATII Archiepiscopi Patracensis oratio coram Alexandro VI. in die omnium Sanctorum. an. 1496.... *Impr. Romae MCCCCXCVI in 4. (b)*

Libellus de stationibus urbis... *Impr. Romae Stephanus Planck XIII. martii an. MCCCCXCVI. in 8.*

S. BONAVENTURAE sermones tam de tempore, quam de sanctis... *Impr. Romae MCCCCXCVI. in fol. (c)* S.ATHA-

non dubitat. At TIRABOSCHIUS *Tom. II. operis inscripti: Storia della letteratura Italiana pag. 399.* eam tamquam existentem in Bibliotheca Serenissimi Ducis Mutinensium appellat.

(a) Ex Barberinae Bibliothecae *Indicis Tom. I. pag. 184.* De hac editione nihil attigit AUGUSTINUS MARIOTTIUS, qui hanc orationem Italica lingua reddidit, & excudendam curavit Romae anno 1767., contentus commemorasse dumtaxat Romanam alteram editionem, quam anno 1596. peregit ALDUS MANUTIUS JUNIOR.

(b) In Angelica Bibliotheca.

(c) Ita post CASIMIRUM OUDINUM MAZZUCHELLIUS in opere inscripto: *Scrittori Italiani Tom. II. parte VI. pag. 2364.*

S. ATHANASII enarrationes in Pauli epistolae ex versione Christophori Personae ...
Impr. Romae MCCCCXCVI. in fol. (d)

QUINTILIANI oratoriae institutiones...
Impr. Romae MCCCCXCVI. in fol. (e)

MCCCCXCVII.

BERNARDINI de CARAVALL Cardinalis oratio in obitum Hispan. Regis, ex Hispanico translate Garzia Bodavilla... *Impr. Romae MCCCCXCVII. in 4. (a)*

FLAVIUS VEGETIUS, & alii de re militari scriptores... *Impr. Romae Eucharius Silbert, septimo idus junii MCCCCXCVII. in 4. (b)*

ANNI Viterbiensis (c) antiquitatum volumina XVII. ... *Impr. Romae per Eucharium*

(d) Editionem hanc una cum supposititia anni 1469. credo annumerandam. Ita etiam credidere LABBAEUS, & MAITTAIRE pag. 621.

(e) ERNESTUS in nova edit. *Biblioth. Latinae Fabricii Tom. II. pag. 269.* hanc recenset editionem, sed postea bona fide confitetur, se eam vidisse nunquam.

(a) In Bibliotheca Vaticana num. 10357.

(b) Ita FABRICIUS *Biblioth. Latin. edit. an. 1773. Tom. II. pag. 373.*

(c) Obiit Romae anno 1502.

rium Silbert MCCCCXCVII. in fol. (d)
 Pontificale Romanum ex editione Jacobi
 de Lucis Episcopi Cajacensis ... *Impr. Romae*
per Stephanum Plank XVI. augusti an. M-
 CCCCXCVII. in fol. (e)

MCCCCXCVIII.

MARIANI GENAZANENSIS oratio de pas-
 sione J. Christi coram Alexandro VI....
Impr. Romae MCCCCXCVIII. in 4. (a)

ANNI Viterbiensis ex ord. Praedicatorum
 commentar. super varia antiquorum
 opera... *Impr. in campo Florae per Eu-*
charium Silbert, alias Frank MCCCC-
 XCVIII. *Pars prima die X. mensis julii.*
Pars secunda die III. augusti. in fol. (b)

PE-

(d) Ita MAITTAIRE pag. 654., sed quidquid post
 Scriptores ord. Praedicatorum dixerit pro probanda hu-
 jus existentia, semper verum erit originale, ac pri-
 mam esse editionem anni sequentis.

(e) Reimpressio est editionis anni 1487.

(a) Ita ex catalogo LOESCHERII impr. *Dresdae an.*
 1751, in 8. *Parte II. pag. 753.*

(b) Haec editio est prima horum JOHANNIS NAN-
 NII commentariorum, ut epistolam praefixam legenti
 patebit, Exstat in Bibliotheca Angelica, & apud S. Ma-
 riam de Populo.

MCCCCXCIX.

PETRI PINTORIS (a) Valentini ex Hispania aggregator sententiarum Doctorum omnium de curatione, & praeservatione pestilentiae... *Impr. Romae Eucharis Silber die XX. februarii*. MCCCCXCIX. in fol. (b)

ALBERTUS MAGNUS de secretis mulierum cum commentar... *Impr. Romae die VIII. julii* MCCCCXCIX. in 4.

ANTONINI PII itinerarium... *Impr. Romae an.* MCCCCXCIX. in 4. (c)

ANNII Viterbiensis commentar. super varia antiquorum opera... *Impr. Romae per Eucharium Silber* MCCCCXCIX. in fol. (d)
For-

(a) Erat medicus ALEXANDRI VI., sepultusque est apud S. Onuphrium juxta MANDOSIUM de *Archidia- tris Pontificis* pag. 189.

(b) In Bibliotheca Vaticana num. 9153.

(c) In Bibliotheca Barberina *Indicis* Tom. I. pag. 56.

(d) Catalogi multi, inter quos *Barberinae Biblioth.* Tom. I. pag. 140. Tom. II. pag. 16., 105., 203., 373., & 582. novam hanc referunt editionem supposititiam; nihil enim est praeter fraudem Typographi, qui mutatis primo, & ultimo folio editionis anni praecedentis, ejus loco falsam anni notam adjicere non dubitavit.

Formularium procuratorum pro Romana Curia... *Impensa, & opera Eucharii Silbert, alias Frank Romae* MCCCCXCIX. *decimo septimo kal. junii. in 4. (e)*

MD.

De origine urbis Romae, de ecclesiis & stationibus urbis... *Impr. Romae anno MCCCCC. in 8. (a)*

De memorabilibus urbis Romae, de ejus templis, stationibus, reliquiis, ac indulgentiis, una cum figuris ligno incisis. Lingua vero Germanica opus imprimitur... *Impr. Romae per Johan. Besken, & Martinum Amsterdam M.D. in 8. (b)*

Libellus precum S. BIRGITTAE... *Impr. Romae an. M.D. in 8. (c)*

(c) Ex *Biblioth. Vffimbachiana* impr. anno 1730. in 8. Tom. II. pag. 44.

(a) Ex *Biblioth. Menarsiana* pag. 460.

(b) Accurate describitur apud JUNGENDRES in *disquisitione de notis caracteristicis libror. XIV. saeculi*, impr. *Norimbergae in 4. an. 1740. pag. 43.*, ibique ipse STEPHAN. PLANK auctor libri appellatur.

(c) Ex eodem JUNGENDRES pag. 44.

IN-

I N D E X

EDITIONUM ROMANARUM

XV. SAECULI

Nulla anni, aut Typographi nota signatarum.

Epistola Pii II. ad Turcarum Imperatorem, quae incipit: *Pius Papa secundus eloquentissimus, qui obiit anno 1464. in Ancona, dum proficisci proposuerit contra Turchas*. Ex charactere majori quadrato in 4. ex 43. foliis (1).

Pii II. Tractatus de captione urbis Constantinopoleos. in 4. (2)

Lamentatio Nigripontis ad Dom. Card. Nicaenum (Bessarionem) de captione urbis

T

(1) Nascente Typographia, & quidem Moguntiae apud SCHOIFFERUM, aliisque in Germaniae locis, edita est haec epistola, sed illarum editionum character toto caelo differt ab eo, ex quo haec nostra coeuit. Rudis quidem est character, sed non inelegans omnino, hocque crederem fuisse primum ULRICI HAN tentamen Typographicum, cum certa quaedam appareat cum suo charactere analogia. Igitur 43. foliorum tantum est, & quaelibet pagina est 27. linearum. Existat apud S. Mariam de Populo.

(2) Ex quatuor tantum plagulis, & quaelibet pagina est 29. linearum.

bis Constantinopolitanae. in 4. (3)

QUINTUS CURTIUS de gestis Alexandri Magni ex edit. Pomponii Laeti... *Pomponius nostro tempore correxit*, & *Georgius Laver impressit*. in fol. (4)

M. TERENTIUS VARRO de lingua Latina ex edit. Pomponii Laeti, una cum hujus epistola ad Bartholomaeum Platinam. in fol. (5)

POMPEIUS FESTUS de interpretatione verborum, edente eodem Pomponio... *Pomponius correxit. Vale qui legeris*. H.G. in fol. (6)

PORPHYRIONIS, & AGRONIS explanationes in odas, & poeticam Horatii, edente Aloysio Tuscano. in fol. (7)

CALII

(3) Ex quatuor pariter foliis, quaelibet vero pagina est 30. linearum, & utriusque editionis exemplar reperitur apud S. Mariam de Populo.

(4) Quaelibet pagina est 32. linearum, & terminatur allata subscriptione: Exstat apud Abbatem DE ROSSI. Editio haec vere originalis est, ac prior ea, quae etiam absque anni nota vulgata est a VINDELINO de SPIRA, & rarissimis libris est annumeranda.

(5) Prima etiam editio est VARRONIS. Fronti operis praeest laudata epistola cum indice amplissimo. Exstat etiam in Museo Abbatis DE ROSSI.

(6) Has litteras significare existimo *Habe Gratias*. Editio etiam haec est princeps. Exstat ibidem.

(7) Editio haec originalis exstat apud S. Mariam de Populo.

CAIL JULII SOLINI rerum memorabilium collectanea. Modestus de re militari. De magistratibus urbis, & de legibus. in 4. (8)

LUCIANI Samosatensis dialogi aliqui in Latinum versi per diversos auctores, inter quos Seraphin Urbinas, & Rinutius, cujus praeest epistola ad Card. L. de Columna. in 4. (9)

Sermones Sancti **JOHANNIS CHRYSOSTOMI** e Graeco in Latinum versi (probabiliter a Francisco Aretino) ... in fol. (10)

S. THOMAE AQUINATIS quaestiones quodlibeticae ... in fol. (11)

RODERICI ZAMORENSIS speculum vitae humanae ... in fol. (12)

T 2

Pog-

(8) Quaelibet pagina est 26. linearum. Exstat apud S. Mariam de Populo.

(9) Quaelibet pagina est 24. linearum; & exstat ibidem.

(10) Hujus editionis descriptionem jam exhibui sub anno 1470. pag. 162. Initio exstat index VIII. foliorum.

(11) Describitur a **GUILLELMO DEBURIO** in *indice Dom. de GAGNAT* impr. *Parisiis* 1769. num. 263. pag. 74. Tom. I., addita hac observatione: *Editio vetus absque anni, ac loci indicatione, sed ex charactere GEOR- GII LAVERI anno 1470.*

(12) Hunc primum fuisse a **LAVERO** librum editum
exi-

POGGII facietiarum liber. in 4. (13)
AENEAE SILVII epistolae in Cardinalatu
 edi-

existimo in *Monasterio S. Eusebii*. Exstabat olim apud *Dom. de GAGNAT indicis num. 838*. Occasione hujus editionis *Speculi Zamorensis* observandum venit, non satis tuto asseruisse virum Cl. JOSEPHUM VERNAZZAM in nupero ejus opusculo, cui titulus: *Lezione sopra la stampa &c. in Cagliari nella Stamperia reale an. 1778. in 8. ex 40. paginis pag. 9., & 10.* editionem peractam absque anni, & loci nota a CHRISTOPHORO BEYAMO in *Savillani* oppido (ut ipse ait, sed non probat) vulgatam fuisse ante exitum anni 1471., quod habeat praefationem ad PAULLUM II., eisdemque versus, quos exstare diximus pro coronide *edit. anni 1468.*, solo mutato Typographi nomine; siquidem praefatio illa, & versus illi (in quibus de PAULO II. agitur) reperiuntur tam in editione hic relata, & in altera anni 1473., quam in anteriori anni 1468. Poeta nimirum id tantum innuit, RODERICUM fuisse custodem *Castelli S. Angeli* sub PAULO II. Hoc quidem bona dictum sit venia eruditissimi VERNAZZAE, quem tamen in philologica eruditione apprime versatum vel ex ipso opusculo agnoscere licet.

• (13) Praemittitur epistola BERNARDI cujusdam senis ad militem RAYMUNDUM *Dominum CASTRI AMBROSII*. Haec autem una cum indice XI. folia priora occupat; deinde opus sequitur, quod 93. foliis continetur. Exstiterit olim rarissima haec editio apud DOM. de LAURAGUAIS, ex quo migravit ad GAGNAT *indicis num. 2129.*, ac in auctione pretio 72. librarum Galliae soluta fuit. Libri

editae una cum oratione sua ad Turcarum Imperatorem. in 4. (14)

Roma Constantinopoli sorori carissimae responsum editum a Nicolao de Valle. in 4. (15)

Consilia, & allegationes LUDOVICI PONTANI Romani Protonotarii Apostolici tam ea, quae in urbe Roma, quam ea, quae Senis conscripsit; omnia edente Joh. Baptista de Brendis Romano, & comite Palatino &c. Pars prima.

Eorumdem pars II. *impressa Romae apud S. Eustachium in domibus Dominorum de Vulteris scriptorum Apostolicorum.* in fol. max. (16)

T 3

Ejus-

bri omnes a numero 4. ad numerum hunc 13. certissime e praelo GEORGII LAVERI exiere ab anno 1470. ad initium anni 1472. Una enim est, ac tanta characterum conformitas inter se, ex quibus etiam aliqui LAVERI nomen praefecerunt, ut id affirmari possit citra omne contradictionis periculum. Cui autem anni notam omiserit, eruditionum conjecturis enodandum relinquo.

(14) Ex characterē REYNARDI de ENYNGEN. Apud S. Mariam de Populo.

(15) Ex characterē JOH. PHILIPPI de LIGNAMINE. Exstat in Biblioth. regia Galliae T.I. *human. litterar.* p. 346.

(16) Huic etiam editioni quaedam praemittuntur PONTANI orationes, qualis est ea, quam habuit in Concilio Constantienſi. Character autem apparet ADAMI ROTH. Exstat apud S. Mariam de Populo.

· Eiusdem PONTANI singularia juris . in fol. max. (17)

PHILIPPI de FRANCHIS de Imola lectura super titulo de appellationibus . in fol. (18)

Tractatus super controversia Ecclesiae Constantiensis per JOH. SAVAGETUM dictae Ecclesiae Canonicum . Eiusdem oratio lamentabilis super turbatione Ecclesiae Constantiensis ad S. D. N. Papam Sixtum IV. in fol. (19)

AUGUSTINI DATHI scribae Senensis elegantiolae . in 4. (20)

LUCIUS FENESTELLA de magistratibus Romanorum . in 4. (21)

Cardinalis PICCOLOMINEI Papiensis testamentum . in 4. (22)

FER-

(17) Ex eodem caractere , ac praecedens , & existat in eadem Bibliotheca .

(18) Ex eodem caractere , & existat ibidem .

(19) Ex eodem caractere , & ibidem . Pars prima est 18. folior. , & secunda 14. foliorum .

(20) Ex caractere JOH. PHILIPPI de LIGNAMINE circa annum 1480. Ex 40. foliis . Existat in Bibliotheca Aracaelitana .

(21) Ex eodem caractere , ex 42. foliis , & 23. lineis pro qualibet pagina .

(22) Ex eodem caractere , & ex quatuor tantum plagulis . Existat apud Dom. DE ROSSI .

FERNANDI Cordubensis de Romani Pontificis auctoritate in rebus temporalibus, & de annatis ad Sixtum IV. in fol. (23)

GUNDISSALVI de VILLADIEGO utriusque juris doctoris, & sacri palatii causarum auditoris tractatus de Cardinalium excellentia ad Cardin. Rodericum de Borgia (postea Alexandrum VI.) in fol. (24)

Ejusdem GUNDISSALVI tractatus contra haereticam pravitatem ad Regem Hispaniarum. in fol. (25)

TERENTII Comoediae ex antiquis codicibus editae, ac restitutae per Angel. Sabinum poetam laureatum. *Impr. per Johan. Hugonis de Gengenbach.* in fol. (26)

Provinciale omnium Ecclesiarum exemplatum a libro Cancellariae Apostolicae.

T 4

Impr.

(23) Ex caractere splendido JOH. de GENGEMBACH. Quaelibet pagina est 34. linearum. Exstat apud S. Mariam de Populo.

(24) Ex eodem caractere, & ex 16. tantum foliis. Exstat apud S. Mariam de Populo.

(25) Ex eodem caractere, & ex 19. foliis. Anno 1485. JOH. de GENGEMBACH hoc caractere impressit tractatum de legato ejusdem GUNDISSALVI. Exstat apud S. Mariam de Populo.

(26) Exstat in Biblioth. regia Galliae Tom. 1. human. litterar. pag. 281.

Impr. sub Innocentio VIII. in 4. (27)

M. VITRUVII libri de Architectura, edente Joh. Sulpitio Verulano una cum ejus epistola ad Lectorem, & alia ad Cardinal. Riarium, cui etiam adjungitur Julius Frontinus de aquaeductibus urbis Romae. in fol. (28)

ALEXANDRI ab ALEXANDRO Naepolitani juris consulti (obiit Romae 1523.) Dissertationes IV. de rebus mirabilibus. *Impr. Romae. in 4. (29)*

Epistola PII Papae II. ad Machumetem Principem Turcorum, una cum epistola responsiva Morbifani magni Turci ad Pium II. data an. Machometis septingentesimo qua-

(27) Ex caractere EUCHARII SILBERT. Signatur a littera A ad S. II., & quaelibet pagina est 37. linearum. Exstat in Biblioth. Alexandrina Archigymnasii Sapientiae.

(28) Editionem hanc esse Romanam circa annum 1486., omnes fere conveniunt; norunt enim SULPITIUM Academiae Pomponianae socium multa edidisse opera Romae sub finem XV. saeculi. Character etiam apparet esse EUCHARII SILBERTI, & in fine FRON-
TINI dicitur, *libellum hunc, cum esset mendosissimus, Pomponius, & Sulpitius tanto studio sic emendarunt &c.* POMPONIUS autem Romae commorabatur. Utraque SULPITII epistola refertur in *Catalogo Smith. pag. 342.*

(29) Ita FABRICIUS *Biblioth. med. latinæ. Tom. I. pag. 61.*

quadragésimo quinto in introitu mensis hacten. in 4. (30)

ALPHONSI de SOTO Archidiaconi Civitaten. , ac Thesaurarii Salamant. , utriusque juris Doctoris opusculum in ordinationes, ad nobilem virum Ardicum de la Porta Episcop. Aleriensem. in 4. (31)

AMBROSII CORANI ord. S. Augustini oratio habita coram Sixto IV. anno 1472. de Conceptione B. M. Virginis in templo S. Mariae de Populo: in 4. (32)

PETRI MARSI panegyricus in honorem S. Joh. Evangelistae coram Papa Innocentio VIII. in 4. (33)

MATHIAE CANALIS Ferrariensis oratio in Passione Domini N. J. Christi ad Papam Innocentium VIII. in 4. (34)

LUDOVICI DONATI Episcopi Bergomensis oratio habita in aedibus S. Augustini in die
T 5 ejus

(30) Ex caractere SILBERTI, & ex 46. foliis. Exstat in Corsiniana Bibliotheca.

(31) Ex eodem caractere. Exstat in Angelica Bibliotheca.

(32) Ex caractere eodem, & ibidem.

(33) Ex eodem caractere, & ibidem.

(34) Ibidem, & ex eodem caractere. Constant quinque foliis.

ejus festivo coram Cardinalibus. in 4. (35)

MARTINI de ARPETIA Theologiae magistri, & Protonotarii Apostolici oratio de passione Domini coram Alexandro VI. in 4. (36)

FR. ADAE de MONTALTO Januensis ex ord. S. Augustini passio Domini nostri heroicis carminibus reddita. in 4. (37)

(35) Ibidem, & ex eodem caractere. Quia autem in hac oratione dicit orator se hanc suscepisse de mandato Card. DESTOUTAVILLA, qui obiit an. 1483., ideo hanc XV. saeculo factam affirmo, ac impressam.

(36) Est contra Turcas. Exstat in Angelica Bibliotheca.

(37) Ex caractere STEPHANI PLANK. Constat 18. foliis, & reperitur ibidem.

SECUNDAE PARTIS FINIS.

IN-

INDEX RERUM

PRAECIPUARUM.

A

- de Abano Petrus. *Vid.* de Apono.
 Academia Romana. pag. 85., 93., 209., & 275.
 Accoltus Franciscus. *Vid.* Aretinus.
 Aemilius Johannes. pag. 221.
 Aesium Typographiam cito obtinuit. pag. 98.
 Aleriensis Johannes. *Vid.* de Buxis.
 Amadurius Joh. Christophorus laudatus. pag. 15.
 de Amidanis Georgius Tibullus Typographus Romanus.
 pag. 115.
 Amsterdam Martinus Typographus Romanus incertus.
 pag. 120.
 de Ancharano Petrus. pag. 209.
 de Ancona Augustinus. pag. 243.
 de Apono Petrus. pag. 225.
 Arabicae Typographiae primordia in Faño Fortnae. p. 13.
 Aretinus Franciscus. pag. 161.
 Aurispa Johannes. pag. 217., & 222.
 Azzoguidius Bathassar primus inter Bononienses Typo-
 graphiam exercuit. pag. 48.

B

- de Baglionis Bartholomaeus. pag. 201.
 Barbarus Hermolaus. pag. 274.
 de Bartholomaeis Henricus. pag. 195.
 Baruffaldius Hieronymus Jun. notatus. pag. 135., 136.,
 194., & 211.
 Basinus Bernardus. pag. 274.
 Beatus Joh. Franciscus. pag. 228.

Bel-

- Belgae sculpturae, seu caelaturae inventores. pag. 1.
 Besichen Joh. Typographus Romanus. pag. 119.
 Bibliorum sacrorum prima editio qualis? pag. 3., & seqq.
 Biffus Johannes. pag. 258.
 Biragus Lopus. pag. 215.
 Blondus Flavius. pag. 210.
 Bonacorsus Lucas Joh. pag. 231.
 Bonincontrus Laurentius. pag. 257., & 272.
 Bononiae quo tempore ars Typographica instituta? p. 48.
 Borgia Stephanus. pag. 99.
 de Brendis Joh. Bapt. pag. 201.
 Bukink Arnoldus Typographus Romanus. pag. 116.
 Burchardus Johannes. pag. 260.
 de Burgo Paullus. pag. 134.
 de Butrio Antonius. pag. 183.
 de Buxis Joh. Andreas Epif. Alerienfis Typographiae
 Conradi, & Arnoldi corrector. pag. 28., & 73.

C

- Caelaturae inventio Belgis adscribenda. pag. 1.
 Calderinus Johannes. pag. 188., 205., 207., 208.,
 209., & 215.
 Campanus Joh. Antonius Typographiae Ulrici Han cor-
 rector. pag. 27., 74., 108., 141., 152., & 281.
 Campharus Jacobus. pag. 199.
 Caracciolus Robertus. pag. 178.
 de Caravaial Bernardinus. pag. 252.
 de Castro Paullus. pag. 200.
 Cavalca Dominicus. pag. 186.
 Chaldaici characteres Romae primum elaborati. pag. 96.
 Chartam perfecerunt Typographi Romani. pag. 9.
 Chartarum varia genera. pag. 11.
 Cillenius Bernardinus. pag. 224.

Cnci-

Cneius Angelus . pag. 203., & 205.
 de Columna Aegidius . pag. 251.
 de Corduba Ferdinandus . pag. 239.
 Coriolanus Ambrosius . *Vid.* de Massaris.
 Culmeus Paullus . pag. 242., & 259.
 Custodes apud Venetos induxit Joh. de Spira . pag. 10.

D

de Dominicis Dominicus . pag. 203.
 Donatus pro puerulis primus liber Sublaci editus . pa-
 gina 64., 123., & 136.
 Dorniberg Thomas . pag. 188.
 Durantus Guilelmus . pag. 204.

E

de Enyngen Joh. Reinhardus . *Vid.* Reinhardus .

F

Fanum Fortunae dedit primordia Typographiae Arabi-
 cae . pag. 13.
 Faustus Joh. socius Joh. Guttemberg Typographiae in-
 ventoris . pag. 2.
 Fernus Michael . pag. 281., & 283.
 Flemingus Robertus . pag. 239.
 Frank Eucharius Typographus Romanus . pag. 117.,
 228., & 245.
 Fritagius Andreas Typographus Romanus incertus . p. 120.
 Fulginium Typographiam cito obtinuit . pag. 98., & 136.

G

Gallettius Petrus Aloysius . pag. 272., & 276.
 Gallus Lupus Typographus Romanus . pag. 115.
 Gallus Ulricus , vel Udalricus , dictus etiam cognomine
 Han inter primos Romae Typographos . pag. 24.,
 25., 27., 29., & seqq., tum 61., 65., 71.,
 91., 105., 141., 152., 173., 183., 203.,
 218., 219., 221., 253., & 289. Gam-

- Gambilionus Angelus . pag. 189.
 Garfias Petrus . pag. 269.
 Gaza Theodorus . pag. 73. , 211. , 222. , & 246.
 de S. Geminiano Dominicus . pag. 174.
 de Genazano Marianus . pag. 266.
 Gensberg Joh. Typographus Romanus . pag. 113.
 Geraldinus Antonius . pag. 262. , & 263.
 Germani perfecerunt atramentum . p. 9.
 Germani Typographicae artis inventores . pag. 1. , & 22.
 Golsch Bartholomaeus Typographus Romanus . pag. 113.
 Graecorum opera prima edita Mediolani . pag. 12.
 Gregorius XIII. artem Typographicam perfecit . pag. 96. ,
 & 97.
 Gregorius Typhernas . pag. 169.
 Guarinus Veronensis . pag. 168.
 Guldinbech Bartholomaeus Typographus Romanus . p. 114.
 Guttemberg Joh. prima Typographiae fundamenta je-
 cit . pag. 2.

H

- Han Udalricus . *Vid.* Gallus Udalricus.
 Hanheymer Nicolaus Typographus Romanus . pag. 114.
 Hebraica opera prima edita Pisauri . pag. 12.
 Herolt Georgius Typographus Romanus . pag. 117.
 Hugo Joh. Typographus Romanus . pag. 118.

I

- Japponenfium Typographia . pag. 14.
 Jenfonius Nicolaus Typographus Parisiensis Venetias pro-
 fecus . pag. 42.
 de Imola Johannes . pag. 209.
 Inghiramius Thomas Phaedrus . pag. 272.
 Justinianus Bernardus . pag. 174.

L

- Lacrantii Firraiani editiones . pag. 154.

La-

Platina Bartholomaeus Typographiae Georgii Laver corrector. pag. 85., & seqq., tum 110., & 215.
de Ponte Oldradus. pag. 189.

Q

Quirinus Angelus M. Card. laudatus. pag. 31., 62.,
71., & passim.
Suppletus. pag. 153., 168., & 175.
Notatus. pag. 65., 78., & 162.

R

Rallus Manilius. pag. 223., & 238.
Raudensis Antonius. pag. 128., & 154.
Registrum chartarum induxerunt Typographi Romani.
pag. 10.
Reinhardus Joh. Typographus Romanus. p. 114., & 222.
Rezzonicus a Turre Antonius Iosepus. pag. 192.
Romam primum ex Germania migravit ars Typographica.
pag. 22., 60., & 71.
de Roffi Joh. Bernardus laudatus. pag. 13.
de Rossonibus Dinus. pag. 188.
Rot Adam Typographus Romanus. pag. 111., 170.,
184., & 190.

S

Sancius de Arevalo Rodericus. pag. 129.
Saschel Georgius. pag. 112.
Scalpturae inventio Belgis adscribenda. *Vid.* Caelaturae
inventio.
Schenchecher Theobaldus Typographus Romanus. p. 113.
Scheurener Joh. Typographus Romanus. pa. 114.
Schoiffer Petrus Joh. Guttembergii successor. p. 8., & 289.
Excogitavit litteras capitales. pag. 9.
de Senis Federicus. pag. 183.
Signaturas introduxit Parisiis Ulric Gering. pag. 9.

In-

- Introduxit apud Helvetios Elias Loussen. *ibid.*
 Silbert Eucharius. *Vid.* Frank.
 Sixtus V. de Typographia optime meritus. pag. 97.
 Sophianus Nicolaus. pag. 244.
 de Spira Johannes primus inter Venetos Typographiam
 exercuit. pag. 38., & 45.
 Sublaci in agro Romano quo tempore instituta ars Ty-
 pographica? pag. 12., & 60.
 Sucius Petrus. *Vid.* de Vicentia.
 Sulpitius Johannes. pag. 267., & 296.
 Sweynheym Conradus unus ex primis, qui Romae Ty-
 pographiam exercuit. pag. 23., & seqq., tum
 61., & 99.

T

- Tagalenfis character Manilae impressus. pag. 15.
 Theliatius Stephanus. pag. 248.
 Tiraboschius Hieronymus notatus. p. 57., 192., & 195.
 Tortellius Johannes. pag. 171.
 Trebia oppidum Umbriae Typographiam cito obtinuit.
 pag. 98., & 136.
 e Trevio Johannes. pag. 187., & 200.
 Triumphus Augustinus. pag. 242.
 de Tudeschis Nicolaus. pag. 207.
 de Turre Petrus Typographus Romanus. pag. 119.
 Tuscanus Joh. Aloysius. pag. 186., & 204.
 Typographia apud Bononienfes quo tempore instituta?
 pag. 48., & 53.
 Typographia apud Japonenses. pag. 14.
 Typographia apud Manilae urbem. pag. 15.
 Typographia apud Mediolanenses quo tempore instituta?
 pag. 53.
 Typographia apud Venetos quo tempore inventa? pa-
 gina 34., & seqq. Ty-

Typographiae fundamenta prima a Joh. Guttemberg
 jacta . pag. 2.

Typographiae inventio Germanis adscribenda. p.1., & 22.

V

Valla Laurentius . pag. 172.

de Valle Laelius . pag. 211.

de Valle Nicolaus . pag. 165., & 211.

Varro Guillelmus . pag. 281.

Venetiarum laudes . pag. 160.

Venetiiis quo tempore instituta ars Typographica? pe-
 gina 34., & seqq.

Verardus Bartholinus . pag. 280.

Verardus Carolus . pag. 275., & 280.

Vernazza Iosephus . pag. 292.

de Vicentia Petrus . pag. 271.

Virgilii variae editiones . pag. 150.

Ulmius Paullus . *Vid.* Culmeus .

de Willa Windelinus Typographus Romanus . pag. 113.

Z

Zabarella Franciscus . pag. 239.

Zacharias Franc. Antonius . pag. 214., & 219.

Zarolus Typographus Mediolanensis . pag. 218.

F I N I S .

ER-